PhD ÉRTEKEZÉS

Domokos Tibor

MISKOLC
2022

MISKOLCI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

DOMOKOS TIBOR

AZ ISZLÁM ÉS AZ EURÓPAI JOGRENDSZEREK SZABÁLYAI KÖZÖTTI KÜLÖNBSÉGEK, ELMÉLETI ÉS TÖRTÉNETI HÁTTERE

(PhD értekezés)

Deák Ferenc Állam- És Jogtudományi
Doktori Iskola
A doktori iskola vezetője: Jámborné Prof. Dr. Róth Erika, egyetemi tanár

A doktori program címe: A magyar állam- és jogrendszer, jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai jogfejlődési tendenciákra

Tudományos vezető: Prof. Dr. Sáry Pál, egyetemi tanár

MISKOLC
2022

Témavezetői ajánlás

Domokos Tibor témaválasztását nagyon jónak, az általa vizsgál problémákat rendkívül aktuálisnak és kulcsfontosságúnak tartom. Európa nagy részén történelmi jelentőségű társadalmi változások zajlanak. Ahogy a szerző rámutat, e változásokat együttesen okozza a liberális eszmék erősödése, a keresztény vallásosság visszaszorulása, a nem iszlám vallású lakosság számának csökkenése, identitásvesztése, önfeladó magatartása, a migráció és ezzel összefüggésben az iszlám vallásúak számának rohamos növekedése, az iszlám öntudat és hatalmi törekvések erősödése. Egyre jobban látszik, hogy Henri Boulad – már évekkel ezelőtt – helyesen jósolta meg, hogy ha folytatódnak a megindult trendek, Franciaország néhány évtizeden belül hivatalosan iszlám állammá fog válni (elsőként Európában).

A szerző helyesen látja, hogy az Európába egyre nagyobb tömegekben érkező iszlám vallású migránsok többsége egyáltalán nem akar integrálódni a befogadó európai társadalmakba. (Ezt leginkább a no-go zónák szaporodása jelzi.) A szerző rámutat arra, hogy az integrálódás hiányának oka elsősorban az iszlám vallásnak a kereszténységgel ellentétes politikai filozófiája. A keresztény politikai filozófia alapelve a krisztusi parancs: „Add meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené!” (Mt 22,21; Mk 12,17; Lk 20,25) és a páli tanítás: „Mindenki vesse alá magát a fölöttes hatalomnak. Nincs ugyanis hatalom, csak Istentől. Ahol hatalom van, azt Isten rendelte. Aki tehát szembeszáll a hatalommal, Isten rendelésének szegül ellene” (Róm 13,1-2). A keresztény politikai filozófia szerint tehát a keresztény ember a vallási kötelezettségeinek teljesítése mellett az állampolgári kötelezettségeit is köteles teljesíteni, s így az egyházi törvények mellett az állami törvényeket is köteles betartani. Az államhatalom ugyanis Isten akaratából létezik, elsősorban abból a célból, hogy a bűnöket megfékezze, a jót jutalmazza, a rosszat büntesse (vö. Róm 13,3-4), ezáltal védje a közrendet és a közbiztonságot, tartsa fenn a társadalom belső békéjét, szolgáltasson igazságot és különféle eszközökkel mozdítsa elő a köz javát. E célok érdekében az állam jogot alkothat, s a

jogszabályokat a keresztények kötelesek betartani. Az iszlám politikai filozófia szerint ezzel szemben csak az iszlám vallási szabályokat kell betartani; azokat az állami jogszabályokat, amelyeket a saría nem ismer (vagy amelyekkel a saría szabályai kifejezetten ellentétesek), az iszlám vallásúak nem kötelesek követni. Nem véletlen, hogy a bűncselekmények egyre nagyobb százalékát iszlám vallásúak követik el a migránsokat tömegesen befogadó európai államokban. Helyesen látja a szerző, hogy így ezekben az államokban egyre nehezebbé válik a közrendet és a közbiztonságot fenntartani.

A migrációt támogató – a naiv, tudatlan, az emberi jogokat hirdető, de az iszlám vallást egyáltalán nem ismerő, illetve a migrációból hasznot húzó körök által megvesztegetett – európai liberális politikusok a saría szabályainak tiszteletben tartását követelik az unión belül. Ebben a politikai helyzetben teszi fel a szerző az értekezése fő kérdését: összeegyeztethetők-e a saría szabályai az európai államok jogrendszereivel, az európai jogi kultúrával?

Ahhoz, hogy választ adjon e kérdésre, áttekinti a saría fontosabb szabályait. Felhívja a figyelmet többek között a következőkre: az iszlám jogban nincs jogegyenlőség, hiszen más szabályok vonatkoznak az iszlám vallásúakra és a nem iszlám vallásúakra, továbbá a férfiakra és a nőkre; a nők helyzete kifejezetten hátrányos a férfiakéval szemben (erre számos példát hoz a szerző); a saría ismeri a rabszolgaság intézményét; a saría megengedi a többnejűséget, a saría szerint gyermekeket is feleségül lehet venni; az iszlám büntetőjog szerint kiszabhatók tagcsonkító büntetések. Mindezek a szabályok, illetve jogintézmények élesen ellentétesek az alapvető európai jogelvekkel, így ezek elismerése az évezredek során kikristályosodott európai jogi kultúra teljes felszámolását jelenti.

A szerző a kutatásait véleményem szerint mélyíthette volna, érdemes lett volna az európai jogelvek és a saría egyes kollízióit történetileg alaposabban is megvizsgálni (pl. megvizsgálni azt, hogy a többnejűséggel kapcsolatban milyen szabályok születtek az ókori zsidó, görög és római jogban, a középkori Európában, a kánonjogban, a nagy újkori és a hatályos európai kódexekben), de

az értekezés jelen formájában is egyértelművé teszi, hogy a saría szabályai összeegyeztethetetlenek az európai államok jogrendszereivel.

Mindebből az a következtetés vonható le, hogy a tömeges migrációt az európai jogrend védelmében meg kell állítani, az európai lakosság további fogyását, elöregedését a migránsok beengedése helyett családpolitikai eszközökkel, a gyermekvállalás állami támogatásával kell megfékezni, az európai jogszabályokat megszegő migránsokkal szemben pedig megfelelő szankciókat kell alkalmazni. Ahogy a szerző írja, tudomásukra kell hozni, hogy vagy betartják az európai törvényeket, vagy elhagyják Európát.

Összegző véleményem szerint a szerző – nagyszámú statisztikai adattal és szakirodalmi hivatkozással alátámasztott – megállapításai helyesek, tényszerűek, az európai jogrendet fenyegető veszélyeket lényeglátó módon tárja fel, érvelése logikus. Értekezése véleményem szerint mind formailag, mind tartalmilag megfelel a PhD-értekezésekkel szemben támasztott követelményeknek.

Miskolc, 2022. április 25.

Prof. Dr. Sáry Pál
témavezető

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés 3

A választott téma kutatásának oka és célja 3

Kutatási fázisok, a téma megközelítése és érzékenysége 4

A disszertáció egyoldalúsága 4

Hipotézis és tézis 5

I. A történeti Európa arculatának kialakulása 6

1. Páneurópa: hogyan látta Spengler és Coudenhove-Kalergi Európát a világháborúk derekán? 6

2. Európa újjáépítése 8

II. Európai kultúra, Európa arculata 13

1. A szekularizáció hatása Európára, a jog függetlenítése a teológiai ideológiáktól 14

2. Minden, ami a racionalizmuson felül van, veszélyezteti a szabadságot 16

III. A törvényről alkotott vízió kialakulása Európában 19

1. A kereszténység, a filozófia és a jog fejlődése Európában 19

1.1. A teremtett rend / az embertől alkotott jogrend 19

1.2. Isten szuverén utasítási joga / suprema protestas, ... 21

1.3. Minden emberre érvényes jogok Krisztusnak köszönhetően / minden emberre érvényes állami jogok; Isten ítéletéhez elvezető vallási világrend / földi igazságszolgáltatáshoz elvezető jog 22

2. Szerződéskötés: a jog, mint Európa köteléke 26

3. A törvény, mint eszköz Európában 29

4. Szuverén Európa 33

IV. Változó Európa 37

1. A migráció, mint Európát megváltoztató tényező. 41

2. Magyarország és az iszlám közös történelme 43

3. Migráció és az azzal kapcsolatos statisztikai adatok 46

4. A COVID és a migráció együttes hatása Európára 52

5. Európa fenyegetettsége 60

6. Az iszlamofóbia megjelenése Európában 65

6.1. Az iszlamofóbia társadalmi hatása az európai kontinensen (rövid kitekintés) 65

6.2. Összefoglaló a muszlim bevándorlás következményeiről és előre vetítése a bevándorlás európai uniós fogadtatásának 66

V. Növekvő iszlám közösségek Európa területén 68

1. Az Europol felhívása 71
2. Iszlám törekvések Európában, Saría4EU 75
3. Konstrukciós változások Európában 77

VI. Kik ők valójában? 87

A feszültségek és provokációk mögött meghúzódó iszlám 87

1. Mohamed, a próféta, az iszlám atyja 87
2. Az iszlám vallás és vezetői 89
3. Az iszlám jog 91
4. A jog az isteni kinyilatkoztatás 95
5. Az iszlám jog forrásai 97
6. Az iszlám főbb szabályai 101
   6.1. A házasság (nikah), a nők szerepe a házasságban 101
      6.1.1. A nők öltözete az iszlámban 111
      6.1.2. Nők a terrorizmusban 114
      6.1.3. A nők helyzete az iszlámban és Európa dilemmái 117
   6.2. Öröklés és waqf 123
   6.3. Büntetések az iszlámban 132
   6.4. Iszlám eljárási szabályok 136
   6.5. A dzsihád 138
7. A modern iszlám 142

VII. Az offenzív iszlám és a defenzív Nyugat csatája a provokatív szekularizáció folyamatában 145

1. Huntington nézeteiről 145
2. Emberi jogok az iszlámban 153

VIII. A kutatás eredménye, a mai napig megválaszolatlan kérdések 173

Összegzés: a saría és az európai jogrendszerek összeférhetetlensége 192

Summary: Saría and European legal systems are incompatible 194

Irodalom 196

Szerzői nyilatkozat 226

Bevezetés

„És amíg mindenki ugyanabban a fikcióban hisz, mindenki ugyanazokat a szabályokat, normákat, értékeket követi, ezeknek engedelmeskedik… A mai világ legtöbb jogrendszere az emberi jogokba vetett hiten alapul. De mik azok az emberi jogok? Az emberi jog – csak úgy, mint az Isten és menny – egy történet, amelyet mi találtunk ki.”[1] *(Yuval Noah Harari)*

A választott téma kutatásának oka és célja

A kutatás tárgyát az iszlám jog, a saría képezi, legfőképpen annak szemlélete, valamint legkiemelkedőbb szabályainak értelmezése.

Személyes érintettségem és eddigi tanulmányaim motiváltak e téma választására. 2017-től 2019-ig Magyarország déli határán láttam el szolgálatot rendőrként és találkoztam a migrációval testközelből. Ez arra ösztönzött, ami egyben kutatásom céljává is vált, hogy megvizsgáljam azt, hogy az iszlám és az Európai Uniót alkotó tagállamok jogrendszerei összeegyeztethetőek-e vagy nem. Esetlegesen létezik-e olyan megoldás, amely lehetővé teszi a jövőben, hogy a saría az eddig ismert jogrendszerek egyikébe részlegesen, bizonyos szegmensei vagy teljes mértékben beépítésre, bevonásra kerüljön.

Kutatásom azért aktuális és fontos, mert Európában a migrációs hullámok következtében nagymértékben megnőtt azon állampolgárok száma, akik olyan országokból érkeznek, ahol az iszlám nem csupán vallás, hanem törvényi követelmény is.

[1] Yuval, 2015, előadás.

Kutatási fázisok, a téma megközelítése és érzékenysége

Elsődlegesen a disszertációban Európát teszem a vizsgálat tárgyává, annak érdekében, hogy nyilvánvalóvá váljon a mindenki által elismert és elfogadott aktuális jogrendszerek kialakulása. Mivel a tagálamok jogrendszerei között nincs olyan különbség, amely befolyásolná a kutatás esetleges kimenetelét, ezért a disszertációban a legtöbb esetben egyes számban használom a kifejezést, azaz jogrendszer. A jogrendszer alakulásának teljes feltérképezésének érdekében Európa társadalmi, gazdasági, egészségügyi, politikai és integrációs aspektusait is figyelembe veszem.

Másodlagosan a migráció okozta válsághelyzetet veszem szemügyre. A migrációt kiváltó okokon keresztül eljutok az Európában jelen pillanatban kialakult társadalmi feszültségekig, kitérve a megnövekedett bűncselekményi rátákra is.

A felsorolt két pontot követően az iszlám, a saría egyes részei kerülnek értelmezésre, hogy az Európában történt eseményeket megértsük.

A téma érzékenysége abban rejlik, hogy az Európai Unió tagállamai között sincs egyetértés abban, hogy a migrációval érkező személyekre szüksége van-e az uniónak még olyan körülmények között is, hogy ezáltal Európában romlik a közbiztonság és a terrorcselekmények száma is növekszik.

A disszertáció egyoldalúsága

Az iszlám sokszínűsége nem teszi lehetővé, hogy minden ágazatát a kutatás során érintsem, ezért a klasszikus iszlám jogot vizsgálom, néha rámutatva arra a szándékra, hogy a modernizáció jegyei ugyan megjelennek, de a hagyomány rövid idő alatt elfojtja azokat. A szemlélet, amellyel vizsgálom az iszlám jogot az európai (habár egy külön kutatást megérne egy iszlám szemlélet is) és az ismert jogrend mércéjének kritikájával közelítem meg.

Az egyoldalúság szükséges ahhoz, hogy végső konklúzióként megállapításra kerüljön, hogy a jogrendszer és a saría képes-e az európai nemzetállamokban együttesen fellépni és érvényt szerezni a törvénynek.

Hipotézis és tézis

A migráció nem csupán gazdasági törekvés, hanem egy politikai térhódítás, amelyben az ISIS törekvések is fellelhetők. Az előtanulmányimnak köszönhetően részben arra következtetek, hogy a dzsihád szellemisége jelenik meg a kontinensen és a cél a saría érvényesítése, amely örök érvényű, mert isteni kinyilatkoztatás. Továbbá azt a szemléletet is fenn kell tartani e téma kapcsán, hogy valójában menekülniük kellett ezeknek a személyeknek otthonaikból és a népük jogán szeretnék, hogy rájuk a saría vonatkozzon a továbbiakban is, ezzel nem sértve az eddig kialakult és elfogadott jogrendszert.

Azért mindvégig szem előtt kell tartani a kutatás kapcsán, hogy Európát a tagállamok közötti feszültségek, a gazdasági helyzet és a politikai érdekek megosztják és csak egyetlen kötelék marad: a jog. Előreláthatólag Európa nagy provokációnak van kitéve a migráció által, és állásfoglalásra van szüksége, hogy az összetartó köteléket megőrizze, és egyben identitását megerősítse.

I. A történeti Európa arculatának kialakulása

1. Páneurópa: hogyan látta Spengler és Coudenhove-Kalergi Európát a világháborúk derekán?

Európa a történelem folyamán többször átalakult, formálódott, állomásokon ment keresztül, ahonnan vagy megerősödve, a világ vezetőjeként, vagy veszteségként, legyőzve tapasztalhatta meg, ahogyan mások szétszaggatják nemzetállamait és rátelepülnek gazdasági potenciáljaira. Minden ilyen állomás meghatározta Európa politikai, gazdasági, társadalmi létét és ezek együttese nagymértékben meghatározta az elvárt magatartási formákat. Európa már élt és küzdött erős vallási ideológiák alatt, amelyeket kihasznált önös érdekei fejlesztésére és gazdasága növelésére. A kereszténység jogán másokat döntött uralma alá, kényszerített kultúrájuktól messze eső vallási ideológiák elfogadására, és mindezt azért tette, hogy meg tudja határozni az elvárt magatartási formát, amelyet számon tudott kérni. Az utóbbi gondolat kifejtése egy külön doktori disszertáció témája lehetne, amelyben meg lehetne vizsgálni azt, hogy a keresztes hadjáratok milyen vallási ideológiákra támaszkodtak és küzdöttek le más nemzeteket, kultúrákat Isten jogán. Ez a kutatás nem az imént említett állomástól szeretné vizsgálni a témát, hanem attól, ahol már részben végbement a szekularizáció és Európának újra kellett építkeznie. Ez az állomás az I. és II. világháborút követő időszak, amikor „Európa romokban. Nincs ennivaló, nincs fűtőanyag, sem fedél az emberek feje fölött. Égető szükség van túlélési stratégiákra, így továbbra is megmarad a háborús jegyrendszer, hogy legalább az alapvető szükségleteket ki tudják elégíteni. Menekültek, száműzöttek és otthonuk elhagyására kényszerített emberek milliói keresnek menedéket. Európának a külvilág segítségére kell támaszkodnia.”[2] Ezek a körülmények határozták meg abban a periódusban az Európáról alkotott víziókat és elméleteket, amelyek egy része ma megvalósulni látszik.

[2] Európai Történelem Háza

Oswald Spenglernek 1994-ben jelent meg magyar nyelven Európa tekintetében vészjóslatokat tartalmazó, „A Nyugat alkonya” című könyve. A könyv eredeti címe Untergang des Abendlandes, amelynek jelentése bukásra, hanyatlásra utal. De Spengler mindvégig küzdött az előbbi értelmezéssel, hiszen ő az Untergang alatt valójában nem a szó szerinti jelentést, hanem beteljesülést, kiteljesedést ért, mindezt kivetítve egy kultúra történelmi végzetére.

Az író nézete a civilizációkat illetően összetett. A civilizációkat párhuzamos entitásoknak tekinti, amelyeket egy természetben fellelhető növény entitásához hasonlítja és erre a következtetésre jut: „Ha ugyanis a civilizációk növényszerű entitások, akkor ugyanazokon az életszakaszokon kell végig menniük, még ha nagyon is különböznek egymástól.”[3] Spengler egyértelműen törvényszerűséget vélt felfedezni a civilizációk fejlődéseiben és bukásaikban. Úgy vélte, hogy az előbb említett folyamat egymást követő fázisokra bontható.

De talán a spengleri gondolatmenetet az első organizmusok metaforája testesíti meg, ahol a kultúrákat élő organizmusokként jeleníti meg, valamint úgy tekint rájuk, mint kollektív történeti egyéniségekre, amelyek megismerhetőek az idő vonulatában. A spengleri idővonulatban a kultúra sorsa az elmúlás, amely a kultúrából a civilizációba történő átmenet.[4] Ezek fényében értelmezhető Spenglernek az a gondolata, hogy „ha ezzel tisztában vagyunk, nemcsak a jelent tudjuk értelmezni, hanem prognózisokat adhatunk a jövőre nézve is. Nincs más teendő, minthogy szemügyre vegyük a múlt már halott kultúráinak a jelenünkkel analóg életszakaszát és meg fogjuk ismerni a ránk váró jövő alapjait.”[5]

Habár Oswald Spengler sarkalatosnak tekintette a fejlődési szakaszokat, ezt fenntartásokkal kezeljük, hiszen a társadalmi szociális szerkezetek kialakulása, valamint a társadalom kifelé irányuló politikai, gazdasági, jogi kommunikációja nagymértékben befolyásolja vagy megváltoztatja azok sorrendjét. Ellenben nem vitatható a törvényszerűség felismerése, amelyre

[3] Kovács, 2017, 16.
[4] Salamon, 2011
[5] Kovács, 2017, 17.

példaként szolgálnak a nagyhatalmak, a kultúrák virágzása és bukása, majd az adott civilizációba való beolvadása.

Spengler a párhuzamosság elméletében a pszeudomorfizmus-fogalom segítségével világít rá arra, hogy egy gyengébb kultúrára rátelepülhet egy civilizáció vagy kultúra, és így megakadályozza azt, hogy az adott kultúra önálló történelmi útját járja. E teória alapján a párhuzamosan létező önálló entitások kiteljesedése nem minden esetben valósul meg, mert a dominánsabbak akaratukat ráerőltetik a gyengébbre. Ebben az értelemben beszélhetünk offenzív és defenzív kultúrákról, ahol az erősebb, nagyobb akarata érvényesül. Ezekben az esetekben ritkán beszélhetünk kultúraközi kapcsolatokról, amikor az offenzív közeg nem nyomja el teljes mértékben a gyengébbik kultúrát, hanem valamiképpen azok jellegzetességeit beilleszti saját formavilágába.[6]

Ma, amikor Európában a párhuzamosan egymás mellett létező kultúrák megerősödni látszanak, amikor a migráció gazdasági, társadalmi, politikai, jogi feszültségeket szül, és amikor az eddig defenzívként elkönyvelt kultúrák offenzíven lépnek fel politikai, jogi önigazulásukért, Spengler törvényszerű jóslata újra éledni kezd.

2. Európa újjáépítése

A spengleri vízió ellenére egy egységes Európa megteremtéséért, illetve fenntartásáért folyik a küzdelem, amely megteremti az Európai Unió létjogosultságát. Az Európai Unió gondolata, megvalósítása nem újkeletű, hiszen sokan álmodtak egy Európai Egyesült Államokról, egy Egységes Európai Hatalomról.

Bonaparte Napóleon, aki 1769. augusztus 15-én született Korzika szigetén és 1821. május 5-én a Franciaország hatalma alatt álló Szent Ilona szigetén halt meg, az elsők között volt, aki egységes Európáról álmodott. A waterlooi csata elvesztése után így fogalmazott: „az én dicsőségem nem a negyven győztes

[6] Kovács, 2017, 18-19.

csatából ered és nem is abból, hogy az uralkodókra ráerőltettem akaratomat. A waterlooi csata elvesztése kitörli az összes nyertes csata emlékét, mert az utolsó emlék arra késztet, hogy elfelejtsd az elsőt. Az, ami számít és soha nem felejtődik, az az általam megszerkesztett Polgári Törvénykönyv. Ez a Törvénykönyv egyszerűségével nagyobb eredményt hozott, mint az összes előzőleg hatályos jogszabály. Egy európai rendszert, európai Törvénykönyvet, és egy európai ítélőtáblát akartam megalkotni."[7] Friedrich Neumann a Mitteleuropa című művében ugyanabba a tévedésbe esik, mint Napóleon, mert úgy gondolta, hogy az új Európa vezetője egyetlen állam legyen, amely fegyveres hatalommal védhető. Bóka Éva a Neumann-i aspektusból kiemeli, hogy Neumann nagy hangsúlyt fektetett a gazdasági, katonai területek nemzetállami szintről nemzetek feletti szintre történő emelésére.[8]

A „balance of power" vezetési stílus került előtérbe az I. világháborút követően megalakult Népszövetségben,[9] ahol a népek együttműködésének intézményesítése volt a cél. A Népszövetség nemcsak Európa államaira korlátozódott, hanem ötvenhárom tagállammal rendelkezett. Seltmann Rezső a Népszövetség fiaskója című írásában idézi a Népszövetség Tanácsának ülésén elhangzott kijelentést, hogy „Európa az európaiaké."[10] Ez a kijelentés arra ösztönözte Európa politikusait, hogy egy asztalhoz üljenek le és tárgyalásokat kezdeményezzenek a jövőt illetően.

Roosevelthez és Tafthoz hasonlóan, akik a pánamerikai elmélet erőteljes képviselői voltak, Európa számára ott volt gróf Coudenhove-Kalergi, akinek Páneurópa című műve 1923-ban jelent meg. Coudenhove Európát nem geopolitikai szemmel nézte, azaz nem úgy tekintett rá, mint zárt, összefüggő földrajzi egységre, amelynek népességét biológiai, néprajzi ismérvei alapján kell figyelembe venni. A szerző földrajzi határokat figyelmen kívül hagyva öt kontinenst jelölt meg élhető területként: Eurázsiát, Afrikát, Ausztráliát, Észak- és Dél-Amerikát. Ez a szemléletmód újszerű, hiszen nem egyezik az ismert

[7] Ludwig, 1999, 499.
[8] Bóka, 2011, 60-61.
[9] 1919. június 28-án alakult, Magyarország 1922. augusztus 22. kérte felvételét, majd 1945-ben az ENSZ megalakulásával megszűnik
[10] Seltmann, 1926

Európa földrajzi fogalmával, valamint a kontinens eddig ismert történelmi határaival. A páneurópai fogalomkörben a szerző Angliát és Oroszországot külön kezeli, tekintettel a gazdasági, történelmi, földrajzi különbségekre. Coudenhove kimondja, hogy „Amennyiben Anglia és Oroszország részt akarnak venni az európai államszövetségben, úgy ez tőlük függ."[11] Ezzel egyidejűleg, ha nem is nyíltan, de Coudenhove rámutatott arra, hogy Angliának és Oroszországnak nincs szüksége az európai államszövetségre. 2020. január 31-én ez beigazolódott, amikor létrejött a Brexit, azaz amikor az Egyesült Királyság eldöntötte, hogy az Európai Unióról szóló Szerződés 50. cikke[12] alapján kilép az uniós tagállamok sorából.

Coudenhove úgy álmodta meg, hogy Páneurópához huszonhat nagy állam, hét kisebb terület és olyan gyarmatok tartoznak, mint Líbia, Kongó, Madagaszkár stb. A területet és lakosságát is meghatározta, amely alapján Páneurópa huszonhat millió négyszögkilométer, lakossága pedig négyszázharmincegy millióig terjed.

Az eddig tárgyalt teória figyelmen kívül hagyta, hogy az európai kontinensen több nemzet él, amelyek identitása szorosan összefügg az életterüket meghatározó földrajzi területtel. Coudenhove szerint az izlandiak kivételével az összes európai nép kevert nép. „Az európai nemzetek nem vérközösségen, hanem szellemi közösségen fonódtak össze… Még az

[11] Ligeti, 1926, 6.

[12] (1) Saját alkotmányos követelményeivel összhangban a tagállamok bármelyike úgy határozhat, hogy kilép az Unióból.
(2) A kilépést elhatározó tagállam ezt a szándékát bejelenti az Európai Tanácsnak. Az Európai Tanács által adott iránymutatások alapján az Unió tárgyalásokat folytat és megállapodást köt ezzel az állammal, amelyben az érintett államnak az Unióval való jövőbeli kapcsolataira tekintettel meghatározzák az illető állam kilépésének részletes szabályait. Ezt a megállapodást az Európai Unió működéséről szóló szerződés 218. cikke (3) bekezdésének megfelelően kell megtárgyalni. A megállapodást az Unió nevében a Tanács köti meg minősített többséggel eljárva, az Európai Parlament egyetértését követően.
(3) A kilépésről rendelkező megállapodás hatálybalépésének időpontjától, illetve ennek hiányában a (2) bekezdésben említett bejelentéstől számított két év elteltével a Szerződések az érintett államra többé nem alkalmazhatók, kivéve ha az Európai Tanács az érintett tagállammal egyetértésben ennek a határidőnek a meghosszabbításáról egyhangúlag határoz.
(4) A (2) és (3) bekezdés alkalmazásában az Európai Tanácsnak, illetve a Tanácsnak a kilépő tagállamot képviselő tagja az Európai Tanács, illetve a Tanács rá vonatkozó tanácskozásain és a rá vonatkozó határozatok meghozatalában nem vesz részt. A minősített többséget az Európai Unió működéséről szóló szerződés 238. cikke (3) bekezdése b) pontjának megfelelően kell meghatározni.
(5) Amennyiben az az állam, amely kilépett az Unióból, később újra felvételét kéri, kérelmére a 49. cikkben megállapított eljárást kell alkalmazni. in Az Európai Unióról Szóló Szerződés Egységes Szerkezetbe Foglalt Változata, 50. cikk.

anyanyelv sem döntő kritérium."[13] A szerző egy egységes öntudatról, nacionalizmusról beszél, amelyben eltörpülnek a kisebbségi öntudatok, még csak érzéseikben sem tartják azt fenn. Mindezt azzal támasztva alá, hogy a kisebbségiek ugyanúgy fejthetik ki kulturális tevékenységeiket, mint a többségiek.[14] Erre az elméletre cáfol rá Oswald Spengler pszeudomorfizmusa, valamint a Kohéziós Politika a Régiók Egyenlőségéért és a Regionális Kultúrák Fenntarthatóságáért címmel az Európai Unió Bírósága elé 2013. szeptember 23-án terjesztett polgári kezdeményezés, amelyben előteljesen hangsúlyozásra kerül, hogy „Szükséges a nemzeti/etnikai kisebbségi régiók jogszabályban foglalt meghatározása, amelyhez az Európai Unióról szóló szerződés 6. cikke kontextusában is támpontként szolgálhat: 1. Az Európa Tanács 1811/2007 számú, „Régiósítás Európában" című ajánlása, amely 6. pontjában megjegyzi: az Európa Tanács legtöbb tagállamában olyan közösségek léteznek, amelyek erős kulturális, politikai és történelmi identitással rendelkeznek, és amelyek nem csupán régiók, de népek és társadalmak, ugyanakkor szembetűnő kollektív önazonossággal rendelkeznek attól függetlenül, hogy régióként, nemzetiségként, országként határozzák meg őket, ám nem alkották meg önálló államukat. Ennek ellenére látható megkülönböztető jegyekkel rendelkeznek, amelyek politikai akaratot jeleznek az önkormányzatiság elérésére."[15]

Coudenhove-Kalergi úgy vélte, hogy Európát három irányú katasztrófa fenyegeti: (1) a világháborút követően a győztes és a legyőzött, illetve a győztes államok közötti konfliktusok háborúvá alakulnak, (2) Oroszországnak imperialista céljai vannak Európával, (3) Európát gazdasági és pénzügyi összeomlás fenyegeti.[16]

Akárhonnan is nézzük a teóriákat, mindegyike egy ideológiai képet vázol fel, és figyelmen kívül hagynak számos olyan tényezőt, amelyek alakítják és befolyásolják Európa arculatát. Spengler meglátta a fejlődési szakaszokat, amelyek végbemennek egy kultúra életében, de kevés figyelmet tulajdonított a

[13]Ligeti, 1926, 14.
[14] Ligeti, 1926, 14-15.
[15] Izsák, 2021
[16] Ligeti, 1926, 3-11.

pszeudomorfizmusnak vagy kultúraközi kapcsolatoknak. Coudenhove-Kalergi élhető térségben gondolkodott, átlépve az eddig ismert földrajzi határokat, Eurázsiáról és gyarmatokról beszélt. Gazdasági és politikai érdekek szempontjából talán előnyös lenne a páneurópai elmélet, de a szerző nem számolt a kulturális, vallási, valamint a szekularizációs folyamatnak köszönhető politikai és jogi különbségekkel. Továbbá, nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy Európát multikulturalizmus jellemzi, amelyben kisebb és nagyobb kultúrák akarják valláspolitikai nézeteiket érvényre juttatni. Mindezt tetőzi a 2015-ben elkezdődő nagy létszámú migráció, amely gazdasági, politikai, jogi, kulturális feszültségeket szül, nem beszélve arról, hogy ázsiai országokból érkező csoportok nem az inkulturáció jegyében léptek be az Európai Unió területére.

Az Európai Unió tendenciája nem lehet más, mint a Spengler által ismertetett kultúraközi kapcsolatok megteremtése, nem pedig egy Eurázsia.

II. Európai kultúra, Európa arculata

Európáról és annak fejlődési tendenciáiról nem beszélhetünk Oskar Halecki történész szemlélete nélkül. Halecki az európai hagyományt és a nyugati kultúrát két pillérre helyezi: (1) az antik görög-római humanizmusra, valamint (2) a kereszténységre. A történész ugyanakkor rávilágít arra, hogy az első pillér két elem egységéből tevődik össze. Míg a görög városállamokat független politikájuk határozta meg, addig a Római Birodalom politikailag hatott a mediterrán medencére.[17]

Ha szemügyre vesszük Halecki pilléreit, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy dualizmus jellemzi. Amíg a görög-római humanizmus az immanens dolgokra koncentrál, addig a kereszténység világnézetének középpontjában a transzcendens áll és azt az iránta érzett hűség határozza meg. Ellenben mind a két pillér esetében elmondható, hogy tiszteli a szellemi értékeket, valamint a keresztény világnézetet.[18]

Ebben a dualista látásmódban születik meg Európa egysége. Az egyensúlyt a hatalmi megosztásban leli meg. Krisztus arra a kérdésre, „Szabad-e adót fizetni a császárnak, vagy nem?”,[19] a dualizmus világnézetéhez hűen így nyilatkozott: „Adjátok meg tehát a császárnak, ami a császáré és Istennek, ami az Istené.”[20] Ez a kijelentés alátámasztja a történész nézetét, hogy a transzcendentális, vallási kérdésekben a császár van alárendelve a vallási vezetőknek, míg a világi kérdésekben a klerikusok a császárnak. Pax omnium rerum tranquillitas ordinis, azaz a béke a rend nyugalma gondolatát elsők között Szent Ágoston fogalmazta meg és azt az igazság elvére helyezte: „Mind, akik békére vágytok, nézzétek az igazságot.”[21] Platón Az állam című művében ezt írja: „Nohát, szerinted békeidőben az igazságosság ugyan mivégre, minek a szerzésére hasznos? Szerződéskötésre, ó Szókratész.”[22]

[17] Halecki, 1962, 35.
[18] Gergely, 1982, 47.
[19] Biblia, Mt.22:17
[20] Biblia, Mt.22:21b
[21] Frenyó, 2016, 6.
[22] Platón: Az Állam

Európa életét és társadalmát a fent említett tények alapján három befolyásoló elemnek kell meghatároznia, hogy egységét megtartsa: (1) béke, (2) igazságosság, (3) szerződéskötés. A békét a második pillér, a kereszténység teremti meg, a szerződések megkötése pedig az első pillér hagyatékán nyugszik. A két pillért pedig az igazságosság köti össze és formálja egységgé.

1. A szekularizáció hatása Európára, a jog függetlenítése a teológiai ideológiáktól

A Halecki által ismertetett második pillér, a vallás, a szekularizációnak köszönhetően folyamatosan a háttérbe szorul és így a transzcendens és az immanens közötti távolság növekszik. Ennek köszönhetően egyre inkább az az elképzelés ölt testet, hogy a jövő az emberek cselekedetei által valósítható meg, de ez kudarcot, sikertelenséget eredményez; mert azt feltételezi, hogy az emberi cselekvésen túl semmi sem létezik, azaz nincs független igazság, csupán az emberi kontroll és a hatalmi egyensúlyról folytatott viták sora.

Rowan Williams ezt az állapotot feledékeny vallásnak nevezi, hiszen elveszíti, elfelejti a kiinduló nézőpontot és egy kijelölt pontot keres. Ez a fajta radikalizmus az állami szféra irányába az abszolút igazságtól, azaz a független igazságtól fosztja meg önmagát, így elveszítve a törvény feletti ellenőrzését is, hiszen így mindig az válik igazzá, amit kiindulópontként határoztak meg.[23] Erre hívja fel a figyelmünket Coleridge az On the Constitution of Church and State című művében, amikor így ír: „…a keresztény egyház az ellenerő, amely ellensúlyozza az ÁLLAM, mint ÁLLAM elkerülhetetlen természeténél fogva benne rejlő bűneit és hibáit, és tekintet nélkül az adott állam jobb vagy rosszabb felépítésére, gyújtópontként magába gyűjti, hogy magasabb minőségbe tükrözze vissza őket…”[24]

[23] Rowan, 2014, 20-25.
[24] Colaridge, 1972, 99.

Számos kérdést vet fel a szekularizáció. Az elvilágiasodás az egyház szerepét kérdőjelezi meg, illetve annak az államhoz, társadalomhoz való kapcsolódását vonja kétségbe. Bizonyos gondolkodók úgy látják, hogy a szekularizáció nem valósult meg teljesen, hiszen a keresztény gondolkodás a társadalomban ma is erőteljesen jelen van.

Valójában a szekularizáció kifejezés elsődlegesen nem a keresztény tudat eltörlését, megsemmisítését jelentette, hanem jogi kategória volt, és arra az esetre vonatkozott, ha a szerzetesek világi papi státuszba kerültek. A kifejezés és annak eszmeisége valójában Napóleon idejében erősödött meg, amikor számos egyházi ingatlant, tulajdont vett el, kobozott el az állam.[25] Ma már a szekularizáció tág fogalommá és többértelművé vált. José Casanova a Public Religions in the Modern World című művében három jelentését különböztette meg a szekularizációnak: (1) a vallás általános jelentőségvesztésére vonatkozik, (2) a vallás a nyilvánosságtól való visszaszorulását jelöli, (3) a gazdaság, tudomány, művészet, politika kikerülnek a vallás ellenőrzése alól.[26]

A XVIII. századtól jelenik meg a szekularizáció a jog és a kultúra terén egyaránt, amikor ténylegesen elkezdődik az állam és egyház szétválasztása. Ez Magyarországon, a magyar Kulturkampf keretein belül valósult meg, amelynek köszönhetően a nemzet, a kereszténység és az erkölcs egysége megbomlott.

Az egyházi hivatalos esküvőt felváltotta a polgári házasságkötés, amely vitát szült az európai régióban, majd a kommunista hatalom államosította az iskolákat, ahonnan kiszorították az egyházakat és egyben a hitoktatást. Ezt követte a sajtó állami kézbevétele és így a legfőbb kommunikációs eszköz kisajátításával a hatalmát kiterjesztette az egyéni élet minden területére. Így valósulhatott meg a totális diktatúra, amelyben az egyház csupán eszmei vízióként élhette mindennapjait.

Detlef Polack és Márk Chaves arra tettek kísérletet, hogy az európai országokban vizsgálják meg a vallásosság és az egyházak társadalmi pozíciójának összefüggéseit. Chaves úgy gondolta, hogy a vallási közösségek

[25] Joas, 2014, 28-29.
[26] Grace, 2010, 80-82.

vitalitása, híveik vallási aktivitása felerősödik, ha az állam és az egyház szét vannak választva, és ez vallási pluralizmust, vallási versenyhelyzetet teremt. Polack úgy vélte, hogy minél pluralistább és piaci jellegűbb a vallási mező, annál elevenebbek lesznek annak tagjai, azaz nem a modernitás ellen vannak, hanem annak elemeit felhasználva küzdenek a szekularizációs tézis feltevéseivel. Polack vizsgálata kiterjedt

- az egyházba vetett bizalomra,
- az Istenbe vetett hitre,
- az állam és egyház viszonyára,
- teológiai fakultások meglétére az állami egyetemeken,
- államilag finanszírozott hitoktatásra az állami iskolákban,
- katonai és börtönlelkészek működésére,
- egyházak számára nyújtott adókedvezményekre, és támogatásukra.

Polack eredményei alapján megállapítja, hogy Kelet-Európa esetében az erőteljesebb vallási koncentráció nem növeli, hanem csökkenti a templomba járást, valamint minél magasabb a pluralizmus foka, annál alacsonyabb a templomba járásé. További eredményei alátámasztják, hogy ott ahol az egyházak az állam kedvezményezettjei, a templomba járás alacsonyabb fokú. Polack megítélése szerint a rendszerváltást követően az egyházak az újonnan megalakuló állami vezetőséghez közel kerültek, és ezáltal elveszítették hitelességüket, hogy a szegények, vesztesek támaszai lennének.[27]

2. Minden, ami a racionalizmuson felül van, veszélyezteti a szabadságot

A szekularizmus eszmeiségét valló közösségek a társadalmi szabadságra és egyenlőségre hivatkoznak és tiltakoznak minden olyan törekvés ellen, amely nem köteles megfelelni a racionális, ésszerű érvelés és bizonyítás megszokott folyamatainak. Ennek értelmében, ami a racionális érvelésen felül van, azaz vallási vagy ideológiai elkötelezettségből fakad, veszélyezteti a szabadságot,

[27] Máté-Tóth, 2014, 88-90.

hiszen olyan kijelentéseket tehetnek, amelyek megkérdőjelezhetetlenek és kritikán felül állóak; de a szabadság nem sajátítható ki és nem tekinthető egyoldalúnak, mert a szabadság a másik fél szabadságában teljesedhet ki igazán. Gondoljunk a politikai szabadságra, amely összetettebb, mint engedélyt adni arra, hogy minimális beavatkozás mellett valósuljanak meg egyéni vagy csoportos gondolatok. A szabadságnak meg kell teremtenie azt a lehetőséget, hogy megfogalmazza a kérdéseit a társadalom közhangulatával, irányával, a közszféra esetleges aggodalmaival kapcsolatban, illetve olyan javakkal kapcsolatban, amelyek közösek. Példának okáért: milyen a jó oktatási rendszer, házasságot ki kivel köthet, mit fogad el erkölcsi alapnak stb. Ezeket a döntéseket nem hozhatja meg egyetlen csoport vagy egyén magánjellegű elképzelései alapján. XVI. Benedek pápa rámutatott arra, hogy „…elvesztettük az értelembe és annak egyetemességébe vetett hitünket, hanem az is, hogy az értelem birodalma összezsugorodott. Mivel nincs olyan ítélőszék, amely az Istenről, az emberről, a világegyetemről vallott alapvető meggyőződések mögött rejlő érveket elbírálhatná, az a feltételezés uralkodott el, hogy ezek között semmiféle kommunikáció nem képzelhető el… E szerint az elképzelés szerint csak társadalmi ráció és privát előítélet létezik, így hát a valódi különbségekről nem lehet tárgyalni, sem értelmesen felderíteni őket.”[28]

Ha a szekularizmus ide vezet, akkor a politika elveszíti szabadságát és csődbe megy. Ez a csőd kivédhető a vallási meggyőződések hangoztatásával, ahol az egyház úgy van jelen, mint az egyes állampolgárok morális alapja. Ennek megfelelően számos országban a törvény különböző mértékben tükrözi a vallási vagy ideológiai meggyőződéseket – adott esetekben az eutanázia és abortusz kérdéseiben. Ilyen értelemben elképzelhető egy olyan fajta szekularizáció, ahol a jogrendszer és a társadalom is hangot kap, és érvényt szerez vallási és ideológiai érveinek anélkül, hogy bármelyiket előnyben részesítené. Karl Theodore von Dalberg 1973-as értekezésében az államhatalomnak a polgáraival szembeni korlátairól azt írja, hogy az állam léte az, hogy a polgárai együttműködjenek a közjó érdekébe, ezért az egyén és az

[28] Rowan, 2014, 35.

állam nem feltétlenül áll ellentétben egymással. De az emberek vallási identitása arra utal, hogy az emberiséget nem csupán az érdek vezérli, ezért az állam nem hagyhatja figyelmen kívül azokat az aspektusokat, amelyek tágabb identitást és szolidaritást fejeznek ki, mint bármely állam kölcsönös előnyökkel járó berendezkedése.[29]

A történelem folyamán az erkölcsnek két gyökere lelhető fel:

- az értékek és értékek szempontjából konstitutív jellegű megtapasztalások,
- az együttműködés feltételeire irányuló reflexiók.

Mindkét esetben fontos, hogy figyelembe kell venni a helyes és a jó szempontokat. Kétségtelen, hogy az európai ember értékrendjének nagy része a kereszténységből fakad, ám érvelése és érvrendszere, valamint tapasztalatai a racionális világból. A megoldás és az alátámasztás különböző formáiról lehet vitát nyitni, de nem azzal a problémával nézünk szembe, hogy a szekularizáció darabokra szedi az erkölcsöt, hanem inkább azzal, hogy a kereszténység defenzív álláspontja által az erkölcsi és jogi univerzalizmus egyik tartópillére gyengül meg, hiszen az erkölcsi és jogi univerzalizmus a traszcendenssel kapcsolatos egyetemes elgondolásával összefüggésben jelent meg, azaz az abszolút igazság keresése folyamán.[30]

Elég merész vállalkozás lenne a szekularizációt csak negatív fényben feltüntetni. Így utólagosan a messzi történelmi távlatból elmondhatjuk, hogy a szekularizáció megóvta Isten kinyilatkoztatását és nem tette azt az emberi igazságszolgáltatás tárgyává. Csak utaltam a kutatás elején arra az időszakra, amikor az isteni jogot az ember önös célokra használta fel és más kultúrákat, nemzeteket döntött rabigába. A szekularizáció rávilágított arra, hogy az emberi magatartás tartalma mögé nem szabad a vallást rendelni, hanem épp ellenkezőleg, a társadalomra veszélyes magatartásformákra kell rávilágítani a teológiai ideológiák segítségével és a már önállósult jog által megvédeni azoktól az embert.

[29] Rowan, 2014, 39.
[30] Joas, 2014, 47-68.

III. A törvényről alkotott vízió kialakulása Európában

1. A kereszténység, a filozófia és a jog fejlődése Európában

Minden kétséget kizárólag, bátran állítható, hogy a vallás és a jog fejlődése történelmileg szorosan kapcsolódik egymáshoz. Az állami rend differenciálódásának kezdeteinek fényében, a középkor elemzésében, nagyon jól láthatóvá vált, hogy az idáig keresztény identitással rendelkező egyházi társadalom és állam rendje paradigmaváltáson esik át. Kezdetét veszi a szekularizáció, amely végső soron a vallás – Európa esetében a kereszténység – , a politika és a jog elválasztása. Mindezidáig a pápa és a császár egységes hatalma, uralkodásának egységét képezte a vallás, a politika és a jog. Az elvilágiasodás törekvése a teljes teológia alól való mentesítés és egy modern állam létrehozatala és jogszabályának megalkotása lett.

A görög filozófia, azon belül is a szofisták az erkölcsfilozófiában már különbséget tettek a „phüszisz" – természeti törvény –, illetve a „thészisz" – emberi törvény – között. Ezzel rámutatva arra, hogy nem csak a vallásos világ, hanem az erkölcs is „hasznos találmány az erősek hatalmának igazolására".[31]

A szekularizáció végső soron nem egy radikális elszakadás, mert a társadalmat meghatározó keresztény öntudat átvivődik a modern államba és jogelméletbe. Ennek bizonyítékai a következők.

1.1. A teremtett rend / az embertől alkotott jogrend

Az Isten által alkotott rend alapja a harmónia és a tökéletesség egyidejűleg való megjelenése. Az ember által alkotott jog nem lehet más, mint annak a másolata, a tökéletlenség jegyében, mivel a jog precedensekből építkezik, azaz csupán reagálni tud az eseményekre.

[31] Boros, 2007, 10.

„בראשית ברא אלהים” – „Kezdetben teremtette Isten”[32] – a תבר ige, minden esetben Isten cselekedetére utal, azaz, hogy Isten hívott életre mindent,[33] vagyis Ő a lét alapja. A Szentírásban, az Ószövetségben központi helyet foglal el a teremtés, amely Isten cselekedetére összpontosít,[34] közben rámutat a rend és a törvényszerűség kialakulására. Végigkövethető, ahogyan mindent a helyére tesz, elválaszt és megteremt. Ebben a folyamatban számtalan szabály fedezhető fel, amely fenntartja a rendet, példának okáért a nappalok és éjszakák váltakozása, az évszakok, a születés és a halál, valamint a tápláléklánc kialakítása és fenntartása, továbbá az emberek egymáshoz való viszonyának szabályozása, valamint a felettes hatalomnak való engedelmesség. A rend megőrzésével, fenntartásával, a szabályok érvényesítésével magát az embert bízza meg, kidomborítva, hogy teremteni csak Isten képes, míg az ember megváltoztatni vagy fejleszteni tudja azt, ami létezik.[35] Ennek értelmében a törvény nem egy emberi kreáció, hanem az isteni rend része, amely annak betartására, betartatására szolgál. Paul Labandnak sikerült a legjobban megragadnia az előbb említett gondolatot a duális törvényfogalom kidolgozása során: „A törvény valamit szabályoz. Meghatároz egy tartalmat, amelyet aztán kötelezővé tesz. A törvény lényegét a tartalom és a parancs kettősége adja.”[36]

Platón, máig nagy hatású filozófus, az ideatanban vélte felfedezni, hogy a tökéletesség megismerése nem egyformán adatott meg minden ember számára, ezért az államot olyan embereknek kell irányítaniuk, akik a tökéletes világból a legtöbbet ismertek meg. Ebben az értelemben az tud igazán érvényt szerezni a törvénynek, aki a legtöbbet ismert meg, vagy sajátított el a tökéletes igazságból.

[32] Biblia, 1Móz 1,1.
[33] A Katolikus Egyház Katekizmusa, 1 cikkely, 4. § (290)
[34] Navara Bibliakommentár, Teremtés
[35] U. o.
[36] Takács, 2015, 213.

1.2. Isten szuverén utasítási joga / suprema protestas, Isten mindenhatósága / Quod principi placuit, legis habet vigorem: az állam korlátlan törvényalkotó joga

A transzcendens által gyakorolt fölöttes hatalom a Szentírás alapján a szeretetben gyökeredzik, míg a területi világi uralkodónak, vezetőjének legitimitása az ítélethozatalban.

A sztoikusok a törvényt az ember belső világának nyugalmával kötötték össze és úgy vélték, hogy az ember a társadalomban bármilyen szerepet eljátszhat, csak minden körülmények között képes legyen önmagát elhatárolni a külvilág hívságaitól. Labandnak a fent említett teóriáját alapul véve a kreáció és annak célja, hogy Isten megosztja önmagát, valamint az első kezdetleges parancs a Szentírásban – „Nem ehettek abból, ne is érintsétek, mert meghaltok”[37] – alapjául szolgál a törvény fejlődésének. A teremtésben kapott elsődleges tiltás, a „NE”, preventív jelleggel bír, de a tiltás megszegése és annak tudata „hogy olyan leszel, mint az Isten”, azaz a transzcendenstől kapott uralkodás szerepéből való kilépés erőteljes szankciót von maga után: a teljes kiűzetést és az Istentől való elszakadást.[38] Itt válik a tiltás törvénnyé, azon belül bűncselekménnyé, hiszen mind a három tartalmi elem megtalálható, azaz van bűnösség, társadalomra veszélyesség és büntetendőség, ebből adódóan már nemcsak preventív jelleggel bír. Itt jelenik meg először az igazságszolgáltatás, azaz Isten ítélete, igazságszolgáltatása a bűn felett, de mégsem a megígért halálbüntetés.

Isten igazságszolgáltatásában Hegel felismeri, hogy a törvény sem az esetlegest, sem a kvantitatívat nem fejezheti ki végső meghatározottságában. Ugyanakkor rámutat arra, hogy a törvényhozónak meg kell állapítania egy minimumot és egy maximumot, hogy e két szélsőség között születhessen meg az igazság.[39]

[37] Biblia, 1Móz 3,3b
[38] Előképe a földi bíróság által kiszabott elzárásnak a társadalomtól és a szerető környezettől.
[39] Peschka, 1980, 16-17.

1.3. Minden emberre érvényes jogok Krisztusnak köszönhetően / minden emberre érvényes állami jogok; Isten ítéletéhez elvezető vallási világrend / földi igazságszolgáltatáshoz elvezető jog

Ilyen többek között az emberi méltóság joga, amely minden embernek alapvető jogait tartalmazza; többek között az élethez, önazonossághoz, önrendelkezéshez, cselekvési szabadsághoz, magánszféra védelméhez, szociális biztonsághoz való jog. Ezek megsértése bonyolult procedúrákon, bizonyításokon keresztül jut el a bírói hatalom elé, ahol az ember alkotta jog alapján, valamint a begyűjtött bizonyítékok fényében a bíró ítéletet hirdet.

A keresztény felfogásban Krisztus szerepe nem az isteni törvény eltörlése, hanem annak betöltése,[40] és Isten akaratának érvényre juttatása. Ő Isten királyságának bírája.[41] Jézus az igazi törvényhozó, akit Isten az emberiségnek küldött, hiszen nem tartalmától akarja megfosztani a törvényt, hanem betölti és a legfenségesebb módon juttatja kifejezésre.[42] Krisztus így nyilatkozott a Mt 5,17 versében: „Ne gondoljátok, hogy jöttem a törvénynek vagy a prófétáknak eltörlésére. Nem jöttem, hogy eltöröljem, hanem inkább, hogy betöltsem."[43] Sokan úgy tartották, hogy az igazság a törvényben valósul meg, de tökéletességre Krisztus tanít az evangélium által, hiszen az evangélium a keresztények számára zsinórmérték. A tanítók által a törvény megromlott, helytelen értelmet kapott. Ettől a romlottságtól akarja Krisztus megtisztítani a törvényt, Ő gyökerében ragadja meg a rosszat és gyomlálja ki azt. A farizeusok a törvény tudományát civiljogi szintre vitték át,[44] így átminősült a törvény, és csak azokra vonatkozott, akik saját kezűleg öltek embert, és paráznasággal mocskolták be testüket.[45]

[40]Frenkemölle, 1994, 218.: Máté evangéliumában a „betölteni" fogalomkörébe tartoznak a jézusi cselekedetek és a jézusi tanítások.
[41] Karner, 1935, 30.
[42] Ortensio, 1983, 90.
[43] Biblia, Mt 5,17
[44] Adorjáni, 1999
[45] Kálvin, 1939, 190.

Azt az alapgondolatot, hogy Krisztus a törvény elmélyítésére jött, a hegyi beszédben felelhető Tízparancsolat hatodik és hetedik parancsolata segítségével világítja meg elsőként. Jézus szembeállítja saját tanítását a hamis tanítók mondásaival, hiszen Ő tökéletességre emeli a törvényt. Célja nem az, hogy enyhítsen a törvényen, és ezt az emberekhez igazítsa, hanem buzdítani akarja népét, hogy tiszteletben tartsa a törvény követelményeit, még a legmerészebbeket is, köztük az ellenség iránti szeretetet.

A hatodik parancsolatot -Ne ölj!-, értelmezhetjük[46] úgy is, hogy Ne kövess el gyilkosságot! Izraelben csak az volt gyilkos, aki más életét elvette. Jézus ezzel ellentétben a gyilkolás három[47] formáját különbözteti meg:

- ok nélkül haragra gerjedés,
- ostobának mondás,
- bolondnak mondás.

Jézus magyarázatában a harag nem más, mint a gyilkosság gyökere. A tanítvány már nem haragszik, mert a harag meghalt számára. Az ostoba jelentése: semmire való, esztelen. Valójában ez a nyelvvel való gyilkosság egy fajtája. Ha az ember nyilvánosan undorral szól felebarátjáról, akkor az Úr szemében gyilkosságot követ el. A bolond jelentése: őrült, istentelen. Magába foglalja a másik ember teljes megvetését és egyben tudatos megbántását. Akinek gyűlölet van szívében, az kihívja maga ellen Isten ítéletét.[48] Ne ölj! – azt jelenti, hogy tilos a megszólás, a rágalmazás, a megvetés, azaz minden olyan magatartásforma, ami emberöléshez vezet, vagy előzménye lehet. A fent látható hármas felsorolás nem más, mint a testvéri szeretet megsértésének konkretizálása. Ez a parancsolat előírta az embereknek, hogy tartsák tiszteltben egymás életét. Sajnos ez a gyakorlatban annál nehezebb.[49] A hatodik parancsolatban Jézus feltárja az emberek társas együttélésének alapját, valamint a bűn gyökerét, amely veszélybe sodorja az együttélést.

[46] Neumann, 1992, 96.
[47] Neumann, 1992, 98.
[48] Brinke, 2001, 57.
[49] Ortensio, 1983, 92.

A hetedik parancsolat pedig megvilágítja, hogy mi szennyezi be a két nem egymáshoz való viszonyát.[50] A továbbiakban is kitűnik, hogy Jézus a parancsolatokat szigorúbban értelmezte, mint a farizeusok. A rabbik úgy értelmezték a hetedik parancsolatot, hogy elegendő, hogy ők és tanítványaik megtartóztassák magukat a házasságtöréstől. Egyúttal leszűkítik a szexuális bűn fogalmát, valamint kiszélesítik a szexuális tisztaságét. Ahogyan a hatodik parancsolatnál Jézus kiszélesíti az ölés fogalmát, és a szavakkal is gyilkolni lehet, ugyanúgy a paráznaság értelmét is kibővíti úgy, hogy a szívben felmerülő gondolatokkal házasságot lehet törni. Rosszul értelmezik azok, akik erre a parancsolatra úgy tekintenek, amely csak a házas emberekre vonatkoznak, mivel házasságtörést említ és nem paráznaságot. De valójában Jézus a megvalósulásában erkölcstelen szexuális cselekedetet már a kezdeti bűnös vágy vagy gondolat formájában elítéli.[51] Nem csak akkor következik be a törvény megszegése, „amikor a bűnös gondolat tetté vált, hanem amikor a szívben visszhangra talált."[52]

A hegyi beszédben a kéz és a szem szimbólumai a bűn befogadásának jelei, ezért Jézus lehetőségként egyetlen megoldást ad, mégpedig a tagok eltávolítását.[53] Ez nem szó szerint értendő, itt Krisztus az önmegtagadást tekinti az életszentség felé vezető útnak, vagyis a megalkuvást nem ismerő következetes szigorúságra mutat rá. John Stott ugyanakkor azt állítja: „jobb elveszítenünk egy testrészünket és csonkán lépnünk be az életbe, mint ép testtel a pokolra jutnunk."[54]

Az ember tudatában megfogalmazódott gondolatok akarva-akaratlanul tükröződnek életén. Ez kezdete lehet a bűnnek, ezért mondja Jézus, hogy meg kell szabadulni a végtagoktól, mert a gonosz gondolatokhoz való ragaszkodás a család felbomlásához is vezethet.

A farizeusok gondolatai a válás lehetőségei körül forogtak, de Jézus a házasság intézményére fekteti a hangsúlyt, amelyet annyira komolyan vesz,

[50] Neumann, 1992, 103.
[51] Stott, 1993, 82.
[52] Brinke,2001, 60.
[53] Tholuck, 1834, 298-299.
[54] Stott, 1993, 86.

hogy minden elvált személlyel kötött házasságot házasságtörésnek nevez.[55] A farizeusok a Mózes által jóváhagyott válólevél mögé akarnak bújni, de Jézus válasza rövid és konkrét:[56] „…aki elbocsátja feleségét, paráznaság esetét kivéve, az házasságtörővé teszi őt, és aki elbocsátott asszonyt vesz feleségül, az házasságtörést követ el."[57]

A törvény az igazsághoz való hűséget követeli, ezért a Krisztust követők beszédének szavahihetőnek kell lennie. A Krisztusban hívők számára a megbízható igen hitelesebb, mint a törvény előtt tett eskü. De Krisztus nem a hivatali, törvény előtti esküről beszél, hanem az emberek viselkedési módját határozza meg.[58] Az ember hitelessé teheti mondanivalóját, ha általános megbecsültségre tesz szert, így kizárja a tanúk szerepét. A bizalmatlanság, a gyanakvás és az őszinteség hiánya hiábavalóvá teszik az esküt. A túlzott esküdözések általában hazugságokat fednek el, így rombolják a kimondott szó hitelességét, ami az emberi kapcsolatok fő alkotóeleme. Az esküben megjelenő könnyelműség csökkenti Isten nevének tiszteletét,[59] ezért Jézus kárhoztatja az esküt a törvény által.[60]

A keresztény tudatban a világi törvényszékek a talio törvénye[61] alapján működnek, azonban a keresztények számára Jézus egy aszkétikus életelvet kínál, amely rámutat Jézus magatartására a farizeusokkal, vagyis támadóival szemben. Itt tér ki Jézus tanításában a testvéri béke ápolására, és felszólítja követőit az ínségben lévő felebarát támogatására. A farizeusok számára a felebarát csak a jóakaró személyét takarja, de Jézus az egész emberi nemet érti alatta. Azért, hogy megmaradjon a szeretet köteléke, Jézus felebarátnak minősít minden embert, mert mindenki Isten képmására teremtetett.[62] Istenhez hasonlóan, egyidejűleg szeretni és gyűlölni kell a gonosz embert, szóval, tettel és imával kell tanúskodni az ellenség iránti szeretetről. Így tesz bizonyságot az

[55] Stott, 1993, 90.
[56] Kókai, 2007, 171.
[57] V. ö. Biblia, Mt 5,32; 19,9
[58] Brinke, 2001, 61.
[59] White, évszám nincs, 70.
[60] Kálvin, 1939, 197.
[61] Biblia, Mt 5,38 „… szemet szemért, fogat fogért"
[62] Kálvin, 1939, 204.

ember Istenhez való tartozásáról. Kant kritikai filozófiájának középpontjában Krisztus tanításával megegyezően felhívja a figyelmet az erkölcsös cselekvésre, amelynek az ember lelkiismeretéből és kötelességtudatból kell fakadnia, de attól, hogy kimondjuk, hogy egymást átverni aljas dolog, attól még nem szerzünk érvényt számára. Maradandót csakis a törvény alkothat, amely nem csak belső világunk nyugalmát szolgálja, hanem a társadalomban felvállalt szerepünknek együtt kell érvényt szereznie a lelkiismeretből és kötelességtudatból fakadó törvénynek.[63]

Az állam nem követel mást, mint ahogyan Isten sem, hogy tartsák meg törvényeit, parancsolatait. A kereszténység Európának egy olyan mércét adott, amelyben megvizsgálhatja magatartását és megállapíthatja, hogy az általa megvalósított magatartás jogos vagy jogtalan. Mindig kell egy viszonyítási alap, amiben az ember megméri önmagát, mert hajlamos, ahogyan a farizeusok is, hogy saját javára értelmezze a törvényt.

2. Szerződéskötés: a jog, mint Európa köteléke

1989. május 26-án az Európai Közösség Európai Parlamentjének OJ 1989 C 158/400 számú határozata felhívta az Európai Unió tagállamait, hogy igyekezzenek magánjoguk egységesítésére. Ennek elősegítése érdekében az Európai Közösség bizottságot hozott létre, amelynek feladata tervezetek kidolgozása volt.

1994. május 6-án az Európai Unió Európai Parlamentje az OJ 1994 C 205/518 számú határozatában szintén felszólította a tagállamokat, hogy a belső piac kiépítése érdekében egységesítsék magánjoguk bizonyos területeit.

2001. november 15-én az OJ 2001 C 255/1 számú határozat alapján az Európai Parlament kimondta, hogy szükség van a polgári és a kereskedelmi jog közelítésére.

[63] Stott, 1993, 116.

Európa az elmúlt időben felismerte, hogy amíg az egyes tagállamok ragaszkodnak ahhoz, hogy saját specifikus múltjukra tekintsenek vissza, addig a gazdasági összetartás nem valósítható meg. A közös múltra kell építeni, amely túlmutat az európai államok alapításának korán és a szekunder kultúrában gyökeredzik, mégpedig a görög-római antikvitásban. A kolostorok és püspöki városok kulturális hatása alatt álló középkori Németországnak is legősibb részét még a rómaiak alapították.

Kezdetben a paraszti Rómában a mores maiorum, vagyis az ősök szokásai szabályozták az emberek magatartását és életvitelét, ahol nagy szerepet kapott a családfő (pater familias), akinek hatalma alatt állott a feleség, a gyermekek és a rabszolgák is. Naturálgazdálkodást folytattak, ahol a termelés saját szükségleteik, igényeik, életvitelük fenntartására korlátozódott elsődlegesen. Majd a későbbi időben beindult az árucsere is az egyes etruszk, valamint dél-itáliai városok lakóival.

A királykortól kezdve Róma lakossága kettős tagozódású, mivel megjelenik két réteg, a patriciusok[64] és plebeiusok,[65] akiknek eredete meglehetősen vitás. Valójában a két réteg közti különbséget nem csupán a vagyon teremti meg, hanem inkább a jog gyakorlása, értelmezése és alkalmazása. A patriciusok teendői közé tartozott a vallási, áldozati kultusz szolgálata, a tisztségek viselése, az igazságszolgáltatás, valamint a város ügyei. A plebeiusok ezzel ellentétben nem ismerték az akkor még íratlan jogszabályokat, és tevékenységük a mezőgazdaságra, valamint az ipari munkára korlátozódott. Ez az utóbbi köznép tudatlansága miatt kiszolgáltatott és

[64] „A római rabszolgatartó társadalomban előjogokat birtokló, született nemes. Az i. e. VI. sz.-tól a III. sz.-ig tartott a patríciusok és a szabad, de jogfosztott plebejusok harca, melyből a jómódú plebejusok kerültek ki győztesen. Belőlük és a hivatalt viselő patríciusi nemzetségekből alakult ki a Római Birodalom új hivatali nemessége. A középkorban a leggazdagabb városi polgárokat ugyancsak patríciusnak nevezték; vagyonuk és befolyásuk miatt kompromisszumra hajlottak a feudalizmussal, ezért és kizsákmányoló tevékenységük miatt a város jogfosztott és szegény plebejus elemei harcoltak a patríciusok ellen.” In Kislexikon, patricius

[65] „A "köznép" jelentésű latin eredetű szó az ókori Rómában a szabadok alsó, jogokkal nem rendelkező rétegét jelezte, akik a hatalmon levő, gazdag patríciusokkal folytatott hosszú harcban vívták ki jogegyenlőségüket. A plebejus elemek a középkori városokban is kitermelődtek; itt - a polgárokkal szemben - ugyancsak jogfosztott, napszámos munkát végző, a céhlegénységnél megrekedt emberek voltak, akik éppen ezért mindig a kor forr. mozgalmainak első soraiban harcoltak.” In Kislexikon, plebejus

jogfosztott rétege lesz a római társadalomnak a patriciusokkal szemben, aminek hangot is adnak, és új városalapítással fenyegetőznek. A megosztottság félelme tárgyalóasztalhoz ültette a két osztályt, ahol megállapodtak.[66]

Kr. e. 451/450-ben írásba foglalják a szokásjogot az úgynevezett XII táblás törvény elnevezés alatt, amely csökkenti a különbséget patricius és plebejus között, de a vegyes házasságot még tiltja közöttük, 445-ben azonban ezt is eltörlik. Ebben az esetben is nagy hangsúlyt kapott az érdekképviselet, hogy a Róma város lakosságának legyen ismerete a jog tekintetében, értelmezésében és igazságszolgáltatásban.

Sok évszázaddal később a ius commune válik a korai Európában a jogászok közös jogi kommunikációs eszközévé, amely a nemzetállamok egyéni magánjogi rendszereinek kialakulása folytán feledésbe merül. De a több korszakra tagolható római jog minden európai nemzetállam jogrendszerében fellelhető:

- a iustinianusi kodifikáció eredményei,
- a ius commune Europaeum, a kialakított általános európai jog, amelyet a középkorban a glosszátorok, majd a humanisták, valamint az usus modernus pandectarum képviselői teremtettek meg,
- a XVI-XVII. századi jogtudósok a ius civilét a ius naturáléból akarták levezetni, így a római jog hatása nagymértékben felfedezhető a keresztény skolasztika természetjogában is. A természetjog közjogias szemlélete, valamint a filozófiai vonulat miatt nem sikerült közös nevezőre hozni a XIX. században feltörekvő pandektatudománnyal,
- a XIX. század nyilvánvalóvá tette, hogy a pandektisták által létrehozott heutiges römisches Recht nem korlátoztatható csupán Németország területére, hanem egész Európában felelhető alkalmazott jog volt. Ebben az értelemben a római jogi hagyományokra épülő heutiges römisches Recht ius commune Europaeumnak[67] tekinthető.

[66] Brósz-Pólay, 1974, 35-42.
[67] Abban az időben a ius commune Europeaum alatt csak a római magánjogot értették.

Georg Friedrich Puchta szerint a pandektajog nem csak a római alapokon nyugvó magánjog általános elmélete, hanem lételeme a továbbfejlesztésben rejlik. A pandekta határtalanságára utal 1861-ben Sir Henry Maine Az ősi jog című művében megjelenő aspektus, amely szerint „a római jogot nem azért kell ismerni, mert az a múltban az angol joggal közös vonásokat mutatott, hanem azért, mert a jövőben a két jog egyre közelebb kerül majd egymáshoz."[68]

3. A törvény, mint eszköz Európában

Európa egységessége nem az Európai Unióra vezethető vissza, mivel az unió csupán az egységes törekvéseket, célokat próbálja meg egy közös kosárba helyezni, így egy gazdaságilag erősebb Európát létrehozni, hanem a közös történelem, kultúra és vízió. Ezek kialakulásában nagy szerepet játszott a vallás (az egyház), az erkölcs, valamint az igazságosság érvényesítése, a jog.

A római jogban mindhárom tényezőt fellelhetjük, és egységes képet adnak arról, hogy a szuverén Európa alulról felfelé építkező társadalom, ahol a legkisebb egységet a család alkotja. Erre utal a mos kifejezés, amely a pater familias hatalma alatt egyesülő házközösségek bizonyos életviszonyait foglalta magába. A pater familias nem áll messze a vallási patriarchális rendszertől. Mindkét esetben a pater, a családfő, mint a rend őrzője van jelen, aki érvényt szerez a családban a szabályoknak, ugyanakkor a család képviselője és hangja a társadalom irányában.

A családi élethez szorosan kötődött a vallásosság, amely kezdetlegesen politeizmus, majd monoteista arculatot ölt magára, amely önálló és független szabályokat hordoz. Ezeket a szabályokat a fas kifejezés alatt találjuk meg, hiszen a fas kifejezés alatt értettek minden olyan magatartást, amely az isteneket nem sértette és a vallási normák összességét jelentette. A családi közegből kilépve már a ius kerül előtérbe, amely azon jogszabályok összességét

[68] Hamza, 2013, 262.

jelentette, amely a polgárok közötti életviszonyt, valamint az állam és polgárai közötti életviszonyokat rendezte.

E hármas tagoltság nem alkotott egy egységes rendszert és társadalmi anomáliákhoz és antitézisekhez vezetett, valamint perifériku s látásmódot eredményezett.

Jól láthatóvá vált az előző fejezetekben, hogy az Európában uralkodó jogrendszerek mindhárom tényezőt beépítették, de a ius naturale másodlagossá vált és a mérleg az immanencia, az ember alkotta jogrendszer és igazságszolgáltatás irányába billent el. Savigny Das Recht des Besitz című művében úgy fogalmazta meg, hogy ez nem más, mint szisztematizálás, rendszerbe való foglalás. Ennek köszönhetően válik az európai igazságszolgáltatás Corpus Christiből Corpus Iuris Civilesszé. A jogi látásmód erős hatások, ellenhatások szüleménye, amely konkrét formát ölt magára, amelyek a ius civile és a ius quiritium. Elszakadva a fastól, a vallási normáktól, önmaga és a lakosság számára felállít egy jogi kontextust, amelyben védeni tudja a tulajdont, a személyeket, a dolgokat.

A gyakorlat és az elmélet közötti feszültség mindig a tudományok alapvitájaként jelenik meg. Így ebben az esetben is a vita tárgyát képezi a jogtudomány és a joggyakorlat közötti harmónia, nem beszélve arról, hogy a dualisztikus európai társadalmi nézetet befolyásoló elméleti tényezők a vallás, az erkölcs, illetve a jog, amelyek szemszögéből vizsgálni kell az emberi magatartást. A jog mindig egy társadalmi igényre ad választ; Marx azt írja: „Minden tudomány fölösleges volna, ha a dolgok megjelenési formája és lényege közvetlenül egybeesnének.”[69]

A jognak pont az a szerepe, hogy meglássa az objektív valóságot, és annak érdekében járjon el. A mindennapi életben a gyakorlati tevékenység az élet egyedi eseteire irányul és azokat domborítja ki, ahol az egyéni érdekek nagyobb hangsúlyt kapnak. Ezzel szemben a jognak a sajátos objektivációja által függetlenítenie kell magát az egyéni érdektől és akarattól.[70] De mivel a jog

[69] Peschka, 1980, 218.
[70] Peschka, 1980 224.

szorosan kötődik az ember személyéhez és ez által a bűnhöz, így nehéz az objektivitás talaján megmaradni és az igazságot mint tárgyi valóságot képviselni.

Luther Márton e kettőséget a két birodalomról szóló tanításában ragadta meg. Úgy vélte, hogy az igaz keresztény társadalom számára a törvény maga a krisztusi tanítás, a hegyi beszéd, míg a pogány társadalom részére adatott az állami rend, „ahol az erőszak és a törvény kell, hogy pórázon tartsa őket."[71] A lutheri gondolat veszélyt rejt magában, hiszen a társadalmon belül passzív ellenállást eredményezhet a jog követelményeivel szemben.

Már a görög filozófiában is megjelenik a törvény tekintetében a kettőség. A keresztény lét végig dualista szemlélettel éli életét Európában a törvény tekintetében, hiszen Krisztus a farizeusoknak így nyilatkozik: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené!"[72] De mindkét esetben az igazság keresése áll a középpontban. Az egyenjogúság dilemmája emberi törvényeket szült, amelyek az emberi igazságosság mércéjében lelik meg önazonosságukat és egyben válnak az ítélet alapjává.

Mindhárom tényező esetében az európai ember törekvése az, hogy a természeti, a vallási és a transzcendens törvényt meghagyja a hit számára, valamint a dualista nézetből kiszakadva az ember kreálta törvényt helyezte előtérbe, amely ilyen formában nem lehet preventív, hanem egy szabályozó reakció a társadalmi együttélés problémáira. A jogtudomány és a joggyakorlat közötti antitézisek és feszültségek feloldásaképpen Európa még mindig fenntartja annak a lehetőségét, hogy úgy beszéljünk a jogról, mint a Teremtő rendjéről. Méghozzá abban az elgondolásban, hogy az igazságosság az isteni szuverenitás, amelyből részesül az ember.

Gheorghe Mihai az Elegioul dreptului című írásában úgy vélekedik a jogról, hogy az bár nem tartalmazza a szeretet, gyűlölet, barátság, ellenségesség, lelkesedés, csalódottság, remény, boldogság, szenvedés kifejezéseket, de a jog a magasabb rendű tisztánlátásának köszönhetően emberségességre ösztönöz. A

[71] Coing, 1996, 33.
[72] Biblia, Mt 22,21

szeretetet a jog nem személyesíti meg, de a családot, a nőt, a gyermeket védelmezi. Elítéli a hazugságot, a csalást, a rosszhiszeműséget, a gyávaságot, a cserbenhagyást, gyűlöletet. A jog valójában értéket teremt, mint a szabadság, emberi méltóság. Egy civilizációs folyamat sajátos nyelvezettel, amely elítéli a tökéletlenséget és egyben az emberi alkotás kritikusa.[73] Ilyen értelemben a jogtudomány magába foglalja a transzcendens és immanens értékeket, összesítve egy olyan tudományba, amely megtanít különbséget tenni a helyes és helytelen között.[74]

A középkori Római Birodalomban a kereszténység megjelenésével nagy változások mennek végbe, hiszen egyezség születik a transzcendens és immanens hatalom között. Ez abban mutatkozik meg, hogy az isteni hatalmat magasabb rendűnek ismerik el az emberi törvénynél. Továbbá az uralkodóra úgy tekintettek, mint Isten által kinevezett uralkodóra. Pál apostol a Rómaiakhoz írott levelében (13:1-2) ezt olvashatjuk: „Minden lélek engedelmeskedjék a felettes hatalmaknak, mert nincs hatalom mástól, mint Istentől, ami hatalom pedig van, az Istentől rendeltetett. Aki tehát ellene szegül a hatalomnak az Isten rendelésének áll ellen; aki pedig ellenállnak ítéletet vonnak magukra."[75] Ennek ellenére számos jogász, közöttük Jean-Jeacques Rousseau a Társdalmi szerződés című művében úgy vélekedik, hogy a gazdasági jelenség és a tutajdonhoz való jog megjelenésével veszi kezdetét az állam fogalma, mint a társadalom központi eleme. Ezen elmélet a nép szuverenitását helyezi előtérbe, kifejezve, hogy a törvény a felsőbbrendűekre és az egyes személyekre egyformán vonatkozik. Az egyén és a társadalom közötti szerződés alapján a törvény biztonságot nyújt és védi a tulajdonhoz való jogot. Rousseau elmélete táptalajra talált Európában, és a racionalizmus jegyeivel építkezett fel Európa, részben lemondva a felsőbbrendűség hatalmának ideológiájáról és teret engedve az ember alkotta intézményesített világnak.[76]

[73] Gheorghe, 2006
[74] Voicu, 2008, 10.
[75] Biblia, Róm 13,1-2
[76] Rousseau 1947, 46-51.

4. Szuverén Európa

Az előző oldalak már rávilágítottak arra, hogy mióta az ember létezik, mindig valami rendnek, szabálynak, törvényszerűségnek kellett alárendelnie magát, és ha kitekint a múltbeli eseményekre, akkor is a törvények, a jog és jogszerűség szemszögéből taglalja azt. Talán mindez azért van, hogy felszínre hozza az igazságot, ezzel védve a saját szabadságát és uralkodó szerepét, amit a teremtéskor kapott. Csak gondoljunk az apriorisztikus[77] elméletre, amely az emberi méltóságot hangsúlyozza, amely azonos a fent említett gondolatmenettel, miszerint a törvény, a jog és a jogszerűség az emberi igazság által a saját szabadságát próbálja igazolni.

Ronald M. Dworkin úgy tekint a jogra, mint zsinórmértékre, amely szükséges a társadalmi rend megőrzése céljából: „Egy közösség joga, olyan különös szabályok halmaza, amelyeket a közösség közvetlenül vagy közvetve ama célból használ, hogy meghatározza: milyen magatartást fog a közhatalom megbüntetni vagy kikényszeríteni."[78] A jog nem más, mint az érvényes és hatályos jogszabályok halmaza. Tehát ha nincs egy ügyre vonatkozó szabály, úgy ez az ügy nem bírálható el a jog alkalmazása révén, hanem szabad mérlegelés útján kell eldönteni. A szabad mérlegelés már túlmutat az ismert jogon és valamilyen másfajta mértéket használ a bírálat érdekében, de

[77] „Ez az igazságosság elméletének alapgondolata, mely tartalmilag nem más, mint a természetjog kialakulásában lényeges szerepet játszó azon ókori görög filozófusok elgondolása, miszerint társadalomban élni jobb, mint azon kívül (csak néhány példa: lehetőség van a munkamegosztásra, az így kialakuló specializáció és az adott munka végzése során felhalmozott tapasztalat következtében a termelés hatékonyságának és az életszínvonalnak /az életet megkönnyítő vagyoni javak mennyiségének/ növelésére; a vadállatokkal és a természeti csapásokkal szembeni hatékonyabb védelemre; az ideiglenesen magatehetetlenné vagy védekezésre képtelenné vált személyek megvédésére, akiknek munkája például a betegség elmúltával még a közösséget gyarapítja, és aki később maga is gondoskodik azokról, akik később betegednek meg, és korábban például éppen őróla gondoskodtak; a tudás szervezett áthagyományozására, melynek során egyre több és több ismeret halmozódik fel a közösségben /hiszen a gyermek nemcsak szülei tapasztalatát, hanem a többi felnőtt tapasztalatait is megismerheti/; új produktív munkaerőnek a közösség egészének érdekeit szolgáló felszabadítására /például azáltal, hogy a gyermekek felügyeletét nem minden anyának külön-külön kell megoldania, hanem a közösség összes gyermekének felügyeletét rá lehet bízni egy vagy néhány szülőre, míg ezáltal a többiek részt vehetnek a közösség munkájában/; stb.). Ha pedig társadalomban élni jobb, akkor biztosítanunk kell azokat a feltételeket, amelyek mindenki számára garantálják, hogy a közösségi lét számukra is kedvezőbb legyen, mint az azon kívüli élet. Erre hivatottak az igazságosság elvei." in Tóth, 2005. I.

[78] Dworkin, 2001, 383.

ugyanakkor sürgeti egy új jogszabály létrehozatalát vagy régi szabály kiegészítését.[79] Az Európai Unió a fent említett anomáliával küzd, hogy nincs tökéletes törvény, valamint nem tud mindenre szabályt alkotni. Precedensek vannak, amiből tanul, újat hoz létre vagy régit egészít ki, amelyet alkalmaznia kell minden tagállamnak.

John Austin The Province of Jurisprudence Determined című írásában a szabályra úgy tekint, mint egy parancsolatra, egy olyan parancsolatra, amely az emberi vágynak arra irányuló kívánsága, hogy mások milyen módon viselkedjenek.[80] Az Európai Unió célzata megegyezik Austin gondolatával, hogy egy nagyobb cél elérése érdekében szabályokat határoz meg atekintetben, hogy a tagállamok hogyan viselkedjenek vagy vélekedjenek bizonyos esetekben. Az elfogadás hiánya az egységes látást vagy akaratot töri meg, amelyet szankcionálnak vagy kikényszerítenek. Azt látni kell, hogy a társadalom, beleértve a nemzetállamokat, folyamatos változásokon esik át és az eddig elfogadott értékrendek megváltoznak. A XX. században élő normákat ma már múltnak tekintik, és az akkor még devianciaként kezelt társadalmi problémák ma már a tolerancia fényében elfogadottá válnak. Az unió céljai között fogalmazta meg, hogy „küzd a társadalmi kirekesztés és megkülönböztetés ellen."[81] Ez a célkitűzés számos kérdést von maga után, többek között azt, hogy miért lesz valakiből kirekesztett, megkülönböztetett vagy hogyan kerül az adott társadalom perifériájára? Maga a jog teremti meg a különbségeket azáltal, hogy emberi tettek, cselekedetek, megnyilvánulások, viselkedések felett bírálatot hirdet és különbséget tesz az elítélt és erkölcsös emberek, jogszerű és jogtalan dolgok között. Minden esetben Austin szerint a jogot alkotó a szuverén, akinek engedelmeskedni kell, de ő senkinek sem tartozik engedelmességgel, továbbá akkor tartozik valaki a jog hatálya alá, ha a szuverén valamely általános rendelkezésnek a címzettje – vagyis a szankció kockázatának teszi ki magát, ha e pancsnak nem tesz eleget.

[79] Dworkin, 2001, 383-384
[80] Austin, 1832, 4-8.
[81] Európai Unió: Célok és értékek

Ám nem lehet ilyen sarkalatos módon tekinteni az európai jogi vízióra, ez ennél összetettebb. H. L. A. Hart elmélete segít abban, hogy a jogosultságok és kötelezettségek komplexitásában láthatóvá váljon a szuverén Európa jogi látásmódja. Hart különbséget tesz elsődleges és másodlagos szabály között. Elsődleges szabályok azok, amelyek az egyént jogosultságokkal ruházzák fel és kötelezettségekkel terhelik. Másodlagos szabályok azok, amelyek azt határozzák meg, hogy ki, milyen módon alkothat, módosíthat vagy szüntethet meg egy elsődleges szabályt.[82] A szabályra Austinnal ellentétben nem parancsként, hanem normatívként[83] tekint. Azaz a fenyegetésen és a kikényszerítésen túl megjelenik egy példaként előálló szabály, amely a tekintélyével hívja fel címzettjének figyelmét. Így a szabály már nem csak egy külső kényszer, hanem egy belső igény is egyben. Ezeket az igényeket szolgálják az Európai Unió által megfogalmazott célok:

- „előmozdítja a békét, az általa vallott értékeket és polgárai jólétét;
- a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló, belső határok nélküli térséget biztosít;
- fenntartható fejlődésre törekszik, melynek alapja a kiegyensúlyozott gazdasági növekedés, az árstabilitás, a környezetvédelem, valamint egy rendkívül versenyképes, teljes foglalkoztatottsággal és társadalmi haladással jellemezhető szociális piacgazdaság;”[84] Hart a szabályok kialakulását tekintve két lehetőséget lát[85]:

1. elfogadottság: attól válik kötelezővé a szabály, hogy gyakorlatban a társadalom elfogadja a szabályt magatartása mértékeként.

2. érvényesség: olyan másodlagos normákat bocsátanak ki, amelyek kimondják, hogy az így kibocsátott szabályok kötelezőek, mert valamely másodlagos norma által előírt módon alkották meg.

A mai európai gyakorlatban a Hart által felkínált két lehetőség közül a jogszabályokat illetően az érvényesség gyakorlatával találkozhatunk, aminek

[82] Hart, 1961, 90-96.
[83] Idegen szavak gyűjteménye, normatív: jelentése: irányadó, szabályt adó, szabályozó, mértékül szolgáló
[84] Európai Unió: Célok és értékek
[85] Hart, 1961, 97-132.

eredményeképpen háttérbe szorulnak azok a normák, amelyek a tekintély erejével bírnak.

Dworkin szerint ott, ahol a szabályok elfogadási gyakorlat okából kötelezőek,[86] vagyis elsődleges szabályok vannak, azok primitív közösségek, és nem mondható, hogy ilyen közösségekben jog állna fenn.[87] Hiszen a jogi szabályok csoportját az egyéb társadalmi szabályoktól semmiféle módon nem különböztetik meg. Attól vállnak szuverénné Európa nemzetállamai, hogy jogot nyilvánítanak ki, azaz valamely szabály érvényességének bizonyítása megkívánja, hogy egy bonyolult érvényességi láncolat nyomon követésével érvényt szerezzenek a jogszabálynak.

[86] Iszlám esetében elsődleges szabályokról beszélhetünk, hiszen a szabályok elfogadottsága vallás, hit alapján történik.
[87] Dworkin, 2001, 387.

IV. Változó Európa

Sokan és sokféleképpen álmodtak egy egységes Európáról, egy unióról, amely az európai kontinensen élő számos nemzet koalíciójának eredménye. Ennek köszönhetően háborúk és csaták területévé vált Európa. Kezdve a törökök gyarmatosító tendenciáin keresztül, a napóleoni európai vízión át, egészen a világháborúkig. Gyakran találkozunk olyan szerzőkkel, akik jövőbeni társadalmi tendenciákra utalnak, amelyek meg fogják változtatni az addig biztonságosnak hit homogén társadalmat.

A XXI. század Európája mindeddig egységesnek mondhatta magát, hiszen a kulturális különbségek nem voltak szélsőségesek, a vallási identitás a kereszténységben gyökeredzett, valamint a kormányzati és a politikai érdekek is megegyeztek. Erről tanúskodik az 1985. június 14-én az Európai Gazdasági Közösség öt[88] tagja által, a luxemburgi Schengenben aláírt megállapodás, amely a résztvevő államok közötti közös határaikon gyakorolt ellenőrzés fokozatos megszüntetéséről szólt. A megállapodás még csak egyszerűsítette a határátlépés formaságait, de már kilátásba helyezte a határok teljes lebontását is. A megállapodás 1990. június 19-én került kibővítésre a Schengeni Végrehajtási Egyezménnyel, amely meghatározta a megállapodás megvalósításának folyamatát. A személyforgalom belső országhatárokon történő ellenőrzésének megszüntetésével párhuzamosan erősítették meg a részes államok külső határellenőrzésüket, hiszen a külső határok védelme egyben a teljes schengeni térség védelmét is jelentette.

Nem beszélve arról, hogy „A világ naponta kisebb lesz, mert a gyorsvonat gyorsabb, mint a postakocsi, a repülő pedig egyazon idő alatt összehasonlíthatatlanul nagyobb távolságokat szel át, mint a lovas és Párizs-Berlin között légvonalban csak annyi a távolság, mint az antik világban Athén és Thebe, /vagy a renaissance idején Bologna vagy Ferrara között."[89]

[88] Belgium, Hollandia, Luxemburg, Franciaország és a Német Szövetségi Köztársaság.
[89] Ligeti, 1926, 6.

A páneurópai fejezetben találkoztunk már Richard Coudenhove-Kalergi nevével és azzal az ideológiával, hogy a megoldás Európa újraegyesítésében van, mégpedig egy európai demokratikus föderációban. Ha visszaidézzük, akkor Kalergi erőteljesen hangoztatta, hogy Európa atomfelhőben fog elpusztulni vagy az újraegyesült Európa a Keleten és Nyugaton található gyermekeivel, Oroszországgal és az Amerikai Egyesült Államokkal együttműködve megteremtheti a békés jövőt.[90]

Az utóbbi elképzelés földrajzi területek elhagyásával, valamint már lakott területekre való beköltözéssel járna, amely az integráció és asszimiláció, különböző nemzetiségűek vegyes házasságain keresztül valósulna meg. Egy heterogén társdalom kialakulása nem jelent problémát, amennyiben minden nép érdeke a törvény által képviselve van. De ez csupán egy idillikus kép, hiszen mindig van egy erősebb vonal, amely uralkodni akar, amely jogot formál a törvények alkotására és betartatására.[91] Így a társadalomban fellelhetők lesznek az offenzív és defenzív csoportok, amelyeket lehet kategorizálni kulturális, vallási, politikai-jogi elképzelésük, illetve habitusuk alapján.

A Migrációkutató Intézet 2016-ban áttekintette a 2015-ben keleti régiókból érkező nagyszámú migránsokkal kapcsolatos tanulmányokat és statisztikákat, valamint a rendelkezésre álló múltbeli adatokat. Arra a következtetésre jutottak, hogy a 2015. évet megelőző migrációk hasznos eszközei lehettek az országok közötti munkaerőpiaci súrlódások kezelésének. De ennek előfeltétele volt a sikeres munkaerőpiaci integráció, ami a múltban sem sikerült minden esetben, még akkor sem, ha az érkező magasan kvalifikált személy volt. A mostani migrációs hullámról az Európai Unió tekintetében a Migrációkutató Intézet a következőképpen fogalmazott: ”A jelenlegi migrációs hullám több tekintetben különbözik a korábban tapasztalt mozgásoknál. A tömegesen érkező, más kultúrájú, vélhetően zömmel alacsonyan képzett migránsok integrációja aránytalanul magas állami kiadásokat és többévtizedes, súlyos társadalmi feszültségekkel terhelt erőfeszítéseket vetít előre az EU és a

[90] Bóka, 2005, 33.
[91] A marxista gondolat: „hogy mindenki egyenlő” is csupán irreális víziónak bizonyult, mert mindig „vannak egyenlőbbek”

tagállamok részéről… Európa pedig aránytalanul nagy terhekkel szembesül az elvárt hasznok kétségessége mellett."[92]

Az eddig egységesnek látszó Európai Uniót megosztja a migráció[93] kérdése, valamint az ezzel járó terhek viselése. Kalergi elméletében szereplő megoldás, hogy újra egyesüljön Európa a Keleten és Nyugaton található gyermekeivel,[94] ezáltal fenntartva a békességet a nagyhatalmak között, a jelenlegi információk és adatok alapján kudarcot vallott, sőt a harmadik perspektívaként Kalergi által felsorolt fenyegetés a közeljövőben megvalósulni látszik, amely szerint Európát gazdasági és pénzügyi összeomlás veszedelme fenyegeti.[95] A migráció a munkaerőpiaci integráció hiányában gazdasági problémává vált. A változó Európa nemcsak a munkaerőpiaci integrációval küzd, hanem gazdasági, egészségügyi, kulturális, vallási identitásból származó feszültségekkel, amelyek kordában tartása csak a jog kikényszerítése által lehetséges.

Francis Fukuyama az Identity: The demand for dignity and politics of resentment című művében erős kritikával illeti az Európai Uniót és a tagállamokat.[96] Egyértelműen kimondja, hogy „Európa lett és marad a radikális iszlám és a liberális demokrácia közötti küzdelem kritikus tere."[97] A multikulturalizmus és a kulturálisan sokféle bevándorlók okozta feszültségekben a liberalizmus nem tud egységes irányelvet felmutatni, továbbá a szélsőséges iszlamisták nem az ismert vallási hagyományokból táplálkoznak, ők inkább a modern identitáspolitika melléktermékei.

Az identitáspolitika a reformációval vette kezdetét, amikor a belső identitást a létező társadalmi gyakorlattól leválasztotta, ami által nagyobb hangsúlyt kapott az egyén belső világa. Charles Taylor kanadai filozófus felhívja a figyelmet arra, hogy a modern identitás valójában politikai és így már nem elegendő az egyén vagy a közös mivoltra utaló elismerés, hanem a

[92] Migrációkutató Intézet: Az aktuális migrációs hullám hatásai Európában, 2016.
[93] Eredetileg latin szó „migratio" jelentése költözés vagy elmenés
[94] Bóka, 2005, 33.
[95] Bóka, 2005, 34-35.
[96] Fukuyama, 2018, 11-15.
[97] Fukuyama, 2006, 24.

csoportok, kultúrák identitása kerül fókuszba, legfőképp azok esetében, akik a múltban valamilyen megkülönböztetésben részesültek.[98] Ebben az értelemben a modern identitáspolitika ambícióinak centrumában nem az egyén, hanem a csoport identitásának elismerése áll.

Azokban a társadalmakban, ahol a liberalizmus túlfűtött, ott identitáshiányban szenvednek és valójában a társadalmi pluralizmust és a multikulturalizmust ünneplik. „A multikulturalizmus ideológiája a legújabb megoldási módozat, mely választ kínál a kisebbségi csoportok problémáira azzal, hogy meghallgatja őket és tiszteletben tartja szokásaikat. Nem arra törekszik tehát, hogy integrálja őket a társadalomba, hanem hogy fenntartsa az általuk képviselt sokszínőséget, ezáltal téve a különböző kultúrákhoz tartozókat lojálissá az adott államhoz."[99] Erre példa Norvégia: amikor 2015-ben az első nagyobb migrációs hullám elérte az országot, a Norvég Bevándorlási Igazgatóság civil szervezetektől és az egyháztól kért segítséget. Továbbá arra kérte őket, hogy vallásilag semleges közegben szállásolják el a migránsokat, aminek eredményeképpen letakarták vagy leakasztották a keresztény szimbólumokat (többek között a kereszteket), hogy azok ne sértsék az Allahnak hódoló migráns csoportokat.[100] Ugyanabban az évben Olaszországban egy iskolaigazgató arra hivatkozva, hogy az iskolába sokféle nemzetiségű és vallási hovatartozású gyermek jár, eltörölte a hagyományos karácsonyi ünnepséget és betiltotta a karácsonyi énekeket is.[101] Fukuyama Európa ilyen szintű meghasonulását így jellemezte: „a modern liberalizmus világosan körvonalazta azt az elvet, amely szerint állami hatalom nem kényszerítheti az egyéneket vallásos hitre, mindeközben megválaszolatlanul hagyta azt a kérdést, hogy egészen pontosan milyen fokig engedhető meg az, hogy az egyének szabad vallásgyakorlása sértse egy adott vallásos közösségben vagy hagyományban élő emberek jogait."[102]

[98] Charles, 1997, 143-146.
[99] Berkes, 2010, 5.
[100] The Local no, 2021
[101] Magyar Kurír, 2021
[102] Fukuyama, 2006, 26.

Az Európai Unió az identitáspolitika egyik áldozatává vált, mivel több figyelmet fordít a migráns csoportokra, amelyeknek a közös liberális kultúrába való integrációját tűzték ki célul. Az alapvető probléma valójában az, hogy egy csoport elismerése egyben a csoportjogok elismerése is, amely túl nagy szabadságot biztosít a vallási, kulturális csoportoknak, azt feltételezve, hogy képesek tagjaik viselkedését kontrollálni. Berkes Lilla A multikulturalizmus fogalmának kialakulása és jelentése című tanulmányában nyíltan kimondja, hogy a Németország vezetőségének politikai törekvése a bevándorlók integrálására elbukott, továbbá rámutat a németországi társadalom összetételére – Jutta Limbachot, a Német Szövetségi Alkotmánybíróság volt elnökét idézve – „Németországban több, mint 7 millió külföldi él, ebből 3,2 millió muzulmán, akik közül körülbelül 3-400 ezer már állampolgár."[103]

Az Európai Uniónak meg kellene fontolnia, hogy azok a vallási, kulturális csoportok, amelyek nem fogadják el az alapvető európai jogi, kulturális és vallási szabályokat, megérdemlik-e a demokratikus nemzetállamok védelmét.

1. A migráció, mint Európát megváltoztató tényező. Jogállamiság és határvédelem

2014-ben az Európai Bizottság a jogállamiságot érintő rendszerszintű fenyegetések megválaszolásaképpen elfogadta a jogállamisági keretet.[104] A keret három pontjában a következőképpen határozza meg, hogy miért van szükség a jogállamiság megerősítésére: „Azokban az esetekben, amikor megszűnik a jogállamiságot biztosító, nemzeti szinten létrehozott mechanizmusok hatékony működése, rendszerszintű fenyegetés éri a jogállamiságot és az Unió, mint belső határok nélküli, a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség működését. Ilyen

[103] Berkes, 2010, 3.
[104]Hozzáférés az európai uniós joghoz, Glosszárium, Jogállamiság.

helyzetekben az Uniónak fel kell lépnie az Unió közös értékét jelentő jogállamiság védelmében."[105]

A migráció és az Európában felerősödő szélsőjobboldali szélsőségekhez köthető olyan csoportok, amelyek az iszlám szélsőséges értelmezését követik, úgy mint az ISIS (Iraki és Szíriai Iszlám Állam), az ISIL (Iraki és Levantei Iszlám Állam) vagy összefoglaló nevükön a Daesh, Európát jogállamiságában rengetik meg, hiszen korlátozni kívánják a keresztény hit gyakorlásának szabadságát,[106] az emberi élethez való jogot és az emberi méltóságot azáltal, hogy saját hitük politikai érdekeit akarják Európára kényszeríteni. A vallási ideológiában gyökeredző iszlamizmus szokásjogok érvényesítésével figyelmen kívül hagyja a nemzetállam alkotmányát, törvényeit, amelyek az ott élő multikulturális társadalom egységét teremtik meg. A Keletről beáramló iszlám közösségek nem az inkulturáció jegyében léptek be az Európai Unió területeire és a schengeni övezetbe. Az felsorolt tények tükrében kimondhatjuk, hogy Európa viszonylatában azokban az országokban, amelyek a migráció célországaivá váltak,[107] ott rendszerszintű fenyegetés éri a jogállamiságot és az Uniót, mint belső határok nélküli, a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség működését.

Az a megállapodás, melyet 1985. június 14-én az Európai Gazdasági Közösség öt tagja[108] a luxemburgi Schengenben aláírt, mindössze a résztvevő államok közötti közös határaikon gyakorolt ellenőrzés fokozatos megszüntetéséről szólt. A megállapodás még csak egyszerűsítette a határátlépés formaságait, de már a belső határok teljes lebontását is kilátásba helyezte. A megállapodást 1990. június 19-én bővítették ki a Schengeni Végrehajtási Egyezménnyel, amely meghatározta a megállapodás megvalósításának folyamatát. A személyforgalom belső országhatárokon történő ellenőrzésének

[105] A Bizottsági Közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a jogállamiság megerősítésére irányuló új uniós keret /*COM /2014/0158 final*/

[106] Példaként említhető meg a 2019.húsvévasárnapján történt Srí Lanka-i terrortámadás.

[107] Magyar Tudományos Akadémia Migrációs Munkacsoportjának elemzése: Az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői. irányai és kilátásai, a kutatást vezette és összefoglalást készítette: Török Ádám, in Csuka-Török, 2015.: 2010-2015 között Spanyolország, majd 2015. évet követően Anglia, Németország, Franciaország, Ausztria, Svédország, Olaszország váltak migrációs célországokká

[108] Belgium, Hollandia, Luxemburg, Franciaország és a Német Szövetségi Köztársaság.

megszüntetésével párhuzamosan erősítették meg a részes államok külső határellenőrzésüket. A külső határok védelme egyben a teljes schengeni térség védelmét is jelentette, ahogy jelenti ma is. Magyarország 2007. december 21-én[109] teljes jogú schengeni taggá vált, amelynek köszönhetően a belső határokon belül megnyílt az állampolgárok számára a szabad mozgás, de ugyanakkor Magyarország vállalta a schengeni övezet védelmét a külső határok ellenőrzésével. Az Európai Unió vezető tagállamai, melyek a migráció mellett tették le voksukat és a kvótarendszert részesítik előnyben,[110] a migrációs hullám megfékezése érdekében tett magyarországi intézkedéseket kritizálva figyelmen kívül hagyták a Schengeni egyezményt és azt, hogy a külső határ védelme nem csak az adott ország, hanem egész Európa biztonságát is szolgálja. 2015. szeptember 4-én a németországi kancellár utasítást adott, hogy a magyar-szerb határszakaszhoz, egyben a schengeni övezet külső határához érkező migránsokat regisztráció nélkül léptessék be.[111] Ennek ellentmond a Bernd Schmidbauer elnök által 1994. december 22-én Bonnban jóváhagyott Végrehajtói Bizottság Határozata, amely kimondja, hogy a Schengeni Megállapodás végrehajtásáról szóló egyezményt visszavonhatatlanul alkalmazni kell „a külső határokon történő ellenőrzések végrehajtására és a külső határok biztonságának további javítására”,[112] amely összhangban van a 2007. évi CLXVIII. törvény 62. §. 1. bek. b.) pontjával.

2. Magyarország és az iszlám közös történelme

Történetünk kutatása során számtalan esetben utalásokat találunk, amelyek arra engednek következtetni, hogy olyan törzsekkel vagy etnikumokkal találkozunk és létesítünk kapcsolatot, akik Allahot imádják. 895-

[109] Európai Bizottság, Magyarország, Az EU-ban határtalanul utazhat: A schengeni térség.
[110] Európai Bizottság, Magyarországi Képviselete, Hírek: Lássuk a tényeket: Az Európai Bizottság válasza a magyar kormány kampányára
[111] V4 Agency, 2022
[112] A Végrehajtói Bizottság Határozata 1994. december 22. az 1990. június 19-i Schengeni Végrehajtási Egyezmény hatálybalépéséről SCH/COM-ex (94) 29 rev. 2., Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja L239/130., 2000.9.22., Az Európai Unió Hivatalos Lapja 19/2 kötet 117.

900 körül a hét magyar törzshöz csatlakozott kabar törzsről vagy a honfoglalás során a Kárpát-medencében a magyar törzsekbe lassanként beolvadó kazárokról találunk feljegyzéseket.[113]

A Keletről származó muzulmán közösségeket kálizoknak és böszörményeknek nevezték, akik szabadon gyakorolhatták hitüket egészen I. Szent István király koráig, aki megkövetelte, hogy a királyságában élő népek keresztelkedjenek meg és vegyék fel a keresztény hitet. Részben sikeresnek mondható I. Szent István hittérítése, de voltak iszlám közösségek, melyek a külső kényszernek eleget téve megkeresztelkedtek, de ezt követően visszatértek Allah parancsolataihoz és imádatához. Amint a korabeli magyar törvények, az I. Szent István uralkodása utáni időkből is arról árulkodnak, hogy a Regnum Hungariae területén még két évszázaddal később is vannak iszlám közösségek.[114]

A XI-XII. századból származó magyar törvények a muzulmánokat izmaelitáknak vagy szaracénusoknak nevezik. Elsődlegesen ezek a törvények olyan rendeleteket tartalmaztak, amelyek az iszlám közösségeket arra kötelezték, hogy térjenek vissza a keresztény hitre. Itt találkozunk az első mesterséges asszimilációs és integrációs törekvéssel, hiszen Kálmán király, aki 1095-től 1116-ig uralkodott, úgy rendelkezett, hogy az izmaeliták leányaikat csak kereszténynek adhatják feleségül. Ugyancsak az ő nevéhez fűződik azon rendelkezés, amely szerint, ha egy izmaelitát tetten érnek, hogy muzulmán

[113] Magyarul böszörménynek nevezett mohamedánok alaprétegének eredete még a magyarság dél-oroszországi történetére nyúlik vissza. A kazár birodalomban, melybe a 830 körüli időkig köztudomásúan a magyarság is beletartozott, már a VIII. század óta kulcsszerepet játszott részint mint katonaelem – a kagán testőrsége –, részint mint kereskedő és kincstári jövedelemkezelő réteg, két vallásilag mohamedán, etnikailag észak-iráni népcsoport: az egykor az Aral-tótól délre, Khiwa környékén virágzó, ősi kultúrájú Khorezmból bevándorolt, sőt tervszerűen telepített khorezmiek (saját nevükön khva–lisz) és az Észak-Kaukázus vidékéről származó alánok egy törzscsoportja (saját nevükön a–sz),10 a mai oszétok elődei. Mindkét népelem részt vett, sőt valószínűleg vezető szerepet játszott abban a lázadásban, melynek fejleményeként három kazáriai törzs a kaganátustól akkor már függetlenült magyar néphez csatlakozott. E fejlemény a 860 körüli időre datálható. A török szóval ka–var (ahogy a görög írásmód miatt emlegetni szokás: „kabar"), azaz „lázadó" összefoglaló néven segédnéppé szervezett jövevények számottevő hányada az említett két etnikumból került ki, melyek a magyarokkal együtt – de külön kötelékben – részt vettek a Kárpát-medence meghódításában és a X. századi portyázó hadjáratokban. Ugyanakkor kereskedőrétegüknek kulcsszerepe volt abban a kereskedelmi aktivitásban, melynek rádiusza északon Prágáig, délen a Duna-deltáig (Perejaslavec), keleten Kijevig, sőt a X. század közepe előtt még mindig a kazárok és az alánok földjéig terjedt.

[114] Hamza, 2001, 13-21.

vallási szokásokat gyakorol, azt jelenteni kell az uralkodónak és a feljelentő a vétkes vagyonának felét megkapja.

A XIII. században is valószínűleg számottevő iszlám vallású népesség lakott a Magyar Királyság területén, akik nagy szerepet vállaltak az állam pénzügyeinek intézésében. Az akkori egyházi kamattilalom miatt a muzulmánok voltak a Magyar Királyság hitelezői, így jelentős befolyásra tettek szert a kereskedelem terén.[115] Ennek korlátozása érdekében II. András 1222-ben kiadott Aranybullája megtiltja, hogy iszlám hívőket alkalmazzanak az állami pénzügyi hivataloknál. Ezt követően az iszlám közösségek minimalizálódnak és majd a XIV. századtól kerülnek újra előtérbe a Nagy Lajos király uralkodása idején elkezdődő oszmán-török szultánokkal a XVIII. századig eltartó háborúk kapcsán.

1541-ben II. Szulejmán szultán elfoglalta a magyar fővárost, Budát és 150 évig tartó oszmán-török uralom valósult meg Magyarország nagy részén. A királyi Magyarország habár oszmán-török vazallus állammá vált, de nagyrészt mentes maradt az iszlám befolyása alól.

A 150 évig tartó oszmán-török uralom a magyar jog történelmi fejlődésére nagy hatást nem gyakorolt, sőt a törökök kivonulásával együtt szinte teljesen eltűnnek az oszmán uralom nyomai, mivel a letelepült iszlám lakosság is kivonul a katonákkal együtt.

1878-ban az akkori Osztrák-Magyar Monarchia Bosznia-Hercegovina elfoglalása révén újból találkozik a muzulmán hittel, hiszen az újonnan elfoglalt terület lakosai részben muzulmánok.

Az 1910. évi népszámlálás szerint a Magyar Királyság területén 20 886 487 személy élt, amelyből csupán 757 fő vallotta magát iszlám hívőnek.[116]

1914-ben az Oszmán Birodalom a Központi Hatalmak szövetségese lett, aminek következtében Magyarországon Gróf Tisza István második

[115] Kedar, 1986, 326.
[116] A Magyar Szent Korona Országainak 1910. Évi Népességszámlálása, Magyar Statisztikai Közlemények 42 kötet, Budapest 1912

miniszterelnöksége alatt az 1916. évi XVII. törvény az iszlám vallást elsőként Európában törvényesen elismerte, vallásfelekezetté nyilvánította.

3. Migráció és az azzal kapcsolatos statisztikai adatok

A migráció mindig is jellemző volt az emberiségre. Századok óta az életkörülmény és az életminőség javítása ösztönözte. A migrációt alapvetően két típusra lehet osztani: (1) belső, (2) külső, azaz országon belüli vagy nemzetközi migráció.

A mozgás szabadsága elsődlegesen az állam területén történő költözés, letelepedés volt. Csupán a XX. századtól beszélhetünk nemzetközi migrációról, hiszen ebben az időben alakult meg az államhatárokkal kapcsolatos migrációs szabályozás.[117] A nemzetközi migráció esetében több tényezőt is meg kell vizsgálnunk. Az Államhatárról szóló 2007. évi LXXXIX törvény 1. §-a kimondja és egyben meghatározza az államhatár fogalmát és létét, amelynek átlépése már külső migrációnak tekinthető. Ellenben, ha a kulturális, nyelvi, vallási szempontokat vesszük alapul, akkor előfordulhat, hogy a külső migráció közjogilag tekinthető annak, mivel egy erdélyi, vajdasági, felvidéki magyar személy Magyarországra történő migrálása a történelem tükrében belső mozgásnak tekinthető.

Fontos leszögezni, hogy a továbbiakban a migráció alatt az extern mozgást értem, rögzítve azt, hogy minden esetben a fogalom alatt más kultúrából, vallási öntudattal rendelkező, Európától eltérő jogrendszer kötelékéből Európa területére, a schengeni övezetbe érkező személyeket értem. A migráció elsődlegesen személyhez kötött, az érkező személynek meg kell felelnie az adott ország beléptetési szabályainak, azaz rendelkeznie kell útlevéllel, vízummal, egyedi személyazonossággal és más olyan irattal, amelyet a jogszabályok előírnak. Ellenben számolnunk kell a csoportos migrációval is, ahol közös kapocs lehet a rokoni vagy a baráti összefonódás, amelyek szerepet

[117] Papp, 2009, 13.

játszanak a megérkezés és az integráció, az asszimiláció során. Továbbá felmerül a nagyobb családok egyesítésére irányuló szándék, ahol a család egyik tagja indul útnak, annak reményében, hogy a család többi tagja később csatlakozni tud hozzá.[118] Beszélni kell arról, hogy a tömeges migráció esetében belpolitikai vagy külpolitikai feszültségek állnak. Az Európába érkező migránsok esetében mind a két fajta feszültségi tényező fennáll. Gondolhatunk az arab térségben zajló elszegényedésre, az elsivatagosodásra vagy az afrikai térségben élők rossz életkörülményeire.[119] Tisztázni kell, hogy a csoportos migráció esetében önkéntes vándorlásról is beszélhetünk, ahol a cél az integráció és a jobb megélhetés érdekében a munkavállalás. Azonban Európának számolnia kell azokkal a migráns csoportokkal, amelyek nem a gazdasági jobblét reményében szánják el magukat a vándorlásra, hanem a kialakult társadalmi, szociális és politikai krízishelyzet kényszeríti rá országának elhagyására.[120] Az utóbbi esetben vizsgálnunk kell, hogy a külső kényszer minek az eredménye, illetve hogy tudatosan generált vagy ténylegesen a rossz belpolitikai vezetésnek az eredménye. Dezső Tamás, a Migrációkutató Intézet tudományos tanácsadója a következőket mondta a krízishelyzetek kialakulása kapcsán: „Ha a világ bizonyos pénzügyi körei nem kihasználni, hanem megoldani akarnák a problémát, sokkal közelebb kerülhetnénk a megoldáshoz. Ha ezek a szereplők nem a pénzügyi és/vagy politikai haszonszerzési lehetőséget látnának a migráció jelenségében, sokkal tisztább lenne a kép. Amint Európa népe megtalálja a legősibb és lefontosabb kérdésére: cui prodest (Kinek az érdeke?), abban a pillanatban megtalálja a megoldást is.”[121]

A németországi „brain-drain”[122] gazdasági fogás nem valósult meg, mert a kikényszerített migráció nem pótolta az elöregedő német társadalom hiányaként megjelenő munkaerőt, mivel a migránsok többsége alacsonyan

[118] Massey-Goldring-Durand, 2011, 24.
[119] Korinek, 2010, 527.
[120] Szalkai, 2010, 60.
[121] Dezső, 2018, 1.
[122] A Brit Királyi Akadémia használta először a kifejezést, amikor saját kutatói, felfedezői más országokba vándoroltak az 1950-’60-as években. A magyar irodalomban „agyelszívás”-ként emlegetik és egy adott ország képzett szakembereinek kivándorlására utal. in Csanády – Személyi, 2006, 80.

kvalifikált személy. Ha az Európába érkező migránsok helyzetét megvizsgáljuk szociológiai, társadalom-szerkezeti, nemi arányok, kulturális, vallási szempontok alapján, akkor a következő megállapításokat tehetjük. Szociális szempontból az Európába érkező migránsok saját hazájában a népességnövekedési ráta nagyon magas. Ezeken a területeken szigorú családi kötelék a jellemző. A nemi arányok esetében a nyugati világgal ellentétesen a férfiak létszáma nagyobb, mint a nőké. Kulturális, vallási szempontból szigorú vallási szabályok jellemzik, amelyek a nyugati kultúrának szinte minden világnézetével ellentétesek, ugyanakkor ellenállnak az európai fejlődés hatásainak, amelyeket értéktelennek tartanak.[123]

Az Eurostat adatai alapján 2020-ban hozzávetőlegesen 2,7 millió migráns lépett be az Európai Unió területére. 2020. január 1-jén az Európai Unió népessége 447,3 millió, akikből 23 millióan az Európai Unió tagállamai közül egyiknek sem rendelkeznek az állampolgárságával. A 2018-as évhez képest 2019-ben 5 %-kal nőtt azon személyek száma, akik az Európai Unió tagállamainak valamelyikénél állampolgárságot szerzett, szám szerint 706.400 fő.[124]

Ha áttekintjük 2010-től 2019-ig az Európai Unió területére érkező menekültek és menedékkérők számát, akkor számos kérdés merül fel.

[123] Dezső, 2018, 3-4.
[124] Migration flows: Immigration to the EU from non-member countries was 1.9 million in 2020 in https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics#Migration_flows:_Immigration_to_the_EU_from_non-member_countries_was_1.9_million_in_2020 (2022.04.15.)

1. ábra

Szerző által készített diagramm az europarl.eu: Befogadó Európa? Menedékjogi Kérelmek in https://www.europarl.europa.eu/infographic/welcoming-europe/index_hu.html#filter=2020 (2021.10.04.) forrás alapján

Az 1. ábra diagramján jól látható, hogy a 2010-es évhez képest 2019-re a menekültek száma 1.318.087 fővel nőtt. A menekültek létszámában 2012-ig látunk minimális csökkenést, majd ezt követően 2019-re majdnem megháromszorozódott a létszámuk. Ellenben, ha a menedékkérők számát vesszük figyelembe, felmerül a kérdés, hogy az érkező menekültek létszámához képest miért ilyen alacsony a létszámuk? A 2010-es évhez képest a menedékkérők létszáma 2019-re majdnem háromszorosa, amiben hasonlóságot fedezhetünk fel a menekültek létszámával, de a menedékkérők létszáma átlagban nem éri el 40%-át a menekültek létszámának. A fennmaradó több mint 60% miért nem igényli az Európai Unió tagállamai közül egyikében sem a menedékjogot, talán nem jogosultak rá, vagy nem akarnak az európai társadalomnak jogszerű tagjai lenni? Érdemes elgondolkodni azon, hogy ha valaki nem rendelkezik jogszerű tartózkodási engedéllyel, hogyan válik az Európai Unióban élő társadalom értékes tagjává vagy munkavállalójává. Kiegyensúlyozott értéket a menekültek és menedékkérők létszáma között csak 2015-2016-ban tapasztalunk.

Ha a migráció célállomásait vesszük alapul, ott is jól láthatóvá válik, hogy már nem csak Németország kerül előtérbe – továbbra is a legnagyobb migrációs célállomás –, hanem Európa egész területe.

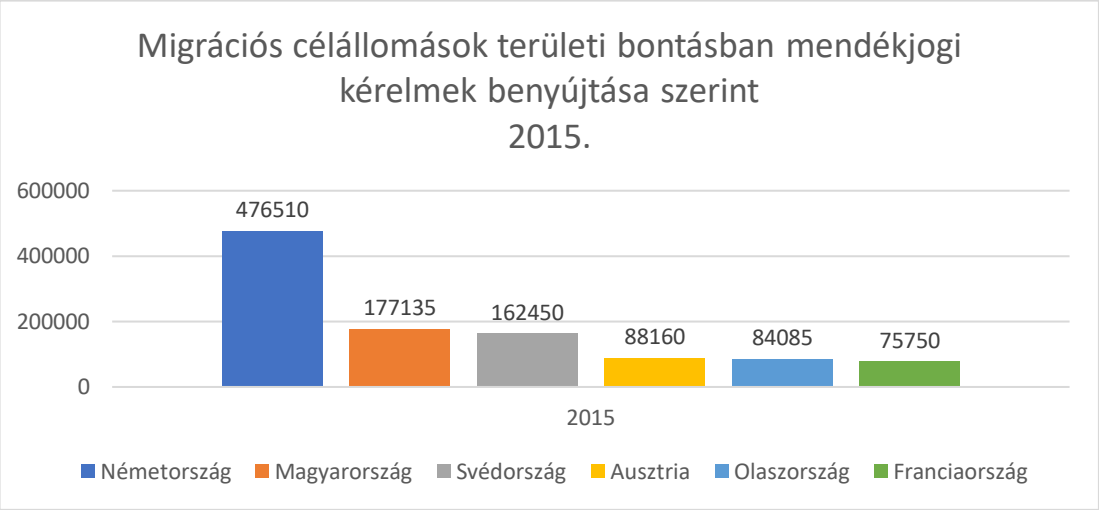

2. ábra

Szerző által készített diagram az europarl.eu: Befogadó Európa? Menedékjogi Kérelmek in https://www.europarl.europa.eu/infographic/welcoming-europe/index_hu.html#filter=2015 (2021.10.04.) forrás alapján

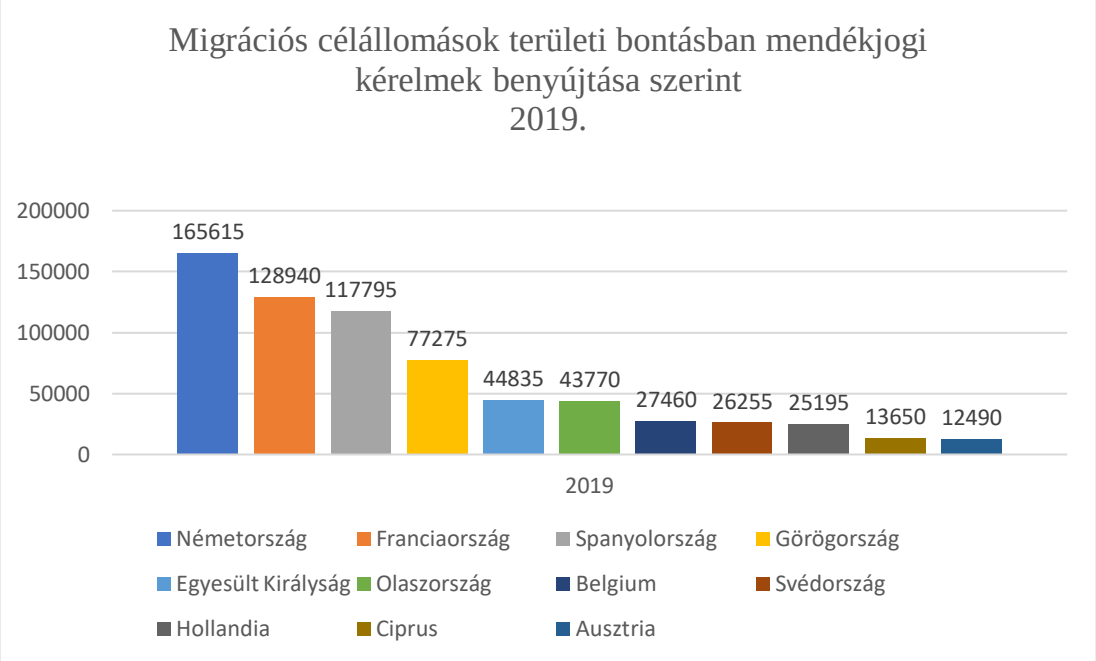

3. ábra

Szerző által készített diagram az europarl.eu: Befogadó Európa? Menedékjogi Kérelmek in https://www.europarl.europa.eu/infographic/welcoming-europe/index_hu.html#filter=2019 (2021.10.04.) forrás alapján

A 2019-es esztendőt követően újra azzal a tendenciával találkozunk, hogy több menekült érkezik az Európai Unió területére, mint amennyi menedékkérelem kerül beadásra. Számszerűsítve, 2020-ban 2.657.199 menekült érkezik, amiből 471.630 fő nyújtott be menedékkérelmet.[125]

Hihetetlen számok, de ezek még mindig nem fedik a valóságot. Mi van azokkal a migránsokkal, akik valamelyik zöld határon léptek be az unió területére és egyetlen hatóság sem regisztrálta őket. A regisztrált személyek alapján készítik a statisztikát, illetve létezik egy másik fajta statisztika, amely azt rögzíti, hogy hány fő került elfogásra, feltartóztatásra, illetve hány főt akadályoztak meg, hogy belépjenek az Európai Unió területére. Ezzel kapcsolatban a magyar rendőrség hivatalos oldalán (police.hu) a következő adatokat közölték 2022-ben:

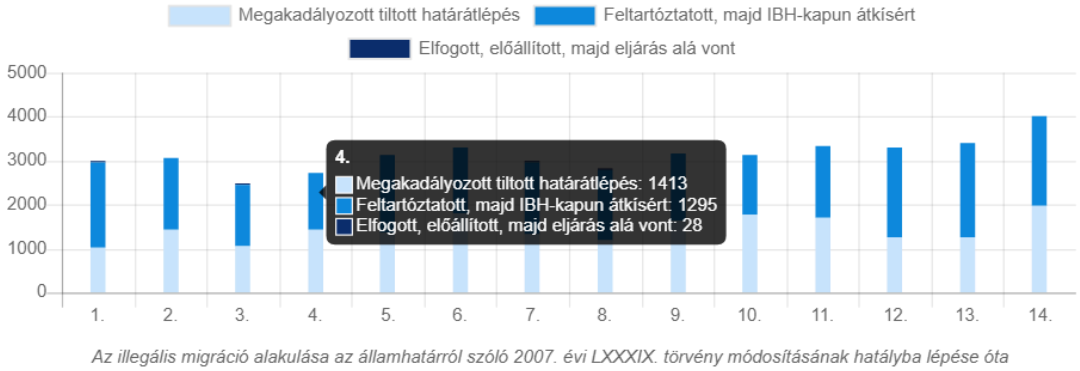

4. ábra

Illegális migráció alakulása heti bontásban, 2022.

A grafikon a rendőrség hivatalos honlapjáról (police.hu) került beemelésre

forrás: https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/hatarinfo/illegalis-migracio-alakulasa?weekly_migration_created%5Bmin%5D=2022-01-01+00%3A00%3A00&weekly_migration_created%5Bmax%5D=2023-01-01+00%3A00%3A00

A 4. ábrán szereplő adatok alapján egy növekedési tendencia észlelhető. Mostanra a migrációs kutatók által megjósolt csökkenés elmaradt. A másik nagyon fontos tényező, hogy a rendőrség által közölt statisztikának nagy részét a harmadik országból érkező migránsok létszáma teszi ki. Erre utal az is, hogy miért jelenik meg elemként a feltartóztatott, majd IBH-kapun átkísért szegmens.

[125]Befogadó Európa? Menedékjogi Kérelmek

Az IBH az Ideiglenes Biztonsági Határzárnak a rövidítése, amely Magyarország és Szerbia között került megépítésre. Az uniós tagállamok között ilyen létesítmény nem került megépítésre, habár a magyar kormányban annak is felmerült a lehetősége, hogy Románia és Magyarország között is megépítésre kerüljön.[126] A kezdeményezés ésszerű, hiszen nem lehet nyomon követni, sem felmérni, hogy a Románia és Magyarország közötti zöldhatáron hány migráns érkezhet az Európai Unió területére, akik a csempészek által megszervezett útvonalon érik el úticéljukat és telepednek le valamelyik uniós tagállamban, anélkül, hogy bárhol is regisztrálták volna őket. Ellenben egy ilyen ideiglenes objektum is sértené a Schengeni Egyezményt.

Végsősoron megállapíthatjuk azt, hogy nincsen olyan statisztikai adat, amely teljes egészében lefedné a valóságos migránsok létszámát, csupán hozzávetőlegesen tudunk létszámokat megadni, amely elegendő ahhoz, hogy az európai lakossághoz képest arányokat állítsunk fel.

Ugyanakkor felmerül a kérdés, ha nem tudunk minden migránst rögzíteni, hogyan tudjuk felmérni azt, hogy hány terrorista, körözött személy lép be az unió területére? Erre a kérdésre a disszertációban a későbbiekben kitérünk.

4. A COVID és a migráció együttes hatása Európára

Az Egészségügyi Világszervezet 2020. 03. 11-én a koronavírust világjárvánnyá nyilvánította. A járvány megfékezése és az ennek érdekében tett intézkedések gazdasági és társadalmi változásokhoz vezettek. A határok lezárása, a kijárási korlátozások, oktatási intézmények bezárása, egészségügyi ellátások átszervezése, a gyülekezések létszámának korlátozása az emberek mindennapjait változtatta meg.

Az IMF értékelése alapján a vírus terjedésének megakadályozása érdekében tett intézkedések olyan súlyos gazdasági következményekkel járnak,

[126] Ziare.com, 2016.

hogy Olaszország GDP-je hozzávetőlegesen 2025-ben fogja újra elérni a 2019. év szintjét.[127] Tudomásul kell venni, hogy az intézkedésekkel korlátozták a munkavégzés lehetőségét, ennek szoros következményeképpen csökkent a termelés, illetve a fogyasztói társadalom vásárlási szokásai is átalakultak.

A COVID 19 járványhelyzet az Európai Unió tagállamait kényszerhelyzet elé állította, ahol a vezetőknek dönteniük kellett, hogy a gazdaságot vagy az emberi életeket mentik meg. The economics of the COVID-19 pandemis: an assessment című műben a szerzők rávilágítanak arra, hogy a válság következtében kettős problémával kell szembenézni, hiszen az egyik a vírus okozta megbetegedések és az ezzel járó ápolás költségei, illetve az elhalálozás, míg a másik gond az intézkedések költsége a járvány megfékezése érdekében.[128] Az Európai Unió tagállamainak kormányzatai ez idáig is azon dolgoztak, hogy lassítsák a fertőzés terjedését, hogy csökkenteni tudják az egészségügyi intézmények terhelését, tekintettel a korlátozott kapacitásokra. Az egészségügy a megnövekedett betegségek miatt prioritásokat állított fel, és ennek megfelelően bizonyos területeken növelték vagy csökkentették a dolgozók számát. Elkerülhetetlen volt az egészségügy átszervezése, és így a kezelések, ellátások egy részét elhalasztották. A kapacitások növelése érdekében a magánszolgáltatókat is bevonták a közellátásba, aminek eredményeképpen egészségügyi magánintézmények szolgáltatásai is felfüggesztésre kerültek.[129]

A kapacitások további növelése és a COVID-19 járvány következtében kialakult válság kezelése érdekében az Európai Unió sürgette a migránsok integrálását és bevonását.

„Biztosítjuk arról azokat az embereket, akiknek joguk van a tartózkodáshoz, hogy integrálódjanak és szíves fogadtatásban részesüljenek. Van jövőjük, amit építhetnek, továbbá készségeik, energiájuk és tehetségük."[130]

[127] The Economist, 2020.
[128] Susskind- Vines, 2020, 5-6.
[129] Katona-Petrovics, 2021, 83.
[130] European Commission: Communication from the Commision to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committeeof the Regions: Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027, Brussels, 24. 11. 2020, COM(2020) 758 final, 1.(továbbiakban: European Commission: Inetgration)

Ursula von der Leyen, az Európai Unió Bizottsága elnökének szavait olvashatjuk elsőként. Az integrációról és a befogadásról szóló 2021-2027-es cselekvési tervben arról olvashatunk, hogy ma az Európai Unió területén 34 millió olyan lakos él, akik az Európai Unió térségén kívül születtek, illetve az Unió lakosságának 10 %-a – a 15-34 év közöttiek körében – az Európai Unió területén születtek, de szüleik közül az egyik külföldi születésű.

Fontos szempontként tűzte ki az unió, hogy az Európába érkezőket befogadni és integrálni kell. Azzal indokolva, hogy így biztosítja a gazdasági stabilitást és a hosszan tartó társadalmi jólétet. Mindezt sürgeti és az indokok alátámasztásaképpen a COVID-19 okozta krízishelyzetet hozza föl: „Az EU-nak szüksége lesz mindenki hozzájárulására, hogy gazdaságuk helyreálljon és megszilárduljon a COVID-19 utóhatásait követően."[131] A cselekvési terv bevezetőjében kiemeli, hogy mindenki számára egyenlő módon biztosítani kell a lehetőséget, hogy élhessen a jogaival és részt vegyen a közösségi és társadalmi életben, tiszteletben tartva a közös európai értékeket, amelyek rögzítve vannak az európai uniós szerződésekben és az Európai Unió Alapjogi Chartájában, gondolva itt a demokráciára, a jogállamiságra, a szólásszabadságra, a vallás szabad gyakorlására, valamint az egyenjogúságra és a diszkrimináció tilalmára.

Az Európai Unió szemléletében a migránsok hatékony befogadása és integrálása nem más, mint befektetés az Európai Unió számára, hiszen egy társadalmi és gazdasági növekedést várnak, amely az európai közösségeket összetartóbbá és virágzóvá teszi. Az Unió már felismerte, hogy nemcsak az újonnan érkező migránsok integrálására kell a hangsúlyt fektetni, hanem azok befogadására is, akik az Európai Unió valamelyik tagállamának állampolgárságát megkapták, de migráns háttérrel rendelkeznek. Kiemeli, hogy az imént említett személyek közül sokan hozzájárultak a COVID-19 okozta válság kezeléséhez, különböző szolgáltatók dolgozóiként, orvosokként és ápolókként.

[131] European Commission: Integration, 2.

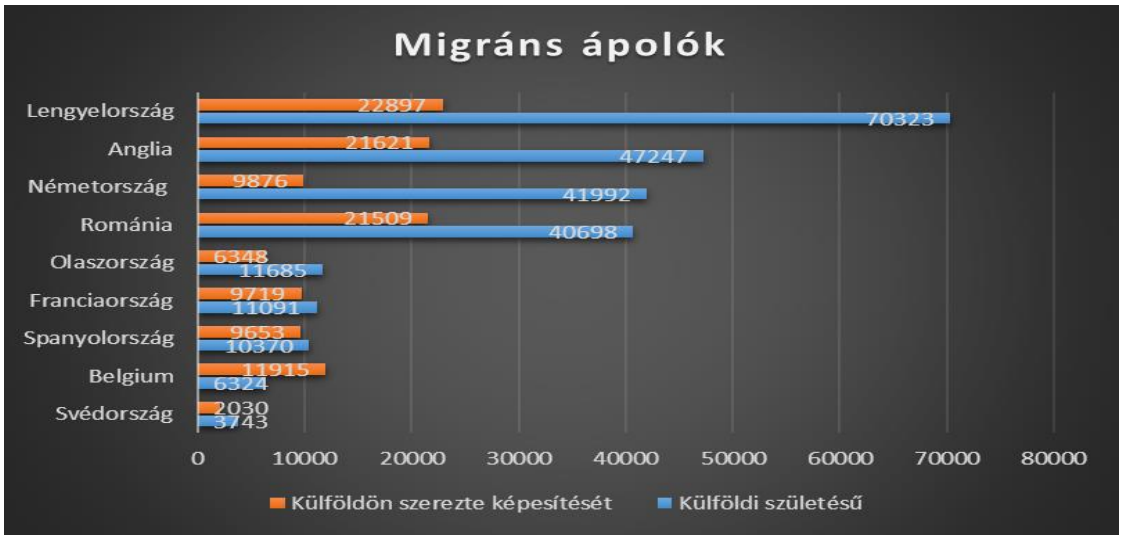

5. ábra

Szerző által készítve az Organisation for Economic Co-operation and Development Policy Responses to Coronavirus (COVID 19). Contribution og migrant doctors and nurses to tackling COVID-19 crisis in OECD countries. 2020. május 13. in https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/contribution-of-migrant-doctors-and-nurses-to-tackling-covid-19-crisis-in-oecd-countries-2f7bace2/ (2021.05.03) alapján

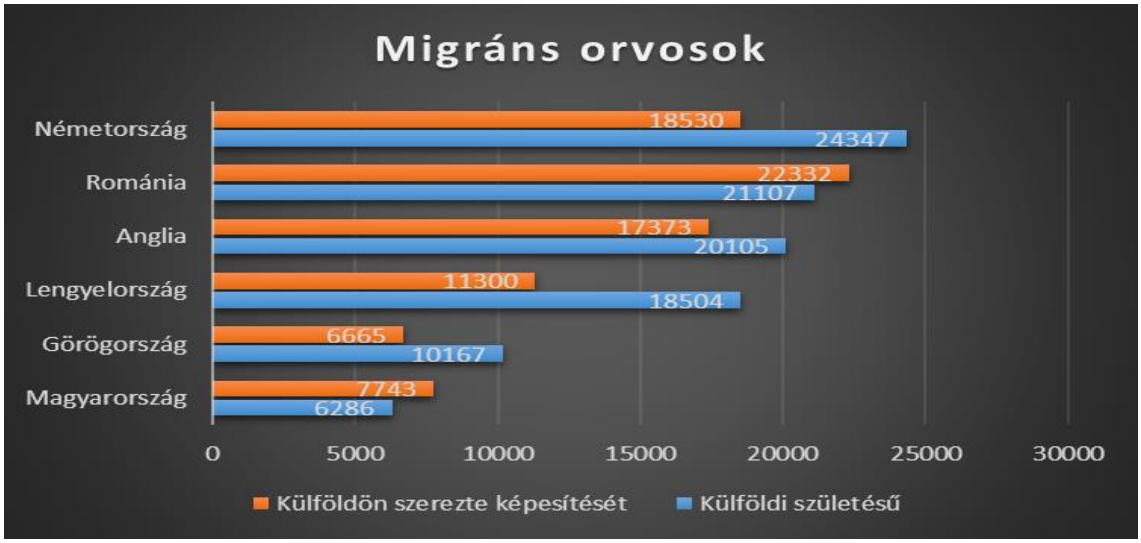

6. ábra

Szerző által készítve az Organisation for Economic Co-operation and Development Policy Responses to Coronavirus (COVID 19). Contribution og migrant doctors and nurses to tackling COVID-19 crisis in OECD countries. 2020. május 13. in https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/contribution-of-migrant-doctors-and-nurses-to-tackling-covid-19-crisis-in-oecd-countries-2f7bace2/ (2021.05.03) alapján

Az „Eurostat” adatok alapján 2019-ben a migránsoknak csupán egy kicsivel több, mint ¼-e rendelkezik felsőfokú végzettséggel.[132] Az Európai Unió úgy látja, hogy ha teljes mértékben tudja integrálni a migránsokat, akkor ezek a személyek segíthetnek az Európai Uniós térségen kívüli országokkal való dialógusban. Kiemelten kezeli az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést, hiszen a migránsokra is gyakorolt hatást a COVID-19.

Az egészségügyi járványhelyzet okozta válság szükségessé tette a migránsok mihamarabbi integrálását és befogadását annak érdekében, hogy az Európai Unió gazdasága helyreálljon. Ezért az Európai Unió a cselekvési tervben a következő intézkedések megtételét látja fontosnak:

- a felsőfokú végzettséggel rendelkező migránsokat minél hamarabb integrálni kell a munkaerőpiacra, így tudásukkal hozzájárulva a széles gazdasági növekedéshez, ezáltal megerősítve a nyugdíjbiztosító intézményeket. Ennek megvalósítása érdekében gyorsabbá és könnyebbé kell tenni az Európai Unió területén kívül szerzett képesítések elismerését és honosítását. Lacke of knowledge esetében a gyakorlati oktatási folyamatokat helyezi előtérbe. A tanároktól elvárja, hogy sajátítsák el azokat a készségeket, amelyek segítségével tudásukat és támogatásukat át tudják adni egy multikulturális és többnyelvű osztályban.
- A migránsok számára az egészségügyi ellátást elérhetővé kell tenni. Azzal indokolva, hogy ők olyan helyen szeretnek dolgozni, ahol szükséges a közeli kontaktus, amely kiteszi őket annak a veszélynek, hogy a COVID vírus által megfertőződhetnek. Továbbá a menekültek esetében számolni kell azzal, hogy a trauma kockázata nagyobb, amely kialakulhatott a származási ország nyújtotta körülményekből, a vándorlási folyamatból, illetve a megérkezési nehézségekből, úgy mint az izoláció és diszkrimináció. A fent említett egészségügyi és szellemi problémákat mihamarabb le kell küzdeni, hogy a munkaerőpiac értékes tagjaivá váljanak, így hozzájárulva Európa gazdasági stabilitásához.

[132] Eurostat, statistics explaind: Migrant integration statistics – education

❖ Az integráció során az európai társadalomnak, olyan irányelveket kell megfogalmaznia, amely az újonnan érkezett migránsok számára gyors és hatékony integrációt biztosít. Ez azt jelenti, hogy a fő irányelveket, magatartási formákat oly módon kell átalakítani, hogy megfeleljenek a különböző közösségeknek, figyelve a specifikus igényekre is.

❖ Megfelelő lakhatást, digitális hozzáférést kell biztosítani annak érdekében, hogy a migráns hátterű vállalkozók vagy vállalkozó szellemiségű személyek elősegítsék a gazdasági növekedést. Ennek érdekében előre kell mozdítani a megfizethető ingatlankereskedelmet.[133]

Ahhoz, hogy hatékony legyen a migránsok befogadása a munkaerőpiacra, szükséges a szoros együttműködés a helyi, területi és európai hatóságok között. Abban, hogy az integrációs folyamat sikeres legyen, a felelősség nemcsak egy közösséget terhel, hanem a migránsokat, a fogadó közösségeket, a hatóságokat, intézményeket, szociális és gazdasági partnereket, civil szervezeteket, egyházakat és a magánszektort is.

Az Európai Unió lakossága a demográfiai előrejelzések szerint elöregedik és a következő 20 évben akár 20 millió fővel is csökkenhet az aktív dolgozók száma. A munkaerőpiacról kieső személyeket pótolni kell, hogy a gazdasági stabilitás fenntartható legyen.[134]

Ellenben nyilvánvaló, hogy a járvány terjedésében a migrációnak nagy szerepe van. A megnövekvő migráció és a COVID-19 okozta válsághelyzet felerősítette azt a kérdést, hogy az Európai Unió készen áll-e, hogy a kialakult európai krízishelyzetben helytálljon. A rendelkezésre álló szakirodalom arról számol be, hogy az Európai Unió területére érkező migránsok az átlag lakossághoz képest fogékonyabbak a betegségekre, valamint új betegségeket is hordozhatnak, amelyek még megoldásra várnak egészségpolitikai szempontból. Speciális betegségekként jellegzetesen a migránsok esetében a szakirodalom a tuberkulózist és HIV/AIDS betegségeket emeli ki. 2005-ben az Európai Unióban az összes TBC esetből 19 % az Európai Unió térségén kívül született

[133] European Commission: Integration 1-25.
[134] Szilárd-Baráth, 2011, 269.

személyeknél állapították meg. A HIV/AIDS-et ugyanabban az évben mintegy hétszázezer esetből 24 %-ban, azaz százhetvenezer nem európai állampolgárnál mutatták ki. A betegségek kialakulásának oka többségében a származási országban a magas fertőzési prevalencia, ami a higiénia hiánya és a rossz egészségügyi ellátás következtében alakult ki.[135]

Ha az aktuális európai helyzetet elemezzük, akkor jól láthatóvá válik, hogy az Unió területén egy összetett krízishelyzet alakul ki, amely több szegmenssel rendelkezik. A teljes helyzet értékeléséhez szükséges kitekintenünk Bosznia-Hercegovina helyzetére, ahol jelen pillanatban a legtöbb migráns tartózkodik, akik az Európai Unió tagállamainak egyikébe szeretnének bevándorolni.

Nikolaus Harbusch, a Bild szerkesztője arról számol be, hogy 2021 márciusában a Vestfalia-tartományban található moersi Bethanien Korház tüdőklinikájának orvosigazgatója, Thomas Voshaart azt nyilatkozta, hogy a német kormány tudatosan nem közöl információt arról, hogy a koronavírus-fertőzés következtében kritikus egészségügyi állapotba kerülők 90 % első vagy második generációs bevándorló.

Lothar Wieller, a Robert Koch Intézet elnöke pedig rávilágít arra, hogy az intenzív osztályokon egészségügyi ellátásban részesülő betegek több mint fele muzulmán. Ez a megbetegedési ráta rémisztőbb annak tudatában, hogy a Németország lakosságának csupán 4,8 % muzulmán.[136]

Nermina Cemalovic, a Bosznia-Hercegovina egészségügyi hatóság vezetője aggodalmát fejezte ki a migránsok körében a koronavírussal megfertőzöttek növekvő számát illetően: „Amiatt aggódunk, hogy egy jelentősen nagy számú COVID pozítiv migráns a táboron kívül tartózkodik, akiket nem tudunk nyilvántartani."[137] Hozzávetőlegesen Bosznia területén hatezer migráns tartózkodik, akiknek egészségügyi állapotát teljes egészében nem lehet feltérképezni és Horvátországon keresztül a tagállamok egyikébe próbálnak bejutni.[138]

[135] Révai-Görbe-Attiláné Zán, 2009, 169-170.
[136] Harbusch, 2021.
[137] MacGregor, 2021.
[138]MacGregor, 2021.

Újból visszaköszön Nermina Cemalovic szavaiból, ami a statisztikai adatoknál is felmerült, hogy vannak olyan migráns csoportok, akik feltehetően COVID-fertőzöttek, de regisztrálásra nem kerültek. Kik ők? Ez a dilemma továbbra is fennáll.

Habár az európai jog nem formál magatartási követelményt atekintetben, hogy az egyénnek, milyen higiéniai követelményeknek kell eleget tennie, de az egészségügyi ellátást illetően igen. Az Európai Unió, amikor integrálásról beszél – más kultúrából, környezetből, higiéniai közegből érkezők vonatkozásában – gondolt-e arra, hogy ez az unió számára ugyanakkor gazdasági teher is? Hiszen akkor válnak jó befektetéssé a migránsok, ha gazdasági, egészségügyi állapotuk legalább egyenértékű lesz egy európai állampolgáréval. De mindaddig, amíg szociális és egészségügyi támogatásra szorulnak, nemhogy növelnék a gazdaságot és a termelést, hanem inkább teherként jelennek meg a gazdasági szférában. Ha már a statisztikai résznél, a körözöttekre és terroristákra kérdeztünk rá, akkor itt arra kérdeznénk rá, hogy hány olyan – a COVID 19-nél is súlyosabb – fertőzött érkezett Európa területére, akiről nem is tudjuk, hogy kezelésre, illetve elkülönítésre szorul, és engedjük, hogy az amúgy is elöregedő európai társdalomban szabadon mozogjon és betegségével másokat is megfertőzőn. Nem beszélve arról, hogy olyan betegségek jelenhetnek meg újra az Európai Unió területén, amelyekről már régen megfeledkeztünk. Ha mérlegre tesszük a migráns ápolók és orvosok létszámát a migráns betegekkel szemben, akkor még mindig bátran merem állítani a fenti tények alapján, hogy a migráns hullámok nem tudnak olyan nagymértékű egészségügyi, munkaerő-piaci növekedést adni, hogy megérje saját társadalmunk háttérbe szorítását. Több esetben is, az előző oldalakon utaltunk arra, hogy a most érkezők iskolázottsága nagyon alacsony, így az unió által elvárt növekedési hatás a gazdaság és az egészségügyi krízis kezelésében elmaradt.

Felháborítónak tartom, hogy az integrációs terv arra kéri az Európában élő társadalmakat, hogy olyan irányelveket és magatartási formákat öltsenek magukra, amelyek lehetővé teszik a hatékonyabb és gyorsabb integrációt. Azaz,

hogy tagadják meg saját kultúrájukat, hagyományaikat, szokásaikat, hogy gyorsabb legyen az integráció. Megfeledkeztek arról, hogy az integráció, egyik jelentéstartalma az alkalmazkodás, vagyis nekik kell alkalmazkodniuk a meglévő társadalmi struktúrához. Amikor pedig magatartási formákról beszélünk, akkor a jogot tesszük a kérdéskör tárgyává. A jogi norma és társadalmi norma szorosan kötődik egymáshoz, mivel „a norma általános jelentés szerint magatartási szabály, amely a lehetséges cselekedetek közül előírja a helyeset, a követendőt. A társadalmi normák léte egyidős az emberi társadalommal. A normák több típusa alakult ki a társadalmi-történeti fejlődés során. A kezdetben meghatározó normatípus a szokás, az erkölcs és a vallási norma volt. Ezt követően beszélhetünk a jog, mint magatartásszabályozó rendszer megjelenéséről. Időben előre haladva további társadalmi normák alakultak ki: illem, divat, szakmai-technikai előírások. Végül legkésőbb a politikai és szervezeti normák megjelenését figyelhetjük meg.

A jogi norma a társadalmi normák egy sajátos fajtája. Alapvető megkülönböztető jegyei, hogy általános jellegű, mindenkire kötelező magatartási szabályt jelent, melyet az állam alkot és érvényesülését biztosítja."[139] Ezt kérdőjelezi meg az Európai Unió, amikor azt kéri, hogy az adott társadalmak új társadalmi irányelveket fogalmazzanak[140] meg a gyorsabb és hatékonyabb integráció érdekében.

5. Európa fenyegetettsége

Mielőtt bárkinek kétsége merülne fel a migránsok kulturális, vallási összetételét illetően, tekintsünk rá az Európai Bizottság által közölt adatokra és vizsgáljuk meg, hogy kik voltak azok, akik 2020-ban első alkalommal menedékjog iránti kérelmet nyújtottak be.

[139] Jogi asszisztens: A jog fogalma, a jogi norma és társadalmi norma fogalma. A jogi norma szerkezeti elemei. A jogi norma csoportosításai.
[140] European Commission: Integration 1-25.

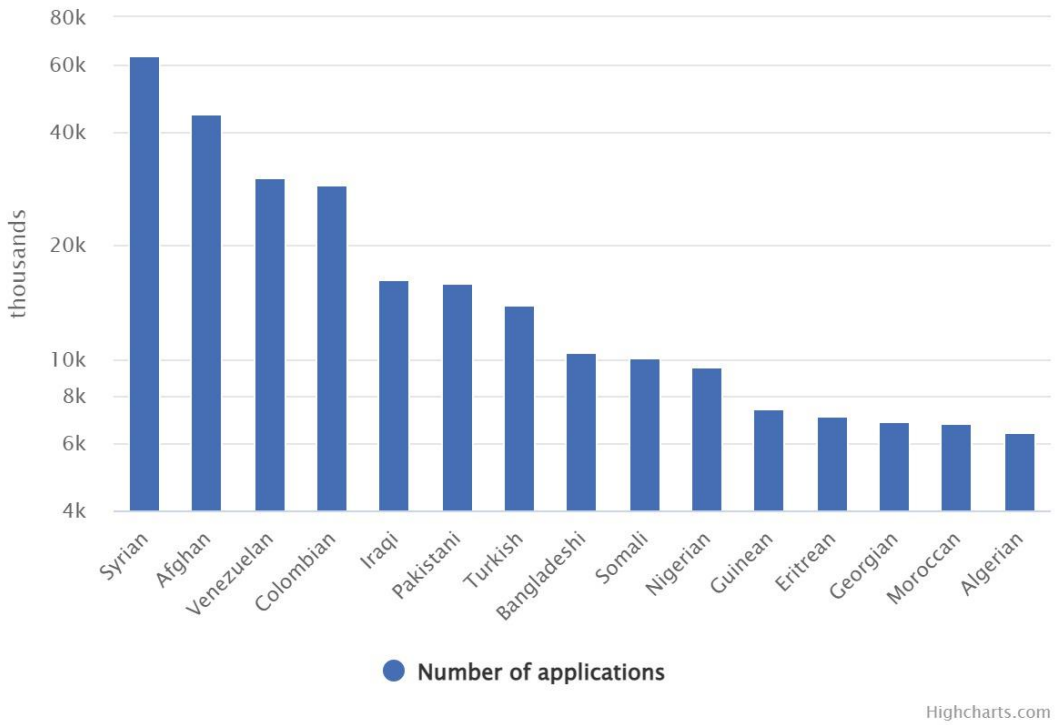

7. ábra

Az első alkalommal menedékjog iránti kérelem benyújtó személyek állampolgársága (első 15 származási ország) (2020)

Az ábra származási helye: Európai Bizottság, Uniós statisztikák a migrációról, Menedékkérés Európában in https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_hu#asylum (2022.04.15.)

Abban egyetérthetünk az ábra alapján, hogy vallási tekintetben menedékjog iránti kérelmet benyújtó személyek olyan állampolgársággal rendelkeznek, ahol a meghatározó vallás az iszlám, amely nagyban befolyásolja az adott ország jogi működését is. Ebből kifolyólag válik érdekessé, hogy a damaszkuszi születésű Bassam Tibi, aki a göttingeni egyetemen a nemzetközi kapcsolatok emeritus professzora, elsőként használja az euroiszlamizmus kifejezést. A kifejezés mögött az iszlám társadalom integrációja és asszimilációja húzódik meg, valamint annak a problematikája, hogy a muzulmán közösségek „európaizálódnak”, vagy az európai közösségek „iszlamizálódnak”. Valójában Tibi alapvető kérdése nem az, hogy valaki

muzulmán vagy európai, hanem az, hogy képes az integrációra vagy elszigetelődve marad.[141]

Európába a megjelenő párhuzamos társadalmak önmegvalósítása okozza a legnagyobb gondot az integráció tekintetében és szüli a legnagyobb társadalmi feszültségeket. Az önmegvalósítás az érvényesülés egyik formája, de ugyanakkor a jogszerű létezés önigazolása is. Brüsszelben a Molenbeek negyedben a társadalmi megvetettségnek, a kiszolgáltatottságnak és az önigazolás jogszerűségének köszönhetően előtérbe kerültek a radikalizálódó iszlám közösségek. A negyed fiatal lakosságának 35%-a munkanélküli, 95%-a pedig a marokkói iszlám kisebbséghez tartozik. Az előbb említett faktorok csökkentik az integrálódás lehetőségét, ezért az etnikai kisebbségek egységes akaratuk érvényesítése érdekében csatlakoztak az ISIS-csoportokhoz.

Ugyanakkor foglalkozni kell azokkal a csoportokkal, akik nem integrálódásra vagy asszimilálódásra törekszenek, hanem a saríának akarnak érvényt szerezni. Omar Bakri Muhammad sejk brit információk szerint al-Káida kapcsolatokkal rendelkezett, s szervezete jelentős mértékben támogatta az Islamic Council of Britain-t, amit a Finsbury Park mecsetjének imámja hozott létre azzal a céllal, hogy a saría jog bevezetésre kerüljön Nagy-Britaniában.[142] A szigorításoknak és a terrorellenes fellépéseknek köszönhetően Omar Bakri Muhammad Libanonba menekült és helyét a jogász Anjem Choudary vette át, aki az Islam4UK radikális iszlamista csoporthoz köthető. Anjem Choudaryt 2016-ban elítélték az Iszlám Állam támogatása miatt.[143]Az utóbb említett törekvésekkel tágabb értelemben fogunk foglalkozni a Saría4EU fejezet alatt, most mindez csupán a kapcsolódási pontok megértése miatt került említésre.

A relációk megértése érdekében idézzünk fel az előző oldalakon már említett és taglalt szempontokat, de most más kontextusba helyezve. Ha ezeket a szempontokat figyelembe vesszük, akkor jól körvonalazódik, hogy Európának a XXI. században mivel kell megküzdenie. Az Európai Unió azon célkitűzése,

[141] Tibi, 2002, 182-183.
[142] Smith, 2005, 1-3.
[143] Zara Raymond, 2010, 3-13.

hogy „küzd a társadalmi kirekesztés és megkülönböztetés ellen”,[144] az Európában élő kisebbségek jogainak megerősítését célozta. De nem számolt az unió azzal, hogy a Keleten kialakuló gazdaságpolitikai válság, a népesség túlszaporulata, a Keleten kialakult társadalmi feszültségek az európai térfélre csapódnak át. A migrációban a nagyhatalmak – Németország, Anglia, illetve Franciaország – elsődlegesen az elöregedő munkaerőpiac megfiatalítását látta. Az Európai Unió ugyan a gazdasági és politikai szempontokat figyelembe vette és az európai önmegvalósítás elvéből kiindulva, valamint az előző kis létszámú migrációs hullámok tapasztalatai alapján lehetőséget látott az integrációra és az asszimilációra. Figyelmen kívül hagyta viszont a társadalmi szerkezeti szempontokat, hogy amíg Európa lakossága a karrierista önmegvalósítás és az ezzel járó személytelenség útját választotta, ahol a család csupán szekunder jelleggel jelenik meg,[145] ezzel ellentétben az iszlám társadalom primer identitásképző eleme a nagyon szigorú családi kötelék. A család az iszlám világ alapvető hatalmi eleme, amely érdekei védelmében és értékrendjében legtöbbször az állami intézményrendszerek fölé emelkedik. Ez a fajta családcentrikusság másodsorban nagy mértékeben kihat a jog alakulására és az állami intézmény működésére, hiszen szigorú vallási és kulturális szabályok között determinálható a muzulmán hittel rendelkező család. Ezt még tetőzi a modern identitáspolitika, ahol már nem az egyén elismerése kerül a fókuszba, hanem a család, a csoport, a közeg, amelyben az egyén létalapjának igazolást nyer. Az utóbbi elméletet a francia politológus, Oliver Roy megfigyelései támasztják alá. Roy felhívja a figyelmet a szegénységben élő muzulmán közösségekben tevékenykedő, szélsőséges tanokat propagáló imámokra, akik

[144] Európai Unió: Célok és értékek

[145] Központi Statisztikai Hivatal: A házasságkötési magatartás változásának demográfiai jellemzői 1867-2017, 3-4 oldal. A KSH-adatok szerint a házasságkötések száma Magyarországon is csökkenő tendenciát mutat. 1970-ben közel 100 ezer házasságkötésre került sor, majd rohamos csökkenés következett: 2010-ben a házasságkötések száma nem érte el a 40 ezret. Ezt az időszakot egy minimális növekedés, de inkább stagnáló időszak követett, majd 2014 és 2016 között a házasságok száma 50 ezerre emelkedett. Illetve KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETÉNEK KUTATÁSI JELENTÉSEI 81.: Kamarás – Kapitány – Vaskovics, 2005, 15-16.: „Mindkét országra jellemző a termékenység hosszabb távú csökkenő irányzata, és főként az utóbbi két évtizedben, az első és további gyermekek vállalásának későbbi időszakra történő halasztása.”

valójában az Európában élő második és harmadik generációs muzulmán hitű fiatalokat toborozzák. A politológus szerint a fiatalok egyéni lázadásuk eredményeképpen csatlakoznak terrorista csoportokhoz.[146] Európában ugyanis nem tudtak integrálódni, asszimilálódni, származásuk, hitük, kultúrájuk nagyban eltér az európai közegtől, nem beszélve arról, hogy lakhatási körülményeik, oktatásban nyújtott teljesítményük elmarad az európai átlaghoz képest. Habár az imént említett integrációs gondokkal küszködő személyek létszáma elenyésző attól még számolnunk kell továbbá azzal a vallási törekvéssel is, hogy Allah parancsolatai univerzálisak és kötelező azoknak érvényt szerezni. Kultúrájuk és az iszlám hit terjesztése érdekében a hívőknek mindent meg kell tenniük a muszlim tanítások védelme és terjesztésének elősegítése érdekében. E kötelesség teljesítésére a Korán a *dzsihád* kifejezést használja, amely valójában nem szent háborút, hanem erőfeszítést jelent. Ezen erőfeszítés minden muszlim számára a legnemesebb és legszentebb cél: az iszlám törvényeinek elterjesztése és megerősítése az egész világon.[147] Az Allah parancsolatainak érvényesítésére irányuló törekvések már Angliában kezdetét vették, gondoljunk akár az Islamic Council of Britain-re, vagy az Islam4UK radikális iszlám csoportok szervezeteire. A radikalizálódó iszlamista csoportok az erőfeszítés gyakorlása során a nemzeti identitást és a világi alapokkal rendelkező európai jogrendszereket, a keresztény társadalmi egységet kérdőjelezik meg, és terrorista támadásokat kezdeményeznek Allah nevében. Ezzel alátámasztják az európai szélsőjobboldali nézeteket, amelyek szerint a szekularizációs folyamat hiányában nem lehet integrálni a muzulmán társadalmat,[148] továbbá megerősítik Európa lakosságában az „iszlamofóbiát".[149]

[146] Roy, 2016

[147] Warner, 2010, 13.: „Az iszlám tudósok szerint az iszlám törvénye tökéletes, egyetemes és örökkévaló. A nyugati országok törvényei átmenetiek, korlátoltak és végül eltűnnek. Minden muszlim kötelessége, hogy engedelmeskedjen Allah törvényének, a saríának. A nyugati országok törvényeit emberek alkották, míg a saría törvény szent és az egyetlen igaz istentől, Allahtól származik. A saría olyan alapelveken nyugszik, melyek a Koránban, valamint egyéb iszlám vallási/politikai szövegekben találhatóak. Egyetlen közös alapelv sincs a nyugati törvények és a saría között."

[148] Ames, 2015

[149] Az EUMC „Muszlimok az Európai Unióban: diszkrimináció és iszlamofóbia" című jelentésének kiemelt témái, Az iszlamofób incidensek bizonyítékai: „A vallásilag motivált vagy súlyosbított bűncselekmények azonosításához a rendelkezésre álló hivatalos adatok megerősítésére van szükség. Jelenleg csak az Egyesült Királyság és Finnország rendelkezik olyan hivatalos bűnügyi és igazságügyi

6. Az iszlamofóbia megjelenése Európában

Az iszlamofóbia összetett szó, magyar jelentése: iszlámellenesség. A fogalom második fele a görög φόβος – félelem szóból ered. Az angol változatának eredete – *Islamophobia* – az Oxford-szótár szerint az 1920-as évekből származik.[150] Az iszlamofóbia fogalma társadalomtudományi, politikai és bűnügyi szempontból is releváns kifejezés az iszlámmal, mint vallással, illetve az iszlám hívőkkel szembeni félelemre, gyűlöletre és rasszizmusra vonatkozóan.

6.1. Az iszlamofóbia társadalmi hatása az európai kontinensen (rövid kitekintés)

Hogy megérthessük, hogyan alakult ki az iszlamofóbia Európában, először is fontos feleleveníteni az iszlám megjelenését a kontinensen.

A többségében keresztény kontinensen a történelem évszázadai alatt öt nagy hullámban jelentek meg muszlim térhódítók. Az első 711-től 1492-ig tartott. Ez alatt a közel nyolcszáz esztendő alatt az Ibériai-félsziget, Szicília és Itália nagyobb része muszlim fennhatóság alá került. Az alárendelt viszonyt az európai földrészen a spanyol reconquista (Ibéria) és a normannok (Szicília, Itália) szüntették meg.[151]

A második hullám a 13. században következett, amikor mongol-tatár seregek elfoglalták a Volga-medencét és a Kaukázus térségét. Az általuk birtokba vett területeken az Aranyhorda muszlim kánságai alakultak ki, illetve muszlim tatár közösségek telepedtek le.

adatgyűjtési mechanizmussal, amely a rasszista indíttatású bűncselekmények áldozatainak etnikai hovatartozását is feltünteti. Egyedül az Egyesült Királyság különbözteti meg az általa közölt bűnügyi és igazságügyi információkban a muszlimok sérelmére elkövetett, gyűlöletből fakadó bűncselekményeket."

[150] Lexiko: Meaning of islamophobia in enghlis

[151] Rostoványi, 2010, 23-24.

A muszlimok Balkánon és Közép-Európa területén való megjelenésének harmadik nagy hulláma az oszmán terjeszkedéssel állt összefüggésben. A Konstantinápoly 1453-ban történő meghódítását követő időszakban türk népcsoportok telepedtek meg a Balkánon. Amikor a türk muszlimokon kívül szláv népcsoportok is felvették az iszlámot a mai Albánia, Bosznia-Hercegovina és Bulgária területén, még inkább megnőtt a létszámuk. Ez ugyanakkor ahhoz is vezetett, hogy a balkáni, kaukázusi és törökországi muszlim népesség ma már őshonos európai népességnek tekinthető.[152]

A muszlimok megjelenésének következő hulláma évszázadokkal későbbre, a második világháborút követő időszakra tehető. Az akkori intenzív muszlim bevándorlás oka egyrészt a dekolonizáció, másrészt a második világháború okozta károk helyreállítása és a gazdasági fellendülés által előidézett munkaerőhiány volt.[153]

Az ötödik hullám 2015-ben kezdődött, amikor Európának a második világháború vége óta bekövetkezett legsúlyosabb migrációs kihívásra kellett reagálnia. 2015-ben 1,25 millió olyan személyt regisztráltak az EU-ban, aki első alkalommal nyújtott be menedékkérelmet.[154]

6.2. Összefoglaló a muszlim bevándorlás következményeiről és előre vetítése a bevándorlás európai uniós fogadtatásának

A második világháborút követő évek bevándorlásával a nyugat-európai országok nem tudtak lépést tartani a munkaerőpiac területén. A helyzetet nehezítette, hogy az 1980-as évektől kezdve a munkát vállaló emigránsok családegyesítést hajtottak végre. Ennek következtében úgynevezett láncmigráció alakult ki, vagyis nemcsak a munkavállalók családtagjai jöttek Európába, hanem az ismerőseik is.[155]

[152]Rostoványi, 2010, 23-24.
[153] Rostoványi, 2010, 24-25.
[154] Európai Parlament, Hírek: A migrációs kérdés Európában 2020.
[155] Tomka, 2020, 49.

A jelenlegi migrációs hullámmal kapcsolatban megállapítható, hogy a migráció évek óta az Európa Unión belül prioritást élvező kérdés. Egy 2019 júniusában készült Eurobarométer felmérés azt mutatja, hogy a bevándorlás volt az ötödik fő témakör, amely az európai választók szavazási döntéseit a májusi EP-választásokon befolyásolta (34%-uk tekintette fontosnak a bevándorlást; a további főbb témakörök pedig az alábbiak voltak: gazdaság, éghajlatváltozás, az emberi jogok és a demokrácia, valamint az EU jövője). A Parlament által 2020-ban készített felmérés szerint csökkent a migráció fontossága. A válaszadók közel fele (47%) tartotta a témát az EU és a tagállami kormányok közötti nézeteltérések fő területének.[156]

A migrációs hullámban érkező idegenekkel szemben az európaiak megítélése sok tekintetben negatív. Csepeli György és Örkény Antal a 2017-ben írt Nemzet és migráció című tanulmányában a következőt olvashatjuk ezzel kapcsolatban: „Az idegen eredendően nem él velünk együtt, nem közülünk való. Az idegent nem ismerjük, félünk az ismeretlentől, félünk az idegentől, bizonytalanság és frusztráltság jellemzi a gondolkodásunkat. Amikor idegennel találkozunk, hiányzik bennünk a megértés közös kódja. Az idegenséggel kapcsolatos tudatlanságunk inkoherens gondolkodásra hajlamosít bennünket, és ennek rövidre zárása, amikor nem is foglalkozunk az idegen megértésével. A megszokott és természetes kulturális minták nem működnek az idegenekkel való kapcsolatunkban. Nincsenek kipróbált, kéznél lévő receptek, hogyan viszonyuljunk hozzájuk. Hiányoznak az erre vonatkozó tapasztalatok. Mindez pedig kihat az idegen pozíciójára is. Mivel az idegen sem rendelkezik a befogadó közeg mintáival, nyelvével, kultúrájával, kívülálló marad, és folyamatosan ingadozik a kívülállás és a meghittség között. Habozik és bizonytalankodik, gyanúperrel kezeli a befogadókat, hiszen számára éppen ők jelentik az idegent.” [157]

[156] Európai Parlament Hírek: Menekültügy és migráció az EU-ban: tények és számok 2021.
[157] Csepeli–Örkény, 2017, 75.

V. Növekvő iszlám közösségek Európa területén

A 2011. évi népszámlálási adatok alapján Magyarország területén 9 982 000 személy élt, amelyből összesen 5579 fő vallotta magát iszlám hívőnek.[158] Európai viszonylatban a Pew Research Center a Religion & Public Life rovatában nyilvánosságra hozta A világ muszlim népességének jövője címmel 2011-ben készített kutatását, amely a muszlim népesség növekedési dinamikáját vetíti elő. A kutatás szerint 2030-ra a muzulmán népesség a világ össznépességének 26,4% fogja kitenni. Világszerte az elmúlt két évtizedben a muzulmán népszaporulat hozzávetőlegesen a kétszerese volt a nem muzulmán népesség szaporulatának.

A muzulmán népesség körülbelül 60%-a továbbra is Ázsiában, 20%-a Közép-Keleten és Észak-Afrikában fog élni, a fennmaradó része, ami 20%, megoszlik majd Európa és az Amerikai Egyesült Államok között. Pakisztán és Indonézia ad továbbra is otthont majd a legnagyobb muzulmán társadalomnak. Európában várhatóan 2030-ra a muzulmán társdalom 1/3-dal fog növekedni. A 2011-es adatok alapján Európa össznépességének 6%-a volt muzulmán, de az előbb említett növekedési rátával számolva a muszlimok rövidesen Európa össznépességének 8%-át fogják alkotni. Számszerűen az európai muszlimok száma 2030-ra 58,2 millióra növekszik majd. Nagyobb arányban a migrációnak köszönhetően Nyugat- és Észak-Európában lesz észrevehető a muzulmán lakosság növekedése.[159]

A Kelet-Európában található balkáni országokban (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Koszovó, Montenegró, Szerbia, Macedónia) a 2010-es mérések alapján az össznépesség 6,9%-a vallotta magát muzulmánnak, ami 2030-ra várhatóan 8,8%-ra fog emelkedni. Az elmúlt időkben a növekedés oka a nagy létszámú migráció volt, mely Dél-Ázsiából, Észak-Afrikából, Törökországból, Pakisztán és Indonézia területeiről indult. 2010 és 2015 között

[158] Központi Statisztikai Hivatal: 2011. évi népszámlálás, Vallás és felekezetek.

[159] Példának okáért Angliában 2030-ra várhatóan a 2010-es 4,6%-ról 8,2%-ra emelkedik. Ausztria esetében 5,7%-ról 9,3%-ra, Svédország esetében 4,9%-ról 9,9%-ra, Belgiumban 6%-ról 10,2%-ra, Franciaországban 7,5%-ról 10,3%-ra növekszik majd a muzulmán lakosság.

Spanyolország migrációs célországnak számított, de 2015-től az Egyesült Királyság, Németország, Franciaország, Ausztria, Svédország, illetve Olaszország lettek a migráció célállomásai.[160]

A tömeges népvándorlás oka többek között nem más, mint a Közel-Keleten kialakuló társadalmi és gazdasági feszültség. Gondolhatunk az arab tavaszra, amely nagymértékben érintette Tunéziát, Egyiptomot, Líbiát, Marokkót, Algériát, Mauritániát, ahol a többségében muszlim lakosság erőszakos tüntetések sorozatával akart felülkerekedni a korrupt rezsimeken. Az akkori vezetés nem volt képes a ’60-as és ’80-as évek között kialakult középréteg elszegényesedését megállítani, miközben a fogyatkozóban lévő nemzeti erőforrásokat önmaguk és az alattvalók luxus életmódjának fenntartására fordították. Mindezzel párhuzamosan problémaként jelentkezik a túlnépesedés, a 15–25 éves korú fiatalok arányának megnövekedése az aktív dolgozó réteggel szemben, valamint az ebből kifolyólag megnövekvő munkanélküliség. Nem beszélve az elsivatagosodásról, az ivóvíz és az élelmiszerek hiányáról.[161] Továbbá gondolhatunk az „arab tavasz” mozgalomban gyökeredző nagyobb léptékű szíriai polgárháborúra, vagy az uralmat magához ragadni vágyó Iszlám Állam megjelenésére is. Az ENSZ adatai alapján megállapítható, hogy a vizsgált területek muszlim államának népessége az 1955-ös népszámlálás szerint 193 416 897 fő, amely 2018-ra 879 038 864 főre nőtt; ez átlagos 454 %-os növekedési rátát mutat.[162]

A Pew Reserch Center demográfiai tanulmány keretében 2017. november 29-én tette közzé Európa növekvő muzulmán népessége címmel a 2050-re várható muzulmán gyarapodást. Három lehetséges szempontot vett alapul a kutatás elvégzése során: (1) teljes migráció hiányában, (2) közepes migráció esetében, (3) erőteljes migráció esetében. A 2010-es és 2016-os adatokra építkezik és a következő lehetőségeket vázolja fel:

- teljes migráció hiányában az európai népesség 7,4%-a muzulmán lesz 2050-re;

[160] Pew Research Center on Religion & Public Life: The Future of the Global Muslim Population, 2011.
[161] Besenyő, 2011, 52.
[162] Dezső, 2018, 4.

❖ közepes migráció estében az európai népesség 11,2%-át alkotja majd a muzulmán társadalom 2050-re;

❖ erőteljes[163] migráció esetében az európai népesség 14%-át teheti ki a muzulmán népesség 2050-re.[164]

Ugyanez a kutatás felhívja a figyelmet arra a drámai kimenetelre, amelyet egy táblázat formájában közöl. A táblázatból jól kivehető, hogy az európai népesség rohamosan csökken, míg a muzulmán népesség nagy léptékben gyarapszik. 2010-ben a nem muzulmán hitű népesség 495,3 millió, 2016-ban 495,1 millió volt Európában. A muszlimok száma 2010-ben 19,5 millió ami 2016-ra 25,8 millióra nőtt. Ha a kutatás alapjául szolgáló erőteljes migrációt vesszük alapul, akkor 2050-re 75,6 millió muzulmán és csupán 463 millió nem muzulmán hitű alkotja majd Európa népességét.[165] Így első ránézésre nem is tűnik olyan radikálisnak, de ha azt vesszük figyelembe, hogy egy kisebbség népessége 25,7%-kal nő és a népesség többi részében 6,52%-os csökkenés várható 40 év alatt, akkor az elkövetkező évtizedekben ilyen gyarapodás mellett a muzulmán közösségek Európa legnagyobb létszámú kisebbségévé válik. Ha figyelembe vesszük a fent említett, ENSZ által közétett adatot, amely alapján a muzulmán hitű államok népessége 63 év alatt 685 621 967 fővel nőtt, és azon országok szociális, politikai, egészségügyi, gazdasági jóléte ez idő alatt nem változott, bátran számolhatunk az erőteljes migrációval.

E ponton szeretnék újra visszacsatolni a disszertációban már említett gondolatmenetre, amely többszörösen már megerősítést nyert és amelyet a Migrációkutató Intézet is alátámaszt azzal, hogy az intézet arra a következtetésre jutott, hogy a 2015. évet megelőző migrációk hasznos eszközei lehettek az országok közötti munkaerőpiaci súrlódások kezelésének. De ennek előfeltétele volt a sikeres munkaerőpiaci integráció, ami a múltban sem sikerült minden esetben, még akkor sem, ha az érkező magasan kvalifikált személy volt. A mostani migrációs hullámról az Európai Unió tekintetében a Migrációkutató

[163] Pew Research Center on Religion & Public Life: The Future of the Global Muslim Population, 2011.: az erőteljes migráció alapjául a 2014-2016 közötti migrációs hullámot veszi alapul.
[164] Pew Reserch Center, Religion & Public Life: Europe's Growing Muslim Population 2017.
[165] Pew Reserch Center, Religion & Public Life: Europe's Growing Muslim Population 2017.

Intézet a következőket fogalmazta meg: „A jelenlegi migrációs hullám több tekintetben különbözik a korábban tapasztalt mozgásoktól. A tömegesen érkező, más kultúrájú, vélhetően zömmel alacsonyan képzett migránsok integrációja aránytalanul magas állami kiadásokat és több évtizedes, súlyos társadalmi feszültségekkel terhelt erőfeszítéseket vetít előre az EU és a tagállamok részéről… Európa pedig aránytalanul nagy terhekkel szembesül az elvárt hasznok kétségessége mellett.”[166]

1. Az Europol felhívása

Csepeli György és Örkény Antal fentebbi gondolatait alapul véve megállapíthatjuk, hogy idegennek lenni, sehol sem egyszerű. Az európai társadalmak azért képesek egymás mellett élni, mert elfogadtak egy egységes magasabb rendű hatalmat, amelynek alárendelik kultúrájukat. Ennek a hatalomnak a megnyilvánulása az elfogadott és alkalmazott jogrendszer. Ki gondolná, hogy az idegen meg akarná változtatni azt, vagy felül akarná azt bírálni? Az Europol jelentése ennek a veszélyére hívja fel figyelmünket.

[166] Migrációkutató Intézet: Az aktuális migrációs hullám hatásai Európában, 2016.

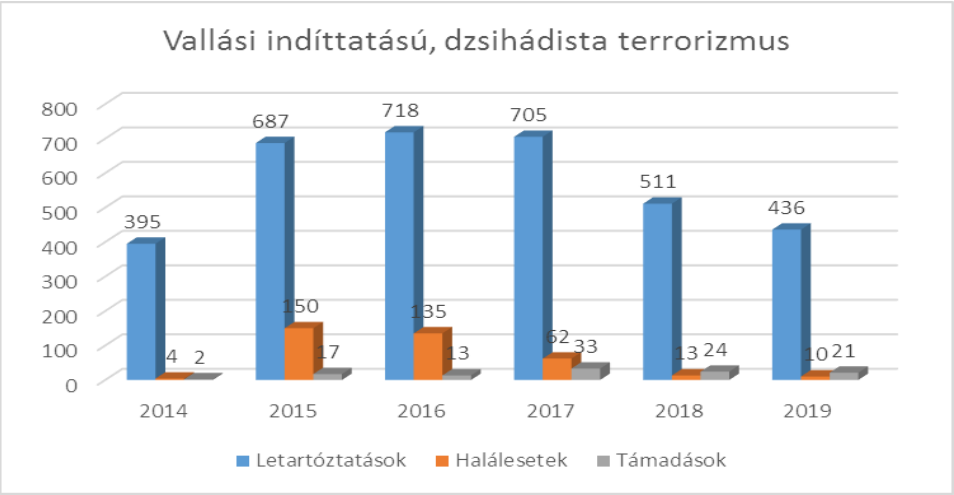

8. ábra

Vallási indíttatású, dzsihádista terrorizmus.

Készült az Europol által készített jelentés (European Unioin Terrorism Situation and Trend report) 2020. évi adatai alapján. Lásd file:///C:/Users/domokost/Downloads/european_union_terrorism_situation_and_trend_report_te-sat_2020_0%20(1).pdf (2021.01.10).

Az Europol adatai alapján elkészült grafikonból jól kivehető, hogy a 2015-ben kezdődő nagy létszámú migrációs hullámot követően megnőtt a vallási indíttatású terrorista cselekményhez köthető személyek letartóztatása. Ennek eredményeképpen 2015. február 12-én az Európai Tanács tagjai nyilatkozatot adtak ki, amely kimondja: „Ezek a támadások az Európai Unió lényegét jelentő alapvető értékek és emberi jogok ellen irányultak, a szolidaritás, a szabadság és ezen belül a véleménynyilvánítás szabadsága, a pluralizmus, a demokrácia, a tolerancia és az emberi méltóság ellen. Minden polgárnak joga van ahhoz, hogy félelem nélkül élhessen, függetlenül attól, hogy milyen nézeteket vall vagy miben hisz. Meg fogjuk védeni közös értékeinket és védelmet nyújtunk mindenkinek az etnikai vagy vallási indíttatásból elkövetett vagy rasszista alapú erőszakos cselekményekkel szemben.”[167]

A nyilatkozat három területet jelöl meg, ahol sürgősen végre kell hajtani intézkedéseket a terrorizmus visszaszorítása érdekében: (1) gondoskodás a

[167] Press office-General Secretariof the Council, Press Hu, Nyilatkozatok és megjegyzések 56/15: Az állam-, illetve kormányfők nem hivatalos ülése Brüsszel, 2015. február 12. – Az Európai Tanács tagjainak nyilatkozata.

polgárok biztonságáról; (2) elejét venni a radikalizációnak és megőrizni az értékeket; (3) együttműködés nemzetközi partnereinkkel. Az ezzel a három ponttal kapcsolatban megfogalmazott intézkedések az Európai Unió feleszmélését jelentették, hiszen kimondták az eddig fenntartásokkal kezelt határvédelem fontosságát: „az érintettek a lehető legteljesebb mértékben aknázzák ki a meglévő schengeni keretrendszer adta lehetőségeket a külső határok ellenőrzésének megerősítésére és korszerűsítésére…, továbbá mérlegelni fogjuk adott esetben a Schengeni Határellenőrzési Kódex célirányos módosítását, egy a Bizottság által kidolgozandó javaslat alapján, amely lehetővé tenné az ellenőrzések állandóvá tételét."[168]

Az Európai Unió felismerte, hogy a multikulturalizmus párhuzamosan élő társadalmakat teremt, amelyeket a liberális vezetési forma nem tud kezelni és ezért sürgeti egy kommunikációs stratégia kidolgozását, mely a vallási és egyéb közösségek közötti párbeszédet erősíti meg, kidomborítva a toleranciát, a megkülönböztetés elutasítását, az alapvető szabadságokat és a szolidaritást, továbbá ellenpropaganda kidolgozását sürgeti, amelyben az áldozatok megszólaltatásával a terrorista ideológia ellen hat. Előtérbe helyezi a társadalmi integrációt, az oktatást, a szakképzést és a munkalehetőségeket, nem feledkezve meg az igazságszolgáltatás keretében alkalmazott rehabilitációs programokról sem. A dél-keleti térségből Európa térfelére áttelepülő válságok kezelése érdekében hangsúlyosabbá akarja tenni a harmadik országokkal az együttműködést és stratégiai szempontból újragondolja a konfliktusok kezelését, különösen a déli szomszédokkal, illetve szorosabb együttműködést akar fenntartani a közel-keleti, az észak-afrikai, Száhil övi országokkal biztonsági kérdésekben és a terrorizmus elleni küzdelemben.

Az Europol jelentése alapján az intézkedések bevezetésével 2016-ot követően kis léptékű csökkenés látható, majd 2017 és 2018 között észlelhető az eredmény. 2019-ben a 2016-os évhez képest a letartóztatások 39,2%-kal, a halálesetek 92,5%-kal csökkentek, de a támadások aránya 38%-kal nőtt. Érdekességképpen jegyezném meg, hogy 2014-ben két támadás érte az európai

[168] U. o.

tagállamokat és 395 főt tartóztattak le, míg 2019-ben a 21 támadás esetében csupán 436 főt tartóztattak le.

Az Europol hivatalos oldalán megjelent Manuel Navarrete-nek, az Europol Terrorizmusellenes Központjának igazgatójának 2020. június 23-án az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság (European Parliament Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs, LIBE) számára tartott terrorizmusról szóló éves jelentése Terrorism in the Eu: geographically widespread and multifaceted címmel. A jelentés az aktuális helyzetet vázolja fel, valamint adatokat tartalmaz a 2019. év terrortámadásairól és letartóztatásokról. A beszámoló alapján az említett esztendőben 119 terrorista támadás és 1004 letartóztatás történt Európa területén. Az intézkedéseknek köszönhetően 2019-ben a 21 dzsihádista támadásból csupán három volt eredményes, 4 esetben sikertelen és 14 esetben a hatóságok gyors beavatkozásának köszönhetően a cselekmények meghiúsításra kerültek. Manuel Navarrete jelentésében kiemeli, hogy továbbra is Belgiumban, Franciaországban, Olaszországban, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban történt a legtöbb támadás.

A vallási indíttatású támadók esetében közel 70%-a 20 és 28 év közötti, a legfiatalabbak, akiket terrortámadásokhoz kapcsoltak az 16 és 17 év közötti volt. A dzsihádista terroristák 85%-a férfi; csupán 8 női elkövetőről van tudomásunk. Konstatálni kell, hogy az elkövetők 60%-a a célország állampolgárságával rendelkezett. Az imént említett adatok alátámasztják Roy Oliver francia politológus elméletét, miszerint az Európában önigazolást kereső második és harmadik generációs muzulmán hitű fiatalok, akik nem tudtak integrálódni az őshonos európai társadalomba, egyéni lázadásukképpen már nem önmaguknak, hanem az őket befogadó radikalizált csoportnak akarnak érvényt szerezni. A TE-SAT Europol jelentése a radikalizálódó csoportok vonatkozásában két fontos területet emel ki, amely hozzájárul a toborzáshoz és a szélsőséges nézetek elsajátításához: (1) az internetes háló, amelyen keresztül európai fiatalok körében adnak hangot ideológiájuknak, és kisebb csoportokban összekötik őket az al-Kaidával és a még meglévő úgynevezett Iszlám Állammal;

(2) az európai börtönök, ahol szélsőséges nézeteket valló csoportok jönnek létre, akiknek tagjait börtönbüntetésük letöltése után a terrorista szervezetek aktiválják. A franciaországi jelentés szerint 500 terrorizmussal összeköthető elítélt személyt, és hozzávetőlegesen 900 radikalizált személyt tartanak fogva a börtönökben. 2019-ben Belgiumban 900 olyan személyt tartottak nyilván, akik szélsőséges nézeteket vallottak.[169]

2. Iszlám törekvések Európában, Saría4EU

Európa a fizikai atrocitásokkal megküzd, és ha kell, erőszak által elfojtja azt. Ellenben azzal a törekvéssel, hogy a saría jogszerűsítve legyen az Európai Unió egyes tagállamaiban, nagy kihívás elé állítja Európát. Ez már nem a megszokott csatatér, ahol az erőszaktevő szervek különböző harcászati eszközökkel felülkerekednek a radikális iszlám törekvéseken. A súlypont áthelyeződik a jog területére és kihasználva az európai jogrendszer immanens oldalát, valamint a társadalmi igényre történő relevanciáját, a muzulmán hit harcosai az Európában elő „egyént" teszik a középpontba és így próbálnak hatni a társadalomra és ez által a jogra.

Az 1990-es években hatályban lévő bevándorlási törvények nem számoltak a radikalizálódott iszlám csoportok fenyegetéseivel, ezért azokat az imámokat, akiket szülőhazájukban üldöztek, Európa számos tagállama befogadta. Oszama bin Laden és a hozzá tartozó vezetők Európában toborzó tevékenységet folytattak. Az első ilyen törekvésekkel Nagy-Britanniában találkozunk, amikor 1979-ben az egyiptomi születésű Abu Hamza al-Masri afganisztáni dzsihadista vezér Londonban talált otthonra. Abu Hamza a Finsbury parkban található mecset imámja lett, és szoros kapcsolatot ápolt az al-Kaidával és a londoni toborzott személyekkel. 1980-ban menedékjogot kért

[169] Europol által készített jelentés: European Union Terrorism Situation and Trend report 2020, 13-15.

és meg is kapta a szíriai származású Omar Bakri Muhammad, aki karizmatikus vezetőnek számított a muzulmánok között.[170]

Omar Bakri tanítványa volt Anjem Choudary, akit a szakirodalom a legnagyobb toborzóként tart számon. Az ő toborzási tevékenységéhez kötik azt a 750 brit harcost, akik Irakba és Szíriába utaztak feltehetően az ISIS csoportokhoz.[171] Anjem Choudary 1967. január 18-án született Wellingben egy pánzsábi-pakisztáni családban. Tanulmányait a londoni School of Medicine and Dentsitry-be kezdte el, ahonnan kilépve a southamptoni egyetemen jogi diplomát szerzett. Choudaryt kinevezték a muszlim ügyvédek társaságának elnökévé, de 2002-ben, mivel nem rendelkezett megfelelő képesítéssel, törölték a brit ügyvédek listájáról.[172] Anjem Choudary az elsők között volt, aki nyilvánosan követelte a saría elismerését, a muzulmánok jogainak érvényesítését. Így lesz az Islam4UK vezető egyénisége, aki számos korlátozás ellen, többek között a fejkendő betiltása ellen lázító magatartással lép fel, aminek eredményeképpen nagy népszerűségnek örvendhetett a muszlim fiatalok körében.

Az Islam4UK modelljére építkező Khalid Zerkani, akit a brüsszeli iszlám toborzók között tartanak számon, és aki Európa legnagyobb toborzóhálózatát vezette, azzal győzte meg és toborozta a fiatalokat, hogy az, amit tesznek, erkölcsös és az iszlám tanítások is alátámasztják.[173] Zerkani csoportjából származik a 2015-ös párizsi és a 2016-os brüsszeli merénylet egyik vezető személyisége, Abdelhamid Abaaoud, valamint feltételezhető, hogy szintén ennek a közöségnek a tagja volt Salah Abdeslam és Najim Laachraoui, akik a brüsszeli repülőtéri robbantáshoz bombát gyártottak.[174]

A Brüsszel és Antwerpen közötti terület a legsűrűbben lakott, és itt találhatók Belgium legnagyobb muzulmán közösségei. Nem véletlen, hogy ezen a területen alakult meg 2010-ben az Islam4Belgium, amely az Islam4UK-hez hasonlóan a saría elfogadását követelte a belga kormánytól. A Saría4Belgium

[170] Kis-Benedek, 2017, 96-113.
[171] Anthony, 2014.
[172] The Famous People: Activists: Anjem Choudary Biography
[173] Bakker-Bont, 2016, 837-857.
[174] Higgins-Tamura, 2016.

folyamatos kapcsolatot ápol a németországi Millatu Ibrahimmal, a franciaországi Forcane Alizzal, valamint a Saría4Holland szervezettel. Ezek a kapcsolatok egész Európát behálózták, és még akkor is fenyegetést jelentenek, ha a szervezetek vezetőit elítélték vagy kiutasították. Oszama Bin Laden halálával sem szűntek meg a radikális iszlám közösségek, csupán a nyilvánosság elől vonultak vissza és taktikát változtattak. Céljuk elsősorban már nem a fizikai küzdelem, hanem a toborzás, a fiatalok radikalizálása, és ezáltal a társdalom, a mindenkori kormányra gyakorolt pszichológiai hatás gyakorlása. E kettős fronton zajló küzdelem célja az európai társadalom megfélemlítése és a saría törvényi elismerése. Az ISIL soha nem titkolta, hogy a célok között szerepel a kalifátus visszaállítása, illetve létrehozása Európában.

3. Konstrukciós változások Európában

A XXI. század Európája egy olyan társadalmi, kulturális, vallási és identitáspolitikai konstrukciós változáson megy át, amely az Európai Uniót és a tagállamokat arra készteti, hogy vizsgálják felül az eddig elfogadott jogi normákat. Az elérendő célok a következők:

- ❖ a multikulturális közegben kialakuló párhuzamos társadalmak létrejöttének megakadályozása, az integráció elősegítése;
- ❖ modern identitáspolitikai eszmény kialakítása annak érdekében, hogy az egyén kompetenciái alapján kerüljön elismerésre, és ne a csoport nyerje el a validitást, redukálva ezáltal a szélsőséges nézeteket valló csoportok létrejöttét;
- ❖ a biztonságpolitika, a migrációs helyzet okozta társadalmi és belbiztonsági védelem megerősítése, ennek érdekében intézkedések sürgetése; a szegregált közösségek felszámolása, az oktatási és a munkaerőpiaci felvételek átgondolása;
- ❖ a vallás szabad gyakorlásának védelme, a szélsőséges nézeteket valló személyek, csoportok kiutasítása;

❖ a keleti és déli országokkal történő kommunikáció megerősítése és segítségnyújtás a terrorizmussal szemben.

Mindez a kialakult társadalmi helyzet okait tükrözi, amelyek megoldása több évtizedes munkafolyamatok eredményeképpen érhető el. A fókuszba addig is a már Európában élő, vallási szokásjogon alapuló közösségeknek kell kerülniük. A Bassam Tibi által jelzett euroiszlamizációs folyamat továbbra is zajlik. Európának és az Európai Uniónak meg kell találnia identitását és előtérbe kell helyeznie a tagállamok állampolgárainak védelmét, valamint biztosítania kell a jogállamiságot. A kiutasítás vagy visszaküldés tilalmával kapcsolatban a menekültek helyzetéről szóló, az ENSZ által elfogadott 1951-es Genfi Egyezmény 33. cikkelyének első és második bekezdésében a következőket olvashatjuk: „Egyetlen Szerződő Állam sem utasítja ki vagy küldi vissza a menekültet azon ország területének határára, ahol élete vagy szabadsága faji, vallási okból, nemzeti hovatartozása miatt vagy abból az okból van veszélyeztetve, hogy bizonyos társadalmi csoporthoz tartozik vagy bizonyos politikai véleményt vall. A jelen rendelkezésből folyó kedvezmény azonban nem illeti meg azt a menekültet, akiről alaposan feltehető, hogy veszélyezteti annak az országnak biztonságát, amelynek területén van vagy aki, mivel különösen súlyos bűncselekményért jogerősen elítélték, veszélyt jelent az illető ország lakosságára nézve.”[175]

Ha azonban az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatát áttekintjük, nem minden esetben mondhatjuk el, hogy a döntés a tagállamok védelmét szolgálja. Gondolhatunk akár a Saadi kontra Olaszország ügyre, vagy a Chahal kontra Egyesült Királyság ügyre. Mind a két esetben bizonyítható volt a terrorista csoportokkal való kapcsolat, ennek ellenére az Európai Jogok Európai Bírósága Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikkelye alapján – amely szerint „Senkit sem lehet kínzásnak vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni”[176] – mindkét esetben eltekintett a

[175] 1989. évi 15. törvényerejű rendelet a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény, valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről. Lásd https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98900015.tvr (2020.12.10.)
[176] Emberi Jogok Európai Egyezménye, Council of Europe, 67075 Strasbourg cedex, France 3. cikk.

kitoloncolástól, és döntésében közölte, hogy habár az államoknak meg kell védeniük közösségeiket a terrorista erőszaktól, aminek veszélyét a Bíróság nem becsüli alá, a 3. cikkely abszolút jellege mégsem kérdőjelezhető meg. Továbbá a bíróság figyelmen kívül hagyta, hogy a tunéziai állampolgárt, Nasszim Saadit a Tunéziai Katonai Bíróság terrorizmusért húsz év letöltendő szabadságvesztésre ítélte.[177]

Mindezek tudatában kell lennünk, amikor továbbra is egységes európai szándékot és irányelveket akarunk meghatározni. Az Európai Unió tagállamainak jogállamiságát kérdőjelezi meg a terrorizmusként ismert fenyegetés, amely félelmet keltett a lakosságban.

A tagállamok közötti szorosabb kommunikáció és az együttes célok, irányelvek lefektetése nagymértékben hozzájárulnának egy egységes európai politikai identitás kialakulásához, amelynek törekvései felelhetők lennének az ítélkezések gyakorlatában is. Továbbá az eddig már kialakult kulturális, vallási, nemzeti örökségekről nem lemondva vagy megtagadva azokat, lehetővé kellene tenni a beilleszkedést más etnikumok számára is. Ami a jogalkotást illeti, egyértelművé kell tenni az Európába érkező muzulmán népesség számára, hogy a szekularizációnak köszönhetően az európai lakosság dualisztikus szemléletmódot képvisel, előtérbe helyezve a jogalkotást.

Ha pedig a változó Európáról beszélünk, akkor a fenyegetettség mellett hangot kell adni a COVID-19 okozta gazdasági és egészségügyi krízisnek. Merész gondolat a fenti tények alapján azt állítani, hogy a krízis enyhítésében, a gazdasági stabilitás helyreállításában, vagy az egészségügy kapacitásának növelésében a bevándorló közeg lenne a megoldás. Nem beszélve arról, hogy az Európai Unió Az integrációról és a befogadásról szóló, 2021-2027-re vonatkozó cselekvési terv nem azokhoz a jogi eszközökhöz folyamodik, amelyek az európai közösség társadalmi egzisztenciáját, egészségét, biztonságát megőrizze és megerősítse, hanem a migránsok irányába tesz kedvező lépéseket. Megvizsgálva a cselekvési tervben szereplő javaslatokat,

[177] Gyulai–Mink– Iván, 2012, 14-15., valamint Chamber, 2008: Case of Saadi vs Italy, Judgement, 28 February 2008, Application no 37201/06, Strasbourg.

hogy a migránsok számára könnyebben elérhetőek legyenek az egészségügyi szolgáltatások vagy az ingatlanok árának mérséklése, hogy jobb körülmények között éljenek, kijelenthetjük, hogy ezek az intézkedések nem hogy előre nem mozdítják Európa gazdasági stabilitását, hanem gazdasági terhet rónak az Európai Unió tagállamaira. Nem beszélve arról a tényről, hogy az Európai Unió migránsok integrálása érdekében kéri a befogadó közeget, hogy ez eddig elfogadott prioritásokat oly módon változtassák meg, hogy a muzulmán hátterű bevándorló integrálódni tudjon.

Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy migráció a COVID-19 okozta járványhelyzetben fertőzési gócpont. Ma, amikor az Európai Unió tagállamai a karantén, a kijárási tilalom, az egészségügy átalakítása mellett döntenek a vírus megfékezése és az emberi életek megmentése érdekében, a németországi kórházak vezetői által megfogalmazottak és a boszniai helyzet után az Európai Unió még mindig a bevándorlókban látja a megoldást.

Ha mindezeket megvizsgáltuk, akkor érezhetővé vált, hogy Európa egy erős provokációnak van kitéve. A provokációra kétféleképpen lehet reagálni: defenzív magatartással, amelyben valójában semmit nem teszünk, kimondva, hogy az eddig kialakult társadalomi követelmények, amelyeknek hangot adnak a törvények, az állami jogrendszerek, a gazdasági érdekek miatt nem érvényesíthetők kellőképpen, vagy offenzív magatartást ölt magára Európa, megvédve a vallási, kulturális, társadalmi értékeit és érdekeit azáltal, hogy kimondja: ha ide jöttél, akkor ezekhez a szabályokhoz kell alkalmazkodnod. Ha nem vagy rá képes, akkor menj vissza oda, ahonnan jöttél. Ez utóbbi nagyon személyes hangvételű gondolatnak nem csupán az egyén szintjén kell megjelennie, hanem a jogot érvényesítő bírósági szinten is.

Az elmúlt évtizedben Európa arculata nagyban megváltozott. Talán úgy is fogalmazhatnánk, hogy Európa erős keresztény identitása hanyatlani látszik és az eddigi súlypontok máshová tevődnek át. A nemzetközi migrációnak köszönhetően egyre intenzívebben beszélünk multikulturalizmusról, valamint párhuzamos társadalmi szerkezetről. A multikulturalizmus teóriája az 1970-es években vált ismertté és elfogadottá, de a XXI. században vita tárgyává vált,

hiszen egyre többen kétségbe vonták azt,[178] hogy a teória megoldaná a kulturális nézetkülönbségekből adódó problémákat. A felerősödő migráció az imént említett multikulturális problémát még inkább felerősítette, mivel a migrációs hullámokkal érkező személyek sem vallási, sem kulturális, sem jogi szempontból nem akarnak a nagy Európába integrálódni, illetve azonosulni annak identitásával.

Marcella Zaccagniol az 1957. március 25-én aláírt Európai Gazdasági Közösség létrehozásáról szóló római szerződés hatvanadik évfordulójára rendezett konferencián beszédében kiemelete, hogy négy pillér határozza meg az Európai Unió célkitűzéseit: (1) „biztonságos Európa, (2) fenntartható Európa, amelyet összehangolt belső piac és struktúrlis reformok jellemzik, (3) szociális Európa, amelyben tagállami szociális rendszerek működnek, de közösen harcolnak a munkanélküliség ellen és az egyenlő szociális jogokért, (4) nemzetközi szinten erősebb Európa, amely szövetségeket köt a világban."[179] Ugyanezen a konferencián Mikel Landabaso Alvarez, az Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság igazgatója „felhívta a figyelmet arra, hogy nem véletlenül kapott Nobel-béke díjat az integráció, hiszen a demokrácia az emberi jogok megszilárdításában, valamint a tolerancia és a nyitottság megteremtésében óriási eredményt ért el."[180]

Akár Marcella Zaccagnio, akár Mikel Landabaso Alvarez állítását vesszük alapul, bátran állíthatjuk, hogy Európa identitása nem lehet csak a gazdasági platform tárgya. A COVID-19 okozta gazdasági és egészségügyi krízis megoldására az integrációs cselekvési terv (2021-2027) csupán Európa gazdasági megerősítését célozta meg, és ennek megvalósulása érdekében az őshonos európai társadalmat arra kérik, hogy a munkahelyeken, az oktatásban, a közösségekben olyan új irányelveket határozzanak meg, amelyekkel a beáramló migránsok azonosulni tudnak. Ez a felkérés nem hogy megerősíti az európai társadalmat, hanem teljes identitásvesztéshez vezet. Az identitás önmagában hordozza a közösséget, az oktatást, a társadalmi önmegvalósítást, a

[178] Berkes, 2010, 5.
[179] Kengyel,, 2017, 661.
[180] Kengyel, 2017, 662.

vallás szabad gyakorlását, a nemzeti öntudatot és az ezeket összekötő és legalizáló törvényeket. Nem beszélve arról, hogy az integráció kifejezés alatt nem a meglévő társadalom arculatának megváltoztatását értjük, hanem az újonnan érkezők adaptációját.

Az tény és való, hogy Európa társadalma lassan kiöregszik és ez további gazdasági problémákat fog okozni. Ezért nem a tagállamok gazdaságát kellene terhelni azzal, hogy az így is drága egészségügyi szolgáltatásokat kiterjesztjük a migránsok irányába, vagy az Európai Unió állampolgárainak tulajdonában lévő ingatlanok árát mérsékeljük annak érdekében, hogy a bevándorlók jobb életkörülmények között éljenek – azzal indokolva ezt, hogy így könnyebb legyen számukra az integráció –, hanem ösztönözni kellene az európai társadalmat a gyermekvállalásra.

Tovább feszegetve a migráció gondolatát, amely Európában nem csak gazdasági és egészségügyi problémákat okozott, hanem megosztotta a lakosságot azáltal, hogy a párhuzamos társadalmak megerősödtek és az integrálódás, illetve a munkanélküliség hiányában egyes muzulmán közösségek az ISIS toborzásának köszönhetően radikalizálódnak. A cél számukra nem az integráció, hanem az Islam4EU, vagy ahogy Bassam Tibi politológus fogalmazott: az euroiszlamizáció.

Ha a fenti tények alapján végignézzük Marcella Zaccagnio célkitűzéseit, amelyek ugyan 2017 márciusában hangzottak el, de még mindig érvényben maradtak, hiszen ezek tükröződnek vissza az integrációs cselekvési tervből (2021-2027), így négy év távlatából a következő következtetésre jutottam.

Az nem vonható kétségbe, hogy az Európai Unió intézkedéseket tett a terrorcselekmények megakadályozása érdekében, de még mindig nem lehet teljes biztonsággal azonosítani az érkező bevándorlókat. A bevándorlók számának növekedése szélesebb lehetőséget biztosít az ISIS számára a toborzásra. Manuel Naverrete az Europol Terrorizmusellenes Központjának igazgatója továbbra is felhívta jelentésében a figyelmet a dzsihádista terrortámadásokra. Figyelembe kell venni azt is, hogy az Islam4EU már nem csak a fizikai megtorlások árán próbál érvényesülni, hanem a társadalmi

szerkezet szintjén is. Ennek a bizonyítéka a Spiegel TV riportereinek éveken át tartó nyomozását összefoglaló Die Macht der Clans című kiadvány. Ebben a kiadványában előtérbe kerülnek a Németországban élő migráns hátterű klánok és azok bűncselekményei, s rávilágít a hatóságok tehetetlenségére velük szemben. A könyv leírásában alátámasztja a párhuzamos társadalmak meglétét és az ezzel járó problémákat. Erről a társadalmi szerkezetről úgy nyilatkozik, hogy nem újkeletű, hiszen a klánok már több évtizede munkálkodnak Németországban. A migránsok gyermekei, akik már Németország állampolgárai, a klánok szabályai szerint szocializálódtak.[181] George Spöttle, a Nézőpont Intézet elemzője az M1 médiaszolgáltató „A klánok hatalma" című Ma este rovatában elmondja, hogy „…amikor mi a 80'-as évek közepe, vége felé figyelmeztettük a német kormányt, hogy nagyon komoly bűnözői struktúrák alakulnak ki azokból a libanoni migránsokból, akik menekültként érkeztek Németországba a 80'-as évek majdnem egésze alatt a libanoni polgárháború kitörése után. Azt vettük észre, hogy komoly struktúrák alakulnak ki, például átvettek különböző területeken: Berlinben, Brémában, Frankfurt am Main-ban, Hamburgban a drogkereskedelmet és elűztek onnan más csoportokat, amelyek lehetnek albánok vagy vietnámiak. Utána átvették a fegyvercsempészetet a törököktől, de utána jött a prostitúció elősegítése. Tehát minden bűnügyi szektorban megtalálhattuk őket és minél többen érkeztek, annál többeket tudtak rekrutálni… Az egész várost, a rendőrséget is félelemben tartják, a közlekedési rendőrök ismerik a klántagok autóját és nem merik megbírságolni őket…, néha, amikor bíróság elé állítják őket, megfenyegetik a bírókat, megfenyegetik az ügyészeket."[182]

A párhuzamos társadalom egyik legnagyobb veszélye, amire a Die Macht der Clans című tanulmány is felhívja a figyelmet, az a sajátos szabályok, törvények szerinti élet, amelynek tiszteletét elvárják minden irányban. Így felülbírálják a hatályban lévő törvényeket és nem veszik figyelembe az aktuális jogot. Ebben a formában ez már nemcsak biztonságpolitikai kérdés, hanem

[181] Heise-Meyer-Heuer, 2020
[182] Spöttle, 2021, interjú

szociális, társadalmi és nemzetközi probléma is. A jog figyelmen kívül hagyása, illetve e jelenség tolerálása nem egyszerűen árnyékolása a problémának, hanem a szuverenitás és a jogállamiság megkérdőjelezése. Képzeljük el, hogy mi történne akkor, ha az európai őshonos nemzeti kisebbségek mindegyike saját akaratát, kultúráját, szabályait, törvényeit szeretné egész Európára vonatkoztatni, már pedig a migrációs hullámmal érkező más kultúrájú, más vallási nézettel rendelkező közösségek erre tendálnak.

Abdesszamad Belhadzs iszlámkutató, a louvani egyetem oktatója, A radikális iszlám maga alá gyűri a várost című cikkében egyértelművé teszi, hogy Európában a muszlim közösségek integrálására irányuló törekvések kudarcot vallottak: „nem látjuk át, hogy a muszlim közösségekre jellemző gondolkodás- és viselkedésmód és az ezeket megjelenítő kulturális intézmények és szimbólumok, amelyek elutasítják vagy felülbírálják a befogadó társadalom értékrendjét."[183] Ugyanakkor Abdesszamad Belhadzs rámutat a térhódítási folyamatokra, amelyek végbemennek Európa nagy városaiban. Nem beszélve a mecsetek építéséről, amelyek nemcsak rituális térként szolgálnak, hanem az iszlamizációs tevékenységeknek is teret adnak. A mecsetek környékén a bevándorlók létszáma növekedésnek indul, elzárkózva a város lakosaitól, ezáltal megosztva a város polgárait. Eltűnnek a városban a határok, a közbiztonság gyengül és elindul a radikalizálódás folyamata. Az iszlám közösségek a nagy városok perifériáján telepednek le annak érdekében, hogy közel legyenek a városi élethez, hogy hatást tudjanak gyakorolni rá, de eléggé távol legyenek ahhoz, hogy ne kelljen a tisztátalanokkal egy területen élniük. Az általuk lakott területet szokásaikhoz, törvényeikhez, szabályaikhoz mérten formálják az ott létesített iszlám iskolák, jótékonysági szervezetek, a muszlim viselet és nem utolsósorban a Mekka felé elhangzó imádságok: „Az iszlamista távolról szemléli a várost, meg akarja hódítani, tisztítani az erkölcstelenségtől és helyén egy utópisztikus várost akar alapítani. Európába települve kritizálja a nyugati materializmust, ugyanakkor uralni akarja annak vívmányait. Ha a város

[183] Abdesszamad, 2017.

ellenáll, akkor az iszlamisták fegyvert fognak, hogy megszállják."[184] Abdesszamad által nyújtott kép, a társadalom szétszakítása, az „oszd meg és uralkodj!" elvének taktikájára utal.

Az Institut français d'opinion publique legutóbbi felmérése alapján a Franciaországban tartózkodó közel hatmillió muzulmán 25 évnél fiatalabb része arra a felvetésre, hogy az iszlám vagy a köztársaság értékei fontosabbak, 74%-ban úgy vélekedett, hogy az iszlám magassabb rendű és felette áll a köztársaságank.[185]

Ausztria elsők között ismerte fel a migráció okozta problémákat, és elsők között 2015-ben fogadta el a kifejezetten az iszlám vallásra vonatkozó jogszabályt, amely arra kötelezi az iszlám közösségeket, hogy a Korán német nyelvű fordítását használják. Továbbá a törvény rendelkezett arról is, hogy a muzulmán szervezetek nem részesülhetnek külföldi finanszírozásban.[186] Sebastian Kurz osztrák kancellár irányításával 2018-ben elkezdődik az Ausztriában élő imámok átvilágítása. A Szürke Farkasok nacionalista csoporthoz köthető, működési engedéllyel nem rendelkező mecsetet bezárták és számos más mecsettel hasonlóképpen jártak el.[187]

A Dutch News arról számolt be, hogy 2020 januárjában Hollandiában a gyanús külföldi pénzmozgások miatt vizsgálóbizottságot állítottak fel, mely átvilágította a hollandiai mecseteket és a hozzájuk tartozó szervezeteket és kimutatta, hogy a Hollandiában élő szalafista csoportok esetében több alkalommal is érkezett szaúdi, katari, kuvaiti, török támogatás. Aggodalamra az ad okot, hogy a szalafista közösségek demokrácia-ellenesek és arra törekednek, hogy az adott állam működésében zavart keltsenek.[188]

Nem meglepő, hogy ezek után, valamint a Franciaországot sújtó terrortámadások következtében Emmanuel Macron elnök szigorításokat vezetett be. Ő az iszlám szeparatizmusa ellen küzd és a szekularizációt helyezi előtérbe. Macron így fogalmazott: „Soha nem fogom megmondani a francia

[184] Abdesszamad, 2017.
[185] Le'Figaro, 2020.
[186] Nasralla, 2015.
[187] Reuters, 2018.
[188] Dutch News.nl, 2020

állampolgároknak, hogy éljék meg a vallásukat, de mindenkit folyamatosan arra kérek, hogy teljes mértékben tartsa be a köztársaság összes jogszabályát."[189] Franciaország elnöke, körbejárva a radikalizáció témáját, Európa helyzetére is reagált: „kihasználták elvonulásunkat és gyávaságunkat."[190]

Macron jól látja, hogy a szekularizációnak köszönhetően kialakult európai dualisztikus világnézet és Saría, a vallási tanokba ágyazódott törvény nem összeegyeztethető egymással. Az Európában kialakult aktuális helyzetre dualisztikus mivolta miatt kettős választ kell adni, hogy kordában lehessen tartani Európa jövőjét. Elsődlegesen az ember alkotta világi törvények segítségével, akár erőszak által is meg kell védeni Európa őshonos lakosait, azok kultúráját, vallásuk szabad gyakorlását, biztonságát és egészségét. Másodsorban pedig keresztény választ kell adni, egy állásfoglalást a keresztény egyházak részéről, amelyben kinyilatkoztatják a Krisztus által hirdetett igazságos békét. Brahms és Rink a Too much security, too little peace című művükben az igazságos békét úgy definiálják, mint a biztonságpolitika irányadó fogalmát, amelyben együttesen jelenik meg a béke és a jog, az igazságosság és a biztonság.[191]

[189] Bloch, 2018.
[190] The Local fr, 2020.
[191] Brahms,-Rink, 2016.

VI. Kik ők valójában?
A feszültségek és provokációk mögött meghúzódó iszlám

1. Mohamed, a próféta, az iszlám atyja

„Az arab hagyományok szerint midőn Abraha abesszin vezér harci elefántokkal megerősített serege Kr. u. 570-ben körülzárta Mekkát, Allah két csodát tett: apró madarak szálltak az abesszin hadak fölé, és csőrükből kihullajtott sárgagolyókkal pusztították el a hatalmas sereget. Ugyanebben az időben pedig új próféta született az Arab-félszigeten: Mohamed."[192]

Sokan úgy vélekednek Mohamedről, mint a sémi fajhoz szorosan kötődő arabok szószólójáról, aki a már lappangó, imádkozó vallásosságnak ad teret fellépése által és juttat tudatos kifejezésre. Mások az iszlámot nem Mohamed művének tekintik, hanem az idő diktálta szellemi fejlődés eredményének. E két állítás azonban részigazságokat tartalmaz, hiszen ha megvizsgáljuk a Mohamed előtti korszakot, akkor jól láthatóvá válik, hogy az akkor törzsi formában élő nomád népekre az imádság egyáltalán nem volt jellemző. Ha pedig a vallási fejlődés lépcsőinek valamelyikére szeretnénk elhelyezni az akkori népek vallásosságát, akkor az a fetisizmus[193] igen alacsony formája lenne. A vallási életről ugyan kevés információ áll rendelkezésünkre, de ami fennmaradt a klasszikus íróktól, valamint Christoph Rudolf Ehrenfried Kehl német orientalistától és Rehacsek Eduardtól, elegendő ahhoz, hogy némi képet kapjunk az akkor még politeista népről. A források szerint az égi tünemények kultuszán kívül, a fák, valamint a kövek tiszteletében bontakozott ki az arab törzsek vallásossága. Bálványoknak ajándékokat vittek és áldozatokat mutattak be. Szent köveik körül körmeneteket tartottak. Szárazság idején ökrök farkára faágakat kötöttek, általában bálványfát (szala') vagy selyemkórót ('usar), majd meggyújtották és az állatokat a hegy bércéről a mélybe lökték. A pogány törzsek

[192] Hajnal: Mohamed
[193] Tárgyak természetfeletti erővel való felruházása.

esetében nem találkozunk olyan utalásokkal, amelyek a ma ismert imádságos életre világítanának rá. Nyelvezetükben sem ismert az imádság kifejezés. Valójában a „szalát" szó, ami a mohamedán hívők öt imájára való utalás, az arámi nyelvből származik, ami arra utal, hogy az arameusok vallásos életének fejlettsége magasabb szinten volt.[194]

Így ezek tekintetében a fent elhangzott kijelentések egyike sem állja meg a helyét, mivel a sivatagos, száraz Arab-félszigeten viszályban élő törzsek vallásossága megrekedt a kő, fabálványok, démonok és varázslás szintjén, halvány jelét sem mutatva annak, hogy a lappangó, imádságos élet vagy a szellemi fejlődés produktuma lenne az iszlám.

Az „iszlám" arab kifejezés, amelynek jelentése odaadás, megbékélés, belenyugvás. A „szalám" a héber sálóm szóval azonos szótővel rendelkezik. Az s-l-m szógyök, amelynek eredeti jelentése béke, vallási értelemben azonban Istennek való teljes alávetettséget, feltétlen odaadást jelent.[195] Mohamed a fent említett politeista közegben hirdette az egy Istennek való engedelmességet, érvényt szerezve Allah akaratának. A mai napig az iszlám és a keresztény kutatók között vita van azon, hogy Mohamed valláspolitikai megnyilvánulása a környezetében élő zsidó és a többféle keresztény közösségek hatására történt, vagy ténylegesen isteni elhívásra. Számos helyen utalást találunk, hogy Mohamed valamilyen kapcsolatban volt a judaizmussal és a kereszténységgel, erre utalnak a szalát és szalám kifejezések is. Továbbá a medinai arab és zsidó törzsekkel kötött szerződés, amely később a kialakuló iszlám birodalom alkotmányát képezi, az iszlám hitet még nem valló, és a judaista közösségekre szövetségesekként tekint. Kezdetben Mohamed engedményeket tett a zsidóknak, sőt a muszlim szertartásokba zsidó elemeket beépített, mint az ima iránya Jeruzsálem felé, valamint a szombat, mint vallási ünnepnap. Mivel a zsidók áttérítése nem járt sikerrel, ezért ellenük fordult. Ha pedig történelmi személyiségként tekintek Mohamedre, akkor a leírásokban szereplő Gábriel

[194] Goldziher, 1881, 8-11.
[195] Szentpétery, 2011, 80.

arkangyallal történő kommunikációja csupán másodlagossá válik. De kételyt ébreszt a személye, amikor ezt olvashatjuk:

„…mintha mázsás súly nehezedett volna rá, úgy nyomta le valami a földre, egész testében reszketett, elsápadt, verejték öntötte el a homlokát, szájából kicsordult a nyál, és furcsa zajokat vélt hallani. E hallucinációs látomások, az Allahhal és Gábriel arkangyallal folytatott beszélgetések az isteni elhivatottság bizonyítékait jelentették számára. E sajátos lelki jelenségeket később szándékosan is elő tudta idézni, főleg amikor erkölcsileg támadható rendelkezést adott ki, vagy éppen úgy kívánt szexuális vágyainak nagyobb nyomatékot adni, hogy azokat isteni kinyilatkoztatásoknak tüntette fel."[196]

De amit nem tagadhatunk meg tőle, hogy valláspolitikai nézetei reformként hatottak az anyagi alapokon rétegződő törzsekre és harcias fellépéseinek köszönhetően képes volt egyesíteni őket.

2. Az iszlám vallás és vezetői

Az iszlám vallás hívőit muszlimoknak is hívják; a muszlim az a személy, aki aláveti magát Allah akaratának. Nem véletlenül hirdeti egyetlen emberi magatartásként az isteni akarat feltétel nélküli elfogadását, a behódolást. A monoteista iszlám vallás történelmi fejlődésében három különböző irányzatot vélünk felfedezni:

- szunnita,
- síita,
- háridzsita.

Mivel az iszlám közösségek több mint 87–90%-a szunnita és a fennmaradó 13%-a megoszlik a síita és a háridzsiták között,[197] ezért a klasszikus szunnita vonalat teszem a vizsgálat tárgyává. Nem feledkezve meg arról, hogy

[196] Hajnal: Mohamed
[197] Immenkamp, 2016, 1/12.

az iszlámon belül a vezetéssel kapcsolatos viták miatt kialakult ágazatok között találunk alapvető tanokat, amelyek közösek.

Mohamed próféta halálát követően viták alakultak atekintetben, hogy kinek kell vezetnie az „ummát", azaz a mohamedán közösséget. A vita központi tárgyát az a kérdés határozta meg, hogy a vezető státusz örökölhető-e, valamint Mohamed családjából kell-e származni, és ha igen, akkor milyen rokonsági fokon, illetve továbbra is fenntartható-e a vezető tévedhetetlensége? Míg a törvényes örökös feletti vita tovább szegmentálta a síita[198] iszlám követőit, addig a szunnita ág pluralizmusának köszönhetően egy egységes rendszeren belül elkerülte a megosztottságot.

A szunnita az ahlu'sz-szunna va'l-dzsamáa kifejezésből ered, amely arra utal, hogy a profétai hagyomány és közösség népének egységessége az irányadó, ám központi vallási tekintély, mint amilyen a síitáknál van, nem lelhető fel, hanem a sária törvény és a próféta tanításai és példái, azaz a szunna teremtik meg az egységességet. Az umma vallási közösség, amely nem territoriális felségterületek vagy földrajzi vonalak mentén alakult meg, aminek eredményeképpen nem az állam került a fókuszba, hanem az umma vezetője, aki nem más, mint a kalifa.[199] A közösség vezetői tisztségét kijelölés, választás vagy végrendelet útján is betölthették és a vezetőt amir al-muᶜminin, azaz igazhitűek vezetőjeként emlegették. A kalifa szó jelentése (khalifa, halifa) arabul utódot jelent, ezzel is jelezve, hogy ő Isten küldöttjének utódja.[200] A történelem során a kalifára az imám kifejezést is használták, hiszen nem csak világi ügyekben járt el, hanem vallási döntéseket is hozott.[201] A kalifa személyében egyesült a vallási vezető, aki az imákat vezette, valamint az igazságszolgáltató. A történelem során jogtudósuk többször is próbálkoztak kidolgozott elméletek segítségével a kalifa jogállását tisztázni, jogait és

[198] A síita muszlimok a „síat Ali" azaz „Ali pártja," ami arra utal, hogy csak Ali ibn Abi Tálib és leszármazottai a Mohamed próféta törvényes örökösei. Ali ibn Abi Tálib Mohamed próféta unokatestvére és veje. In Immenkamp, 2016, 3/12.
[199] Jany, 2016, 212.
[200] múlt-kor, történelmi magazin: kalifa
[201] Jany, 2016, 210-211.

kötelezettségeit rögzíteni, mindezt azért, hogy legitimitást tudjanak biztosítani e státusznak.

A kalifa fő feladata, hogy a sháriának érvényt szerezzen bármi áron, és ennek érdekében végrehajtói hatalommal ruházták fel és hatalma totális volt. Ellenben, mivel a vallási közösség hűsége elsődlegesen a Sháriához kötődik és csupán másodlagosan a Saría szimbolikus alakjához, a kalifához, ezért a Saría primátusa egyértelművé teszi, hogy a kalifa nem rendelkezik törvényhozói hatalommal. Ennek fényében nem helyezheti kénye kedve szerint hatályon kívűl a Saría szabályait, illetve nem egészítheti ki azokat újakkal.[202]

Jany János a Jogi kultúrák Ázsiában című művében a következő képpen összegzi a kalifa szerepét és feladatát: „A kalifa legfontosabb feladata az iszlám vallásnak védelme és megőrzése, a jogviták eldöntése, a gonosztevők megbüntetése, az iszlám határainak védelme, szent háború viselése, az adószedés megszervezése, a közigazgatás irányítása és a hivatalnokok kinevezése. A fenti célok elérése érdekében szerveződött meg a kalifátus közigazgatása, mely eleinte lassan haladt előre, s magán viselte a formálódó iszlám állam kialakulásának valamennyi történeti jellemzőjét és ellentmondásait.”[203]

3. Az iszlám jog

Ami a joggyakorlatot illeti, a szunnita iszlámon belül is madzhabok, jogi iskolák alakultak, amelyek ugyan párhuzamosan működtek egymás mellett, de elismerik egymás ténykedését, mint a saría értelmezésének legitim formáit.[204]

[202] Jany, 2016, 212-213.
[203] Jany, 2016 213.
[204] Immenkamp, 2016, 4/12.

A szunnita iszlám iskolái:

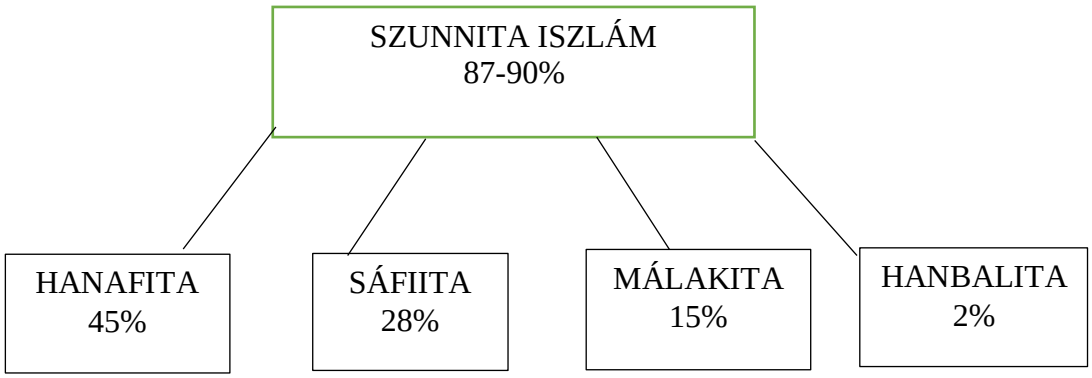

9. ábra

Szunnita iszlám iskolái

Készítette a szerző Beatrix Immenkamp: Az iszlám különböző ágai: az iszlám szunnita ága, EPRS/Az Európai Parlament Kutatószolgálata, PE 577.963, Briefing 2016. február in https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577963/EPRS_BRI(2016)577963_HU.pdf (2021.11.09.) 4/12 forrás alapján

Az iskolák közötti nézeteltérés abból fakadt, hogy az iszlám hívők közössége földrajzilag megosztott, egymástól távol éltek, ahol őket különböző környezeti hatások érték. Az iskolák tanításuknak jogszerűsítése érdekében mindenki által elismert személyekre vezették vissza. Először Mohamed követőire, majd végül Mohamedre hivatkoztak, így teremtve meg a prófétai hagyományt, mint végső fundamentumot.[205]

Az iszlámban a jog isteni kinyilatkoztatás és minden törvény magától Allahtól származik,[206] azaz nem emberi kreáció. Ennek értelmében a jogalkotás hiánya merül fel és ezzel szemben a saría-magyarázás, értelmezés kerül az előtérbe.

A saría[207] állandó és globális tulajdonságokkal rendelkezik, mert Allah által kinyilatkoztatott jogrendszer az egész világra vonatkozik.[208] A saría

[205] Jany, 2016, 220-223.

[206] Az Iszlám törvénykezés megkülönböztető jegyei 1.in http://iszlam.com/iszlam-az-elet-vallasa/iszlam-jog/item/1646-az-iszlam-torvenykezes-megkulonbozteto-jegyei-1

[207] Warner, 2010, 13.: „Az iszlám tudósok szerint az iszlám törvénye tökéletes, egyetemes és örökkévaló. A nyugati országok törvényei átmenetiek, korlátoltak és végül eltűnnek. Minden muszlim kötelessége, hogy engedelmeskedjen Allah törvényének, a saríának. A nyugati országok törvényeit emberek alkották, míg a saría törvény szent és az egyetlen igaz istentől, Allahtól származik. A saría olyan alapelveken nyugszik, melyek a Koránban, valamint egyéb iszlám vallási/politikai szövegekben találhatóak. Egyetlen közös alapelv sincs a nyugati törvények és a saría között."

[208] Az Iszlám törvénykezés megkülönböztető jegyei 1.in http://iszlam.com/iszlam-az-elet-vallasa/iszlam-jog/item/1646-az-iszlam-torvenykezes-megkulonbozteto-jegyei-1

tévedhetetlen, ezért kizárásra kerül a jogi dogmatika, a jog teológiai kinyilatkoztatásokon alapszik. Itt jól látható, hogy nem az aktuális politikai vezetés vagy a társadalmi igény alkotja a jogot, hanem épp ellenkezőleg, az isteni kinyilatkoztatás alkotja, formálja a társadalmat. Nem csupán az egyének közötti kapcsolatot szabályozza, hanem Allah és az egyén kapcsolatát is. Ennek betartása az út Allah jutalmához, tehát aki nem engedelmeskedik a törvénynek, az Allahnak nem engedelmeskedik és kiérdemli haragját.

Hét állomást különböztetünk meg az iszlám jogrendszer történelmében:

❖ A prófétai időszak, mely magába foglalja a Próféta (béke legyen vele) életét – ebben az időszakban teljesedett ki, és vált tökéletessé a Sháriá és a vallás.

❖ A helyes útmutatást követő Kalifák ideje, és az utánuk következő időszak, egészen a hidzsra utáni első század feléig – ez a korszak kiemelkedő szerepet játszott az Iszlám Törvény rögzítésének előzetes szakaszában.

❖ A hidzsra[209] utáni első század második fele – ebben az időben vált az iszlám jog különálló tudománnyá, a tudósok is szakosodni kezdtek rá. Megszülettek az iszlám vallásjogi iskolák.

❖ A második századtól a negyedik század közepéig – az iszlám törvény rögzítése befejeződött, teljessé vált.

❖ Az ötödik század közepétől a hetedik század feléig, mikor Bagdad a tatárok kezére került – szigorúvá váltak az írások az iszlám jogtudomány területén, és az emberek vakon követték azt.

[209] hidzsra évszámítás - „Az általánosan használt érák közül a legkésőbb keletkezett, és legkésőbbi kezdőpontú az, amelyet az iszlám honosított meg. Omar kalifa (634-644) állapította meg, Mohamed első híveivel való tanácskozások alapján, a Próféta életének legpontosabb és egy időszámítás alapjául alkalmas időpontját. Ez a Mekkából Medinába történt menekülésszerű kivándorlás volt: a hidzsra. Ez az esemény a mi időszámításunk szerint 622. július 16-án történt, egy újholdnapon. Ez a nap lett az iszlám holdnaptára szerint Moharrem hó 1. napja, a hidzsra szerinti időszámítás kezdőnapja. Mivel az iszlám naptár holdéveket számlál, amelyek 354 vagy 355 naposak, a két rendszer átszámítása elég bonyolult feladat. A keresztény időszámításnak megfelelő mohamedán évet úgy kapjuk meg, ha az évszámból 622-t kivonunk, és ehhez hozzáadjuk a különbség 1/32 részét; emellett figyelembe veendő az évkezdő napok eltérése is. 1982 tehát = 1982-622 = 1360, ehhez hozzá kell adni 1360:32 = 42.5 évet tehát 1982 részben a hidzsra szerinti 1402., részben az 1403. évnek fog megfelelni. A mohamedán időszámítás az arab hódítással párhuzamosan terjedt el. Jelenleg az iszlám államokban részben a polgári időszámítás mellett, részben kizárólagos érvénnyel van használatban.” in Ságvári Endre Gyak. Gim.(nincs évszám): Mohamed élete.

❖ A hetedik század második felétől a modern kor kezdetéig – ez idő alatt kissé gyengültek a Saría rögzítésére irányuló törekvések.

❖ A tizenharmadik század közepétől napjainkig – jelentősen megnövekedett az iszlám jog (Saría) tudományos tanulmányozása, különösen az összehasonlító jog területén, és a témával kapcsolatos klasszikus írásokkal kapcsolatban.[210]

A történelmi állomások részletes vizsgálata a kutatás szempontjából nem relevánsak, hiszen a már kialakult és gyakorlatban is alkalmazott iszlám jogot vesszük alapul.

Sulok Zoltán Szabolcs úgy vélekedik, hogy a „Saría fő céljainak ismerete teszi lehetővé a vallásjogászok számára annak eldöntését, hogy a vélemények azok, amelyek megsértik a Sariát, s ezért érvénytelenek, s nem követhetők a muszlinok számára – függetlenül attól, hogy ki a vélemény forrása."[211]

Elmondható, hogy az egyszerű fetisiszta törzsi hagyományból Mohamed egy monoteista, egységes közösséget hozott létre, majd a kalifa, mint a Saría szimbolikus megtestesítője, a Mohamed utódlása körül kialakult vita részbeni megoldásaként egy kalap alá összehozta Allah népét, figyelmen kívül hagyva az államok határait.

Ebubekir Ferenci az iszlám közösségekről így nyilatkozik: „hibát követnek el azok, akik az iszlámot csupán egyetlen népre – régebben például a törökökre, mostanában pedig az arabokra – korlátozzák, hiszen 'nem minden muszlim arab és nem minden arab muszlim.' A mai muszlimok között Indonéziától Marokkóig, Európától Amerikáig számos nép fiai és lányai megtalálhatók. A mintegy 1,2 milliárdnyi muszlim népesség összlétszámát tekintve, az arabok részaránya mindössze alig 25-30 százalék."[212]

Ellentétben az európai szekularizációs törekvésekkel, az iszlám világban jól láthatóvá vált, hogy a vallási és a világi vezető személye egy és ugyanaz. Ezért találhatunk az iszlám irodalomban olyan utalásokat, amikor a kalifát

[210] Az iszlám jogrendszer (Saría) fejlődésének állomásai in http://iszlam.com/iszlam-az-elet-vallasa/iszlam-jog/item/1648-az-iszlam-jogrendszer-saría-fejlodesenek-allomasai (2018.03.01.)
[211] Sulok, 2017, 44.
[212] Ebubekir, 2011, 2.

imámnak szólítják, vagy úgy emlegetik.[213] Ebből adódóan a vallási és a világi törvénykezés egy személy kezébe összpontosult, akinek érvényt kellet szereznie a Sháriának.

4. A jog az isteni kinyilatkoztatás

Amikor az iszlámról beszélünk, akkor egyértelműen két dologra kell gondolni, hiszen a kifejezés magába foglalja a *vallást* és az *életformát*.

Az iszlám arab kifejezés الإسلام amely a sz-l-m سلم hárombetűs szógyökből származik, szó szerinti jelentése: béke, alávetés, megadás. Az iszlám hívőnek békében kell élni önmagával és környezetével, valamint alá kell vetnie magát Allah parancsainak, az Egyedüli Istennek, aki iránt alázatot, engedelmességet, odaadást kell tanúsítani. Vallási értelemben az iszlám kifejezés jelentése nem más, mint Allah törvényeinek való engedelmesség.[214]

A XIX. század legnagyobb orientalistájánál ezt olvashatjuk: „Az iszlámban minden törvény vallási törvény, így az egyes előírások az imáról, a mosakodásról, a böjtölésről és a zarándoklatról éppen úgy, mint ahogyan a bérleti szerződésről, az adásvételi szerződés megkötése alapján az opció tartamáról, a bankcsődről, a házasságkötésről, avagy a bírósági eljárásról és büntetőjogról szóló rendelkezések.“[215]

A saríát gyakran az európai jogászok iszlám jogként emlegetik, ami helytelen, hiszen teljes mértékben eltér az európai jogrendszerektől, azok szerkezeitől, alapvetéseitől, illetve szabályaitól. Jelen pillanatban a magyar nyelv nem tartalmaz olyan kifejezést, amely a saría valódi értelmét tükrözné, ezért a továbbiakban is iszlám jogként fogjuk emlegetni.[216]

A szekuláris jogrendszerektől eltérően a saría bizonyos területeket sokkal mélyebben vizsgál és szabályoz, mint például:

[213] Jany, 2016, 211.
[214] Ebubekir: 2011, 2.
[215] Hegedős, 2018, 79. idézett Eduard Sachau: Muhammedanisches Recht, Georg Reimer Berlin, Stuttgart/Berlin, 1902, VII-XXIX., VII.
[216] Jany, 2016, 215-216.

- az emberek egymásközötti viszonyát,
- az öltözködést,
- az étkezést,
- a személyes életvitel,
- a hit dolgait.

A szunnita jogászok a saríát három részre tagolták:

- ʿibadat – imádásra és rituáléra vonatkozó szabályok,
- múamalat – a társadalom tagjainak egymáshoz való viszonyulása,
- uqubat – büntetések.

A saría eredeti jelentéséből kiindulva – vízforráshoz vezető ösvény – rámutat arra, hogy nem jogi normák összességét foglalja magába, hanem az Istenhez vezető utat. Ebből adódóan a saría tanulmányozása és követése kötelező minden hívő számára, mert ebből ismerheti meg Allah akaratát és követheti Őt méltóképpen.[217]

A fent említett cselekvési sorozatokhoz – megismerés és követés – kapcsolódik a fentebb taglalt iszlám kifejezés, hiszen egy muszlim számára életének kiteljesedése a saría útján valósulhat meg.

Az isteni jog nem egy lezárt folyamat, ezért a saríában, mint Isten művében, az eddig a szem elől rejtve maradt számos új szabály lelhető fel annak tanulmányozása, megismerése során, de mindvégig tartózkodni kell a legislatiotól, azaz az új szabályok alkotásától, amelyek nem Istentől magától származnak.

[217] Jany, 2016, 216.

5. Az iszlám jog forrásai

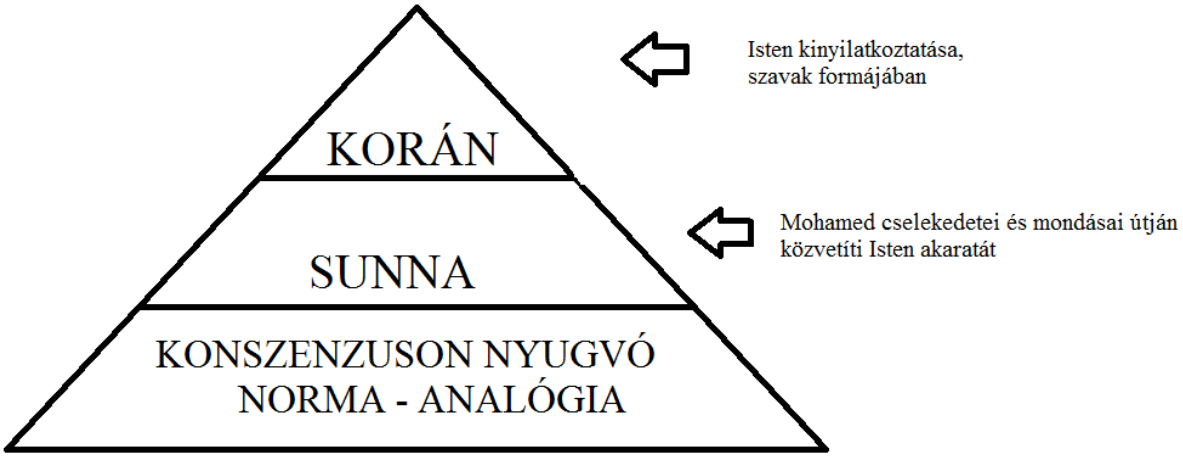

10.ábra

Az iszlám jog forrásai

Szerző által készítve a Jany János: Jogi Kultúrák Ázsiában, Pázmány Nemzetközi Tanulmányok 5. kötet, TYPOTEX, Budapest 2016. – forrás alapján

5.1. A Korán nem törvénykönyv, de tartalmaz jogilag fontos verseket. Érdekessége abban rejlik, hogy történeti precedenseken keresztül ismerhetőek meg és értelmezhetőek a szabályok, ezért pontosan kell tudni, ismerni a történeti kontextust. Elsősorban a Koránba ismeretes szabályok mondani valójának középpontjában az erkölcsiség helyezkedik el, ezért van az, hogy technikailag kidolgozott jogi tartalmakkal nem rendelkezik. Etikai aspektusa abból is ered, hogy a Koránban felelhető normák megsértése nem jogi, hanem vallási szankciót, azaz Isten ítéletét vonták maguk után.

Ha a Koránt végig tanulmányozzuk és szerkezetét megvizsgáljuk láthatóbá válik, hogy 114 szúrát (fejezetet) tartalmaz és 6348 ájját (verset). A szúrák felépítésüket tekintve tartalmaznak elbeszélő, intő – figyelmeztető vereseket valamint törvényeket. Több mint 300 ájá nevezhető jogi előírásnak.[218]Mindegyik ájá feltételezi, hogy a hívő szabad akarattal rendelkezik, választási és cselekvőképességgel áldatott meg, ezért Allah igazságosan kérheti rajta számon tettét. A nagy bűn az, ami büntetést von maga

[218] Jany, 2016, 217.

után. Például az oktalan emberölés,[219] a lopás, a paráznaság, a szülők elhanyagolása, a csalás és a rosszindulat. A döntés Allah kezében van. Ha akarja, megbünteti, s ha akarja, megbocsát a bűnösöknek. Erről tanúskodik a következő Korán-idézet is: „Allah nem bocsátja meg, hogy társítanak mellé. Ami ez alatt van, azt megbocsátja annak, akinek akarja…"[220]

A próféta bizonyos témákkal többször és mélyrehatóbban foglalkozott a Koránban, amelyek ugyan szétszórva találhatóak meg a versekben, de ezek kapcsán a kor társadalmi gyakorlatában kivetendő dolgokat tiltott és új követelményeket fogalmazott meg. Az imént említett témák között volt:

- a nők jogállása,
- a nemi erkölcsiség,
- a házasság,
- az öröklési jog,
- vagy akár a dzsihád.

Azonban a Koránban fellelt szabályok nem elegendőek egy jogrendszer normáinak felépítéshez. Ezért van szükség a Sunnára.

5.2. A Sunna szintén Isten megnyilvánulása, de a Korántól eltérő formában. Isten akaratát ebben az esetben Mohamed mondásain és cselekedetein keresztül nyilvánítja ki. A Sunna legitimitását az a doktrína biztosítja, hogy Mohamed tévedhetetlen, így magatartása isteni normákon nyugszik, ezért minden muszlim számára követendő példa. Mivel Mohamed cselekedetei és megnyilvánulásai mintaszerűek, ezért joghézagpótlóként a Korán kiegészítéseképpen hozzájárul az isteni jog üzenetének megismeréséhez. Amennyiben sem a Koránban, sem a Sunnában nem lelhető fel a megfelelő válasz, szabály, akkor a konszenzus az adott esetre irányadó normát fogalmaz meg.[221]

5.3. A konszenzust jogtudósok alkotják, akik analógiai és logikai műveletek útján közös egyetértés esetén jogi normát fogalmaztak meg, amelyet a későbbiek során nem lehet megváltoztatni, vagy hatályon kívül helyezni. Az így

[219] „Egy hívő sosem ölhet meg egy másik hívőt, csakis tévedésből. És aki tévedésből ölt meg egy hívőt, [annak] egy hívő rabszolgát kell felszabadítania, és vérdíjat átadnia [az áldozat] családjának, kivéve, ha azt ők adakozásképpen elengedik" (4: 92) in Korán.
[220] Korán 42 hadísz.
[221] Jany, 2016, 227.

megalkotott normát az adott szituációra kötelezően alkalmazni kellett és a későbbiekben jelentkező esetek megoldásánál is alapul kell venni. Az előbb említett feltételek megvalósulásával lehet csak a konszenzuson nyugvó normát jogforrásnak tekinteni, hiszen mindaddig, amíg egyes jogtudósok véleménye eltérő a többségétől, akkor az egyetértőknek vitába kell szállni a más véleményen lévőkkel, annak érdekében, hogy az ellentétes vélemények megszűnjenek és létrejöjjön a konszenzus.[222]

A leggyakrabban használt művelet a konszenzusban a normák megállapítására az analógia.

5.4. Az analógia nem jogforrás, hanem módszer, amely négy elemből tevődik össze:

- alapeset,
- az új eset,
- ratio legis – vagy ratio decidendi –, azok a közös jellegzetességek, amelyek az alapesetben és az új esetben is megtalálhatóak,
- alapesetre vonatkozó norma – analógia útján az új estre alkalmazandó, de az így létrejött szabály nem része az analógiának, hiszen az eljárás következménye, nem pedig annak eleme.[223]

A konszenzuson nyugvó norma esetében az iszlám hívők közössége megosztott, hiszen jogos a kérdés, hogy miként tud részt venni valamennyi iszlám jogtudós a konszenzus kialakításában, amikor világ összes részén tartózkodnak? Nem beszélve arról, hogy képtelenség a világ összes részén élő jogtudóst számon tartani.

Egyértelművé vált, hogy Mohamed halálát követően az iszlám jogrendszer felállításához szükséges feltételek nem álltak rendelkezésre, valamint néhány esetben a kalifák is túllépték hatáskörüket és legiszlatív hatalommal éltek, mint például a bor ivására vonatkozó szankció esetében. A Korán nem szankcionálta a bor ivását, ezért Abu Bakr kalifa negyven botütéssel, ᶜUmar és ᶜAli kalifák később nyolcvan botütéssel büntették. Azzal támasztották

[222] Jany, 2016, 227-228.
[223] Jany, 2016, 228.

alá a szankciót, hogy a bor ivásának tilalmának megszegése azonos a házaságtörésre vonatkozó hamis váddal.

Akárhonnan is szemléljük, az iszlám jogrendszer a szekularizáció hiányában megmaradt a vallás árnyékában s habár elmondása szerint nem alakítható, mert isteni kinyilatkoztatás, mégis az ember és az Isten személyes kapcsolatának hiányában a konszenzuson nyugvó norma, a Sunna, valamint a Korán folyamatos értelmezése során újabb normákat állapít meg. Ám a normák minden esetben az iszlám hívők számára négy nagy csoportra oszthatók:

- Isten jogai, amelyeket mindenkinek tiszteletben kell tartani,
- azok a jogok, amelyeket az ember saját magával szemben bír,
- azok a jogok, amellyel a többi ember rendelkezik az egyénnel szemben,
- azon erők és dolgok jogai, amelyeket Isten az ember szolgálatába állított és amelyeket az ember saját javára használhat.[224]

Ezek közül a továbbiakban azokkal a jogokkal foglalkozunk, amellyel a többi ember rendelkezik az egyénnel szemben. Érdekességként emelném ki a házasságtörés tilalmát, hiszen hitük szerint a paráznák „nemcsak a morált rontják és károsítják az elkövetők egészségét, hanem elkorcsosulást és erkölcstelenséget hoznak a társadalomba, nemi betegségek kialakulását okozzák, vagy a közegészséget veszélyeztetik, rontják a jövő generáció egészségét."[225] Itt szeretném megjegyezni, hogy Mohamed próféta kedvenc feleségét Ajsa bint Abu Bakrt 6 éves korában jegyezte el, majd 9 évesen vette feleségül.[226]

A szunnita iszlám jogban négy lépésben történik meg egy jogi döntés meghozatala: első lépésként ki kell deríteni, hogy a tényállást illetően van-e a Koránban olyan vers, amelynek megfelelően kell eljárni. Ennek hiányában meg

[224] Abu-L-A'-La Mawdudi, 2007, 124.
[225] Abu-L-A'-La Mawdudi, 2007, 130-131.
[226] Aisha mondta:"A Próféta (béke legyen vele) hatéves koromban jegyzett el. Medinába mentünk és Bani-al-Harith bin Khazraj házában laktunk. Beteg lettem és kihullott a hajam. Később újra kinőtt és anyám, Um Ruman odajött hozzám, amikor épp néhány barátnőmmel hintáztam. Hívott, hogy menjek vele, de nem tudtam miért. Kézen fogott, s hamarosan ezután a ház ajtaja előtt álltam. Elakadt a lélegzetem, s mikor visszaállt egy kis vízzel megdörzsölte az arcomat és a fejemet. Bekísért a házba. Ott néhány Ansari asszony Allah áldását kívánta nekem, s jó szerencsét. Majd anyámmal együtt felkészítettek a házasságra. Váratlanul Allah Küldötte jött be hozzám, még akkor délelőtt, s anyám kézen fogott ismét, s hozzá vezetett. Ekkor kilencéves voltam." In www.iszlam.com

kell vizsgálni a jó és hiteles hagyományokat, amelyek az első és második iszlám közösségektől származnak. Ha ebben sem találnak olyan tényállást, amelyet alkalmazni lehetne, akkor következik be a harmadik lépés, a szokásjogok figyelembe vétele, valamint a racionalitás elve és a kortárs jogtudósok véleménye.[227]

6. Az iszlám főbb szabályai

6.1. A házasság (nikah), a nők szerepe a házasságban

Számtalan keleti kutató taglalja a nők helyzetét, jogállását az iszlámban. A vélemények nagyon megoszlanak, de egy dologban mindannyian egyetértenek, hogy a nők alá vannak rendelve egy olyan vallási társadalomnak, ahol a férfit több jog illeti meg, amelyet az iszlám jogrend kodifikált.

Vannak olyan nők, még az európai társadalom rétegeiből is, akik vonzónak találják a társadalmi polarizációs, globalizációs hatások ellenére erőteljesen ellenálló iszlámot és választják azt, még megcsorbított jogaik árán is.[228]

A muszlimok számára a házasság egyszerre jogintézmény, hiszen szerződés, és etikai, vallási kötelesség. A házasságot megelőzően több szakasszal is találkozunk, amelyek egyrészt a vallási szabályoknak tesznek eleget, másrészt lefektetik a szerződés alappilléreit.

A pillérek egyike a házassági ajánlat, amely szerint tilos olyan lánynak ajánlatot tenni, akinek nyíltan már házassági ajánlatot tettek, kivéve, ha az első ajánlattevő hozzájárulását adja. Amennyiben az ajánlat nem kerül elfogadásra, abban az esetben újra van lehetőség az ajánlat megtételére. Az ajánlat megtétele és elfogadása tanúk jelenlétében történik és eredménye a házasság megkötése. Az európai kultúrától eltérően a muszlim házasság a ceremónia tekintetében

[227] Prieger – Mátyás, 2014, 108.
[228] Balázs, 2017, 88.

nagyon puritán, ellenben jogi szerződésben rögzítik a vagyoni jogokat, amelyet hosszú tárgyalások előznek meg. A szerződést a házasságkötés keretein belül szóban ismertetik, amelynek hiányában a házasság nem válik érvényessé. Az iszlám jogra jellemzően a két házasulandó fél között konszenzusnak kell lennie a szerződés tartalmát illetően, ellenkező esetben, ha nincs egyetértés és bármelyik fél nyilatkozatában eltér, akkor a házasság főszabály szerint nem jön létre.[229]

A Korán szabályai szerint négy feleségnél többel nem rendelkezhet egy férfi, de ha számára egy ötödik nő oly kívánatossá válik, hogy feleségül akarja venni, akkor az előző négy egyikétől el kell válnia. A négy feleségből hat, de akár nyolc is lehet, hiszen rabszolganők esetében két fő felel meg egy egésznek, mert a büntetések kiszabása esetében a rabszolgákra a szabadokra meghatározott mennyiség fele vonatkozik. Ezt a szabályt a feleségek számának meghatározása estén is alkalmazni kell. A Korán 4.24 szúrájának első mondatában a következőt olvashatjuk: „(Megtiltattak nektek) a házas asszonyok, kivéve, mit jobbotok bír."[230] A kontextusban elhangzó „mit jobbotok bír" kifejezés azokra a nőkre utal, akiket a csata során zsákmányolt vagy vásárban vett. A zsákmányolás során szerzett más vallású nők házassága automatikusan megszűnik és így az iszlám hitű férfi rabszolganőjévé válik.[231] Azt azért látni kell, hogy a muszlim családok nagy részében egy asszony van, mert az eltartási kritériumoknak nem tudnak eleget tenni, de figyelembe kell venni az arab világ arisztokrata rétegét, ahol már nem a muzulmán nők kerülnek előtérbe, hanem fehér, fekete bőrszínnel rendelkezők, a távolkelet lányai, vagy más egzotikus szépségek. Az elmúlt időszakban nagy teret kapott a dubajozás kifejezés, amely bekerült számtalan értelmező szótár szavai közé, ilyen a 2020 áprilisában elkészült Lexiq nevű online lexikon, amely szerint a dubajozás kifejezés a következő tartalommal bír: „A dubajozás az, amikor egy nő valamilyen külföldi munka (például modell-megbízás vagy hostesskedés) címén Dubajba utazik, és ott prostituáltként dolgozik gazdag arab férfiaknak,

[229] Jany, 2016, 229-230.
[230] Korán, 4: 24
[231] Balázs, 2017, 89. oldalon található. 10. lábjegyzet

jellemzően luxuskörülmények között, tekintélyes óradíjért. A dubajozás általában csak egy rövid, átmeneti időszak a fiatal lányok életében, amíg egy jelentősebb vagyont össze nem gyűjtenek, majd azzal hazatérnek, hogy hazájukban magasabb színvonalon élhessenek tovább. Ez az életút sok olyan lányt csábít, aki nem lát más kitörési lehetőséget maga előtt (például hátrányos társadalmi helyzete vagy egy régebbi anyagi kudarca miatt).”[232] A Világunk.hu 2021. december 8-án megjelentett Egy arab sejk elmeséli, mi folyik Dubajban – ”A magyar nők kívánatos árucikkek” című cikkben rávilágít arra, hogy hogyan cserkésznek be magyar lányokat több millió forint ellenében a dubajozásba: „Ha egy magyar buliban arab ruhát viselő hapsiba futunk, az vélhetőleg felderítő és éppen toboroz. Nagyon komoly összegeket ajánlanak. Alapvetően csak társaságot keresnek a sejknek. Hogy a hálószobában fog-e történni valami, arról soha nincs szó az elején.”[233] A cikk arra is kitér, hogy nem csak sok pénzzel térnek vissza hazájukba a nők, hanem megalázottan, „gyakran egészségügyi problémákkal”.[234] 2021. 10. 07-én a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Irodája arról számolt be a rendőrség hivatalos honlapján, hogy egy 32 éves férfit és egy 29 éves nőt otthonában elfogtak, mert többek között Dubajba is magyar lányokat szerveztek be prostitúciós tevékenység céljából.[235] A prostitúció az iszlám világban nem létező dolog hivatalosan, de a rendelkezésünkre álló információk cáfolják, habár nem az ismert formában történik és nem az utcasarokról szedik össze a lányokat, attól még létező dolog. Sőt, az iszlám világban létjogosultságát az teremti meg, hogy sok pénzbe kerül megnősülni és nem mindenkit jegyeznek el.[236]

Az iszlám hitű országokban a poligámia számtalanszor vita tárgyát képezi. A vitában résztvevő felek egy része úgy gondolja, hogy a modern korban nincs helye a többnejűségnek, míg a másik oldal azzal érvel, hogy a nő nem mindig alkalmas arra, hogy férjének szexuális igényeit kielégítse, amely a

[232] Lexiq: dubajozás
[233] Világunk.hu, 2021
[234] U.o.
[235]Police.hu, 2021.
[236] Balázs, 2017, 93.

nő biológia felépítésének, anyai funkciójának köszönhető, ezért kell a nő köteleségét allokálni.[237]

A házasság megkötését számos szigorú szabály övezi, amelyek tilalmakat is tartalmaznak, többek között a vérfertőzések elkerülése érdekében. Nemcsak a rokonok közötti házasságot korlátozza, hanem a nevelőanya is vérszerinti anyának minősül az anyatejjel való táplálás révén. A Korán 4.23 alapján tilos két nővért egyszerre feleségül venni, valamint a tilalom kiterjed az atyai és anyai nagynénire is. Balázs Judit, a Kaposvári Egyetem Iszlám Tudományok Kutatóintézetének professzora, a Nők és helyzetük az iszlám világban című írásában cáfolja a rokonok közötti házasság teljes tilalmát és felhívja a figyelmet arra az általános gyakorlatra, hogy az iszlám hitű férfiak elsőfokú unokatestvéreiket veszik el feleségül: „Egy ismeretlen családba benősülni, férjhez menni esetleg kockázatos lehet. Így azonban rizikót vállalnak, hiszen a rokonok közötti házasság súlyos genetikai következményekkel járhat, és jár is, mert utcán jártamban-keltemben egy sor születési rendellenséggel, genetikai kódhibával világra jött gyereket láttam."[238] Ennek megfelelően a 10-13 éves lányok válnak feleségekké, csak ritkán maradnak 16 évesen férj nélkül. A pedofília is jelen van az iszlám világban, még annak ellenére is, hogy a törvénykezésben tilalom van rá, de ebben az esetben is van lehetőség a törvény megkerülésére. Az apa házassági szerződést köthet a kilenc vagy annál fiatalabb leányára vonatkozóan. A szexuális behatolás mindaddig tilos, míg a lány a serdülő kort el nem éri.[239] Az UNICEF 2013. március 18-i közlése az alábbi adatokat tartalmazza.[240]

[237] Balázs, 2017, 89.
[238] Balázs, 2017, 90.
[239] Abdessamad–Speidl, 2016
[240] UNICEF: Naponta 39 ezer új gyermekeházasság. 2013.

Országok/területek	Leány gyermekházasságok százalékos arányban
Nigéria	75%
Csád és Közép-Afrikai Köztársaság	68%
Banglades	66%
Guinea	63%
Mozambik	56%
Mali	55%
Burkina Faso és Dél-Szudán	52%
Malawi	50%

11. ábra

Leány gyermekházasságok

Szerző által készített táblázat, UNICEF: Naponta 39 ezer új gyermekeházasság. 2013. március 18. in https://unicef.hu/igy-segitunk/hireink/naponta-39-ezer-uj-gyermekhazassag forrás alapján

A 2021 novemberében az UNICEF által Egyre több a gyermekházasság Afganisztánban címen közétett anyagban az UNICEF ügyvezetőjét, Henrietta Fore-t idézték, aki elmondta, hogy „Tudomásunk van olyan esetekről, ahol a család hozomány fejében akár a 20 napos lánygyermekét is felajánlotta későbbi házasságra”[241] 2015 után, az első nagyobb migrációs hullámot követően az európai iszlám közösségekre nem jellemzően, több olyan esettel találkozott a németországi hatóság, ahol gyermekházasságokat kötöttek.[242]” Németországban 1475 olyan esetet regisztráltak, ahol kiskorú, ebből 361 olyan esetet, ahol gyermekkorúak voltak a házasfelek. Származási ország alapján a legtöbb, 664 gyermekházasság Szíriához köthető.[243] 2017 első negyedében Németországban törvényt hoztak, amely tiltotta a gyermekházasságot. Mivel számtalan kritika érte a törvényt, ezért 2018-ban a Szövetségi Alkotmánybíróság kimonda a külföldön és belföldön kötött

[241] UNICEF: Egyre több a gyermekházasság Afganisztánban. 2021.
[242] Abdessama – Speidl, 2016.
[243] Euronews, 2017.

gyermekházasságok érvénytelenségét.[244] A dán legfelsőbb bíróság által hozott híres ítélet viszont szégyent hozott az európai normákra, meghasonult önmagával, hiszen Ingre Stojberget, korábbi bevándorlási minisztert 60 nap letöltendő börtönbüntetésre ítélte, mert 23 gyermekházaspár szétválasztásáról rendelkezett.[245]

A felsőoktatásban résztvevő nők többsége 18-20 éves korára szintén férjhez megy és rövid időn belül várandós anyuka lesz. Előfordulhat, hogy 30 évesen még nem mentek férjhez, de ebben az esetben is óvniuk kell szüzességüket a házasság megkötéséig.[246] Csak hogy érzékeltetni tudjam, mennyire fontos a szüzesség az iszlám lányok esetében, Ali Khameneit hozom fel példaképpen. Az iráni síita vallási közösség 2016. szeptember 16-án fatwát adott ki, amelyben megtiltotta a nők számára a kerékpározást. Döntését azzal indokolta, hogy kerékpározás közben a nők felhívják magukra a figyelmet és veszélyes a vele való közlekedés, mert baleset következtében megsérülhet a szűzhártya. A szüzesség megőrzése egyenlő a család jó hírével, valamint annak megerősítése, hogy vallásos nevelésben részült a lány. A később férjhez menő lányok többségét ez arra kényszeríti, hogy olyan közösülési formákat válasszanak, ahol nem sérül a hártya, illetve helyreállító műtétek alá vessék magukat. [247]

Amikor arról beszélünk, hogy a nemi élet olyan formáját választják, ahol nem sérül a szűzhártya, tudnunk kell, hogy az anális és az orális közösülési formát homoszexuális aktusnak tartják, még akkor is, ha nő és férfi között valósul meg, ezért teljes mértékben száműzik a nemi életből.[248] Ha már szót ejtettünk a szüzességről és annak megóvásáról, kitekintés keretében vizsgáljuk meg azon eseteket, ahol a nők erőszak áldozatai lesznek. A Migrációkutató Intézet munkatársai 2016-ban már arról számoltak be írásukban, hogy Nyugat-Európa városaiban, azokban a negyedekben, ahol muszlim bevándorlók laknak,

[244] Mandiner, 2018.
[245] Hiradó.hu, 2021, Letöltendő börtönbüntetésre ítélték a migránsok gyermekházassága ellen küzdő exminisztert.
[246] Abdessama – Speidl, 2016
[247] U.o.
[248] Balázs, 2017, 92.

a nem muszlim nők, akik nincsenek férfi kíséretében, zaklatás és bántalmazás áldozataivá válhatnak.[249] A második generációs bevándorlók is egyre bátrabban tépik le a nők ruháit, fogdossák nyíltan az utcákon, tereken. Ez történt Milánóban 2021. december 31-én, amikor második generációs bevándorlók több lányt is szexuálisan molesztáltak és raboltak ki a Dóm-téren.[250] Kairóban az egyik legnagyobb vallási ünnepen több száz nőt zaklattak.[251] Úgy látszik, hogy a szexuális molesztálás, a zaklatás a muszlim nők életének része, amely a migrációnak köszönhetően Európa utcáin is megjelent. Néhány arab országban a nő megerőszakolása ma is megbocsájtható és nem kell felelni törvényesen, ha az erőszaktevő feleségül veszi az áldozatot. Napjainkban Jordániában még ez a joggyakorlat fennáll; a bebörtönzést elkerülése érdekében az erőszaktevő a házasságot választja, de ugyanakkor a nő kiszolgáltatottá válik élete hátralevő részében annak a férfinak, aki megerőszakolta. Habár számos ország az imént említett joggyakorlatot eltávolította a törvénykezés soraiból, a családok a szégyen és megbélyegzés elkerülése végett inkább a nőt áldozzák fel és rendelik alá a sanyarú sorsnak.[252]

A házaság megkötését illetően a rokoni kötelékeken kívül nagy szerepet játszanak a társadalmi rétegződések közötti átjárhatóságok, illetve átjárhatatlanságok. Fontos megjegyezni, hogy az ismert európai és amerikai rabszolgák házasságkötéséről alkotott vízió nagyban eltér az iszlám rabszolgákétól, mivel egy szabad nő feleségül mehet egy rabszolgához abban az esetben, ha a gyámja és ő maga hozzájárul. Ellenben a szabad nő nem mehet hozzá saját rabszolgájához, mert így a férj a feleség tulajdonát képezné.

Az iszlám jog a nemeket illetően eltérő szabályokat fogalmaz meg. Egy muszlim férfi elvehet feleségül egy keresztény és/vagy zsidó nőt.[253] Ellenben

[249] Abdessama – Speidl, 2016

[250] számos média beszámol az eseményekről, az M1 Híradóban rendszeresen megszólalnak ezzel kapcsolatban, többek között a hirado.hu oldal írásos formában beszámol az eseményekről, amelyhez egy videofelvételt is mellékelnek in https://hirado.hu/kulfold/cikk/2022/01/08/csoportba-verodve-molesztaltak-fiatal-noket-milanoban-szilveszterkor-video (2022.01.30.)

[251] Abdessama – Speidl, 2016

[252] U.o.

[253] A szakirodalom kitābiyyát fogalom alatt emlegeti a kinyilatkoztatott vallásokhoz tartozó nőket. Kinyilatkoztatottnak a kereszténység és a zsidó vallás számít, mert ezekben Isten kinyilatkoztatta akaratát.

egy zsidó nő nem mehet hozzá más vallású férfihoz, csakis muzulmán hithűhöz.[254]

Tovább bonyolítja a házasság meglétét vagy fennmaradását a vallási identitás. Amennyiben bármelyik fél a házasság alatt áttér az iszlám hitre, mivel a házasság nem az iszlám jog szerint köttetett, a következő szempontok érvényesülnek:

- ha a férfi tér át először az iszlám hitre és a felesége valamelyik kinyilatkoztatott valláshoz tartozik, abban az esetben a házasság továbbra is érvényes marad, de ha a nő nem zsidó vagy keresztény és nem tér át az iszlám hitre, akkor a házastársakat szét kell választani,
- ha a nő tér át először Allah imádatára, akkor a férfinak is át kell térnie.[255]

Az iszlám jogban mindenki által elfogadott, hogy a poligámiában élő férfiak kötelessége feleségeikkel egyenlően és igazságosan bánni, de némi ellentmondás van atekintetben, hogy a feleség köteles-e férjére mosni, takarítani, főzni vagy csak a szerződésben rögzített szexuális igényeit köteles kielégíteni. A korai jogi iskolák egy része, a Hanafita iskola tanítása között az szerepelt, hogy a nő vallási kötelessége a háztartás vezetése és ennek elmulasztása bűn. Ugyanakkor a háztartásbeli feladatok el nem végzése nem szankcionálható és bírság útján sem kötelezhető.

A házassági szerződés másik fontos elemét képezte a mahr megállapítása. A mahr legtöbb esetben pénzbeni megfizetés, de előfordulhat, hogy vagyontárgy vagy vagyoni jog is lehet, amit a feleség kapott ajándékba. A mahr felső határa nem volt megállapítva, ellenben az alsó határt illetően több nézet is érvényes volt. A mahr másik fontos szerepe, hogy szabályozta a nő eltartáshoz való jogát. Az imént említett szabályzásnak két formájával találkozhatunk:

- a férj szexuális igényeinek kielégítésé, az ezért nyújtott szolgáltatások megfizetése révén. Az iszlám hitben a házas nemi élet része a mindennapoknak, mint az ima, mert a „vallásos ember Allah nevével köteles cselekedni.”[256] A

[254] Jany, 2016, 230.
[255] Jany, 2016, 230.
[256] Balázs, 2017, 92.

ramadáni böjtben, a zarándoklat és a vallásos meditációra elvonulás alatt szexuálisan érintkezni tilos. A feleség nem mondhat nemet vagy nem térhet ki férje közeledése elől. Abban az esetben, ha a feleség indok nélkül négy hónapot meghaladóan nem hajlandó házaséletet élni, akkor a házasság felbontható,[257]

- az eltartás a nő jogainak korlátozása miatt szükséges.

Az eltartási kötelezettség a férjet mindaddig terheli, amíg a házasság fennáll, illetve válás esetén, ameddig a feleség a ᶜidda idejét tölti.[258]

A házasság keretein belül a férjnek nemcsak eltartási kötelezettsége van, hanem számos előjog illeti meg:

- szexuális jog, amelyet kénye kedve szerint gyakorolhat,
- a nő mozgásszabadságának korlátozása otthonán kívül. A nő csak a család által jóváhagyott helyeket látogathatja, keresheti fel, amennyiben más helyre is megy, sérülhet a jó híre. A nap folyamán a család férfi tagjai, férfi rokonok távollétében csak végszükség esetében hagyhatja el lakóhelyét. Délután hosszabb időre kint maradhat a nő, de este hat órát követően egyedül csak indokolt esetben. Utazáson egyedül nem vehet részt és a Saría által meghatározott férfinak kísérnie kell, aki lehet valamelyik férfi rokon (fivére, fiú gyermeke stb.). Elvárt, hogy a hétköznapokban férjével mutatkozzon vagy egy idősebb nővel.[259]
- Feleségének engedetlenségének megállapítása, aminek jogkövetkezménye van, akár az eltartáshoz való jog elvesztése is lehet, valamint lehet szóbeli figyelmeztetés, de végső esetben a férj meg is ütheti az asszonyt, csupán arra kell figyelnie, hogy ne ejtsen sebet vagy törjön csontot. Ha a házastársak között az ellentét továbbra is fennáll, akkor arbitrátor segítségét kérhetik vagy végsősoron elválhatnak,
- a válás kimondásához elsősorban a férj jogosult, ritkán vagy kivételes esetben mondhatja ki a feleség. [260] A válás bekövetkezhet konszenzus útján is.

[257] Balázs, 2017, 94.
[258] Jany, 2016, 232.
[259] Abdessama – Speidl, 2016.
[260] Salamon-Munif, 2003, 143.

A férj bármikor kimondhatja a válást és nem is kell indokolnia. Ezt az előjogot talaq kifejezéssel illeti az iszlám jog, amely delegálható, átruházható a házassági szerződés keretében a feleségre. Az így átruházott előjog a nő esetében korlátozott, mivel a legtöbb esetben ezt a jogot a feleség akkor gyakorolhatja, ha a férje által kötött újabb házasságról nem volt tudomása vagy az általa nem került jóváhagyásra. Ez a leghatékonyabb jogi eszköz a feleség kezében, hogy érvényesíteni tudja érdekeit. A nő számára még ott van a khul[c], a kiváltás lehetősége, amikor megválhatja, kiválhatja önmagát a házasság kötelékéből, visszafizetve férjének, amit rá fordított.[261]

Amíg a férfi több asszonyt is feleségül vehet, addig a nőnek a házasság megkötése örök érvényességgel bír, ezért egy felbontott házasság teljes tilalmat von maga után.[262]

Az jól látható, hogy a két nem társadalmi, vallási és jogi megítélése között óriási különbségek vannak. Az Isten színe előtt sem állhatnak meg egy helyen, hiszen a mecsetekben külön helyiségeket tartanak fenn a nők részére, azzal indokolva, hogy bokájukon ülve és imádkozva a testük hátsó része látható lenne a férfiak számára. Afganisztánban, Szaúd-Arábiában, Iránban erkölcsrendőrséget hoztak létre annak érdekében, hogy a Saría házasság előtti szabályait az iszlám hívők betartsák. Működésüket tekintve, akár csak egy rendőrségi operatív csoport, követhetik, megállíthatják, igazoltathatják és letartóztathatják a párokat, ha nem tudják igazolni házasságuk meglétét. Amennyiben nem tudják igazolni házasságuk meglétét, akkor a lány szigorú büntetésre számíthat: kapcsolatát meg kell szakítania, nem járhat el otthonról és az első jöttment házassági ajánlatára igent kell mondania.[263] Még a nő hangjára is odafigyelnek, az nem lehet csábító vagy lágy, mert annak is következménye lehet.[264]

Sajnos az iszlám világban ezzel még nem ért véget a lányok büntetése, mert akár életével is fizethet. A becsületgyilkosságok nem csak az iszlám

[261] Jany, 2016, 232-233.
[262] Balász, 2017, 89.
[263] Abdessama-Speidl, 2016.
[264] Salamon-Munif, 2003 13.

világban vannak jelen, hanem már európai muszlim közegben is volt rá precedens. Erre abban az esetben kerülhet sor, ha egy fiatal iszlám hitű lány családja jóváhagyása nélkül, szabad akaratából kapcsolatot létesít egy férfivel, házasságtöréssel vádolják vagy erőszak áldozata lesz, ilyenkor a leány családja végezhet vele. Az Egyesült Nemzetek Népesedési Alapja szerint hozzávetőlegesen évente 5000 nőt gyilkolnak meg, ennyi válik a becsületgyilkosságok áldozatává.[265] A gyilkos attitűdöt kiválthatja továbbá a rosszul megválasztott öltözék, a válás vagy akár egy olyan karrier, amely a család nemtetszését váltja ki. Férfiak esetében a homoszexualitás vezethet becsületgyilkossághoz.[266] A Migrációs Kutató Intézet arról számol be, hogy Jordániában a becsületgyilkosság címén megölt nők 80%-ról kiderült, hogy a vádak alaptalanok voltak.[267]

6.1.1. A nők öltözete az iszlámban

Az előző tények tudatában némileg így érthetővé válik a nők öltözete, de az elmúlt évtizedekben annak a szerepe is megváltozott. Már gyermekként megtanulják, hogy mit vár tőlük az iszlám és milyen előírásoknak megfelelően kell öltözködniük. A ruházat karjukat és lábukat elfedő darabból áll, valamint kendőből; a melegebb hónapokban hosszabb szabású felsőruhából. Az imént említett ruhadarabokat hidzsáb kifejezéssel illetik. Az arcot eltakaró textiliát niqkábnak vagy az Európában elterjedt afganisztáni burkaként ismerik. A lány az első havi vérzéstől számít érett nőnek, ezért a Korán szerint testét eltakaró, arcát elfedő ruházatot kell viselnie. A ruházat anyaga legyen sűrű szövésű kelme és szabása legyen bő. Az imádság ideje alatt nem kell viselnie a testét, arcát eltakaró kelmét, illetve az elfedő ruházat alatt úgy öltözködik, ahogy gondolja, vagy inkább, ahogy a férjének tetszik. Elméletileg azért kell viselnie a testét és

[265] United Nations Secretary-General's Campaign, to end violence againts women: Nők elleni erőszak. Kiadta az ENSZ Tájékoztatási Irodája, 2009. november. Fordította: az ENSZ Bécsi Információs Irodája
[266] Kőszegi, 2020
[267] Abdessama-Speidl, 2016.

arcát eltakaró kelméket, mert ezek megvédik a nőt attól, hogy a férfi paráznaság bűnébe essen.[268] Léteznek ma is olyan területek, ahol a takaró öltözetet otthonaikban is viselniük kell a nőknek, kivéve, ha tisztálkodik vagy nyugalomra tér.[269]

1950–1970 között a liberálisabb nézeteket valló városi társadalomnak köszönhetően a modernizáció és szekularizáció nyomai jelentek meg. Úgy látszott, hogy a nők tekintetében pozitív változások következhetnek be, a fátyol is némileg háttérbe szorult, de az 1967-es háborút követően az iszlám fundamentalizmus újra erősebbnek bizonyult. Ezt követően nem maradt más, mint a szégyen és a bűntudat, amelyből a legtöbb a nőknek jutott ki. A magasabb iskolázottsággal rendelkező férfiak családjában viszont a nők társadalmi szerepvállalása is átértékelődött lányaik iskoláztatása érdekében, akár hidzsáb mellőzése révén is.

Az 1980-as évek derekán Európát is elérte az iszlamizáció és az akkor serdülő kort élő második generációs bevándorlók kerültek a középpontba ruházatuk, viseletük miatt. Európa vezetői úgy gondolták, hogy az iszlám világ radikális nézetei a nők ruházatát illetően lazulni fognak, ha köreikben nő az iskolázottság és a szekularizmus hatására a nők emancipációja megerősödik majd. Európának ez az elgondolása csupán csak vízió maradt, hiszen a modern nyugati kultúra hatására nemhogy háttérbe szorult volna a kendő viselése, hanem épp ellenkezőleg a kendő egyre népszerűbb lett. A kelme most már nem csak, mint a nő védelmezője jelenik meg, hanem a nő szabadságjogainak ad hangot. 1990-ben Szaúd-Arábiában, Afganisztánban, Pakisztánban, Iránban teret hódító teljes testet eltakaró divat megjelent Európában is.[270] Balázs Judit a Nők és helyzetük az iszlám világban című írásában az európai pálfordulatról a következőképpen ír: „S a nők uralkodni vágyása megváltoztatta a férfiak attitűdjét is a nők irányába. Már nem a férfi akarja meghódítani a nőt, kitűnni a férfiasságával, hanem a nők kényszerítik, vagy legalább is megpróbálják

[268] Salamon-Munif, 2003, 148.oldal.
[269] Abdessama – Speidl, 2016
[270] U. o.

akaratukat a férfiakra kényszeríteni. S mi erre a válasz: a döbbenetes módon terjedő homoszexualitás a nyugat-európai férfiak körében.

Ezzel szemben az iszlám világban a nők, nemcsak hogy nem követelik a hagyományos szerepek alóli felszabadításukat, de egyre határozottabban tiltakoznak ellene. Európában is egyre több muszlim lány fordít hátat a modern életmódnak s öltözik be a hagyományoknak megfelelően. És ezt igen gyakran a szüleik kifejezett tiltása ellenére teszik. Ez az iszlámba menekülés lényegesen több mint egy múló divat."[271]

Ki gondolta volna, hogy egy ruhadarab viselése egyben egy harc kezdetének eszköze is, amely Európában zajlik a szemünk előtt. A nő, mint harcos jelenik meg, aki jogait követelve a kendő viselése által tiporja azt a közeget, amely befogadni szándékozik. A női testet eltakaró ruházat „végletekig egyszerűsíti a nő komplex identitását, aki ezáltal csupán egy szabálykövető, tárgyiasult vallási jelképpé válik."[272] Ezért nevezik sokan ezt a harcot a hidzsáb küzdelmének. A nő, mint a hidzsáb viselője, a dualisztikus megnyilvánulásával vívja meg a háborút, hiszen a nyugati normát megtagadja, a nemek közötti egyenlőséget kétségbe vonja, a szekularizmust figyelmen kívül hagyva s közben érvényt szerezve egy olyan vallási társadalomnak, ahol a férfit több jog illeti meg, és akit a muszlim nő engedelmességgel követ, megvetve a nem muszlim nőket. Így ez a kelme viselése nemcsak a modern világ és az iszlám közé ver éket, hanem a muszlim és nem muszlim nők közé is.

Ez a támadás elsőként Franciaországot érintette és érinti. Az 1989-es Államtanács véleménynyilvánítása után[273] 2004. február 10-én 494 igen szavazattal a franciaországi képviselőház megszavazta, majd ugyanazon év március 3-án a szenátus megerősítette a laicitás[274] elvét az iszlám vallási megnyilvánulásokra tekintettel is. Az így megalkotott törvény tiltja az általános és a középiskolákban olyan jelképek és öltözetek viseletét, amely egyértelművé

[271] Balázs, 2017, 95.
[272] Abdessama-Speidl, 2016.
[273] Intervention de Bernard Stirn le 16 mars 2017: Laïcité et liberté, compatibilité ?
[274] Franciaországban a laicitas kifejezés a szekularizációs vonulatra utal, ahol szétválasztásra kerül az állam és az egyház. Konkrét meghatározása nincs, a vallások tekintetében az állam semlegességre törekszik.

teszi valamely felekezeti, vallási csoporthoz való tartozást. Ennek megfelelően a fejkendőt és a kipát a diákoknak és a tanároknak egyaránt tilos viselniük.[275] A franciaországi parlament 2010-ben fogadta el az 1192 számú törvényt, amely egyértelműen kimondja, hogy tilos a csupán az arcot, a szemet szabadon hagyó, teljes testet eltakaró öltözetek (nikáb, burka) viselése közterületen. Végsősoron az Emberi Jogok Európai Bíróságának az S.A.S. Franciaország elleni ügyében (43.853/11. számú ügy) hozott állásfoglalása tett pontot az évtizedekig elhúzódó, de még folyamatban lévő hidzsáb csatára. Az előbb említett ügy kapcsán „a Bíróság elfogadta, hogy az arcot eltakaró kendővel másokkal szemben nyilvános helyen emelt akadály alááshatja az „együttélés" fogalmát. Etekintetben jelezte, hogy figyelembe vette az állam érvelését, miszerint az arc jelentős szerepet játszik a társadalmi érintkezés során. A Bíróság azzal a nézettel is egyet tudott érteni, hogy az egyének kívánhatják nem látni a mindenki számára nyitott helyeken az olyan gyakorlatot vagy viselkedést, amely alapvetően kérdőjelezi meg a nyílt személyközi kapcsolatok lehetőségét, amelyek – a kialakult közmeggyőződés szerint – megszokottak a szóban forgó társadalomban. A Bíróság ezért el tudta fogadni, hogy az arcot elfedő kendővel másokkal szemben emelt akadályt a felelős Állam tekinthette olyannak, mint amely megsérti mások jogait arra, hogy egy olyan szocializációs térben éljenek, amely az együttélést könnyebbé teszi."[276]

6.1.2. Nők a terrorizmusban

A testet elfedő ruházat a közrend és közbiztonság kapcsán sokszor vita tárgyát képezte, ám ezt a fajta megközelítést mindig a perifériára sodorták és hamar mellőzték. Pedig ha megvizsgáljuk a nők szerepét a terrorizmus kapcsán, meglepő adatokat kapunk, sőt azt is kijelenthetjük, hogy a nők hatékony elemei a terrorizmusnak. Talán annak a ténye, hogy iszlám nők a szent harcokban részt vesznek, valamilyen szinten elfogadható, de annak a tudata, hogy európai nők

[275] Schanda, 2004, 115.
[276] Kúria: S.A.S. Franciaország elleni ügye (43.835/11.), Az ítéletet a Nagykamara 2014. július 1-jén hozta.

csatlakoznak valamely radikális csoporthoz, szinte felfoghatatlan. De sajnos az utóbb említett csatlakozási folyamat igen is valós. Az elmúlt időben tudomásunk szerint 80 országból 41490 személy csatlakozott ISIS-hez Szíriában és Irakban, amelyből 4761 nő. Hozzávetőlegesen 7366 fő tért vissza hazájába, amelyből csupán 256, azaz 4 % nő.[277]

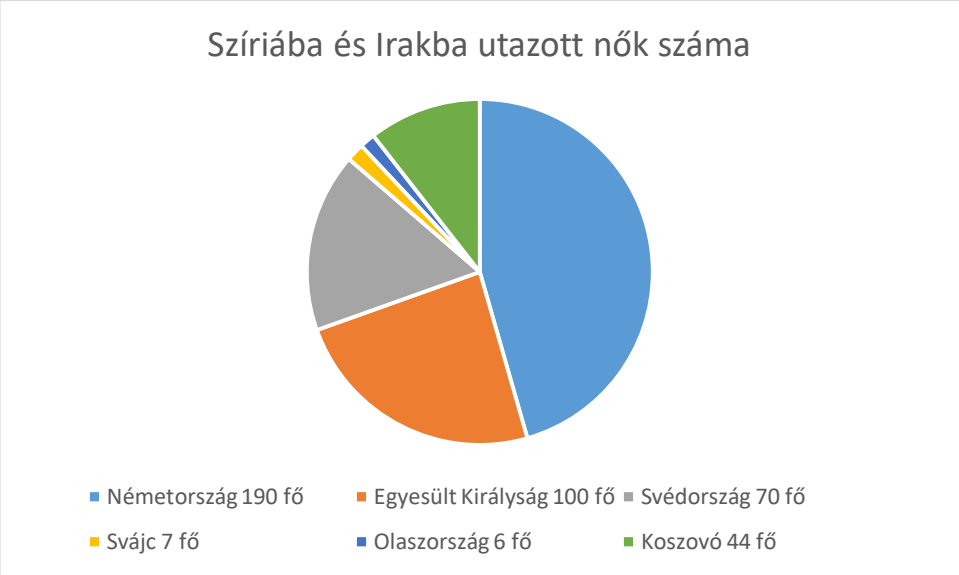

11. ábra

Szíriába és Irakba utazott nyugati nők száma

Szerző által készített diagramm Nagy Melánia: A nyugati nők csatlakozási folyamata az Iszlám Államhoz. Büntetőjogi Szemle 2020/2. szám (pp. 87-92) in https://ujbtk.hu/wp-content/uploads/lapszam/BJSZ_202002_87-92o_NagyMelania.pdf (2022.04.16) alapján

A nők motivációját tekintve megállapítható, hogy diverzifikált. Ellenben számos esetben a háttérben hasonló indíttatások lelhetők fel, tapasztalhatók:

❖ az együttérzés érzelmi alapú indíttatása, amelynek hátterében az iszlám hívők mint kiszolgáltatottak jelennek meg a nyugati világ rezsimjeivel szemben. Ebben a koncepcióban a hit kerül előtérbe, ahol Európa mint hitetlen és az iszlám világ hívők közössége van jelen. Az iszlamofóbia megerősödése ösztönzőleg hat ezekre a nőkre, hogy hagyják el hazájukat és csatlakozzanak az áldozattá vált muszlimokhoz;

[277] Nagy, 2020, 87.

❖ új idealizált társadalmi vízió megvalósítása, amely mögött a nők szerepvállalása húzódik meg. A nők nem csupán érzelmi alapon hagyják el a nyugati kultúrát, hanem elképzelésükben maradandót alkotnak képességeik, erényeik által és életük árán felépítik Allah földi királyságát;

❖ a radikális vallási tudat megjelenése, ahol vallási kötelesség az Iszlám Állam konstruktív jelenléte. A Koránban megjelenő túlvilági jutalom ösztönzőleg hat a nőkre, akik a hitetlen nyugati világból az igaz hitű iszlámba menekülnek;

❖ a házasság megjelenése, mint földi jutalom a fiatal lányok számára, akiket hirtelen érett és felelősségteljes nőkként kezelnek. Itt is egy vélt felnőttéválás és egy utópisztikus házasság képe jelenik meg, amelynek áldozata maga a nő;

❖ a Saría szigorú szabályozásába helyezett bizalom, amelynek köszönhetően a nő szabad szemlélete érvényesülhet, amelytől a liberális, emancipált nyugati kultúra megfosztotta.[278]

Az imént felsorolt indíttatásokra Muriel Degauque európai katolikus nő példaként szolgálhat, aki egy muszlim férfival kötött házasságt. Férje ösztönzésére megismerkedik a Koránnal és a Sáriával. A szélsőséges vallási ideológiák megerősödése miatt Muriel 2005-ben öngyilkos merénylete áldozatául esett egy amerikai konvoj. Ide sorolhatjuk a Samantha Lewthwaite nevű, brit származású hölgyet, aki csonka családból származva sok időt töltött a szomszédságában élő muszlim családnál. Samantha 2002-ben a londoni egyetemen iszlám tanokat tanult, majd egy online felületen megismerkedett férjével, Germaine Lindsay-jel. Lindsay 2005-ben 26 ember halálát okozta egy londoni aluljáróban, majd 2013-ban Nairóbiban Samantha egy bevásárló központban 67 személy életét oltotta ki. Magyarországról a katolikus Horák Irén egy szélsőséges terrorista felesége lett. Férjét 2011-ben a CIA megölte; addigra az Amira névre hallgató Horák Irén megfogadta, hogy folytatja férje küzdelmét az al-Kaida toborzói között. Továbbá meg kell említenünk a csecsenföldi „Fekete özvegyeket”, akik a moszkvai színházban ejtettek foglyul embereket.

[278] Nagy, 2020, 88.

Ebben a támadásban 41 terrorista és 129 túsz vesztette életét. A terrorista nők készen álltak a halálra annak érdekében, hogy a hitetlenek velük haljanak. Érdekességképpen jegyezném meg, hogy ennél a terrortámadásnál a férfiak nem, csak a nők viseltek házilag készített robbanómellényket.[279]

6.1.3. A nők helyzete az iszlámban és Európa dilemmái

Fontos kiemelnünk azokat az aspektusokat, amelyek a népességnövekedést okozzák, eltérően Európától, ahol a népességszaporulat hanyatlani látszik. Elsődlegesen a társadalomszerkezeti szempontokat kell figyelembe vennünk, ahol jól láthatóvá válik, hogy amíg Európa lakossága az önmegvalósítás, a karrierizmus és az ezzel járó személytelenség útját választotta, ahol a család csupán szekunder jelleggel jelenik meg,[280] az iszlám társadalom primer identitásképző eleme a nagyon szigorú családi kötelék. A család, a klán vagy a törzs az iszlám világ alapvető hatalma, amely érdekében és értékében legtöbbször az állami intézményrendszerek fölé emelkedik. Ez a fajta családcentrikusság másodsorban nagymértékben kihat a jog alakulására és az állami intézmény működésére, hiszen szigorú vallási és kulturális szabályok között determinálható a muzulmán hittel rendelkező család. A patriarchális család megteremti a nemi élet lehetőségét, hiszen az iszlám jogrendszer nem fogadja el a házasságon kívüli nemi életet, sőt szigorúan bünteti, de ugyanakkor a házasság intézményén belül nagyra tartja a több gyermek születését.

Másodlagosan beszélnünk kell a migrációról és annak hatásairól az európai társadalomra és jogrendszerre. A harmadik világból érkező népesség, ahol a gyermekhalandóság magas és az élettartam az átlaghoz képest alul marad, fejlődési lehetőségként tekint hazája elhagyására, hiszen Európában hozzájuthat

[279] Nagy, 2020, 89-91.
[280] A KSH adatok alapján Magyarországra is a házasságintézménye csökkenő tendenciát mutat. 1970-ben közel 100 ezer házasságkötésről, míg a rohamos csökkenésnek köszönhetően 2010-ben a házasságok száma nem éri el a 40 ezret. Ezt az időszakot egy minimális növekedés, de inkább stagnáló időszak követi, majd 2014 és 2016 időszakban a házasságok száma 50 ezerre emelkedik. In KSH: A házasságkötés magatartás változásának demográfiai jellemzői 3-4.

egy jobb egészségügyi szolgáltatáshoz, amelynek köszönhetően a gyermekhalandóság csökkeni fog és az idősebb korosztály élettartama is növekedésnek indul majd. Ebben a tekintetben a növekedési ráta az elvártaknál jóval magasabb lesz Európában.

Továbbá az európai társadalomban élő nem muzulmán nők megítélését is szem előtt kell tartanunk, hiszen az iszlám hívők közössége számára a párválasztást nem a megnyerő külső, fizikai jegyek, az általános pozitív jellemvonások, a műveltség, az intellektus vagy a kiváló egzisztenciális helyzet határozza meg, hanem a vallási ismeretek gyakorlatainak elsajátítása, s az abból eredeztethető erkölcsös életet tekinti mérvadónak. Mohamed próféta ezt mondta: „Ha olyan jön el hozzátok, akinek meg vagytok elégedve a vallásosságával és az erkölcsösségével, akkor házasítsátok meg, máskülönben viszály és nagy romlás következik be."[281] Ebben az értelemben egy zárt társadalmi rétegződésről kapunk víziót, ahol a hit magasabb minden ember alkotta törvénynél, illetve kiválasztottságuk, Allahba vetett hitüknek köszönhetően előbbre valók minden más népnél. Erre szélsőséges példaként hoznám fel azt, hogy amikor Szíriát és Irakot megtámadta az Iszlám Állam, és számtalan foglyot ejtett és azokat szexrabszolgává tette, többségében jazidi és keresztény nőket, akiknek árait hatóságilag szabályozták. Mivel a muzulmán hit szerint a házasságon kívül teherbe esett nők társadalmi megítélése szélsőségesen negatív, valamint az abortusz és a fogamzásgátlás nem elfogadott, ezért a szexrabszolgák alkalmasak voltak a hit harcosai számára szexuális igényük kielégítésére. Talán a legszörnyűbb az egészben, hogy amikor a nem muzulmán rabszolganők teherbe estek, külföldről hoztak nőgyógyászokat, „akik futószalagon végezték az abortuszokat, hogy a hit harcosainak mégse legyenek zabigyerekei hitetlen rabszolganőktől."[282] Ilyen értelemben az Európában élő nem muzulmán hitű nők helyzetét egy állandó krízis determinációjában láthatjuk meg, leginkább a fiatal korosztály tekintetében, hiszen ahogy fentebb láthattuk, hogy az iszlám világban a 15-25

[281]Munif: Felvilágosítás muszlimoknak a felelősségteljes házasságról.
[282] Dezső, 2018, 4.

éves korú fiatalok aránya rohamosan megnövekedett az aktív dolgozó réteggel szemben.

A német szövetségi bűnügyi rendőrség hivatalos oldalán arról számolt be, hogy a 2013/2014-ben elkövetett nemi erőszak bűncselekmények száma 423 vot. 2015-ben ez visszaesett 400-ra, majd 2016-ra ez a szám 749-re emelkedett.[283] Az emelkedés 2015 és 2016 között valósult meg, amely megegyezik az első nagy létszámban érkező migránsok időszakával.

A kutatás e pontján a többnejűség kérdését is meg kell vizsgálnunk. Ez az iszlám társadalomban még mindig elterjedt jelenség, amely azt a célt szolgálja, hogy a jómódúbb családok erősödését biztosítsa a szegényebb rétegekkel szemben. Európában a monogámia elfogadott és a poligámiát a törvény büntetni rendelt.[284] Az Európában megjelenő multikulturalizmus ebben az esetben is összetűzésbe kerül az elfogadott jogrendszerekkel.

Judith E. Tucker a Women, family and gender in islamic law című művében fájdalmas példaként hozza föl egy Kairóban élő, kiemelkedő versenyző feleség példáját, aki férje szokatlan viselkedése miatt gyanakodni kezdett és követte őt egy apartmanig, ahol férjét egy másik nővel ágyban találta. Dühkitörését követően szembesült azzal a ténnyel, hogy a hölgy a férje második törvényes felesége.[285] Ezen helyzetek elkerülése és szabályozása érdekében szemügyre kell venni az iszlám jog álláspontját a gendert illetően, mindezt az európai jogrendszerek szemüvegén keresztül.

Az iszlám jogban a nők esetében diszkriminációról beszélhetünk, ahol a férfit számtalan, de leginkább gazdasági és társadalmi területen több jog illeti meg, mint a nőt. Mindezt a jogászok azzal támasztva alá, hogy a Korán és a Hadit úgy beszél a férfiról, mint családfenntartóról és döntő személyről a házban és a házon kívül. Ez a fajta megkülönböztetés gyenge lábakon áll, hiszen általánosságban a Korán nem tesz különbséget nő és férfi között, és a hatezerhatszázhatvanból csupán hat vers emelhető ki, ahol a férfi nő feletti

[283] Weber-Wühre-Spalding, 2019, 11.
[284] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyről 214. §: „Aki házasságának fennállása alatt újabb házasságot köt, vagy aki házas személlyel házasságot köt, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő."
[285] Tucker, 2012, 1.

hatalma jelenik meg. A hat vers közül is a 4. fejezet 34 verse a legerőteljesebb: „34. A férfiak kiállnak az asszonyokért, miáltal Allah (családfői) kiváltságában részesítette egyiket a másikkal szemben, s miáltal áldoznak vagyonukból (eltartják az asszonyt). Hát a jótét asszonyok engedelmesek, megőrzői az ismeretlennek, mit Allah őrizett. Kiktől féltek, hogy fellázadnak, hát intsétek meg őket, s kergessétek el őket a nyugvóhelyekről, s intsétek meg őket. Ha engedelmeskednek néktek, hát ne keressétek ellenük az utat (sorsot). Lám! Allah a Magasságos, a Nagy."

E vers értelmében egyértelmű szerepek vannak: a férfi, mint családfenntartó, kenyérkereső jelenik meg, míg a nő az engedelmes szerepében.[286] A férfi vállalása, szerepe mindvégig megmarad, hiszen az iszlám jogállás alapján törvényi kötelessége gondoskodni a családjáról.

A felesége számára nyújtott ellátást, szintén a jog határozza meg, amely kimondja, hogy ruházatot, élelmet, orvosságot stb. biztosítania kell, továbbá igény szerint, amennyiben a férfi családjához költözik, külön bejáratú lakrészt vagy lakást biztosítania kell. Amennyiben a férfi még nem hívta meg az asszonyt a házába, szüleivel lakik, mert a körülmények nem engedik, vagy az asszony a nashiza[287] szerepét öltötte magára, mindaddig eltartási kötelezettsége van a férjnek, amíg meg nem fizeti a mahr mu'ajjal-t.[288]

A kapcsolatra érett nő hozománnyal érkezeik a házasságba, amely felett a férj rendelkezik és gazdasága gyarapítására és jólétének fenntartására szolgál. Ugyanakkor biztosítottá válik a feleség ellátása, amelyet a törvény előír, de valójában mégis diszkriminatív az iszlám jogrendszer a nőket illetően. Ha válásról és a gyermekek elhelyezésére kerül a sor, az iszlám jog erőteljesen a férfit részesíti előnyben. Európai szemléletben, valamint a bírói gyakorlatok tükrében a gyermekek elhelyezése esetében az anya élvez elsőbbséget.

[286] Semmi esetben sem asszociálhatunk a kereszténységben gyökeredző Ádám és Éva kapcsolatára, ahol Éva, mint a férfi engedelmes segítőtársa jelenik meg és ketten alkotnak egy egészet, hiszen az iszlámban a két nem közötti diszkrimináció jóval erősebb, mint az egység maga. A Szentírás a férfi és nő kapcsolatáról úgy beszél, mint egy egységről, egymást kiegészítő két félről. Erre utal „a lesznek ketten egy testé" kifejezés is.

[287] Amennyiben a nashiza szerepét ölti magára, azaz engedetlenné válik és nem lakik a férje házában, valamint nem járul hozzá szexuális közösüléshez.

[288] Mayer, 1985, 141.: Válás esetén, vagy a férj elhalálozása esetén került kifizetésre. Ez volt az elvált és özvegy asszonyok úgy nevezett anyagi biztosítéka.

Ha jobban megvizsgáljuk, az iszlám jogrendszerben a nő és a férfi szerepét, akkor ki kell térnünk a szexuális elkövetőkre, valamint a legrégebbi szakmára, a prostitúcióra. A női prostitúciót kriminalizálja, ám a szolgáltatást igénybe vevő férfiakat nem. A férfiak törvényesen sokoldalúan élhetik meg szexuális vágyaikat, gondoljunk a többnejűségre vagy a vádházasságokra, míg a nőnek el kell köteleződnie a monogámia irányába.

Amennyiben szexuális erőszakról, bűncselekményről beszélünk, amely a jogszerű kapcsolaton, házasságon, vadházasságon kívül valósul meg, a jogi doktrína a Koránra alapozva nem tesz különbséget nő és férfi között abban az értelemben, hogy mindkét fél büntetendő és jogosultak a drákói büntetésre. De mégis a büntetőeljárás során felelhető a férfiak pozitív diszkriminációja, amikor az iszlám jog gyakorlatában a diyah[289] kerül megállapításra. A diya nem más, mint a qisas[290] pénzbeli megváltása; egy nő balesetben történő elhalálozásakor a balesetet okozó férfinak csak egy férfi diyah értkének a felét kell fizetnie. Ugyanez vonatkozik egy nő megcsonkítására, végtagjának levágására, szemének elvesztésére is, azaz egy férfi esetében megállapított diyahnak a felét kell fizetnie az okozó férfinak.[291]

Habár a modern iszlám jogtudósuk próbálnak a nők társadalmi helyzetén javítani, a konzervatív iszlám jogtudósok hatása mégis erőteljesebb. Fazlur Rahman a muszlim családjog felülvizsgálata során több esetben is arra a következtetésre jutott, hogy a Korán kijelentései nem szó szerint értendők, hanem csupán leíró jelleggel bírnak és a társadalmi fejlődésnek megfelelően a nők gazdasági függetlensége és a férfiakkal való egyenlősége elérendő cél. A poligámia kapcsán is elismeri, hogy a Korán négy feleséget engedélyez

[289] Diyah – jelentése váltságdíj, vérdíj. Ölés vagy súlyos testi sértések esetében alkalmazták, ahol pénzben megváltható volt a bűncselekmény. Ez egy megoldás volt a qisas kompenzálására. -in Encyclopedia Britannica, diyah.
[290] Qisas nem más, min a tálió törvénye:ius talionis, lex talionis, az a büntető jogi alapelv, amely szerint az elszenvedett sérülésért vagy kárért az elkövetőnek ugyanazt a sérülést kell elszenvednie, illetve ugyanazt azt értéket kell kárpótlásul adnia. Az igazságosság ősi megnyilvánulása. Manu törvényei, a babilóniai, a hellén és a perzsa jogrendszer, a korai római jog és a barbár germán törv-ek is tartalmazták. A Szentírásban a Ószövetségben 2Móz 21, 23-24 verseiben található meg: „Ha viszont nagyobb szerencsétlenség történt, akkor életet kell adni életért. Szemet szemért, fogat fogért, kezet kezért, lábat lábért, égetést égetésért, sebet sebért, kék foltot kék foltért.” – in Magyar Katolikus Lexikon, qisas.
[291] Tucker, 2012, 26.

bizonyos feltételekkel, valamint annak tudatában, hogy ha a férjnek félelme van, hogy nem tud igazságot tenni feleségei között, abban az esetben egy felesége legyen. A Korán 4. szurájának 129. versében a következő áll: ”Sohasem lesztek képesek, hogy igazságosak legyetek az asszonyokkal, akármennyire (is) vigyáztok.” A modern iszlám jogászok az előbb említett vers fényében eltörölnék a poligámiát, valamint arra hivatkozva, hogy a többnejűséget valójában azért engedélyezték, mert sok volt a háborús özvegy és az árva.[292] Bármennyire is erős volt a törekvés a modern iszlamisták részéről, a Korán szuráinak elsődleges értelmezései felülírhatatlanok és azok módosítására nincs lehetőség, ezért konstatálnunk kell, hogy a női nem mindig is más básmódban, negatív diszkriminációban részesül az iszlám jog tekintetében.

Az Európai Unió aláírásra bocsátotta az Isztambuli Egyezményt a tagállamoknak és az unión kívüli országoknak, hogy ezzel az egyezménnyel elősegítsék a családon belüli erőszak és a női nem erőszak által történő elnyomásának visszaszorítását. Az egyezmény preambulumában a következőket olvashatjuk: „Az Isztambuli Egyezmény újszerű az erőszak nemi dimenziójának elismerésében. Az Egyezmény elismeri a nők elleni erőszak strukturális természetét nemi alapú erőszakként, és hogy a nők elleni erőszak az egyik kulcsfontosságú társadalmi mechanizmus, amellyel a nőket kényszerítik a férfiakhoz képest alárendelt helyzetbe.”[293] Az egyezmény ratifikációjára azonban nem került sor, mert több állam nem írta alá.

6.2. Öröklés és waqf

[292] Fazlur, 1980, 451-454.
[293] Policy Department for Citizens’ Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies PE 658.648 - October 2020, Tackling violence against women and domestic violence in Europe, 40

Az iszlám jogban az öröklés a különleges jogi kérdéskörök egyike, ahol a magzatnak is joga van az örökséghez, ellenben számos kritériumnak meg kell felelni. Sőt, vannak olyan tényezők, amelyek miatt teljes mértékben kizárásra kerülhet valaki az öröklésből. Ilyen tényező lehet többek között az örökhagyó megölése, vagy a halálának bármilyen módon történő elősegítése. De ugyanilyen kizárási ok lehet a vallási hovatartozás, mert egy nem Allah hívő nem örökölhet egy muszlimtól, de iszlám hitű sem örökölhet nem iszlám hívőtől. Abszolút kizárásban részesül továbbá a rabszolga is, hiszen szabad embertől rabszolga nem örökölhet.

Az iszlám jog az abszolút kizárás mellett ismeri a relatív kizárást, ahol az örökösök kategorizálva vannak. Itt egy öröklési rend van meghatározva, ahol elsőbbséget élveznek a lemenők, majd a felmenők és őket követi az oldalági rokonság. Fontos kiemelni, hogy az iszlám öröklési jogban a ius representationis nem érvényesül, hiszen ha az örökös az örökhagyó előtt hal meg, akkor az örökös leszármazottja nem jogosult az örökségre.[294]

A szunnita jogi iskolák az örökséget illetően kötelezően kiadandó részeket határoztak meg, amely oda vezetett, hogy az örökösöknek járó részek összege meghaladta az örökség mértékét. Ennek megoldására született az al-ᶜawl, amely arányosan csökkentette az örökösök részét mindaddig, amíg azok összegét nem fedezte a hagyaték.

A Koránban meghatározott örökösök a férj, feleség, apa, anya, leány, fiúgyermek leánya, lánytestvér, nagyapa, nagyanya és anyai ági testvérek. Az örökség elosztásában mindig nagyobb előnyt élveznek a közelebbi rokonok. Amennyiben annak az esete áll fenn, hogy a Koránban meghatározott örökösök a jogszabálynak megfelelően megkapták az örökösödési hányadot és a teljes örökség nem lett kimerítve, akkor az örökségből részesednek az agnát rokonok. Valójában három szempont érvényesül az öröklési jog esetében: osztály, fok és vérségi kapcsolat. A vérségi kapcsolat az öröklésben a legmeghatározóbb. A vér szerinti testvéreknek prioritási joga van a féltestvérekkel szemben.[295]

[294] Jany, 2016, 234.
[295] Jany, 2016, 234-235.

A kaotikusnak tűnő rendszer mégis egy előrelépés az ezt megelőző Arábia öröklési szemléletmódjához képest, ahol a legközelebbi örökösöknek az agnát rokonok számítottak, míg a nők és kognát rokonok szóba se jöhettek az örökség kapcsán. Ugyanazon rokonsági fokon lévők között az arábiai öröklés szerint egyenlő módon került elosztásra az örökség. Ehhez képest a koráni szabályozás nagymértékben megváltoztatta az öröklés szabályait, mivel a házastársak egymás után örökölhetnek, illetve a nőket is az örökség jogával ruházza fel. Továbbá a nőket a férfi örökrészének a fele illeti meg. A hagyományos, törzsi öröklési rendszer és a koráni szabályozás közötti feszültséget a szunnita jogi iskolák oldják fel a vallási kötelékkel, amelynek megfelelően előbb a koráni örökösök hányadát kell kiadni.

A Korán 4. fejezetének 7-12. verse, illetve a 4. fejezet 176. verse meghatározza az örökösöket és azok örökösödési hányadát:

- a férfi és a nő is örököl a szülőktől és a legközelebbi rokonoktól különböző mértékben;
- amennyiben lehetőség van szegényekről, árvákról, az agnát rokonokról gondoskodni kell;
- a fiú utód kétszer annyit örököl, mint a lány;
- ha csak lány örökösök vannak és legalább hárman, akkor övék az örökség kétharmada;
- ha csak egy lány örökös van, akkor övé az örökség fele;
- az elhunyt szüleinek hatodrész jár abból, ami megmaradt a gyermekek örökségének kiosztása után;
- ha az elhunytnak nem volt gyermeke, akkor a szülei az örökösök és az anyának egyharmad jár;
- ha az elhunytnak vannak testvérei, az anyának hatodrész jár a javakból, illetve az adósságból;
- a férjnek fele jár abból, amit hátrahagy a felesége, ha nincs gyermekük;
- ha van gyermekük, akkor a férjnek negyedrész jár abból, ami maradt a feleség után;
- a feleségnek egynegyed jár a férje után, ha nincs gyermekük;

❖ ha született gyermekük, akkor a feleségnek férje vagyonából nyolcadrész jár;

❖ ha a férfi vagy nő után kérdéses, ki az örökös, mert nincs felmenő vagy egyenes ági leszármazott, de van fivére vagy nővére, akkor mindegyiknek közülük hatodrész jár, de ha kettőnél többen vannak, akkor osztoznak az egyharmadban;

❖ ha az örökhagyónak nincs gyermeke, de van nővére, akkor őt az örökség fele illeti meg;

❖ ha az örökhagyó nő volt és nem volt gyermeke, akkor a bátyja az örökös;

❖ ha két nővér az örökös, akkor övék a kétharmad abból, amit az örökhagyó hátrahagyott;

❖ ha a testvérek férfiak és nők, a férfi kétszer annyit örököl, mint két nő.

A végrendelet az iszlám jogban ismert és a gyakorlatban is készítenek végrendeleteket. Az örökhagyó vagyonának 1/3-ról végrendelkezhet, aminek kifizetése csak a tartozások, költségek, temetési költségek rendezése után esedékes. A Koránban meghatározott örökösök nem lehetnek azonosak a végrendeletben meghatározott személyekkel.[296]

Ki gondolta volna, hogy Európában a Saría öröklési szabályai valamelyik állam bíróságát meginogtatják. Pedig 2008-ban Görögországban a nyugat-trákiai iszlám közösség tagjának halálát követően a testvérek megtámadták az örökhagyó végrendeletét, amely alapján az egyetlen örökös a feleség volt. A trákiai bíróság első- és másodfokon a vérszerinti rokonok keresetét elutasította azzal az indokkal, hogy az örökhagyó görög állampolgár révén közjegyző előtt végrendeltben rendelkezhet vagyonáról. 2013-ban a Semmitőszék a Saría jogot előnyben részesítve a fellebbviteli bíróság határozatát felülbírálta és hatályon kívül helyezte. Álláspontja szerint az öröklés körül kialakult jogvitákat a mufti[297] feladata megoldani. 2015-ben az eljáró bíróság szintén kimondta, hogy az örökséget illetően a Saría alkalmazandó és ennek megfelelően a végrendelet nem érvényes. 2017-ben a végrendeletben megjelölt örökös fellebbezését a

[296] Juhász, 2021,: Iszlám pénzügyek-kölcsön, kamat, uzsora, öröklés (4. rész)
[297] Iszlám jogtudós, aki értelmezi az iszlám törvényeket – in Encyclopedia Britannica, mufti

bíróság elutasította. A Hellén Emberi Jogi Liga rámutatott arra, hogy a Semmitőszék jogi értelmezése nem helyén való, mert a kisebbség jogai nem érvényesíthetők a többségi jogokkal szemben, hiszen ellenkező esetben a kisebbség tagjai elveszítik az őket megillető görögországi társadalmi jogaikat. Görögország kormánya védekezésképpen a Sévres-i, illetve Lausane-i békeszerződésekre hivatkozott, de a Nagykamara egyértelműen megfogalmazta, hogy az egyezmények nem köteleznek egyetlen államot sem arra, hogy bármelyik vallási közösség számára előjogot biztosítsanak.[298]

A waqf ahli intézménye az iszlámban egy olyan jogi forma volt, amely biztosította az alapító családjának anyagi biztonságát. Az iszlám nem ismeri a jogi személy intézményét, ezért jött létre a waqf, amely egy olyan struktúra, amely nem azonosítható egyetlen európai jogi formával sem, hanem inkább bizalmi alapon működő rendszer. Fontos, hogy a waqf céljai megegyezzenek az iszlám vallási ideákkal. A waqf tulajdonát képező ingatlanok elidegeníthetetlenek és az ebből származó jövedelem meghatározott célra felhasználható a jó ügy érdekében. Az iszlám jog különbséget tesz a waqf khayrīt és a waqf ahlīt között. Az első esetben waqf társadalmi szerepvállalás céljából jön létre, amely oktatási intézmények, korházak, infrastruktúrák létesítésére, fenntartására alakul meg. A második esetben waqf ahli a fentebb említett család anyagi jólétének biztonságát szolgálja. Az örökléstől eltérően, lazább kritériumrendszerrel találkozunk, hiszen a waqf alapítója lehet akár nő vagy nem muszlim személy, csupán egyetlen feltételnek kell megvalósulnia, hogy a waqf célja az iszlám tanításával összhangban legyen. Az alapító szabad kezet kap, többek között ő határozhatja meg a kedvezményezetteket, a waqf célját, bármilyen feltételt szabhat, ellenben nem támogathat olyan célokat, amelyeket az iszlám jogszabályok tiltanak. A waqf intézményére átruházott vagyon nem lehet egyszeri használatú, hanem fennmaradónak, hosszútávú befektetésnek kell lennie, amely hasznot hoz. A waqf intézménye, amennyiben az alapítója kitér hitéből, illetve rendeltetésének célja elveszíti szerepét, azonnal megszűntetésre kerül. A megszűnést követően a waqf vagyona a családtagokra,

[298] Chamber, 2018: Case of Molla Sali v. Greece, valamint Gönczi, 2019

a rászorultakra száll és semmi körülmények között nem képezheti az állam tulajdonát.[299] De a történelem során, mint ahogyan tapasztaltuk ebben az esetben is, az államosítás alól a waqf-ok sem képeztek kivételt. Azt azért látni kell, hogy a waqf-ok gazdasági problémákat okoztak az államok számára, hiszen alig maradt olyan földterület, amely nem képezte volna valamely waqf tulajdonát.

Az 1830-as években Franciaország Algériában megpróbálta a földeket a francia jog hatálya alá vonni, így minden francia jogszabállyal ellentétes szabályt hatályon kívül helyezett. De a franciák a waqf intézményét teljes mértékben megszűntetni nem akarták, tekintettel a vallási kultuszra, ezért korlátozott jogszabályi körülmények között, az öröklési szabályok részeként elfogadták.[300]

De ha jobban megvizsgáljuk a gazdasági alapelveket, akkor egyértelművé válik, hogy az iszlám a részét képező gazdasági törvényeket mindenek felé helyezi és kimondja, hogy ezek minden időben és minden helyzetben érvényesek és elsőbbséget élveznek. Az iszlám látásmódjában azon vallási ideológia érvényesül, miszerint Isten a Földet és rajta mindent az ember boldogulásának érdekében teremtett, ebből adódóan az ember jogot formálhat mindenre, ami a teremtett világ része. Mindezt úgy, hogy mindenki számára egyenlő rész jusson. A természeti kincseket mindenki használhatja, de amennyiben kereskedelmi célzattal hasznot húz belőlük, adóznia kell az államnak. A földeket a tulajdonosoknak meg kell művelniük vagy ki kell adniuk, különben 3 év parlagon hagyás után a földterület gazdátlannak minősül és bárki kisajátíthatja: „Az elhagyott földdarab (amelynek nincs gazdája) Istené, az Ő Prófétájáé s azután a tiéd.”[301] Az így szerzett tulajdont még a bíróság sem veheti el. Ellenben a tulajdon megszerzése előtt meg kell vizsgálni, hogy a tulajdonjog érvényes-e, mert az érvénytelenül megszerzett tulajdon esetén a birtoklás jogát meg kell szüntetni, de sem az államnak, sem a törvényhozói testületnek nincs jogköre, hogy bírói döntés alapján a tulajdonjogot felbontsa,

[299] Jany, 2016, 237-238.
[300] Jany, 2016, 239.
[301] Abu-L-A'-La Mawdudi 2007, 51.

hacsak nem ütközik jogszabályba. A Saría jogszabályait a személyes tulajdonjogot illetően nem lehet korlátozni vagy hatályon kívül helyezni a társadalmi jólét érdekében, azzal indokolva, hogy az iszlám így biztosítja az egyén és a társadalom egyensúlyát. Ennek értelmében nemcsak az individuum jogairól gondoskodik, hanem egyúttal kötelezettségeinek betartását is megköveteli.

Az eddig ideálisnak tűnő gazdasági kép gyorsan szertefoszlik, ha megvizsgáljuk az egyenlőség kérdését. Az a vallási ideológia, hogy Isten nem teremtett mindenkit egyformának, megmagyarázza az egyének közti gazdasági különbséget. Tehát minden olyan emberi szemlélet, amely szerint egyenlőség van, az nem egyeztethető össze a saría törvényével. Az iszlám szemléletében a gazdasági egyenlőség az adott társadalmi kasztban és helyzetben való kiteljesedés.

Érdekes volt szembesülni azzal, hogy az iszlám jogban a cél az, hogy mindenki számára egy szociális jólétet hozzon létre, közben leküzdve bizonyos csoportok privilégiumait, valamint megszüntetve a társadalmi egyenlőtlenségeket. Ennél a témánál egy erőteljes disszonanciával találkozunk, hiszen az iszlám elzárkózik minden olyan ideológiától, amely a termelőeszközök és a termelés gyümölcseit illetően az egyenlő mértékben való részesedést hirdeti, mivel ellentmond a fentebb említett korlátozott természetes egyenlőtlenség elvének. Az iszlám szemléletében az ember Isten alkotásában meghatározott gazdasági státuszban vesz részt a gazdasági versenyben: „Aki egy repülőgépet örökölt, az annak segítségével dolgozhat tovább, míg annak, akinek csak a saját lába jutott, gyalog kell tovább haladnia.”[302] Hangsúlyozza továbbá, hogy a gyalogosból is lehet akár repülőgéptulajdonos, amennyiben életképessége és versenyszelleme lehetővé teszi és a repülőgép tulajdonosból lehet gyalogos, amennyiben alkalmatlan és ügyetlen az élethez. Minden esetben a tétlenségnek és a törekvésnek megvannak a gyümölcsei. Ezek után meglepően hat az az elgondolás, mely a szociális igazság kapcsán egy arany középútról beszél, ahol a szegényeket felkarolják annak érdekében, hogy a társadalom

[302] Abu-L-A'-La Mawdudi (2007) 54.

rétegei között ne éleződjenek ki a szociális törésvonalak. Ebben az esetben két csoportot különböztet meg az iszlám:

- elsődlegesen, akik alkalmatlanok, képtelenek a gazdasági versenybe bekapcsolódni;
- másodlagosan, akik azért szorulnak szociális támogatásra, hogy képessé váljanak bekapcsolódni a gazdasági versenybe.

Az előbb említett csoportok támogatására egy szociális létesítményt hoznak létre, amely a zakát[303] begyűjtésével gondoskodik a szegényekről, árvákról, nincstelenekről. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a mások adományaiból, a munkanélküli segélyből, nem lehet teljes értékű életet élni. Az arany középút lényege az lenne, hogy az egyén hozzájárul a társadalom szociális, gazdasági jólétéhez, közben rendelkezhet saját élete felől.

Az iszlám:

- „a megélhetés biztosításának minden olyan módját elítéli, amely más emberek vagy a társadalom egészének érdekeit morálisan vagy anyagilag sérti”;[304]
- „…megköveteli minden ember individuális szabadságát, egyidejűleg azonban biztosítja, hogy ez a szabadság ne érintse károsan a közösség, mint egész érdekeit, hanem járuljon hozzá annak növekedéséhez, annak nyugalmához, rendjéhez.”[305]

Az adózás minden esetben önkéntes alapon történik és mértéke az egyén szociális, anyagi helyzetétől függ a Korán előírásainak megfelelően. Ennek ellenére kétfajta adózási forma van jelen az iszlám jogban:

- a zakát, a kötelező adó;
- a szadaka, az önkéntes alamizsnálkodás.

Ezzel a kétfajta közteherviseléssel akarnak eleget tenni az iszlám közösségek a Korán 5. fejezete 12. versének: „Veletek vagyok (mindaddig),

[303] Adó fizetése minden tulajdonból és befektetett összegértékéből 2,5%, mezőgazdasági járulékból 5-10%, bizonyos ásványi termékekből 20%, ha az állatok száma meghaladja a meghatározott minimumot, akkor a zakát megfizetése az állatok után is szükséges in Juhász, 2021,: Az iszlám adózás – zakát és szadaka (3.1. rész)

[304] Juhász, 2021: Az iszlám gazdaság alapelvei (2. rész)

[305] Abu-L-A'-La Mawdudi, 2007, 55.

amíg megtartjátok az imát, kötelező alamizsnát adtok, hisztek Prófétáimban és megbecsülitek őket."

Az önkéntesség látszatát mindkét esetben azzal tartja fenn, hogy az iszlám állam a megfizetett vagy nem megfizetett adó mértékét nem ellenőrzi, illetve a szadaka esetében ezt teheti névtelenül is. Továbbá az ideológia, amely meghúzódik a háttérben, nem más, mint a rászoruló Allah-hitűekről, a rokonokról történő gondoskodás. Ez a fajta tevékenység Allahnak tetsző dolog. A két adózási formát még az különbözteti meg, hogy a zakát csak muszlim emberek kaphatják, míg a szadaka (alamizsna) nem muszlimoknak is adható.[306]

A Korán többször is hívja fel a figyelmet a zakát megfizetésére, amelyre minden éveben Ramadán[307] ünnepén kerül sor. Ennek megfizetése az ember lelkiismeretére van bízva, de a mindent látó Allah előtt kötelező. A szegényeknek, a nincsteleneknek zakátot nem kell fizetniük, hanem őket ebből támogatják. A rászorulók számára a támogatást mecseteken keresztül juttatják el, de ebből a pénzösszegből nem támogathatják a mecsetek személyzetét.

Természeti katasztrófa, hadiállapot esetén a kötelező zakáton felül más adó is kivethető a gazdag muszlim családokra. A zakáton felüli adó terhe nehezedik azokra a gyermekekre is, akiknek szülei anyagi helyzete romlik. A zakáton felüli adó kivetésére a kalifa jogosult.[308]

A Korán a szadaka kapcsán ezt írja a 2. fejezet 271. versében: „Ha Szadakát (adományt) adtok feltűnéssel, hát rendben, de ha rejtve adjátok a

[306] Juhász, 2021.: Az iszlám adózás – zakát és szadaka (3.1. rész)

[307] „A Korán elrendelés éjszakájának hívja, mert ezen az éjszakán Gábriel angyal átadja a Koránt Mohamed prófétának. A Korán, 2:185 ezt olvashatjuk: „[Aböjtölés időszaka] Ramadán hava, melyben lebocsáttatott a Korán útmutatásként az emberek számára, világos bizonyítékkal az útmutatásra és [az igazság és a hamisság] szétválasztására [vonatkozóan]." Ramadán ünnepén az iszlám közösségek böjtölnek. A böjt egyik szerepe, hogy emlékeztesse az embereket a szűkölködésre, hogy együtérezzenek a nélkülözőkkel és ez arra ösztönözze az embereket, hogy segítség az elesetteket, valamint hálásak legyenek Istennek. Az Allahban hívő személyek ebben az időszakban többet adakoznak, annak tudatában, hogy cselekedetük jobban felértékelődik ebben az ünnepkörben. A böjt kötelező minden muszlim nő és férfi számára, aki eleget tesz az előírt feltételeknek: épelméjű, egészséges, elérte a nemi érettség korát, aki lakóhelyén tartózkodik, nem menstruál, nincs gyermekágyi vérzés. A tartósan betegek – ami lehet mentális vagy motorikus – akik számára a böjt veszélyforrás, azok nem böjtölhetnek, hanem a böjti időszak alatt egy rászoruló számára biztosítaniuk kell napi étkezését". – in Munif, 2021: A ramadán jelentősége.

[308] Falus, 2014, 1.

szegényeknek, az jobb nektek és leveszi rólatok bűneiteket. Allah értesül arról, amit tesztek."

A Korán a 9. fejezetének 60. versében meghatározza a szadaka felhasználását: „Az adományok a szegényeké, szűkölködőké, az abban (adományok adminisztrációjában) a dolgozóké, (azoké), kiknek szíve ráhangolódott (az Igazságra), (azoké), kik fogságba kényszeredettek, adósságcsapdában vannak, (azoké), kik Allah útján vannak és (azé), ki úton van. Ez kötelezettség Allahtól! Allah a Mindentudó, a Bölcs."[309]

A 9. fejezet 60. verse körbejárja a nehézségekkel megbirkózó és szűkölködők széles spektrumába beilleszkedő köröket. Ennek értelmében segíteni kell/lehet minden olyan személynek, aki:

- hirdeti Allah igazságát és ebből adódóan elnyomják vagy erőszak áldozatává válik;
- hadifogoly, akit ki/meg kell váltani a fogságból. A fogság ebben az esetben több értelemmel is bír. Utalhat olyan helyzetre, amely külső kényszer miatt következik be. Pl. egy olyan törvény bevezetése, amely miatt elveszíti házát és nincstelenné válik;
- adósságcsapdába kerül és gazdasági támogatásra van szüksége;
- Allah ügyéért ténykedik: térítők és tanítók;
- vándor.[310]

Mindkét adó arra az iszlám tanra épül, hogy minden, ami van, Allahtól magától származik, ellenben ebből nem részesül mindenki egyformán, ezért magának az embernek kell megoldania az egyenlőtlenség kérdését.[311]

6.3. Büntetések az iszlámban

Az iszlám jog nem disztingvál, ebből adódóan jogágakat nem különít el, tehát nem beszülhetünk külön büntetőjogról, csupán bűncselekményekről és

[309] Korán, 9:60
[310] Korán, Abdel Rahman Mihalffy fordítása, 548. magyarázatos lábjegyzet
[311] Juhász, 2021: Az iszlám adózás – zakát és szadaka (3.1. rész)

azok következményeiről. A klasszikus iszlám jogban ezen a területen is két csoportra oszthatok a bűncselekmények:

- elsődlegesen a saría törvényeibe ütköző bűncselekmények;
- másodlagosan a taᶜzīr, olyan cselekmények, amelyek nem tartoznak a saría hatálya alá.

A második esetben eljáró hatóság saját hatáskörében ítéli meg a cselekményt és szabja ki a szankciót.[312]

Időrendi sorrendben az iszlám büntetőjog három szakasza különböztethető meg.

1. Jināyāt – a tálió elvén alapuló büntetési szokások voltak és az iszlám előtti korszakra volt jellemző. A jināyāt más néven vérbosszú, hiszen az elkövetőt és a hozzá köthető közösség bármelyik tagján bosszút állhattak. Mohamed próféta az iszlám előtti korban a szokásjogon alapuló büntetéseket tovább vitte néhány módosítással. Ilyen módosítás az egyéni felelősség megállapítása, ahol az elkövetőt már nem azonosítják a közösséggel, és a büntetés az adott személynek szól. Radikális változást hozott a próféta atekintetben is, hogy az elkövetőt csak abban az esetben lehetet szankcionálni, ha szándékosan követte el a bűncselekményt és azt kétséget kizáróan lehetet bizonyítani. A tálió törvényét Mohamed próféta újra értelmezte és megteremtette annak a lehetőségét, hogy vérbosszút kiváltsa a felek közti kiegyezés. A büntetések kiszabásánál tekintettel kellett lenni arra, hogy az elkövető:

- felnőtt korú-e,
- épelméjű-e,
- szabad akaratából követte-e el a bűncselekményt.[313]

A vérbosszú abban az esetben válik kötelezővé, ha az áldozat és az elkövető társadalmi státusza azonos:

- férfi illetve nő;
- muszlim illetve nem muszlim,

[312] Jany, 2016, 239.
[313] Jany, 2016, 240.

❖ szabad illetve rabszolga.

Amennyiben a bosszúra jogosult nem tudja végrehajtani a büntetést, akkor mást is megbízhat annak végrehajtásával. Amennyiben szellemileg fogyatékos vagy kiskorú az elkövető, abban az esetben vérdíjat, diya-t[314] követelhet a jogosult. Rabszolga megölése esetén a szabad embernek szintén diya-t kell fizetnie.

A testi sértés is ugyanebben a kategóriában tárgyalandó, mert hasonlóságot von az iszlám jog a testi sértés és az emberölés között. Ám mindvégig fennáll annak a kétsége, hogy az elkövetett testi sértést megfelelő módon lehet-e reprodukálni az elkövetőn, azaz példának okáért a törést hasonló helyen és formában végre lehet-e hajtani. A testi sérülések közül legjobban a fejet ért sérüléseket büntették.

Női áldozatok esetében, akár emberölésről vagy testi sértésről beszélünk, a megfizetendő diya a férfiért járó diya összegének fele.[315]

2. Hadd – a Koránban fellelhető bűncselekményeket és azok szankcióját tartalmazza. Ide azok a cselekmények sorolhatók, amelyek vallási szabályokat sértenek meg. Itt nem a vallási gyakorlatokra kell gondolni, vagy azok elmulasztására, hanem olyan cselekményekre, mint a paráznaság, paráznaságra vonatkozó hamis vád, borivás, lopás, útonállás, hitehagyás. A szankciók kiszabásánál figyelembe vették az elkövető személy körülményeit és családi helyzetét.

Paráznaság esetén a szüzeket 100 korbácsütésre, míg a nőket megkövezésre ítélik. Rabszolgák esetében nem számított a szüzesség, őket minden esetben 50 korbácsütéssel büntetik, habár nem minden esetben vonatkoztatható rájuk a had. Az imām joga a büntetés végrehajtása. Az állapotos asszonyok esetében az ítéletet akkor lehetett végrehajtani, ha már megszülte gyermekét, gondoskodott dajkáról vagy legutolsósorban akkor, amikor a gyermeket el lehetett választani szülőanyjától. Amennyiben megkorbácsolás a büntetés és az elítélt olyan betegségben szenved, amely gátolja a büntetés végrehajtását, azt csak a teljes

[314] A diya pásztor esetében 100 tevét jelentett. Nem pásztor esetében aranyban vagy ezüstben is megfizethető volt.
[315] Jany, 2016, 241-242.

felépülését követően hajtják végre, ezzel védve az emberi életet. Megkövezésnél az ember állapota nem mérvadó, hiszen az halállal zárul. A korbácsolás végrehajtását illetően meghatározták annak helyét, időjárási körülményeit (nem lehet forróságban vagy hidegben) és a korbács minőségét (túl új vagy túl elhasznált).[316]

A borivás tilalmának elkövetése az elfogyasztott alkohol mennyiségétől függetlenül megvalósul. A Korán nem tartalmazza a szankció mértékét, illetve a botütések számát, ezért jogi iskolánként eltért ennek a megítélése.[317]

A lopás elkövetésének büntetésével a Korán 5. fejezetének 38. verse foglalkozik: „A tolvajnak és tolvajnőnek vágjátok le kezeiket büntetésként, mit kiérdemeltek és (elrettentő) példaként Allahtól. Allah a Nagyszerű, a Bölcs."[318] Az eltulajdonított tárgy értéke és a lopás körülményei hatással voltak a büntetés mértékére. Élelmiszer eltulajdonítása, illetve jelentéktelen, kis értékű tárgyak esetén a szankciónak nem kell ilyen súlyosnak lennie. Korlátozott szellemi képességű személy, koldus és kiskorú kenyér lopása esetén a megcsonkítás nem alkalmazható, mint büntetés.[319] Ellenben minden más esetben a végtag eltávolításra került nemtől, státusztól és vallástól függetlenül. Abū Hanīfa imām szerint a harmadszor vagy annál többször visszaeső elkövető esetében szankciót már nem lehet alkalmazni. Al Shāfiʿī imām csonkítás párti volt, aki úgy vélte, hogy a csonkításnak sorrendje van: első elkövetés esetén a jobb kezet, második elkövetéskor a bal lábat, harmadik esetben a bal kezet, majd ezt követően a jobb lábat kell eltávolítani. A megcsonkítás a kéz esetében könyök alatt történt.[320]

Az útonállás a rablás és emberölés bűncselekményeket is magában foglalja az iszlám jogban, mert a bűncselekmény elkövetésének formáját veszi alapul. Amennyiben úgy hajtja végre az elkövető, hogy közben emberi életet ont ki, abban az esetben büntetése nem lehet más, mint halál. Ha az elkövetés során embert nem öl, akkor az imām eldöntheti, hogy az elkövető végtagját távolíttatja el, száműzi, keresztre feszítteti vagy a kivégzés egyéb formáját választja.

[316] Jany, 2016, 241-242.
[317] U. o.
[318] Korán, 5:38
[319] Korán, Abdel Rahman Mihalffy fordítása 310. magyarázatos lábjegyzet
[320] Jany, 2016, 241.

Amennyiben az elkövető nem öl, nem tulajdonítja el mások tulajdonát, csupán akadályozza azok továbbjutást, akkor a szankció részét nem képezheti az emberi élet kioltása, vagy végtagok eltávolítása, csupán a száműzetés büntetése szabható ki.[321]

A hitehagyás bűncselekményét az iszlám jog halálbüntetéssel bünteti. Ebben az esetben is vannak enyhítő körülmények, mint példának okáért a nők és rabszolgák esetében. Az imént említett esetekben fennáll a lehetősége a börtönbüntetésnek megtérésük napjáig. Férfiak esetében felajánlják a hitükhez való visszatérés lehetőségét, majd három nap gondolkodási időt követően, amennyiben nem hajlandó hitéhez hű lenni, kivégzik az illetőt.[322]

3. Taᶜzīr – a hatóság által kiszabható büntetéseket foglalja magában. Olyan bűncselekmények kerülnek ebbe a kategóriába, amelyek nem illeszkednek sem a jinᾱyāt, sem a hadd kategóriájába. Mivel itt a cselekmények nagyon sokszínűek, ezért nem is konkretizálják azokat. A taᶜzīr valójában az állam jogkörébe tartozó hatalom gyakorlása, amelyre nincs hatással a vallási jogszabály.[323]

Látható, hogy a szokásjogon alapuló törvénykezéstől egészen az állami kormányzati rendszerig fejlődik a büntetőjog, ahol már hatóságok bevonásával kívánnak érvényt szerezni a törvényeknek. A három történelmi szakasz egyidőben jelenik meg, azok egyesítésére nem volt törekvés. Mivel a kísérleti szándékot sem a jinᾱyāt, sem a hadd nem ismeri, ezért az eljáró hatóság a taᶜzīr hatáskörében tárgyalja és szankcionálja. De ugyanígy megemlíthetjük a hamis tanúzást, vagy a visszaeső bűnözök esetét, amely a taᶜzīr által hivatalból üldözendő. A taᶜzīr esetében a súlyos büntetések mellett a megszégyenítés eszközeit is előszeretettel használták.

6.4. Iszlám eljárási szabályok

[321] Jany, 2016, 241.
[322] U. o.
[323] Jany, 2016, 244-245.

Az iszlám jog eljárási szabályai legtöbbször csak formalitást képeztek, nem beszélve arról, hogy a legtöbb esetben nem tettek különbséget büntető és polgári eljárás között. Ez annak volt köszönhető, hogy a büntetőügyek többsége is a felperes követelése és beadványa alapján indult meg. Kevés esetben fordult elő, amikor a bíró tudomására jutott egy bűncselekmény elkövetése és hivatalból eljárást kezdeményeztek.

Az eljárás kezdetén a bíró megvizsgálta a felperes követelését, amelyet követően vagy visszautasította, vagy kitűzte a tárgyalás időpontját, az alperes jelenlétéről magának a bírónak kellett gondoskodnia.[324]

Az iszlámra jellemzően ezen a területen is különbséget tesznek a nők és a férfiak között. Habár jogszabály nem tiltja, hogy a nők és férfiak tárgyalása egyidőben legyen esedékes, mégis a gyakorlatban más-más időpontokat jelöltek ki a nők és férfiak számára. A férfiak térdepelve, a nők pedig törökülésben hallgatták végig a tárgyalást.

A tárgyalás elején a felperes és az alperes nyilatkozata esedékes, amennyiben megegyeztek, hogy melyikük vezeti elő azt először. De ha nem tudtak megegyezni, akkor a bíró sorsolás útján döntötte ezt el. Ezt követte a bizonyítási szakasz, amely a felperes dolga volt és ahol a tanúvallomások élveztek előnyt az írott dokumentumokkal szemben. Bizonyos esetekben, ritkán elfogadták az írásos dokumentumokat is. Mivel az eljárás folyamán a hangsúly a tanúvallomásokon van, amelynek igazságtartalmáról a bíró nem győződhet meg és a bíró által kiszabott ítéletnek igazságosnak és jogerősnek kell lenni minden körülmények között, azaz a bíró döntése számonkérhetővé válik, ezért a bíró kiszolgáltottá válna az eljárás szabályainak, és az vád érhetné, hogy visszaél a hatalmával és kétségbe vonja az igazságszolgáltatás hitelességét. Ennek elkerülése végett a bírónak nem feladata az igazság felfedése, ő csupán az eljárás felvigyázója, irányítja az eljárást, őrködik a felek egyenlő bánásmódjának megtartásáról, meghallgatja a tanúkat és semlegességét megtartva döntést hoz az ügyben. Az ítéletnek a tárgyaláson elhangzott tények alapján kell igaznak lennie. Amennyiben bebizonyosodik valamelyik tényről,

[324] Jany, 2016, 245-246.

hogy hamis, abban az esetben az nem befolyásolja a jogerős ítéletet és a bírót mentesíti az elkövetett esetleges hibáktól, mert a tények igazságának ismertetése a feleket terheli.[325]

A bíró mellett a tárgyaláson jelen volt az ajtónálló, akinek az volt a feladata, hogy a tanúkat bevezesse, rangjukat ismertesse és szükség esetén a feleket a bírótól távol tartsa. A bíró munkáját továbbá segítette a titkár, aki a jegyzőkönyvet készítette.

Az az ítélet szorul revízióra, amely a Korán szabályaival nem megegyező, továbbá ha

- az eljárás során komoly hiányosságok, jogtalanságok merültek fel (a tanú nem felelt meg a feltételeknek, olyan tényen nyugszik a döntés, amely nem valós),
- az ítéletet követően új tények merültek fel,
- a hatóság túllépte a hatáskörét,
- az ítélet a perben nem szereplő harmadik személy jogát sérti,
- az ítélet nem tartalmazott megfelelő indoklást,
- az ítélet igazságtalan, megvesztegetés útján jött létre.

A bíró megvesztegetése útján hozott vagy a bíró elfogultságából született ítélet esetén az ítéletet hozó személy felelősségre vonható, megbüntethető, az igazságszolgáltatástól eltiltható. Ebben az esetben a bírót, amennyiben fizikai büntetést szabott ki, akkor őt is ugyanazzal büntették.

Mindig megvolt annak a lehetősége, hogy még mielőtt a hivatali utód feltárja a bíró által elkövetett jogtalanságokat, a bíró visszavonja ítéletét és újratárgyalja az ügyet.[326]

6.5. A dzsihád

[325] Jany, 2016, 246-247.
[326] Jany, 2016, 247.

A történeti hátteret megvizsgálva a siyar fogalommal találkozunk, amely kezdetlegesen életrajzi elmesélést jelentett. Általában az elmesélés tevékenységét hivatásos elbeszélők hajtották végre. A siyar megismertette Mohamed próféta és követőinek történeteit, kihangsúlyozva az iszlámért, Allahért, szent célért hozott küzdelmes áldozataikat, amelyeket verbális eszközökkel, illetve kardokkal vívtak meg. A harcok megörökítése a siyart új értelemmel ruházta fel, amelynek köszönhetően a fogalom a hitetlenekkel szembeni küzdelmet is jelentette. Mohamed magatartása isteni normákon nyugszik, ezért minden muszlim számára követendő. A próféta cselekedetei és megnyilvánulásai mintaértékűek, ezért joghézagpótlóként a Korán kiegészítéseképpen hozzájárulnak az isteni jog üzenetének megismeréséhez.[327] Ennek köszönhetően válik a siyar a hitetlenekkel szembeni harc előírásává. Mint minden előírás, normákat tartalmaz arra vonatkozólag,

- miként kell megkezdeni a viszályt,
- a küzdelemben résztvevők és az imām feladatait,
- miként kell jogszerűen bánni az ellenséggel,
- a hadizsákmányra vonatkozó szabályokat,
- a küzdelem felfüggesztésére, megszűntetésére vonatkozó szabályokat,
- a hitüket elhagyó személyekkel kapcsolatos bánásmódot.

A siyar, Mohamed próféta harcainak ismertetése révén beépült az iszlám jogba és dzsihád néven kerül megismerésre a szent harcosok körében. „Mohamed egy fegyveres küzdelemből való visszatérést követően azt mondta, hogy most térünk vissza a kis jihādból a nagy jihādba.”[328] A dzsihád eredeti jelentése erőfeszítés. A dzsihád szó az arab nyelvben dzs-h-d igegyökből származik, amelyből képződhet a dzseheb ige, amely fáradozott, erőt fejtett ki jelentésekkel bír, illetve lehet a dzsuhd főnév alapja, amelynek jelentése fizikai, szellemi, mechanikus erő. Ha vallási kontextusba helyezem a vizsgált kifejezést, akkor egyértelmű, hogy a misszióért tett erőn felüli cselekedetet, tevékenységet jelenti. Mint minden vallási ideológiában, ebben az esetben a

[327] Jany, 2016, 248.
[328] Jany, 2016, 249.

dzsihád dualisztikus szemlélettel rendelkezik, hiszen a nagy dzsihád spirituális tartalommal bír, amely az ember belső küzdelmére utal, míg a kis dzsihád a fizikai értelemben vett fegyveres harc.[329]

A dzsihád mai értelme az iszlám jogtudósoknak köszönhető, akik az értelmezés során a kifejezés dualizmusát kivetítették teljes mértékben a fegyveres harcra, ahol kidolgozták a támadó háborúra és a közösség önvédelmére szolgáló szabályokat.[330] Az előbb említett szemléletet közösségi kötelezettséggel (fard kifāya) és a folytonossággal erősítette meg. A közösségi kötelezettség elsősorban nem az individuumot terheli, hanem a közösséget. Az egyén szerepvállalására akkor kerül sor, ha a jogtudósok által felállított logikai kritériumok valamelyike vonatkozik rá, mint például

- a megtámadandó területhez lakik a legközelebb,
- védekezés esetében, ha ostromlott területen lakik.

A küzdelem folytonosságát mindaddig fenn kell tartani, míg célját el nem éri és ezáltal megszűnik a közösségi kötelezettség. Hosszabb harcok esetén rövidebb idejű fegyverkezési szüneteket lehet tartani, de végső fegyverletételre nem kerülhet sor a muszlimok részéről, mert az ellentétes a dzsihád meghonosodott jellegével.

A dzsihád a jogszabályok szerint azok számára előírt kötelezettségvállalás, aki férfi, felnőtt, mentálisan beszámítható, fizikailag egészséges, nem rabszolga, rendelkezik megfelelő anyagi fedezettel a háború viseléséhez.[331]

Érdekességképpen megjegyezném, hogy ezen a területen is, mint az iszlám jog számos területén az iszlám jogtudósuk dualisztikus világlátást eszközölnek, megkülönböztetve az Allah népét a más hitűektől, értve ez alatt a földrajzi területeket is. A dzsihád szemléletében minden olyan terület, amely nem muszlim lakta, háborús övezet. Ezeket a területeket dār al-harb-nak nevezték, amelynek jelentése: háború területe. A dār al-harb területen élőket a muszlimok megvetik, alsóbbrendűnek tartják, hiszen ők nem ismerik Allah

[329] Munif, 2021: A dzsihád valódi jelentése a vallástudományban
[330] U.o.
[331] Jany, 2016, 251.

kijelentéseit, továbbá az iszlám jogászok által a Koránból ismert jogi és szertartásos szokásokat nem tartják. A kutatás folyamán a dār al-sulh kifejezés előtérbe került, amely politikai háttérrel rendelkező szerződéses jogviszony, amely muszlimok és a dār al-harb területen lakók között jön létre bizonyos kritériumok és feltételek alapján. A háborús terület lakói ezáltal szövetségesei lesznek Allah népének.

A fent leírtaknak megfelelően a dzsihád két formát ismer a hitetlenek területének meghódítására:

- küzdelem árán,
- szerződéses jogviszony keretében. A második lehetőség valójában egy védekező mechanizmus, hiszen számos olyan dār al-harb terület van, ahol katonai fölényük jóval nagyobb, mint az iszlám államoké.

A harcnak eredményességét tekintve az iszlám jogban két következménye lehet. Amennyiben az ostrom alá vett területek lakói behódolnak, dhimmī polgárokká válnak, azaz megtarthatják vallásukat, de területileg az iszlám államhoz tartoznak. Ellenben, ha az ellenség nem hódol be és kitartanak a végsőkig és fegyver által legyőzötteké váltak, akkor nem tarthatták meg kiváltságos jogaikat és vallásukat, mivel rájuk a siyar szabályai vonatkoztak. A legyőzött területek lakói, amennyiben nem vették fel az iszlám hitet adó megfizetésére kötelezték őket, de ha Alláh imádatára áttértek, abban az estben mentesültek az adó terhe alól, hiszen az adó megfizetésére a muszlim nem kötelezhető.[332]

Mohamed a küzdelem során megtiltotta a nők és gyermekek megölését, továbbá az átverésen alapuló harcot is. De a nők és a gyermekek megölhetők, ha a küzdelem során harcolnak saját területük védelmében. Számos vita tárgyát képezte a kalifák körében, hogy a próféta tiltása mellett mely társadalmi rétegeket nem szabad megölni, bántalmazni. Al-Shāfiʿī kalifát a történelem egyik legkegyetlenebb vezetőjeként örökítik meg, hiszen úgy vélte, hogy az ellenséget meg kell ölni, ez alól még szerzetesek és idősek sem képezhetnek

[332] Munif, 2021: A dzsihád valódi jelentése a vallástudományban

kivételt.[333] Az iszlám jogtudósok között konszenzus volt atekintetben, hogy a meghódított területeken élő személyeket megcsonkítani nem lehet, hiszen a küzdelem csak fegyverek árán vívható meg. A legyőzött népeket rabszolgasorba kényszeríthetik nemtől és kortól függetlenül. A rabszolgák kivégezhetők, eladhatók, adó megfizetésére kötelezhetők, váltságdíj árán kiválthatók. A siyar kidolgozott szabályokat tartalmazott a hadi zsákmányok elosztását illetően, de vita tárgyát képezte mindig a meghódított övezetek mezőgazdasági területeinek elosztása is.

Az amān jog illeti meg a hitetlen államok követeit, akiknek az iszlám állam területén feladatuk van. Valójában ez a jog azonos a ma ismert diplomáciai mentességgel, amelynek hátterében az iszlám állam esetében kereskedelmi és politikai érdek húzódik meg.

Az immām az egyetlen olyan személy, aki fegyverszünetet hirdethet, de azt csak indokolt esetben, amikor az ellenség katonai túlerővel bír vagy csak így hárítható el az iszlám államot érő pusztítás. A fegyverszünet, Mohamed gyakorlatából adódóan legfeljebb tíz évre köthető, de ez adott esetben újabb tízévre hosszabbítható. Békeszerződés csak abban az esetben köthető, ha az Allah-hitűek kevesebben vannak és a küzdelemben veszteségként kerülnének ki. Ellenben, ha Allah népe erőfölényben van, akkor békeszerződés nem köthető, hanem a csatát meg kell vívni.

7. A modern iszlám

Az iszlám mindig is küzdött és küzd a jog és a vallásosság diszharmóniájával. Mivel számos jogi aktus szokásjogon alapszik, vagy a Koránból, sunnából eredeztethető, ezért az őt körülvevő fejlődési tendenciák akár jogi, akár társadalmi értelemben provokálják. A provokáció nemcsak a szekularizáció irányában történő elkötelezettséget jelenti, hanem az iszlám jogászok közötti konfliktusok forrásává is vált. Legtöbb esetben az ellentét a szavak, a jogi terminus technikusok értelmezéséből fakad, hiszen nem mindenki ugyanazt értette, érti egy-egy kifejezés alatt. A modern világ eszmeisége, az

[333] Jany, 2016, 252.

iszlám világban nem az elvárt eredményeket hozta, sőt inkább a muszlim közösség társadalmi, vallási, jogi értékeinek megőrzése érdekében a fundamentalizmus irányába fordult, kizárva minden olyan tendenciát, ami a hagyományos iszlámot kifogásolja vagy bírálja. A neofundamentalizmus összehozta a különböző álláspontokat, doktrínákat valló közösségeket és egy egységes cél elérése érdekében egyre erőteljesebbé vált a szekularizáció és a nyugati kultúra elutasítása. Ez eredményezi az iszlamizmus megjelenését, amely már ötvözi a fundamentalizmust a nyugati világ néhány ideológiájával. A cél ebben az esetben sem a nyugati kultúra, közeg vagy jogrendszerek elfogadása, hanem épp ellenkezőleg, azok iszlamizálása, azaz felhasználva a nyugati elemeket, új értelmezést tulajdonított azoknak az iszlám érdekeinek megfelelően. Az érdekek érvényesítése az iszlamizáció érdekében számos ponton összecseng a dzsihád akaratával, ebből fakadóan az iszlamizmus nem veti meg az erőszakot, amennyiben célt ér el általa. Itt már nemcsak vallási érdekek húzódnak meg a háttérben, hanem egyre inkább az erőviszonyok elmozdulnak a politikai érdekek irányába. „A dzsihád szeretete áthatja egész életemet, a lelkemet, érzéseimet, a szívemet, érzelmeimet. Ha a felkészülés [a dzsihádra] terrorizmus (irháb), akkor terroristák vagyunk (irhábijjun). Ha a becsületünk megvédése szélsőségesség, akkor szélsőségesek vagyunk. Ha az ellenségeink elleni dzsihád fundamentalizmus, akkor fundamentalisták vagyunk.”[334]

Mohamed Ayoub úgy vélte, hogy az iszlamizmus nem más, mint önös politikai érdekek érvényesítése az iszlám vallás által. Valójában ez egy gazdaságpolitikai fejlődési tendencia, hiszen a megújulást az motiválja, hogy a nyugati államok gazdaságilag, politikailag megerősödtek. Az iszlám térség fejlesztése minden tekintetben csak akkor valósulhat meg, ha képes felzárkózni a nyugati államok technikatudományához. Ehhez szükséges a jogszerűen

[334] Musallam, Adnan A.: From Secularism to Jihad: Sayyid Qutb and the Foundations of Radical Islamism (Praeger Publishers, Westport, CT 2005, 191. o.) és Omar Nasiri: Inside the Jihad: My Life With Al Qaeda. A Spy’s Story (Basic Books, New York, 2006, 151. o.) művei alapján idézi: Aaron Y. Zelin: Jihadis and the Use of the Terms Terror, Terrorist, and Terrorism: A Contextual and Semantic Understanding from Islamic Tradition. https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=revisioning (2022.04.16.) Domokos Tibor fordításában.

működő bírósági rendszer, amelynek feltétele a szekularizált jogrendszer, a fejlett politikai rendszer, amely biztosítja az intézmények jogszerű működését és nem utolsósorban alkotmányos biztosítékot nyújt a tulajdon megvédésére. A felsorolt elemek nagy része hiányosan vagy egyáltalán nem volt felelhető a klasszikus iszlám jogban. Ezek valódi átformálására vagy esetleges kiegészítésére valójában nem kerülhetett sor, hiszen ezáltal meghasonulás lépett volna fel az iszlám jogban. A nyugati világ jogrendszereinek beépítése az iszlám jogba csupán egy kisebb társadalmi réteg törekvése maradt, mert az iszlám társdalom nagy része számára inkább aggasztóak a hitetlenek modelljei, mint sem elfogadják azokat. Ebben a struktúrában egyértelművé válik, hogy nem egy fundamentalista jogrendszer reformálására van tendencia, hanem inkább egy állami jogrendszer kialakulását részesíti előnyben, ahol sértetlenül megmarad a házasság és az öröklés joga a nyugati rendszerben kételkedő nép számára. A legnagyobb problémát az jelenti, hogy az állami jogot akarja az iszlám jog szintjére emelni, de tudjuk, hogy egyetlen jogalkotó van az iszlámban, maga az Isten, s minden, ami ezen felül van, az ördögtől való. Már pedig egy állami jogrendszerben a jogalkotás egy emberi folyamat, nem beszélve arról, hogy az ember által alkotott alkotmány képezi az állam fundamentumát. Omar mullah kijelentésével egyértelművé tette, hogy az iszlámban az államnak nincs nagy jelentősége, hiszen „a Korán a mi alkotmányunk.”[335]

[335] Jany, 2016, 271.

VII. Az offenzív iszlám és a defenzív Nyugat csatája a provokatív szekularizáció folyamatában

1. Huntington nézeteiről

Az előző oldalakon megismerhettünk két kultúrát, amelyek mára már szorosan egymás mellé kerültek Európa területén. Azt is láthattuk, hogy e két társadalom, entitás között számos eltérés van, és ezek a különbségek Európában a bűncselekmények növekedéséhez vezettek, ami valójában abból fakad, ami az integráció akadálya is, hogy a törvényről alkotott kép tejesen más. Ezen a ponton két pólusról kell beszélnünk, amely szorosan összefügg a vallással. A szekularizáció Nyugaton részben végbement és a vallási törvénykezés elválasztásra került az állami jogrendszertől, amely elősegítette a rohamos

modernizációt és annak az eszméjét, hogy Európában a nemzetek összefogása egy erős Európai Uniót eredményezhet. Az utóbb említett hatalom fennmaradásának reményét az immanens jogrendbe helyezi, míg ezzel ellentétben az iszlám, mint vallási hatalom jelenik meg, ahol az erőt, a hatalmat maga az Isten garantálja. Ennek megfelelően az ember alkotta jogrend nem képezheti egy ország vagy nemzet egyensúlyát, sőt az ember alkotta törvény nem Istentől való, hanem csakis a transzcendens akarata, amely Mohamed próféta által kinyilatkoztatott szabályok, törvények összessége. A szabályok értelmezése, megismerése, a prófétai magatartás elsajátítása teremti meg az úgynevezett iszlám jogot, amely a világon élő muszlimok társadalmát és egységét hozza létre.

Samuel P. Huntigton A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása című művében, amely mostanra elismert alkotássá vált úgy a politológusok, mint a demográfiai kutatók körében, rámutat arra, hogy a hidegháborút követően már nem a nagyhatalmak harcával kell szembenéznünk, hanem a civilizációk csatájával, ahol a kialakuló konfliktusokat nem politikai eszmék okozzák, hanem kulturális különbségek, amelyeknek legalapvetőbb eleme a vallás. Huntington 1996-ban vizionálta a XXI. századot eddig nagymértékben meghatározó problémát, hiszen a 2015-ben megerősödő migráció nem országok vagy politikai nagyhatalmak csatája, hanem az állampolgárok, nemzetek küzdelme lett. Sem az Európai Unió, sem a harmadik világbeli országok nem küldtek hadüzenetet, mégis Európa térfelén belső konfliktus alakult ki a kultúrák között.

A hidegháborút követően Huntington nem a világháborúk által felállított földrajzi határvonalakról ír, hanem egy új kezdetről, új határokról, amelyek kulturális törésvonalokon jönnek létre, és ezzel egyidőben a kulturális identitás jelképei, mint a kereszt, fejkendő, zászló kerülnek újra előtérbe. „Az emberek régi-új identitásokat fedeznek fel, régi-új zászlók alatt menetelnek, amelyek régi-új ellenségek ellen vívott háborúkat eredményeznek.”[336] A szerző felhívja a figyelmet többek között arra az 1994. április 18-án történt eseményre, amikor

[336] Huntington, 2006, 8.

2000 ember Szarajevóban Szaúd-Arábia és Törökország zászlóit lengette, nem az Egyesült Államokét, nem az ENSZ-ét vagy NATO-ét, ezzel tudatva a világgal, hogy a Szarajevóban élők a muszlimok barátai és velük éreznek együtt.[337]

A civilizációk egészen a Kr. u. 1500-as évekig nem érintkeztek, vagy ha igen, akkor minimális kapcsolat volt közöttük. De ezt az időszakot követően a nyugati nemzetállamok között sokpólusú rendszer alakult ki. Ez többek között a nagyhatalmak gyarmatosító politikájának köszönhető, ami egyben a migráció előfutára lett, mert a harmadik világbeli országoknak megmutatták, hogy milyen jó gazdasági, politikai, társadalmi jólétben élnek. Ugyanakkor egy dualizmus alakul ki a Nyugat és a Kelet között. Majd a kommunizmus megtörése után a népek nem politikai vagy gazdasági eszmék, ideológiák alapján kezdik megkülönböztetni magukat, hanem kulturális alapra helyezik identitásukat. A közös történelem, nyelv, vallás, szokások alapján definiálják magukat az embercsoportok. Ennek felismerésével kezdődően a politikai érdek középpontjában az identitáskeresés áll, amely nem zárható földrajzi vonalak közé. „Csak akkor tudjuk, kik vagyunk, ha azt is tudjuk, kik nem vagyunk, sőt gyakorta csak akkor, ha azt is tudjuk, kik ellen vagyunk."[338]

Habár továbbra is a világon a nemzetállamok jelenléte dominál, azért már nem annyira egységes a kép, hiszen mostanra 7 vagy 8 civilizáció van, melyet befolyásosnak tart Huntington. A Henry Kissinger által említett legalább 6 nagyhatalmat Huntington kiegészíti és így nyilatkozik: „…vannak továbbá fontos iszlám országok, amelyek stratégiai jelentőségű földrajzi helyzetük, nagy népességük és/vagy olajkészleteik miatt komoly befolyással bírnak a világpolitikai események alakítására. Ebben az új világban a helyi politika az etnikumok politikája, a világpolitika pedig a civilizációk politikája."[339] A szerző nem véletlenül használja a civilizációk kifejezést, azaz a többes számot, mert úgy gondolja, már nem a német kultúra vagy civilizáció a mérvadó, hanem azt egy adott nép egészére vonatkoztatja. A XIX. században Németországban a

[337] U. o.
[338] Huntington, 2006, 10.
[339] U. o.

gondolkodók a civilizációt és a kultúrát egymástól szétválasztották. Ez az irány a mai napig jelen van a német köztudatban, de máshol ezt ilyen formában nem fogadták el.[340] Ugyanakkor kiemeli, hogy a civilizációk legfontosabb eleme a vallás és a fő civilizációkat a fő vallásokkal lehet beazonosítani. A civilizáció ilyen értelemben a legerőteljesebb kulturális kapocs a népek között. Az egykori görög-római, bizánci, közép-amerikai, mezopotámiai civilizációk eltűntek a történelem folyamán és maradt a kínai, a japán, az iszlám, a nyugati, ezeket Huntigton kiegészíti az ortodox, a latin-amerikai és az afrikai civilizációkkal. A könyvben hangsúlyozza, hogy a civilizációk nem rendelkeznek egyértelmű határokkal, és nem létezik egyetemes emberi civilizáció.

A mi esetünkben az iszlám civilizációt tesszük a vizsgálódás tárgyává. Huntigton egyértelműen úgy nyilatkozik az iszlámról, amelyet minden jelentős kutató, tudós elfogad vagy elismer, mint önálló civilizációt. A VII. században az Arab-félszigeten megjelenő iszlám rövid idő alatt megjelenik Észak-Afrikában, az Ibériai-félszigeten, Közép-Ázsiában, az indiai szubkontinensen és Délkelet-Ázsiában. Ez a fajta területi megosztottság eredményezi az iszlámon belül több különálló alcivilizáció megjelenését, mint a török, az arab, a maláj vagy a perzsa. Itt említésre méltó, hogy az afrikai civilizációt a nagy kutatók nem ismerik el, mint önálló entitást, azzal indokolva, hogy az afrikai kontinens nagyon megosztott: északkeleti partja iszlám civilizációhoz tartozik, Etiópia külön civilizáció, a fennmaradó rész a nyugati civilizáció befolyása alatt áll a gyarmatosításoknak következtében, ahová a nyugati népek magukkal vitték a kereszténységet. A Nyugat kifejezést egyértelműen egyoldalúan használja a szerző és alatta a (nyugati) kereszténységet érti.[341] Huntington művében Christophe Dawsont idézi, aki azt állítja, hogy „a nagy vallások a talapzatok, amelyeken a nagy civilizációk nyugszanak.”[342]

Fontos látni, hogy az 1500-as évet követően a nyugati kultúra rohamos növekedésnek indult, a társadalom sokszínűvé vált, jellemzően multikulturális társadalmak alakultak ki, a növekvő kereskedelem, a technikai vívmányok

[340] Huntington, 2006, 30.
[341] Huntington, 2006, 34-35.
[342] Huntington, 2006, 36.

fejlődése egy új fundamentumot hoztak létre a világpolitikában. A nyugati civilizáció ezáltal nagyhatalommá növi ki magát és hatást gyakorol a többi civilizációra. Az orosz, a japán, az etióp civilizációk egyedülállóan voltak képesek ellenállni a Nyugat nagyhatalmi nyomásának. „Négyszáz éven keresztül a civilizációk közötti kapcsolatok abból adódtak, hogy a nyugati civilizáció leigázott más társadalmakat… Nyugat nem azzal hódította meg a világot, hogy eszméi, értékei vagy vallása (melyre egyébként alig-alig tudott áttéríteni más civilizációhoz tartozó embereket) magasabb rendű lett volna. Sikerét sokkal inkább a szervezett erőszak alkalmazásában való jártasságának köszönhette. A nyugatiak gyakran megfeledkeznek erről a tényről, a nem nyugatiak azonban soha."[343]

A XX. század sorsfordulatot hozott, az erősnek tűnő Nyugat hanyatlani látszik, és a Nyugat elleni lázadás veszi kezdetét. Egyúttal megállapíthatóvá válik, hogy a világ nagy vallásai nem a nyugati civilizáció szüleményei, a nyugati eszmeiség hanyatlása pedig más vallások megerősödéséhez vezet.[344] A Nyugat és ezáltal a kereszténység folyamatosan defenzívába vonul, míg a többi civilizáció megerősödik és némelyik vallás közülük a Nyugat által kiprovokált ellenszenvének hangot adva offenzív magatartást ölt magára. Így válik a politikai ideológiai küzdelem a vallások csatájává, valamint a vallások csatája politikai érdekekké.

A Nyugat hanyatlásáról árulkodik az a tény, hogy míg 1958-ban a világ népességének 9,8%-a beszélt angolul, addig 1992-ben már csak 7,6% beszélte e nyelvet. Ezzel ellentétben az iszlám országok népességének növekedésével arányosan nőtt az iszlám területen őshonos nyelvek használata.[345] „A történelem folyamán a nyelvek megosztása a világon mindig a hatalom megosztását tükrözte… A hatalom megosztásának módosulása változáshoz vezet a nyelvek használatában is."[346]

[343] Huntington, 2006, 39.
[344] Huntington, 2006, 41.
[345] Huntington, 2006, 47-48.
[346] Huntington, 2006, 50.

A doktori disszertáció előző fejezetiben láthatóvá vált, hogy a világ két legnagyobb térítő vallása a kereszténység és az iszlám. Az elmúlt évtizedekben a demográfiailag megnövekedett iszlám egyben vallási gyarapodást is hozott magával. A migráció az iszlám vallás kartográfiai határait lépi át és teszi elérhetővé és vonzóvá különböző társadalmak számára: „Hosszú távon azonban Mohamed a nyerő. A kereszténység elsősorban megtérés útján terjed, míg az iszlám megtérés és reprodukció útján."[347]

A Nyugat nem az inkulturáció jegyében közelíti meg a Keletet, hanem az egyetemes kultúrát akarja érvényesíteni. Európa jó példája annak, amit Huntington állít: egyetemes civilizáció nem létezik; talán az integráció kapcsán fogalmazhatunk úgy, hogy európai társadalmi elvárás lézetik az újonnan Európa területére érkezők irányában. De már ez sem mérvadó, hiszen ezeket is hajlandó Nyugat-Európa feladni, amint láttuk az Európai Unió 2021-2027-es integrációs tervében.

Huntington könyvében rávilágít arra, hogy mi is a Nyugat. Nem más, mint görög-római örökség, amely a katolicizmus, protestantizmus hitében éli meg hétköznapjait, egy olyan vallási spiritualizmus jegyében, amely elválasztásra került a világi tekintélytől és amely egységét a római örökségben gyökeredző jogrend biztosítja, mindezt megélve egy multikulturális társadalomban, ahol az individualizmus ideológiái is szárnyra kapnak. Ezek a jellemzők nemcsak nyugati társadalomban lelhetők fel, de ezek egysége csak a Nyugatra jellemzőek.[348]

A dominancia jegyében akarta a Nyugat megismertetni a keleti kultúrákkal a modernizációt, közben arra törekedet, hogy nyugatiassá tegye őket. Egyes civilizációk elutasították a Nyugat ajánlatát, voltak olyan társadalmak, kultúrák, melyek elfogadták a modernizációt: példának okáért Törökország. Továbbá voltak, akik elfogadták a modernizációt, de a nyugati ideológiát megvetették. Az iszlám tekintetében a modernizáció, azaz a különböző technikai vívmányok fejlődése, az iparágak növekedése nem ütközik

[347] Huntington, 2006, 52.
[348] Huntington, 2006, 55-58.

a saríába és nem képezi konfliktus forrását. Ám a modernizációhoz társuló nyugati szemlélet, vallás már nem elfogadható számukra. A bűncselekmények esetében a modernizáció nyújtotta összes eszközt az iszlám világ felhasználja a Nyugat ellen. Ennek jó példája a terrorizmus, ahol az online világ nyújtotta lehetőségek teret biztosítanak a toborzáshoz, valamint a cyber bűnözésnek. Önmagunk meghazudtolása volt azt hinni, hogy a társadalmi, gazdasági modernizáció az emberi civilizáció leglényegesebb alappillérét, a vallást szorítja háttérbe.[349]

Ezek a fajta provokációk tették a Nyugatot ellenséggé az olyan területeken, ahol a jogos érdek egyben vallási érdek. Így a Nyugat térhódítása az iszlám területén azt váltotta ki, hogy önmaguk és hitük megóvása érdekében a modernizációt iszlamizálták.[350]

Ez vallási megújuláshoz vezetett, amely egyben teret hódít, és olyan területeken és társadalmakban talál hívő közösségekre, ahol korábban nem rendelkezett tagokkal, ugyanakkor az eddig fennálló közösségekhez tartozó személyeket arra ösztönözte, hogy még inkább forduljanak vallási identitásuk irányába: „A fundamentalista mozgalmak roppant erejűek, és jelentős politikai hatásuk lehet. Ugyanakkor csak felszíni hullámai a jóval tágabb és mélyrehatóbb vallási áramlatnak…”[351] Bernard Lewis azt a megállapítást tette, hogy a muszlimok a nehéz, kritikus időkben identitásukat a vallási közösségekben találják meg, ahol az iszlám, mint önálló entitás jelenik meg, amely nem korlátozható egy etnikai csoportra, vagy amelyet nem határoznak meg a területi, földrajzi kritériumok.[352]

Mindent egybevetve és megvizsgálva a mai helyzetet, nyíltan kimondhatjuk, hogy a vallási öntudatosodás, a mobilitás, valamint a népességnövekedés hozható összefüggésbe az Európai Unióban kialakult társadalmi konfliktussal. Azt is meg kell állapítanunk, hogy a teret hódító iszlám mozgalmak szekularizmus-ellenesek, azaz provokációként élik meg a Nyugat

[349] Huntington, 2006, 77-78.
[350] Huntington, 2006, 79.
[351] Huntington, 2006, 79.
[352] Hassan, 1992, 52-55; Jelen, 1991, 55.

törekvéseit, és a felsorolt tények összességének köszönhetően nyugatellenesek is. Amíg más civilizációk a gazdasági fejlődést tartották fontosnak, addig a muszlimok Allahba vetették hitüket, akitől a hatalmat, a reményt, a fejlődést, illetve az önigazolást várják. Az iszlám kultúra egyértelművé tette ezáltal, hogy nem akar alkalmazkodni a nyugati civilizációhoz és nem tőle vár megoldást, hanem önmagában, az iszlámban kívánja megtalálni azt.

Az iszlám újjászületése már nem csak a Keletet érinti, hanem a Nyugatot is. A migrációs áradatokkal érkező muszlimok identitásukat ebben a megújuló vallási törekvésben lelik meg. Ali E. Hillal Dessonki iszlámszakértő úgy fogalmaz, hogy az iszlám törvények törekednek leváltani a nyugati szabályokat, ugyanakkor a vallásos nyelv, szimbólúmok használata erősebb lesz. Az iszlám közösségek nagyobb hangsúlyt fektetnek az oktatási intézményekre, szem előtt tartva az iszlám társadalmi magatartásformákat. Erős hívás van az iszlám részéről a személyek irányába, hogy járjanak mecsetekbe, vegyenek részt vallási szertartásokon. Ezek összességében kevesek lennének, ezért fontos bizonyos muszlim csoportok politikai szerephez juttatása, hogy képviselni tudják érdekeiket a világi kormányzattal szembe, valamint az iszlám államok és csoportok között létrejöjjön az összetartozás eszméje, a nemzetközi szolidaritás. Az iszlamizáció az előbb említett ideológiák mentén megjelent, a társadalmi és politikai területeken is. „Egyet, mintha mégis igazolna az idő. 1995-ben minden olyan állam, melynek túlnyomó részt muzulmán lakossága volt – Irán kivételével – kulturálisan, társadalmilag és politikailag sokkal inkább iszlám irányultságú volt, mint tizenötévvel korábban.”[353]

Az iszlám világ politikai vezetői hamar feleszméltek és rájöttek, hogy a szekularizált világkormányzásnak nincs nagy ereje a muszlim nép felett. Ennek megfelelően számos muzulmán államban iszlamizálják a törvényeket: Indonéziában az állami jogrendszerbe iszlám törvények kerülnek be. Malajzia kettős jogrendszert alakít ki, egy iszlámot és egy világít. Palesztinában a törvényszékek rendszerében bevezették az iszlám vallási büntetési formákat.[354]

[353] Huntington, 2006, 93.
[354] Huntington, 2006, 97.

A Nyugat és Kelet feszültsége egyre erősebbé válik, már csak azért is, mert a nyugati multikulturális társdalom részei az iszlám közösségek is, akik érvényesíteni akarják vallási törvényeiket. „A szaúdiak nyilván kétszeres elégtételt élveznek, amikor megalázó büntetésekkel sújtják a nyugatiakat, hiszen ezáltal nemcsak saját hatalmukat és függetlenségüket hangsúlyozzák, de egyúttal kinyilváníthatják azt is, hogy megvetik a kereszténységet és az iszlámot magasabb rendűnek tartják. A cél minden esetben az, hogy a Kelet előtt térdet hajtson a Nyugat. A szaúdi, líbiai és más kormányzatok arra használják olajkincsüket, hogy ezzel serkentsék és támogassák az iszlám újjáéledést, a muzulmán jólét pedig arra indítja az Allahban hívőket, hogy érdeklődésüket a nyugati kultúrától sajátjuk felé fordítsák és készen álljanak arra, hogy megerősítsék az iszlám helyét és jelentőségét a nem iszlám társdalomban is. „Ahogy korábban a nyugati gazdaság a nyugati kultúra felsőbbrendűségének bizonyítéka volt, úgy most az olajkincs vált az iszlám felsőbbrendűség bizonyságává.”[355] Az utóbbi idézetből érződik, hogy a Nyugat saját hanyatlásához járul hozzá. A Nyugat számára szükséges kőolaj az eszköz a Kelet kezében, hogy megerősítse önös érdekeit a nyugati civilizációban.

Törökországot, bárhonan is szemléljük, a fent említett csatának a vesztese, hiszen elfogadta a modernizációt és a nyugatiasodást, de mindig hangsúlyozza, ahogyan 1993-ban Tansu Çiller miniszterelnök asszony is tette, hogy Törökország „a Közel-Keletnek is része”. A miniszterelnök asszony személyében is kettősséggel találkozunk, hiszen otthonában hitének megfelelően és az iszlám szabályoknak megfelelően öltözködik, mégis a NATO találkozókon úgy nyilatkozott: „földrajzi és politikai tény, hogy Törökország európai állam.”[356]

2. Emberi jogok az iszlámban

[355] Huntington, 2006, 98.
[356] Huntington, 2006, 126.

Ha az emberi jogok felől vizsgáljuk meg a Nyugat és a Kelet jogi szemléletét, akkor is nagy szakadék található a kettő között. Számos vita volt az iszlám jogászok között arról, hogy az emberi jogok miként építhetők be a saríába, vagy esetlegesen bele sem kell építeni, mert megtalálhatóak, csak más kifejezés alatt, hiszen a vizsgált kifejezés nyugati eredetű. Mások viszont az iszlámot kötelezettség alapú kultúrának tartják, így az emberi jogok nem relevánsak, mert egy Allah hitű embernek fő jogi jellegzetessége, vagy ha úgy tetszik joga, Isten irányába kötelességét teljesíteni. Nem beszélve arról, hogy a saría örök, Istentől való jog, amelyhez sem hozzátenni, sem elvenni nem lehet, azt csupán értelmezni lehet. Azt pedig, ami nem található meg az iszlám jog forrásaiban, elég nehéz értelmezni. De ami megtalálható benne, az szöges ellentéte a nyugati emberi jogoknak. Ilyen például a rabszolgaság intézménye, a nőkkel és a kisebbségekkel kapcsolatos szabályok, illetve a faji, vallási alapú diszkrimináció.[357]

A disszertáció előző fejezeteiben olvashattuk a nőkre vonatkozó szabályokat, ahol arra is fény derült, hogy a nők jogai a férfiakéhoz képest csonkábbak, gondoljunk akár a házasság intézményére vagy az öröklésre.

A rabszolgaság intézménye mai napig él a gyakorlatban, nem feledkezve meg a yazidi és keresztény lányokról, akik szexrabszolgákká váltak, vagy azokról a személyekről, akik háború következtében kerültek fogságba és lettek rabszolgák, akikről a Korán külön rendelkezik. A rabszolgák eladhatók, ágyassá tehetők.

Még mindig él a diszkrimináció a muszlimok és nem muszlimok között. „A saría diszkriminatív személyi és magánjogi szabályai a házasság, öröklés és a családjog területén találhatók.”[358]

Sajnos ezeken mindaddig változtatni nem lehet, amíg a saría de facto van érvényben és magasabb rendűnek tartják a nyugati jogrendnél. Történelmi tény és ugyanakkor jogi rendelkezés, hogy a saría a XXI. században is törvényesíti a fent említett tényeket. A sunna, mint jogforrás, aminek alapja maga Mohamed,

[357] Drienyovszky, 2003, 441.
[358] Drienyovszky, 2003, 444.

akinek, és vallási követőinek is, voltak rabszolgái. Sőt mi több, a történelmi írások arról is beszámolnak, hogy a próféta egy kopt származású rabszolganővel vadházasság keretében szexuális viszonyt folytatott. A rabszolganőt állítólag ajándékba kapta Alexandria kormányzójától.[359] Mohamed prófétának köszönhető, hogy ma is él a rabszolgaság intézménye. A történelem során a keleti, az iszlám rabszolgakereskedelem vált a legnagyobbá, amely a gazdaság alapját képezte és a saríában rögzített szabályozásoknak megfelelően működött intézményes formában.[360] Bernard Lewis a Race and Slavery in the Middle East című művében a kezdetektől körbejárja a rabszolgaság témáját, kiemelve az iszlám világot. Rávilágít arra, hogy kezdetben a rabszolgaság gazdasági potenciál és törvényes intézmény volt. Ugyanakkor kiemeli, hogy az iszlám világban egy komplex emberkereskedelmi hálózat épült az intézmény köré, távoli területekről hozták a rabszolgákat kialakított útvonalakon, illetve kereskedelmi kapcsolatot ápoltak a keresztény Európával, Afrikával azok, akik beszállító szerepet töltöttek be.[361] A rabszolga eladható, elcserélhető volt, tulajdon tárgyat képezte, birtokolható volt.

A Korán nem a rabszolgaság intézményének létrehozója, hanem feltételezi annak meglétét (16. fejezet 75): „Allah példát vet: Egy szolga, ki a másik (ember) tulajdona, s ki nem képes semmire. A másik, kit mi a Tőlünk jövő szép gondviselésben részesítettünk, miből ő áldoz titkon és nyíltan. Egyformák-e? Legyen Dicső Allah! Mi több! Legtöbbjük nem tud."

Az abd kifejezés, ami a rabszolgát jelöli, nem képezte a kommunikáció állandó részét, inkább kerülték a kifejezést, helyette a ma malakat vagy aymanakum szavakat használták. Ezek a szavak egybevágtak a Korán 30. fejezetének 28. versével, ahol a rabszolgát „aki a jobb kezedé" szófordulattal illeti: „Példát vet fel nektek saját magatok (tapasztalataiból). Van-e társatok azok közül, kiket jobbotok bír, kiknek egyenlő részük van abból, mit

[359] A kopt származású Mária névre hallgató rabszolganő gyermeket is szül, akit Ibrahimnak hívnak. in Dzsihádfigyelő: Mohamed. https://dzsihadfigyelo.wordpress.com/kepek/ (2022.03.15.)
[360] Siska, 2016, 15.
[361] Lewis, 1990, 12-13.

gondoskodásként nektek nyújtottunk? Féltitek-e őket, ahogy magatokat féltitek? Ekképpen értelmezzük az Áyákat a népnek, kik felfogják."

A Korán számos olyan részt tartalmaz, amelyben a rabszolgákat bizonyos jogok illetik meg, továbbá kitér a rabszolgákkal való bánásmódra, illetve azok felszabadítására. Vezeklésképpen fel lehetet szabadítani egy rabszolgát, erre utal a következő vers (2. fejezet 178): „Ó, kik hisztek! Megíratott nektek az arányos ítélet az emberölésre. Szabad (emberért) szabadot, rabszolgáért rabszolgát, nőért, nőt. Akinek elengedi (büntetését) az (áldozat) bátyja, az illően rendezze el és adományozzon neki jóságáért. Ez könnyítés Uratoktól és kegyelem. Aki ezek után törvényt szeg, annak viszonzása fájdalmas szenvedés."

A rabszolga, aki magára vette az iszlám hitet, az hittestvérré vált, ugyanakkor magasabb rendűként tekintettek rá, mint a más vallású, hitetlen, pogány személyekre. Ez az intézmény a mai napig azért képes fennmaradni, mert arra a jogi doktrínára épül, hogy mindent szabad, amit nem tilt a saría, ebből adódóan, akiről nem köztudott, hogy rabszolga, az értelemszerűen szabadnak minősül, de az ember a másik ember szabadságát korlátozhatja, rabszolgává teheti, illetve felszabadíthatja őt.[362] Rabszolgává kétféleképpen lehetet válni: elsődlegesen rabszolgák leszármazottjaként, illetve másodlagosan a dzsihád során hadifogolyként és csakis az iszlám határain kívülről. Nem lehetett rabszolgasorba dönteni az árva gyermekeket, valamint a szabad személyeket. Muzulmán nem lehetett rabszolga semmilyen körülmények között, ennek megszegése jogellenesnek minősült. Bevett szokás volt, amivel ma, a XXI. században is találkozunk, hogy a foglyokért váltságdíjat kértek. A leigázott területek lakói, amennyiben magatartásukkal az iszlám tekintélyét, hírnevét megsértették, vagy az ellenség számára információt adtak ki, illetve nem fizették meg az adót, kikerülnek a védettség alól és rabszolgákká tették őket.[363]

[362] Kecia Ali, 2004.
[363] Siska, 2016, 17-18.

Mohamed próféta javára írható viszont, hogy a rabszolgákat számos jog illette meg és emberszámba vették őket. A próféta úgy vélte, hogy a rabszolgák felszabadítása Allahnak tetsző dolog. Lehetővé tette, hogy a rabszolgák pénzt keressenek, vagy hitelt vegyenek fel annak érdekében, hogy megváltsák szabadságukat. Amennyiben egy rabszolganő gyermeket szül egy rabszolgatartónak, akkor a gyermeket fel kell szabadítani és az az öröklés terén egyenjogúvá válik a rabszolgatartó többi gyermekével. A rabszolganőt a rabszolgatartó megtarthatta önmagának szexuális igényeinek kielégítése céljából vagy eladhatta kiházasítás céljából is. Annak a lehetősége is fennált, hogy maga a rabszolgatartó vegye feleségül a rabszolganőt. [364]

A rabszolgák jogait a saría tartalmazza és fenntartja annak a lehetőségét is, hogy amennyiben ezek a szabályok nem kerülnek betartásra, vagy megsértik azokat, a rabszolgák jogi úton panaszt tehetnek, amelynek eredménye akár felszabadításuk is lehet. A rabszolgát bántalmazni, túlhajszolni, kegyetlen bánásmódban részesíteni szigorúan tilos. Saját tulajdonnal, továbbá a rabszolga rabszolgával rendelkezhetett. Tulajdonosa árnyékában vállalkozhatott, és annak engedélyével férjhez mehetett. A rabszolga bíróságon nem tanúskodhatott, az általa elkövetett bűncselekmény miatt kiszabható bűnetetés a szabad személyre kiszabható büntetés fele lehetett, kivéve az emberölést. Ellenben a rabszolga megölése nem jár halálbüntetéssel. Hétéves kornál fiatalabb gyermekkel rendelkező rabszolganő semmilyen körülmények között nem választható el gyermekétől. Magasabb vallási státuszt nem tölthettek be, de számos olyan közigazgatási, katonai, diplomáciai pozícióba kerülhettek, amelynek köszönhetően hatalomra és vagyonra tehettek szert rabszolgaként.[365] Leslie P. Peirce történelemprofesszor, aki többek között az Oszmán Birodalom jog és társadalmi helyzetével is foglakozott, úgy vélte, hogy az utóbb említett tehetős rabszolgák hatalmuknál fogva rabszolgasorsukat véglegesen felszámolhatták.[366] De nem számolt azzal a ténnyel, hogy ezzel a cselekedettel a rabszolga elesett volna társadalmi pozíciójától, hiszen tulajdonosának,

[364] Kecia Ali, 2004.
[365] Siska, 2016, 20-22.
[366] Peirce, 1993, 38-39.

gazdájának megbízásából tölthette be a státuszt, amelyből bármikor el is mozdíthatta. Ilyen úgynevezett elit rabszolgáknak számítottak a mamelukok,[367] az eunuchok,[368] illetve azok ágyasok, akik gyermeket szültek.

Sok iszlám kutató úgy vélekedik, hogy a rabszolgaság az iszlám világban a XX. században végérvényesen megszűnt, nem a saría módosításával, hanem a világi törvények bevezetésével. De senki nem számol azzal, hogy az iszlám világ szerkezete nem egyezik meg egy európai állam szerkezetével, ahol az ember alkotta törvények tartják fenn a rendet. Ezzel ellentétben a saría örök és kötött szabályozás, amelynek megsértése, nem alkalmazása Allah ítéletét vonja maga után, továbbá az iszlám társadalom alapszerkezete a család, a törzsi kötödés, ahol a szokásjog van érvényben. Nem vitatom, hogy van olyan iszlám közösség, melynek tagjai a nyugati civilizáció valamelyik jeles oktatási intézményében tanultak és a modernizáció érdekében elfogadják a Nyugat ajánlatát, de törzsi szinten nem tudják a rabszolgaság intézményét megszűntetni. Claudia Otto, Jo Shelley és Hannah Ritchie a CNN újságírói 2021. október 26-án jelentették meg a German ISIS bride sentenced to 10 years in prison over death of Yazidi girl left to die in sun címmel sajtóközleményüket.[369] A közleményben beszámoltak arról, hogy W. Jennifer német állampolgár férjével, aki az ISIS harcosa volt 2015-ben, Irakban éltek, amikor szert tettek egy yazidi rabszolganőre és annak ötéves gyermekére. Az elmondások szerint a férj a rabszolganő gyermekét többször bántalmazta, sőt pórázra is kötötte. A gyermek a traumák következtében álmában bepisilt, amiért a férfi kikötötte a kislányt a tűző napra, aminek következtében meghalt. A müncheni legfelsőbb bíróság a nőt az emberiesség elleni bűncselekmény elkövetéséért tíz év letöltendő börtönbüntetésre ítélte. A rabszolganő így nyilatkozott: „Nagyon nehéz volt ma hallanom az ítéletet. Minden emlékem feltámadt. Örülök, hogy hat év után a német bíróság megállapította, hogy a

[367] Az egyiptomi szultánok vásárolt rabszolgákból kiképzett testőrségének tagjai in Kislexikon, mamelukok

[368] Más néven kasztráltak, vigyáztak a hárem rendjére és annak lakóira, illetve ők őrizték a hárem hercegi részét. Gyakran léptek szövetségre az általuk őrzött lakókkal, így teremtve meg kiemelkedő státuszukat. in Siska 2016, 150.: Hatalom a falak mögött.

[369] Claudia Otto, Jo Shelley és Hannah Ritchie, 2021

vádlott a felelős a lányom haláláért, de a világon semmilyen ítélet nem hozza majd vissza."[370] A yazidi nő „ügyvédei azt mondták, hogy a vádlott „a feltételezések szerint az első ISIS-tag, akit a világon bárhol bíróság elé állítottak yazidi áldozatok ellen elkövetett nemzetközi bűncselekmények miatt."[371]

A Walk Free Alapítvány Globális rabszolgaság 2018 elnevezés alatt közétett egy tanulmányt, amely arról számol be, hogy 2016-ban 40,3 millió ember élt modern rabszolgaságban a világon. A teljes rabszolgatársadalom 71%-a nő, lány, míg 29%-a férfi. A 40,3 millióból 15,4 millióan élnek kényszerházasságban, illetve 24,9 millióan kényszermunkát végeznek.[372] Andrew Forrest a tanulmány előszavában hangsúlyozza, hogy kiábrándító, hogy a G-20 országok közül csupán hét rendelkezik törvényekkel, irányelvekkel vagy olyan gyakorlattal, ahol a kényszermunkához köthető üzleteket, előállítási folyamatokat megszüntetik, bezárják.[373] Szintén ebben az iratban találkozunk egy CNN újságíró tapasztalatával, aki 2017-ben egy Tripoli melletti városba utazott, ahol szemtanúja volt tizenkét nigériai származású férfi rabszolgának való eladásának.[374]

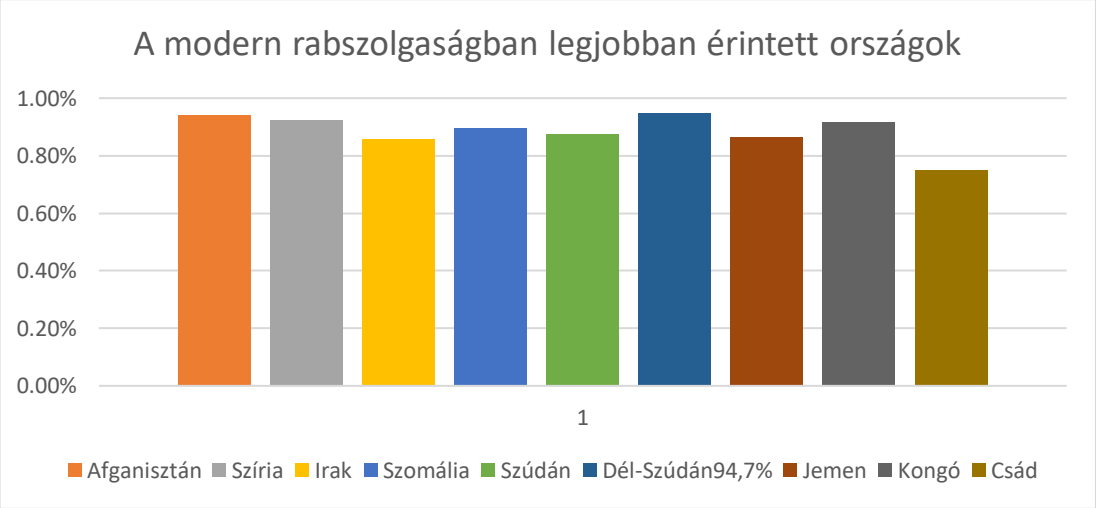

12. ábra

A modern rabszolgaságban leginkább érintett országok

[370] U.o.
[371] U.o.
[372] Walk Free Foundation: The Global Slavery Index 2018 tanulmány 2.
[373] Walk Free Foundation: The Global Slavery Index 2018 tanulmány 7.
[374] Walk Free Foundation: The Global Slavery Index 2018 tanulmány, Essays 14.

A szerző készítette a Walk Free Foundation: The Global Slavery Index 2018 tanulmány in https://downloads.globalslaveryindex.org/ephemeral/GSI-2018_FNL_190828_CO_DIGITAL_P-1647453020.pdf forrás alapján

Az Arab Államok tekintetében a tanulmány 520.000 személyről számol be, akik modern rabszolgák. A statisztikák alapján az arab területeken élő rabszolgák 33%-a kényszerházaságban él, 67% kényszermunkát végez. Ez így önmagában a világ összes rabszolgájának csupán 1,3%-át teszi ki, de ha hozzávesszük Ázsiát és Óceániát, ahol az iszlám közösségek nagy létszámban vannak jelen, akkor a rabszolgák száma eléri a 25.510.000-et. Ebben az esetben a rabszolgák 63%-a az imént említett területen található, és nem számoltunk Afrikával, ahol szintén jelen van az iszlám és a rossz életkörülmények megteremtik a modern rabszolgaság feltételeit.

Ország	Becsült áldozatok számának prevalenciája 1000 lakosra vetítve	Becsült áldozatok abszolút száma
Afganisztán	22,2	749000
Pakisztán	16,8	3186000
Irán	16,2	1289000
Mongólia	12,3	37000
Malajzia	6,9	212000
Szingapúr	3,4	19000
Pápa Új-Guinea	10,3	81000
Szíria	7,3	136000
Irak	4,8	174000
Jemen	3,1	85000
Szaúd-Arábia	1,9	61000
Egyeseült Arab Emirátus	1,7	15000

A táblázatot a forrás alapján készítette a szerző

forrás: Walk Free Foundation: The Global Slavery Index 2018 tanulmány in https://downloads.globalslaveryindex.org/ephemeral/GSI-2018_FNL_190828_CO_DIGITAL_P-1647453020.pdf

Az Iráni Köztársaság aláírta az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyességokmányát, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyességokmányát, de rendszeresen nem tesz eleget a dokumentumokban vállalt kötelezettségeinek. Mulasztására minden esetben arra hivatkozott: „az iszlám jog alapelve szerint az isteni jog magasabb rendű az ember által alkotott, vagyis világi jognál. A deklarációk pedig lényegüknél fogva világi jogot testesítenek meg."[375]

1948-ban a Szaúd-Arábiai Királyság az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának aláírását elutasította, azzal indokolva döntését, hogy a nyilatkozatban fellelhető jogszabályok sértik a saríát, kiemelve a vallásszabadságra vonatkozó részt.[376]

1981-ben válaszként született meg az iszlám oldalról az Emberi Jogok Egyetemes Iszlám Nyilatkozata (VIDHR), amely véglegesen elzárta a lehetőséget a nyugati és a keleti szemlélet közeledésére: „Az iszlám egy eszményi emberi jogi kódexet adott az emberiségnek 1400 évvel ezelőtt. Ezen jogok célja az volt, hogy tiszteletet és megbecsülést adományozzon az emberiségnek, és megszűntesse a kizsákmányolást, elnyomást és igazságtalanságot. Az iszlámban az emberi jogok mélyen gyökereznek abban a meggyőződésben, hogy egyedül Isten a jog alkotója és minden emberi jog forrása. Ennél az isteni eredetnél fogva egyetlen uralkodó, kormány, gyűlés vagy bármilyen egyéb hatalom sem ronthatja le vagy sértheti meg az Isten által adományozott jogokat."[377] A kiadott nyilatkozat teljes mértékben a saríára építkezik, így a válás vagy a házasság tekintetében, azaz a válás a férfi előjoga, illetve a nők nem házasodhatnak nem muszlim férfival, ellentétben a

[375] Drienyovszky, 2003, 443.
[376] U.o.
[377] Drienyovszky, 2003, 443.

nemzetközi emberi jogokkal.[378] Továbbá a legnagyobb dilemmát az okozza, amire Huntington is utalt, hogy Nyugatról származnak az emberi jogok, amelyek az individuumot részesítik előnyben és annak jogait, figyelmen kívül hagyva az iszlám kollektivitás eszméjét. Ugyanakkor az emberi jogok a másokkal szembeni kötelességekről részben megfeledkeznek, nem beszélve az Isten által elvárt kötelességekről.[379]

A továbbiakban összevetjük a Kairóban 1990. augusztus 5-én kiadott Emberi Jogok az Iszlámban Nyilatkozat néhány szakaszát az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával.

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata[380]	Emberi Jogok az Iszlámban Nyilatkozat[381]
Tekintettel arra, hogy az emberiség családja minden egyes tagja méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése alkotja a szabadság, az igazság és a béke alapját a világon,	Tisztában van azzal, hogy az emberiség az iszlámban Allah helytartója a Földön;
Tekintettel arra, hogy az emberi jogok el nem ismerése és semmibevevése az emberiség lelkiismeretét fellázító barbár cselekményekhez vezetett, és hogy az ember leghőbb vágya egy olyan világ eljövetele, amelyben a félelemtől és nyomortól megszabadult emberi lények szava és meggyőződése szabad lesz,	Felismerve az Emberi Jogok az Iszlámban Dokumentum kiadásának fontosságát, amely útmutatóul szolgál a tagállamok számára az élet minden területén; Megvizsgálva a jelen dokumentumtervezet elkészítésének eddigi szakaszait és a Főtitkár arra vonatkozó jelentését; Megvizsgálta a Jogi Szakértői Bizottság 1989. december 26. és 28. között Teheránban tartott üléséről szóló jelentést;

[378] Muedini, 2010, 3.
[379] Muedini, 2010, 5.
[380] Emberi Jogok Egytemes Nyilatkozata (teljes szöveg)
[381] Cairo Declaration on Human Rights in Islam

Tekintettel annak fontosságára, hogy az emberi jogokat a jog uralma védelmezze, nehogy az ember végső szükségében a zsarnokság és az elnyomás elleni lázadásra kényszerüljön,

Tekintettel arra, hogy igen lényeges a nemzetek közötti baráti kapcsolatok kifejlődésének előmozdítása,

Tekintettel arra, hogy az Alapokmányban az Egyesült Nemzetek népei újból hitet tettek az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke, a férfiak és nők egyenjogúsága mellett, valamint kinyilvánították azt az elhatározásukat, hogy elősegítik a szociális haladást, és nagyobb szabadság mellett jobb életfeltételeket valósítanak meg,

Tekintettel arra, hogy a tagállamok kötelezték magukat arra, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetével együttműködve biztosítják az emberi jogok és alapvető szabadságok általános és tényleges tiszteletben tartását,

A KÖZGYŰLÉS kinyilvánítja az EMBERI JOGOK EGYETEMES NYILATKOZATÁT, mint azt a közös eszményt, amelynek elérésére minden népnek és nemzetnek törekednie kell abból a célból, hogy minden személy és a társadalom minden szerve, állandóan szem előtt tartva a jelen Nyilatkozatot,

Beleegyezik abba, hogy kiadja az Emberi Jogok az Iszlámban Kairói Nyilatkozatot, amely általános iránymutatásként fog szolgálni a tagállamok számára az emberi jogok területén.

Megerősítve az iszlám Ummah civilizációs és történelmi szerepét, amelyet Allah a legjobb közösséggé alakított, és amely egyetemes és kiegyensúlyozott civilizációt adott az emberiségnek, amelyben harmónia jön létre a jelen és a túlvilág között, a tudás összekapcsolódik a hittel, és teljesíti az elvárásokat ettől a közösségtől, hogy vezesse az egész emberiséget, amely összezavarodott a különböző és egymásnak ellentmondó hiedelmek és ideológiák miatt, és megoldást kínáljon ennek a materialista civilizációnak minden krónikus problémájára.

Hozzájárulva az emberiség erőfeszítéseihez az emberi jogok érvényesítésében, hogy megvédje az embert a kizsákmányolástól és üldözéstől, hogy kinyilatkoztassa szabadságát és a méltó élethez való jogát az iszlám saríával összhangban.

Meggyőződése, hogy az emberiség a materialista tudomány előrehaladott stádiumába érkezett és marad is abban, és nagy szüksége van a hitre, hogy

oktatás és nevelés útján előmozdítsa e jogok és szabadságok tiszteletben tartását, továbbá hogy fokozatosan megvalósuló hazai és nemzetközi intézkedésekkel biztosítsa azok általános és tényleges elismerését és alkalmazását mind a tagállamok népei körében, mind pedig a joghatóságuk alatt álló területek népei körében.	támogassa a civilizációt, valamint egy erős belső motivációra, amely védelmezi jogait; Abban a meggyőződésben, hogy az iszlám szerint az alapvető jogok és szabadságok az iszlám vallás szerves részét képezik, és senkinek nincs joga azokat részben vagy egészben eltörölni, vagy olyan mértékben megsérteni vagy figyelmen kívül hagyni, mivel ezek kötelező erejű isteni parancsok. Ezeket a parancsokat Allah Kinyilatkoztatott Könyvei tartalmazzák, és azért küldte utolsó prófétáit, hogy befejezzék az előző isteni üzeneteket, és védelmezzék azokat az alapvető jogokat és szabadságokat, amelyek imádatnak minősülnek, amelyek elhanyagolása vagy megsértése utálatos bűn, mivel ezen alapvető jogok és szabadságok védelme minden ember egyéni felelőssége és az egész Ummah kollektív felelőssége.

Már a két nyilatkozat bevezetőjében szignifikáns különbségeket láthatunk, amelyek részben kulturális különbségekből adódnak, valamint a szekularizáció megléte vagy hiánya miatt. A továbbiakban Egyetemes Nyilatkozatként, illetve Iszlám Nyilatkozatként említem őket.

Annak érdekében, hogy a különbségek a két nyilatkozat között jobban érzékelhetők legyenek, tisztáznunk kell két fogalmat, kifejezést. Az Iszlám Nyilatkozatban az ummah iszlám valódi jelentésére a Koránban lelünk rá. Frederich Mathewson Denny A vallások története című könyvében közétett

írásában a Korán alapján a kifejezésről úgy beszél, mint egy vallási közösségről, melynek tagjai azonos hittel rendelkeznek és az isteni üdvösség részei, eszközei. Isten minden vallási közösség számára küldött egy hírnököt a múltban, amelyre a Korán 35. fejezetének 24. versében találunk utalást: „Mi elküldtünk az Igazzal, az örömhír hordozójaként, figyelmeztetőként, mert nem volt nép, kik közt ne lett volna figyelmeztető." A küldött felhívta a közösségek figyelmét[382] arra, hogy „Minden néphez küldtünk Prófétát (a parancsolatokkal): „Szolgáljátok Allahot és kerüljétek el a hamis istenségeket!" Köztük, kiket Allah vezetett és köztük, kin beteljesedett a tévelyedés. Járjátok a Földet és lássátok milyen a meghazudtolókra mért végzet." Az ummah közössége a Korán értelmezésben egyértelművé teszi, hogy csak azok tartoznak ebbe a közösségbe, akik elfogadták Allahot Istenüknek.

A második kifejezés, ami szorosan kapcsolódik az első fogalomhoz, nem más, mint az utolsó próféta, aki ebben az értelmezésben egyértelműen Mohamed, hiszen a Kr. u. VII. században élt és a legenda szerint Ábrahám leszármazottja: „Ez ítéletből csak azok menekülnek, kik idejekorán elhagyják romlott életüket és Alláh útjára térnek; Ábrahámnak, az ős prófétának és első hanifnak vallását követik, melynek helyreállítására Alláh őt, Mohammedet küldte az emberek, elsősorban pedig arab polgártársai közé. Ábrahám helyreállított vallását, a saját hirdetésének teljes tartalmát iszlámnak, azaz «Alláh iránti önmegadás»-nak nevezte."[383]

Az Iszlám Nyilatkozatban a fent említett közösség egyetemes, kiegyensúlyozott, amelyben létrejön a harmónia az immanens és a transzcendens közeg között és ennek eredményeképpen a tudás és a hit szoros kapcsolatban vannak, illetve létezésének célja, vagy a vele szemben támasztott elvárás, hogy vezessék az emberiséget. Az emberiség kifejezés alatt nemcsak az iszlám ummah népét érti, hanem a világ összes népét, aki vezetésre szorul, mert összezavarodott a sok ideológia között, materializmus jellemzi és számos krónikus problémával küzd. Amennyiben összegezni szeretnénk egy

[382] Frederick, 1975, 34.
[383] Goldzicher Ignácz: Az Iszlám, Az iszlám az Omajjádok bukásáig

mondatban, akkor talán így fogalmazhatnánk meg, hogy az Iszlám Nyilatkozat alapján az Egyetemes Nyilatkozatot aláíró, iszlám hitet nem valló közösségeknek egyetlen lehetőségük van problémájuk megoldására; Allah elvárásainak eleget tenni és az iszlám közösséget elfogadni vezetőnek. Ez a megközelítés abból adódik, hogy az Iszlám Nyilatkozatnak teljes mértékben összhangban kell lennie a saríával és annak kell érvényt szereznie. Ami elővetíti a különböző nézeteket is. Az Egyetemes Nyilatkozat az emberi jogokat a jog uralma által akarja érvényesíteni, illetve védelmezni. A jog uralmának értelmezésével először Platónnál a Törvények című írásában találkozunk. A műben kifejti, hogy az állam kötelessége a jogrend megteremtése, amely garantálja az emberek jogait. A jog Platón értelmezésében feljebbvaló mindennél és mindenkinél, még az uralkodónál is, hiszen ő is eszköz a jog érvényesítésében.[384] Az állam és a jog is ebben az értelemben emberi kreáció, amely összhangban van az Egyetemes Nyilatkozat azon gondolatával, amely szerint az emberi jogok betartása megteremti az ember „leghőbb vágyát, amely egy olyan világ eljövetele, amelyben a félelemtől és nyomortól megszabadult emberi lények szava és meggyőződése szabad lesz."[385] A világ, amelyre vágyakozik, az a földi valóság részét képezi és emberi erőfeszítés eredménye, ezt támasztja alá az a tény, hogy a hit kifejezés nem vallási jelleggel jelenik meg, hanem abban a pejoratív értelemben, hogy bizodalmat helyez az emberi jogokba, méltóságba és a nemek közötti egyenjogúságba. Ezzel ellentétben az Iszlám Nyilatkozat, amikor hitről és tudásról beszél, egyértelműen vallási kontextusba helyezi, hiszen a jelen és a túlvilág analitikájában szemléli. Ugyanakkor az iszlámra jellemző módon az „alapvető jogok és szabadságok az iszlám vallás szerves részét képezik."[386] Bárhonan is szemléljük, egyre inkább az erősödik meg bennünk, hogy sem a nézetünk, sem a hitünk, sem az értékrendünk, sem a jogról alkotott vízióink nem összeegyeztethetők. Nem beszélve arról, hogy az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának elfogadása kötelezettségeket – „hazai és nemzetközi intézkedésekkel biztosítsa azok

[384] Susemihl, 1862, 69.
[385] Emberi Jogok Egytemes Nyilatkozata (teljes szöveg)
[386] Cairo Declaration on Human Rights in Islam

általános és tényleges elismerését és alkalmazását mind a tagállamok népei körében, mint pedig a joghatóságuk alatt álló területek népei körében”[387] – rendel, amelyek elmulasztása szankciót von maga után, addig az Emberi Jogok az Iszlámban Nyilatkozat a tagállamok számára csupán útmutató.

1. cikk

Minden emberi lény szabadnak születik, és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemmel kell hogy viseltessenek.	(a) Minden emberi lény egy családot alkot, amelynek tagjait Allahnak való alárendeltségük és Ádámtól való származásuk egyesíti. Minden férfi egyenlő az alapvető emberi méltóság, valamint az alapvető kötelezettségek és felelősségek tekintetében, faji, bőrszín, nyelv, meggyőződés, nem, vallás, politikai hovatartozás, társadalmi státusz vagy egyéb szempontok alapján történő megkülönböztetés nélkül. Az igaz vallás a garancia e méltóság növelésére az emberi integritás felé vezető úton. (b) Minden ember Allah alattvalója, és Ő azokat szereti a legjobban, akik a leghasznosabbak alattvalói számára, és senkinek nincs felsőbbrendűsége a másikkal szemben, csak a jámborság és a jó cselekedetek alapján.

Az első cikk tovább növeli a két nyilatkozat között az eddig is nyilvánvaló eltéréseket. Az Egyetemes Nyilatkozat egyenlő méltóságot és jogokat alanyi jogon biztosítja, minden világra jött személy számára nemtől függetlenül. Az embert helyezi a középpontba, aki lelkiismerettel és ésszel bírva szerez érvényt

[387] Emberi Jogok Egytemes Nyilatkozata (teljes szöveg)

az emberek közötti erkölcsnek. Mindezt megvizsgálva az Iszlám Nyilatkozat esetében egy erős függelmi rendszerrel találkozunk, ahol minden Allahtól van (szabadság, méltóság stb.), még a szeretet is, amely érdekhez van kötve, hiszen ezt írja: „azokat szereti a legjobban, akik a leghasznosabbak alattvalói számára."[388] Tehát ennek fényében a haszontalan embert Allah nem szereti, vagy nem úgy szereti, mint a hasznosat. Az iszlám ezen nyilatkozatában saját közösségén belül már hasadást idéz elő, szegregálva azokat, akikből nem lehet hasznot húzni. Mindezt tetőzi továbbá, hogy a női nemet még meg sem említi az egyenlőség vagy a méltóság kapcsán. Ez alkalommal is a méltóság növelésének garanciáját, azaz biztosítékát az igaz vallásban véli felfedezni.

3. cikk	**2. cikk**
Minden személynek joga van az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.	(a) Az élet Istentől kapott ajándék, és az élethez való jog minden ember számára biztosított. Az egyének, a társadalmak és az államok kötelessége, hogy megvédjék ezt a jogot bármilyen megsértéstől, és tilos életet elvenni, kivéve a shari'ah által előírt okot. (b) Tilos minden olyan eszközhöz folyamodni, amely az emberiség népirtó megsemmisítéséhez vezethet. (c) Az emberi élet megőrzése Allah által meghatározott időtartamon át a Shari'ah által előírt kötelesség. (d) A testi sérülésekkel szembeni biztonság garantált jog. Az állam kötelessége annak védelme, és tilos megszegni azt a Shari'ah által előírt indok nélkül.

[388] Cairo Declaration on Human Rights in Islam

Az Iszlám Nyilatkozat 2. cikkében első olvasatra szembetűnő, hogy az emberi élet elvételénél egy kivétel szerepel, amely nem más, mint „a shari'ah által előírt ok.” Érdekességképpen hívnám fel a figyelmet arra, hogy a cikk első mondatában hangsúlyozza, hogy „Az élet Istentől kapott ajándék”; akkor viszont annak elvétele Istent illeti meg a logika alapján, nem pedig az embert. Az iszlám az emberi élet elvételét megengedi a saría által, amelynek forrásai Isten kinyilatkoztatásai. A testi sérülések okozására szintén a saríára hivatkozva engedményt tesz. Az iszlám büntetőjogban bűntetőjogi felelősséggel az ép elméjű, tudatosan cselekvő, hét éves kort betöltött egyén rendelkezik. A 15-18 éves kor közötti fiatalkorúak esetében nem minden büntetés alkalmazható. Bűntetőjogi számadással tartoznak azok is, akik uszítanak vagy valamilyen úton-módon részesei a bűncselekmény elkövetésének. Részben büntetendő továbbá az alkohol befolyásoltsága alatt álló, illetve a pszichés betegségben szenvedő elkövető, azzal indokolva, hogy ezek olyan állapotban elkövetett cselekmények, amikor az elkövető lelkiismeret hiányába szenvedett, velük szemben vagyoni jellegű szankció alkalmazása lehetséges. Amennyiben a sértett fél bosszúja alapján megállapításra került az elkövető büntetése, akkor beszámíthatóság nem mentesíti a büntetőjogi felelősség alól. A jogos védelem és a végszükség mentesít a büntetőjogi felelősség alól. Csak olyan bűncselekmények elkövetéséért lehet felelősségre vonni a tettest, amelyek a saríában szerepelnek. Enyhítő vagy súlyosbító körülmények az iszlám jogban nem mérvadók.[389]

A Koránban és az Hadíszban[390] leírt erkölcsi normák, törvények, szabályok kötelezőek minden muszlim számára. Ezeken felül a kádi és muftik tiltó rendelkezései is ide sorolhatók, mivel ők bizonyos tetteket bűncselekménnyé nyilváníthatnak, azon dogma alapján, hogy az igaz hívő köteles alárendelni magát elöljárójának.

[389] Khalil, 1992, 415.
[390] Mohamed próféta tetteinek és hagyatékának feljegyzése

A büntetések kiszabásakor nagyon szigorúak mind a kollektív, mind az egyéni érdekek ellen elkövetett bűncselekmények esetében. Az előbbi bűncselekmények elkövetése esetén a kegyelem gyakorlása nem lehetséges és a büntetések mértéke pontosan rögzítve van, a mérlegelés lehetősége nem áll fenn. A második esetben öt csoporttal találkozunk:

- az életet, testi épséget, egészséget veszélyeztető bűncselekmények,
- a szexuális, becsület elleni bűncselekmények,
- a tulajdon elleni bűncselekmények,
- szeszesital fogyasztásának tilalma,
- közrend ellen elkövetett bűncselekmények.[391]

A továbbiakban azokkal a bűncselekményekkel foglalkozunk, amelyek érintettek az Iszlám Nyilatkozat kapcsán, amelyek halálbüntetéssel, csonkítással, veréssel vagy keresztre feszítéssel büntetendők a saría alapján. Halálbüntetés kiszabása kötelező szándékos emberölésnél, bizonyos szexuális bűncselekményeknél, valamint egyes közrend ellen elkövetett bűncselekményeknél és garázdaság esetében. Megdöbbentő, hogy halálbüntetés kiszabható az áldozat családjának indítványára is. Egy adott területen előforduló egyes bűncselekmények megfékezésére halálbüntetést alkalmaznak. A halálbüntetés több formáját alkalmazzák a legmagasabb pontról történő ledobástól egészen a máglyán történő égetésig.

A csonkítást azokban az esetekben alkalmazták, amikor súlyos testi sértést okozott az elkövető, vagy lopott. Azonban előfordult, hogy szexuális bűncselekmények elkövetésénél is használták, eltávolították az elkövető nemi szervét, amit a nőknél is alkalmaztak.

A fizikai megrovások közül a legenyhébb a verés, amelyet úgy kellett végrehajtani, hogy ne okozzon maradandó sérülést, továbbá bottal, korbáccsal, kézzel, illetve lábbal végrehajtható volt.

[391] Khalil, 1992, 416.

Keresztre feszítést alkalmaznak közterületen abban az esetben, ha az elkövető megsérti a hagyományokat, az iszlám erkölcsöt, illetve a szokásokat.[392]

Az élet elleni bűncselekmények körében négy kategória található:

- szándékos emberölés,
- szándékoshoz hasonló emberölés,
- hibából bekövetkezett emberölés,
- oksági emberölés.

A szándékos emberölés abban az esetben állapítható meg, ha az elkövetőnek szándékában ált az élet kioltása és olyan eszközt használt a cselekményének elkövetésére, amely minden szempontból alkalmas lehet az emberi élet kioltására. A szándékoshoz hasonló gyilkosság esetében olyan cselekményekről beszélünk, amelyeket aktivitással vagy közömbösséggel egyaránt meg lehet valósítani. A hibás emberölés esetében olyan cselekményekről beszélünk, amelyek szándék hiányában valósultak meg: a hiba lehet tettre, szándékra, valamint tettre és szándékra vonatkozó hiba. Az oksági emberölés az iszlám jog egy különlegessége, amely azt mondja ki, hogy egy olyan szándékos magatartás következménye, amelynek ok-okozati következményeképpen valósul meg az emberi élet kioltása. Ide sorolható a hamis tanúzás is, amennyiben arra alapozva hallbüntetést szabnak ki. A sértett fél indítványának hiányában egy év szabadságvesztéssel, száz botütéssel vagy polgári eljárással szankcionálnak. Amennyiben a sértett fél nő, rabszolga, tettes fia, vagy nem muszlim volt, az alapbüntetést szabják ki.[393]

A szexuális bűncselekmények megvalósulásáról abban az esetben beszélhetünk, ha a Koránban előírt, a férfi és a nő viszonyát szabályozó törvények megsértésre kerülnek. Ilyen lehet férfi és nő nemi viszonya házasságon kívül, vagy ha nem áll fenn a rabszolgaság köteléke. Az azonos neműek kapcsolata, ugyanúgy bűncselekménynek számít, mint a böjt és havi vérzés ideje alatt történő szexuális kapcsolat. Alapesetben száz botütés a

[392] Khalil, 1992, 420.
[393] Khalil, 1992, 416.

szankció, de ha férfi házasság fennállása mellett követi el a bűncselekményt, akár megkövezésre vagy száműzésre is ítélhetik. Nők esetében a házasélettől való eltiltásnak a lehetősége áll fenn akár egy éves időtartamra.[394]

A közrend elleni bűncselekmények közül az állam biztonsága elleni bűncselekményt, továbbá a pénz- és okirathamisítást emelem ki, mert ezek tartalmaznak olyan szankciókat, amelyek az emberi élet kioltásával járnak. Állam elleni bűncselekménynek minősít az iszlám jog minden olyan törekvést, amely az állam hatalmát gyengíti, államtitkok kiadását illetéktelen személyeknek, állami intézmények működésének akadályozását, a katonai szolgálat megtagadását. E bűncselekmények szankcionálásánál találkozunk az erőteljes vallási diszkriminációval, hiszen míg a muzulmán elkövetőt ezekben az esetekben csupán szabadságvesztésre ítélik, addig a nem muzulmán elkövető esetében a szankció halálbüntetés. A pénz- és okirathamisítás bűncselekmény elkövetése esetén csak abban az esetben alkalmazzák a halálbüntetést, amennyiben a hamisítással az elkövető szándéka az állami hatalom meggyengítése.[395]

Az Iszlám Nyilatkozat az Egyetemes Nyilatkozattal összhangban tartalmazza a 11. cikkében, hogy senkit nem lehet rabszolgasorba kényszeríteni: „(a) Az emberi lények szabadnak születnek, és senkinek sincs joga rabszolgává tenni, megalázni, elnyomni vagy kizsákmányolni őket, és nem lehet alárendelni, csak a Mindenható Allahnak.

(b) Mindenfajta gyarmatosítás, amely a rabszolgaság egyik leggonoszabb formája, teljesen tilos. A gyarmatosításban szenvedő népeknek teljes joguk van a szabadsághoz és az önrendelkezéshez. Valamennyi állam népének kötelessége, hogy támogassa a gyarmatosított népek küzdelmét a megszállás és a megszállás minden formájának felszámolásáért, és minden államnak és népnek joga van megőrizni független identitását és ellenőrzését gazdagsága és természeti erőforrásai felett.”[396] Ennek történelmi aspektusait már az előző fejezetekben körbejártuk. A dzsihád kapcsán kiderült, hogy az iszlám

[394] Khalil, 1992, 417.
[395] Khalil, 1992, 418-419.
[396] Cairo Declaration on Human Rights in Islam

közösségek egyik legerőteljesebb célja az Allahba vetett hit globális népszerűsítése, akár erőszak által is, és mindaddig, amíg a Korán, a saría legfőbb forrása, lehetővé teszi a rabszolgaságot, addig az úgynevezett igaz hívők gyakorolják is annak jogát. Úgy vélem, hogy az Iszlám Nyilatkozat ezen a ponton közelíteni akart az Emberi Jogok Nyilatkozatához, hogy véletlenül se induljon vizsgálat velük szemben amiatt, hogy embereket taszítanak rabszolgasorba.

VIII. A kutatás eredménye, a mai napig megválaszolatlan kérdések

Nem maradt más hátra, mint hogy összegezzük a doktori disszertáció széles tematikai spektrumát. Az megállapítható, hogy a kutatott téma örök érvényű, mert mindaddig, amíg az ember él, gondolkodik és mobilis, másképpen látja és tapasztalja meg a világot. Az adott környezet, kultúra, vallás, vagy ahogy a kutatók oly gyakran emlegetik, a civilizáció, nagyban befolyásolja az egyén látását, világszemléletét az oktatásról, a politikáról, társadalmi helyzetéről és nem utolsósorban a jogról. Ezért volt szükség arra, ahogyan

Oswald Spengler is megfogalmazta, hogy szemügyre kell venni „a múlt már halott kultúráinak a jelenükkel analóg életszakaszát”[397], és ezek értelmében és fényében megismerjük a jövő alapját. Többek között ő volt az, aki először szemléli úgy a világot, hogy rámutat arra, hogy vannak offenzív és defenzív kultúrák, ahol az erősebb, méreteiben nagyobb közösségek akarata érvényesül.

Feltehetjük a kérdést a disszertációban elhangzott tények alapján, hogy ma, amikor az Európai Unió migrációs csoportok célterületévé vált, ahol már amúgy is küzdenek a tagállamok a multikulturalizmussal, illetve a párhuzamos társadalmakkal, melyik az a közösség, kultúra, amely dominánssá vagy offenzívvé válik és felülkerekedik a többin?

Jól láthatóvá vált, hogy a migráció társadalmi, politikai, gazdasági, egészségügyi és ezekkel összefüggésben jogi feszültséget okoz, legfőképpen azért, mert a kisebbség lassan többséggé lesz és az eddig defenzívként azonosított kultúra magatartása megváltozik, és politikai, gazdasági hatalomra akar törni, mindezt hitelesítve azzal, hogy őket a jog arra kötelezi. Már túl sokan vonják kétségbe a Népszövetségi Tanács ülésén elhangzott mondatot, hogy tudniillik „Európa az európaiaké.”[398]

Nem mehetünk el amellett sem, hogy az Európai Unió elvesztette globális hatalmát 2020. január 31-én, amikor bekövetkezett a Brexit. Az Egyesült Királyságnak a függetlenítése Coudenhove-Kalergi páneurópai elméletét támasztja alá, hogy Anglia mindig is eltért gazdaságilag, történelmileg, földrajzilag az európai közösségtől.[399] A Kalergi által felvázolt európai jövőképek nagyon közelinek tűnnek, hiszen a három lehetőségből kettő nagyon is aktuálissá vált: Európát gazdasági és pénzügyi összeomlás fenyegeti, valamint, hogy Oroszországnak imperialista céljai vannak Európával.[400] Ez a kutatás nem terjed ki Oroszország tendenciáira, csupán rá akartam mutatni azokra a feszültségekre, amelyeket Kalergi látni vélt, és amelyek a jelenben is meghatározzák Európát. Vitatom azonban a szerző azon nézetét, hogy a

[397] Salamon, 2011.
[398] Seltmann, 2021.
[399] Ligeti, 1926, 6.
[400] Ligeti, 1926, 3-11.

megoldás Eurázsia vagy a gyarmatosítás lenne, bár ez sem áll messze az igazságtól, hiszen a problémát ma nem Eurázsiaként emlegetjük, hanem euroiszlamizációként. Annak érdekében, hogy megértsük, miért vitázom az imént említett tézisekkel, meg kellett vizsgálni a kulturális, vallási, szekularizációs folyamatokat, amelyek nagyban alakították a politikai és jogi különbségeket.

Tudomást kell venni arról, hogy a történelem alakulása során Európa szemlélete kettősség eredménye, amelynek egyensúlya a hatalom megosztásában rejlik. Félreértések elkerülése végett, fontos leszögezni, hogy nem az „oszd meg és uralkodj!" szemléletről van szó, hanem arról az alapvető gondolatról, amit Jézus így fogalmazott meg: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré és Istennek, ami az Istené."[401] E dualisztikus nézet lesz a szekularizáció alapja, amelyben az állam és a kereszténység önállóan keresi az igazságot. Az egyik az immanens oldalát emeli ki az életnek, védve azt a jogrenddel, a másik pedig az isteni üdvösséget tartja szem előtt. A két nézet teljes önállósága a csőddel lenne egyenlő, ezért született meg az a fajta kompromisszum, hogy a vallás úgy legyen jelen, mint a szabad polgárok életének erkölcsi, etikai alapja. Ebből kiindulva számos európai ország jogrendszerében visszatükröződnek a keresztény ideológiák. Az egységes szekularizáció megteremti azt az egyensúlyt, ahol a jogrendszer megszólaltatja a vallási igényeket és a racionalizmus szintjén alkalmazza azt a társadalom javára. Sajnos Európában az ideális mérleg elbillent az ember alkotta jog, a teljes racionalizmus irányába, háttérbe szorítva a kereszténységet, amely az európai társadalom erkölcsi pillérét képezi. Ám elmondhatjuk, hogy az erkölcsi és jogi univerzalizmus az Istennel kapcsolatos egyetemes elgondolással egyidőben született meg. Egyértelművé vált, és a jelenben is érezzük, hogy az elvilágiasodás a teljes teológia alól való mentesítést jelentette, egyben a modern állam megalakulását, amelyhez hozzárendelték a megfelelő jogrendszert. A szekularizációs folyamatban nem történt más, mint hogy a lelkiismeretből fakadó törvényt kivonják a jogelméletből és a hangsúlyt a jogok és

[401] Biblia, Mt 22, 21b

kötelezettségek komplexumára helyezik, érvényt szerezve neki az emberi igazságszolgáltatás által. Az így megalkotott jog mindig egy társadalmi igényre ad választ, mindig azzal a céllal, hogy meglássa az objektív valóságot és ennek megfelelően járjon el. A jognak sajátos objektivációja által függetleníteni kell önmagát az egyéni érdekektől és akarattól.[402] De annak érdekében, hogy Európa meg tudja tartani a jó egyensúlyt ebben a dualisztikus vízióban, mindvégig szem előtt tartja, hogy az igazságosság az isteni szuveranitás, amelyből részesül az ember. Akár honnan is nézzük, ki kell mondani, hogy a mai Európában a jog az érvényes és hatályos jogszabályok összessége. Egy olyan jogrendszerről beszélünk, amely az adott társadalmi helyzethez igazodik, magatartásformákat irányoz elő, és a jogot alkotó a szuverén. Azaz Európa nemzetállamai szuverének, mert jogot nyilvánítanak ki, és egy bonyolult, hierarchikus folyamaton keresztül érvényt szereznek annak.

Ez idáig bátran állíthattuk, hogy Európa nemzetállamokból áll és mindig megvolt az igény az egységre, hiszen az államok között a kulturális különbségek nem voltak szélsőségesek, a kereszténység határokon átívelő közös kapocsként volt jelen, és a kormányzati és politikai érdekek is megegyeztek. Az előbbi igény elsődlegesen a Schengeni Egyezményben került megfogalmazásra, majd az Európai Uniót testesítette meg.

A 2015. év változásokat hozott az Európai Unió életében. Az eddig egységesnek látszó Európát megosztja a migráció, amely a munkaerőpiaci integráció hiányában gazdasági, a COVID-19 fertőzések miatt egészségügyi, a vallási identitásuk miatt kulturális felszültségek terévé vált. Egyértelmű, hogy ezeket a feszültségeket feloldani, és megoldást találni csak is jogi szabályozások által lehetséges. A tanulmány ezen a pontján kérdésként merül fel, hogy elég erős-e Európa, hogy megőrizze identitását és érvényt szerezzen az eddig elismert és oly becsesnek tartott jogrendszernek?

Francis Fukuyama szemlélete hátborzongató, amikor arról beszél, hogy Európa, mint földrajzi egység ad helyet a liberális demokrácia és a radikális

[402] Peschka, 1980, 224.

iszlám küzdelmének.[403] Itt azért látni kell, hogy nem egyének ambíciójáról van szó, hanem a csoport/közösség identitásának elismeréséről. Az oly stabilnak vélt Európa alappilléreit szemlélve egyértelművé válik a defenzív magatartás, amely azt eredményezi egyben, hogy identitása meggyengül. A kereszténység, mint határokon átívelő kapcsolat hanyatlani látszik, a keresztény szimbólumokat vagy letakarják, vagy eltávolítják annak érdekében, hogy a migrációs hullámokkal érkező muzulmán társadalmat meg ne sértsék.[404] Ezt már csak fokozták azon tendenciák, hogy a karácsonyt, a kereszténység egyik legfontosabb ünnepét teljes mértékben a feledés oltárán akarták feláldozni. Ezeknek a próbálkozásoknak az volt a célja, hogy a nagy számban érkező migránsokat minél hamarabb integrálják és a munkaerőpiac részévé tegyék. Ezzel ellensúlyozva az addigra kialakult gazdasági válságot. Ennek érdekében alkották meg a 2021-2027-es évekre Az integrációról és befogadásról szóló cselekvési tervet, amely olyan lépéseket és követelményeket támaszt, amelynek következtében Európa az iszlamizációs törekvések bölcsőjévé válna. Jól fogalmazta meg a kérdést Bassam Tibi: ők europaizálódnak vagy mi iszlamizálódunk? Valamelyik törekvésnek meg kell valósulnia.

Európa vezetői mindvégig csak saját érdekeiket tartották szem előtt, amelyek nem társadalmi, hanem gazdasági érdekek és nem számoltak azzal, hogy a Keleten kialakuló gazdaságpolitikai válság, a népesség túlszaporulata, a társadalmi feszültségek Európa térfelére is átkerülnek. Túl önző volt az unió, hogy észrevegye, hogy az érkező muzulmán közösségekben, az iszlámban a család az alapvető hatalmi elem, amely az állami intézményrendszereknél is nagyobb becsben van tartva. Ez utóbbi értelmezhető szűkebb és tágabb értelemben is, mert szűkebb értelemben a család, mint házasság kötelékében létrejött, illetve a család tágabb értelemben, mint a közösségi érdek megtestesítője. A tágabb értelemben használt család eredményezi a radikális közösségek létrejöttét, akik érvényesíteni akarják Európában a családi érdeket. Ezek tudatában nem is értem, hogy Európa vezetői, miért nem látják, vagy

[403] Fukuyama, 2006, 24.
[404] The Local no, 2021.

inkább miért nem akarják látni, hogy a migránsok integrálása halott ügy: integrálni csak azt lehet, akiben van hajlandóság!

A struccpolitika soha nem vezetett eredményre, mint ahogyan most sem. Az által, hogy Európa meghasonul önmagával, egy újabb társadalmi réteget termel ki, mégpedig az iszlamofób közösségeket. Talán még el is tudnám fogadni, hogy a világ nagyhatalmai nem látják, hogy mi van kialakulóban, de azt, hogy nem is hallják meg, amikor a Terrorizmusellenes Központ igazgatója megkongatja a vészharangot és arról számol be, hogy dzsihadista közösségek jönnek létre Európában.

A helyzet tisztánlátása érdekében a Pew Reserch Center 2017-es demográfiai vizsgálata szerint erőteljes migráció esetében az európai népesség 14%-át teheti ki a muzulmán népesség 2050-re. A demográfiai kutatás felhívja a figyelmet arra, hogy Európa népessége rohamosan csökken, míg a muzulmán népesség jóval nagyobb léptékben gyarapszik.[405]

Számolni kell az iszlám törekvésekkel: a muszlimok rájöttek arra, hogy Európát meghódítani erőszak által nem lehetséges, csupán gyengíteni lehet, ezért a küzdelmet áthelyezték a jog területére, arra a területre, amely még egyben tartja a defenzív és identitásában gyenge Európát. Kihasználva az európai jogrendszereket, valamint azt, hogy a jog Európában egy társadalmi igényre kapott reflexió, a muzulmán hívők Európában az egyén elesettségére teszik a hangsúlyt és így próbálnak hatni a társadalomra, amelynek igényére megkezdődik a hatályos jogrendszer felülvizsgálata, esetleges megváltoztatása. Erre jó példák a Saría4EU kezdeményezések. Nem is lehetne jobban megfogalmazni az iszlám tendenciákat Európában, mint hogy Abdesszamad Belhadzs tette, aki rávilágított arra, hogy egy társadalmilag megosztott, szétszakított, jogilag instabillá vált Európa felett könnyű uralomra jutni.[406]

Merész vállalkozás volt Európa részéről úgy befogadni iszlám közösségeket, akik kultúrájukban, vallási nézetükben teljes mértékben eltérnek az európai népességtől. Túl naiv volt a vezetőség, amikor azt gondolták, hogy

[405] Pew Reserch Center, Religion & Public Life: Europe's Growing Muslim Population 2017.
[406] Abdesszamad, 2017.

az integráció által az iszlám közösség a jobb élet reményében háttérbe szorítja vallásosságát. Hogyan tudná háttérbe szorítani, amikor a vallása teszi szabaddá és határozza meg, hogyan éljen? Hogyan tudná háttérbe szorítani, amikor áthatja a családot, az oktatást, a politikát, a küzdelmet, a harcot, az igazságszolgáltatást és nem utolsósorban, hogyan tehetné, mikor az iszlám ember élete hitében teljesedik ki?

Mohamed, Isten igaz prófétája valláspolitikai reformjai hatottak az akkor még materialista törzsekre, akiket harcias fellépésének köszönhetően egyesíteni tudott, abban a reményben, hogy cselekedeteikkel Allah akaratának részesei lesznek. Nem véletlenül hirdeti az iszlám egyetlen emberi magatartásként az isteni akarat feltétel nélküli elfogadását és az isteni akaratnak való behódolást.[407] Amíg Európa az állam szuverenitásáért, jogállamiságáért küzd, addig az iszlámban az Isten a szuverén és a küzdelem az Isten kinyilatkoztatott akaratának értelmezőjének státuszáért folyik.

A próféta halálát követően, a kalifa lett az, aki értelmezte, alkalmazta és érvényesítette a jogot. A történelem során a kalifára az imám kifejezést is használták, mert egy személyben volt vallási és jogi vezető, hiszen ő vezette az imákat, valamint igazságot szolgáltatott. A fő feladata az volt, hogy érvényt szerezzen a saríának.

A szekularizáció, amely Európát gyökereiben megváltoztatta, messze elkerülte az iszlám világot, ahol a jog az isteni kinyilatkoztatás, amelyből sem elvenni, sem hozzátenni nem lehet. Ennek értelmében, ami Európában alapvető, a jogalkotás az iszlámban teljesen hiányzik. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy mivel magától Istentől eredeztetik a jogot, azért nem lehet korlátozni egyetlen országra, földrajzi területre, népre, mert az isteni kinyilatkoztatás az egész világra vonatkozik és magasabb minden ember alkotta jogrendszernél. Ebből adódóan a saría tévedhetetlen. A fent vázolt kérdésekre részben választ kaptunk, hiszen hogyan tudná háttérbe szorítani azt, ami tévedhetetlen és mindennél és mindenkinél magasabb rendű.

[407] Hajnal: Mohamed.

Az iszlám jog dogmatikája fenntartja a fejlődés lehetőségét, mert az isteni jog nem egy lezárt folyamat, és a saríában lehet olyan új szabállyal találkozni, amit eddig az értelem fel nem fogott, és a szem elől rejtve maradt. Mindezt teszi annak tudatában, hogy az eddig felismert és értelmezett törvények örökérvényűek. Allah szuverenitásából ered a jog érvényre juttatása, mert a döntés az Övé: ha akarja, megbünteti a bűnt, ha akarja, megbocsátja.[408]

A disszertáció a próféta által is többször és hangsúlyosan is kiemelt olyan témakörökkel foglalkozik, mint a nők jogállása, a nemi erkölcsiség, a házasság, az öröklés és a dzsihád. A kutatás továbbá rávilágít a rabszolgaságra és a halálbüntetésre, a testek megcsonkítására, amelyeket ugyan néhány iszlám állam törvény által betiltott, de annak alkalmazását senki sem bünteti.

Hihetetlen volt szembesülni azzal a ténnyel, hogy az iszlám jog mekkora különbséget tesz férfi és nő, szabad és rabszolga között. Ez a diszkrimináció végig jelen van a jogok gyakorlásában, a követelményeknél és az igazságszolgáltatásban. Az erősebbik nem mindvégig pozitív diszkriminációban részesül, az a házaságban rendre taníthatja az asszonyt, az örökségből nagyobb részben részesül és Isten harcosaként küzdhet az igaz vallás terjesztéséért.

Mit is gondolt Európa, hogy mondana le, vagy szorítana háttérben egy olyan vallást, amely olyan jogokat biztosít számára, amelyek a férfi kényelmét szolgálják, és amelyben a férfi Allah munkatársa, aki érvényt szerez saját hitének a hitetlenekkel szemben. A modern iszlám tudósok nyugati példára törekedtek a szélsőséges, drasztikus megkülönböztetések eltörlésére, de a szokás és a hagyomány mindig erősebb volt és minden ilyen kezdeményezés táptalaja lett a neofundamentalizmusnak.

Európában vonzó a jólét, de amit cserébe kér, az a muzulmán számára egyenlő az önmegtagadással. Amit Európa emberi jogokként tisztel, az sértő az iszlám jog számára. Hogyan fogadna el egy olyan jogot, amely sérti az isteni kinyilatkoztatást, amely magasabb rendű minden ember alkotta jognál, és nem beszélve arról, hogy a férfi privilegizált státuszát magától Istentől kapta. Óriási

[408] Korán, 42 hadísz.

provokáció Európa részéről, hogy Allah helyét akarja átvenni az iszlámban, élhető kultúra, élhető jog címén.

Évekig ült Nyugat a Kelet nyakán, és most, amikor a nyugati népesség elöregedett, a keleti lakosságot akarja nyugatra csalni, hogy termeljen, de figyelmen kívül hagyja, hogy saját sírját ássa, hiszen „Hosszú távon azonban Mohamed a nyerő. A kereszténység elsősorban megtérés útján terjed, míg az iszlám megtérés és reprodukció útján."[409]

Huntington rávilágított arra, hogy Nyugat a római-görög örökség, amely a katolicizmus, a protestantizmus hitében éli meg hétköznapjait, egy olyan vallási spiritualizmus jegyében, amely elválasztásra került a világi tekintélytől, és amelynek egységét a római örökségben gyökeredző jogrend biztosítja, mindezt megélve egy multikulturális társadalomban, ahol az individualizmus ideológiája is szárnyra kap.[410]

Ali E. Hillal Dessonki iszlám szakértő úgy fogalmazott, hogy az iszlám törvények törekednek leváltani a nyugati szabályokat. [411]

Jany János arra a kérdésre, hogy az iszlám jog és a nyugati jogrendszer közelíthető-e egymáshoz, azt az egyértelmű választ adta egy riportban, hogy „Meg lehet próbálni, de csak kudarcélményeink lesznek."[412] Törökország próbál kitörni az iszlám világ fogságából és álmodik egy világi államról, mindezt azért teszi, hogy része legyen az Európai Uniónak, de bármennyire is próbálkozik Törökország vezetősége, az köztudott, hogy az iszlámban a vallás és az állam szétválaszthatatlan.

Fischl Vilmos a jelenlegi európai helyzetet a következőképpen jellemezte: „Jelenleg az iszlám óriási előnyre tett szert Európában, mivel a keresztény hit visszaszorulóban van, a vallásukat gyakorlók száma pedig soha nem látott mértékben csökken. Így két dolog lehetséges: vagy megújul a kereszténység és új erőre kap, vagy pedig az általa hagyott szellemi űrt betölti az iszlám, a keleti vallások, az ezotéria. (…) Azt gondolom, hogy Európa nem

[409] Huntington, 2006, 52.
[410] Huntington, 2006, 55-58.
[411] Dessonki, 1982, 4.
[412] Darvas, 2016.

gubózhat be, hogy saját határai mögött békében és biztonságban éljen, hanem „nagy célokra" van szükség."[413] A Fischl Vilmos által felvázolt nagy célok elérése érdekében az Európai Uniónak egységes véleményt kellene kialakítania az Európában élő muzulmán közösségekről. Azaz, továbbra is akarjuk integrálni azt, aki nem akar integrálódni, vagy a plurális társadalommal küzd meg és olyan törvényeket alkot, amelyek kordában tartják a különböző társadalmakat, közben megóvják a hagyományos Európát. Az megoldás lehet, ha állampolgárságot, letelepedési engedélyt még nem szerzett muzulmánok kitoloncolásra kerülnek, de minden esetben vizsgálni kell azt, hogy menedékjogra jogosultak-e? Európának nincs szüksége gazdasági menekültekre! Hol van a határ, ahol meghúzzuk a vonalat? Egyes kutatók szerint nem azért jönnek, mert háború van hazájukban, vagy nem tudnak megélni, hanem azért, mert teret akarnak hódítani az iszlámnak. Pusztai János a Magyar Időkben ezt írja: „Ami ma folyik, az nem más, mint különböző kultúrák összeütközése, és nem találkozása. A migrációnak egyelőre nem gazdasági oka van, s a menekültkérdés is csupán álca. Ebben a kegyetlen játszmában a migránsok szerencsétlen áldozatok. Az iszlám terjeszkedéséről van szó, amit minden eszközzel, ha kell, az Iszlám Állam háborús tevékenységével segítenek elő, milliókat kényszerítve arra, hogy elhagyva szülőföldjüket Európa felé vegyék az irányt, ezzel járulva hozzá földrészünk eliszlámosításához."[414]

Az úgynevezett fundamentalista iszlám irányzat térhódítási törekvésével nem lehet lepaktálni, esetlegesen megegyezni. Jogos a kritika, amikor arról beszélnek a politológusok, hogy a demokrácia nem viseli el az iszlámot, vagy inkább fordítva, az iszlám nem viseli el a demokráciát. Habár tendenciák vannak – lásd Szaúd-Arábiát –, ahol a Szúra Tanács létszámát és jogköreit növelik, mégis az utolsó szó joga a királyi családot illeti meg. Példaként hozhatjuk fel Egyiptomot is, ahol 2005-ben sor került az első több jelöltes elnökválasztásra, de mindez csak látszat, mert a hatalmat Huszni Mubárak gyakorolja.[415]

[413] Fischl, 2010, 48.
[414] Pusztay, 2015.
[415] Fischl, 2010, 50.

Rostoványi Zsolt Európai (Euro) – Iszlám vagy Iszlám Európában című munkájában a Garton Ash a Theo van Goghot meggyilkoló Mohammed Bouyeritre utalva írja, hogy az Európában élő muzulmánok nem találják otthonukat. Európa nem az igazi hazájuk és a szüleik származási országát sem tekintik annak. „Parabola-városokban laknak, amelyeket az internet és a mobiltelefon mellett műholdas parabola antennák kötnek össze a szüleik szülőhazájával, amely antennák behozzák nekik a marokkói és török tévécsatornákat."[416] Az ilyen muzulmán személyeket „kulturális szempontból hasadt személyiségek"-ként emlegeti.[417]

A téma kutatása során nem találkoztam olyan művel, amely egyértelműen kimondaná, hogy a gazdasági változásból, amelyet nagyban elősegített a migráció, a gyengülő európai identitásból egyetlen út vezet ki: a jog. A témát feldolgozó tudósok párbeszédről, a kereszténység megerősítéséről, multikulturalizmusról, római hagyományról, természetjogról beszélnek. Senki nem fogalmazza meg, hogy az alapvető probléma többek között az, hogy minket, európaiakat nem tekintenek egyenértékűnek, hogy Európa asszonyai csupán eszközök, hogy az európai jogrendszerek nem elfogadhatók számukra, mert sértik a saríát. Nem lehet élni egy olyan európai társdalomban, amelyik meghasonul önmagával. A jognak érvényt kell szerezni és ezt az állam ki is kényszerítheti.

Európában a bigámia és a poligámia törvényellenes, és a házasság nem csak a szexuális együttlétet legalizálja, hanem egy erkölcsi megnyilvánulás, amelyben a két fél egymáshoz fűződő kötödésének ad hangot, amelyben a nő és a férfi egyenjogúak. Mivel érzelmi kötődésről és a két fél egyenjogúságáról van szó, ezért nem áll fenn oly mértékben annak a lehetősége, hogy a házasság gyermekkel köttetik meg. Az európai jogrendszerek ezt egyértelműen elítélik: „Gyermekek elleni szexuális visszaélésnek nevezzük azt, amikor egy felnőtt vagy az áldozatánál jóval idősebb gyerek arra használja hatalmát és befolyását, hogy egy gyermeket valamilyen szexuális tevékenységbe vonjon be. Mivel egy

[416] Rostoványi, 2010, 29.
[417] U. o.

gyerek az életkoránál és függő helyzeténél fogva sosincs abban a helyzetben, hogy tájékozott, tudatos döntést hozzon egy szexuális cselekményről, ezért minden olyan szexuális tevékenység, amely felnőtt és gyerek között történik, abúzusnak, azaz visszaélésnek, erőszaknak tekintendő."[418] Félreértés ne essék, nem csak a nemi aktus számít szexuális visszaélésnek, hanem az érintéssel járó abúzus is, amely egy szexuális töltetű érintésben is kimerül, vagy lehet érintés nélküli, amely lehet szexuális töltetű fényképezés, vagy pornográf felvételek mutatása. Bármennyire is nem akarok általánosítani, de kutatásom során kiderült, hogy az iszlám közösségekben, még Európában is élő gyakorlat a gyermekházasság. Mohamed próféta is gyermeket vett feleségül, tehát az iszlám jog is lehetőséget biztosít. Az tény és való, hogy szexuális érettséghez köti az első nemi aktust, de valljuk meg őszintén, hogy a lányoknál 12-13 évesen már jelentkezik az első menzesz, ami azt jelenti, hogy az illető szexuálisan érett. A Híradó.hu 2018. 04. 14-én arról számolt be az Egyre elterjedtebb többnejűség Németországban és a Skandináv országokban című cikkben, hogy Nyugat-Európában a poligámia, valamint a gyermekekkel kötött házasság a hétköznapi élet elemévé vált.[419]

Tovább boncolgatva és Európa jogi szemüvegén keresztül szemlélve a házasságot, bátran merem állítani, hogy a nő folyamatos zaklatásnak van kitéve az iszlám világban. A nő legfontosabb szerepe a férfi szexuális igényének minden körülmények közötti kielégítése. A poligámia is többek között, bizonyos iszlám jogászok szerint, azért szükséges, mert a női baj, szoptatás vagy gyermekágyas időszak alatt a nő nem alkalmas feladata ellátására, és a Korán is tiltja az előbb említett időszakokban a nemi érintkezést, tehát szükséges egy másik nő, aki kielégíti a férfi igényeit. A szexuális igény kielégítésének megtagadása esetén, a férj testi fenyítést is alkalmazhat oly mértékben, hogy külső seb ne keletkezzen, vagy csont ne törjön. Továbbá, ha egy férfi számára megtetszik egy nő és feleségül akarja venni, de már rendelkezik az iszlám jogban engedélyezett négy feleséggel, akkor indok nélkül elválhat bármelyiktől,

[418] Muszáj munkacsoport: Gyerekek ellen szexuális visszaélés, Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen 2016.
[419] Hirado.hu, 2018.:Egyre elterjedtebb többnejűség Németországban és a Skandináv országokban

hogy helyet biztosítson az új asszonynak. Ezek a cselekedetek Európában kimerítik a zaklatás bűncselekményének fogalmát. „Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa már több állásfoglalásban kezdeményezte, illetve az AB is számos határozatában kifejtette, hogy az emberi méltóságból levezethető magánszférához való jog az állam általános védelmi kötelezettségének része. Az AB többek között az 56/1994. AB határozatában kifejtette, hogy „az AB felfogásában az emberi méltósághoz való jog az úgynevezett" általános személyiségi jog egyik megfogalmazása, azaz a személyiségi jogok „anyajoga", amely a modern alkotmányokban, illetve az AB gyakorlatban a „személyiség szabad kibontakozásához való jog", az „önrendelkezés szabadságához való jog", „általános cselekvési szabadság", a „magánszférához való jog" elnevezésekkel szerepel" a zaklatás.[420] Egyértelmű, hogy az államnak alkotmányos kötelessége biztosítani az állampolgárok részére a magánszférához való jog feltételeit, védelmét és azok érvényesülését.

Ha nagyon sarkalatosan tekintek az iszlám házasságra, akkor nevezhetjük legalizált prostitúciónak is, hiszen a nőket szexuális szolgáltatásuk miatt tartják el a férfiak. A rabszolgaság jegyeit viseli magán a férjezett asszony, hiszen mozgásában korlátozzák, csakis férfi rokon kíséretében közlekedhet, utazhat, csakis testét eltakarva, és esti órákban nem tartózkodhat kint. Az iszlám jog ezeket a korlátozásokat azért vezette be állítólag, hogy a nőt ne érje sérelem férje távollétében és ne legyen kívánatos más férfiaknak. Már ez a fajta gondolkodás is sokat elárul a férfi és nő viszonyáról. A teljes bizalmatlanság jelenik meg, ugyanakkor a férfiuralomnak a kívánalmaival találkozunk.

A nemi erőszak kapcsán is mondhatjuk, hogy fordítva ülnek a lovon. Az iszlám jogban nem a férfi által elkövetett bűncselekményt teszik a vizsgálat tárgyává, hanem a nő magatartását, ti. a nő milyen magatartást tanúsított, hogy a férfi őt megerőszakolta. Az iszlám ítélkezések során a nemi erőszak eseteiben a legtöbb alkalommal a nőt szankcionálták, azzal indokolva, hogy viselkedése csábító, provokatív volt.

[420] Büntetőjog.Info: Zaklatás

Ezzel ellentétben az európai jogrendszerek a nőt tekintik áldozatnak és az erőszaktevőt ítélik el. Nem is merül fel a nő provokatív magatartása, még akkor sem, ha Európában a nők előszeretettel mutogatják domborulataikat. Mivel a nemek között Európában egyenlőség van, így a nő számára is a szabad mozgáshoz való jog az alapjogok egyik legfontosabb eleme. Másrészről a magyar büntetőtörvénykönyv (2012. évi C törvény) 194. §.-a szerint a személyi szabadság megsértése tényállását meríti ki az, aki a nőt oly módon korlátozza, hogy nem engedi kilépni, eltávozni a házból. A német büntetőtörvénykönyv is bünteti a személyi szabadság megsértését, amelyet az valósít meg, „aki mást bezár, vagy személyi szabadságától egyébként megfoszt."[421]

A nők kapcsán fontos még beszélni a szexrabszolgákról, akik a dszihád folyamán az ISIS által elfoglalt területekről származnak, általában jazidi, keresztény vagy más vallású nők. A The Sun-nak, az Egyesült Királyság egyik média portáljának nyilatkozott egy ISIS-tag felesége, aki elmondta, hogy az iszlámban az ISIS területén a jazidi vagy rabszolganők megerőszakolása nem számít bűncselekménynek. A Koránra hivatkozva, hogy az alapján lettek rabszolgák, és azért vannak, hogy használják őket. Ebben az értelemben az iszlám jogban nincs olyan, hogy erőszak.[422] A disszertáció során többször is utaltam arra, hogy Európában a 2015. évet követően megnőtt a bűncselekmények száma, ezen belül a szexuális bűncselekményeké. Az iszlámban a nő legfontosabb szerepe a férfi szexuális igényének kielégítése, míg Európában a nő feleség és az utóbb említett kifejezés a legjobb értelemzése a nő szerepének. A nő az a fél, aki minden tekintetben kiegészíti a férjet: „és lesznek ketten egy testé."[423] Nem szabad megengedni Európában, hogy a gyengébbik nem kiszolgáltatottá váljon, vagy félelemben éljen. Ennek csakis a jog vethet véget, azáltal, hogy üldözi a bűncselekményt. A harmadik világból érkező elkövetőt nem letöltendő börtönbüntetésre kellene ítélni, hanem a kitoloncolás, visszatoloncolás, illetve az örök kitiltás jogi lehetőségét kellene alkalmazni vele szemben. Két dolog szól az előbb említett szakció mellett: az

[421] Büntetőjog.Info: Személyi szabadság megsértése
[422] White, 2019.
[423] Biblia, Ef 5, 31b

egyik gazdasági, a másik pedig társadalmi, belbiztonsági érdek. A gazdasági érdek abból ered, hogy az elítélt a letöltendő évek alatt az állam költségén kerül eltartásra. Ezalatt értem az étkeztetést, a ruházkodást, a tisztálkodási lehetőségek biztosítását, az élhető körülmények megteremtését. A büntetés letöltése után a reintegrációról szintén az államnak kell gondoskodnia. A második esetben, amely társadalmi, belbiztonsági érdek, egyértelmű és kutatások is azt bizonyítják, hogy a börtön falai között az iszlám közösségek radikalizálódnak. Az utóbbi esetben nemhogy integrálni nem lehet, hanem a büntetés végrehajtása során Európa az elítélt személyében ellenségre tesz szert, aki a közösségének érdekét, jogát akarja érvényre juttatni Európában bármi áron. Most megfordítom a kérdést, és nem azt kérdezem, hogyan tudná hátra hagyni, hanem azt, hogyan tudná befogadni Európa azt, aki Európát a saríában, az iszlám jogban legalizált dzsihád területének tartja? Aki úgy tekint asszonyainkra, mint szexrabszolgákra, aki Allah törvényét magasabb rangúnak tartja az európai jogrendszereknél, akinek egy célja van, hogy az egész világon a saría legyen elfogadott és alkalmazzák azt.

Európa bármennyire is a béke követe, mégis egy küzdelem, harc szereplőjévé vált, ahol a tét identitásának megőrzése. Azért nehéz ez a küzdelem, és fontos kiemelni, mert a másod-harmadgenerációs iszlám kötődésű személyek már rendelkeznek az európai tagállamok valamelyikének állampolgárságával. A doktori disszertációban fény derült arra is, hogy ezek a generációk nem tudtak integrálódni és párhuzamos társadalomként vannak jelen, akiket ugyan az a jog illet meg, mint a tősgyökeres európai állampolgárt. Külső iszlám hatás következtében – ami az ISIS érdeke – nagyon könnyen radikalizálódnak ezek a generációk, mert „vissza a gyökerekhez”, a „családhoz”, „őseinek vallásához” eszméje, ideológiája ragadja magával őket. Huntington elmélete igazzá vált: a modern világ, a fejlett nyugati világ kihívására válaszolnak a vallási neofundamentalizmussal, annak a világnak, amelynek soha nem lehetnek részei igazán e generációk. Rostoványi Zsolt így fogalmazott: „Valamennyi vallási fundamentalizmus szorosan kapcsolódik az érintett ország vagy régió politikai és társadalmi kérdéseihez, problémáihoz…,

jellemzője tehát a vallási fundamentalizmusnak az „átpolitizáltság", a hatalmon lévő politikai vezetések bírálata, illetve a kemény társdalom kritika."[424] A mi esetünkben, az iszlámban, egy olyan fundamentalista irányzattal szembesülünk, ahol a Koránt betűről-betűre értelmezik, amelyet teljes mértékben elfogadnak anélkül, hogy kétségbe vonnák hitelességét vagy tévedhetetlenségét. Az iszlám fundamentalizmus az ember létezését, gondolkodását, magát a jogot a vallás teljességében szemléli, tehát nincs olyan terület – kulturális, politikai, egészségügyi, társadalmi, jogi –, amelyre a vallás nem gyakorolna hatást vagy biztosítana megoldást. A fundamentalizmus lehetőséget ad arra, hogy bírálják az aktuális hatalmat, hogy változásokat követeljenek és a szélsőséges csoportok ezekért képesek harcba is szállni. A háttérben, minden esetben vallási kisebbségi komplexus áll, mivel úgy érzik, hogy vallásuknak, világszemléletüknek nem biztosítanak elég figyelmet, ezért van szükség (re)-iszlamizációra.[425]

Mivel az iszlám eleve totális szemlélettel bír, ezért nincs megfelelő kifejezés az arab nyelvben a fundamentalizmusra. A kifejezés helyettesítésére az uszúlijja szóval találkozunk, amelynek jelentése „az alapokhoz/gyökerekhez való ragaszkodás, visszatérés a fundamentalizmushoz."[426] Az uszúlijja iszlámijja kifejezés alatt az „iszlám fundamentalizmust"[427] érthetjük. Ez azért érdekes, mert az uszúli „az iszlám teológiával és vallásjogi alapelveivel foglakozó szaktudós",[428] akire minden esetben szükség van, hogy az iszlám jogi forrásokat megfelelőképpen értelmezzék.

A történelem megismétli önmagát. Mohamed prófétára azért volt szükség, mert az Isten által elküldött korábbi próféták nem tudták megfelelőképpen átadni Isten akaratát, mert politikai, emberi célok hatást gyakoroltak rájuk, és a ma ismert fundamentalizmus azt hangsúlyozza, hogy a prófétát követő négy kalifa még tisztán hirdette Allah akaratát, majd őket

[424] Rostoványi, 2020, 282.
[425] Rostoványi, 2020, 281-283.
[426] Krizmanits József és Ladányi Éva: Fogalmak
[427] U. o.
[428] U. o.

követően az iszlám hit politikai befolyás alá került.[429] Ebből adódóan egyetlen megoldás maradt hátra: hogy a különböző politikai, hatalmi és más szemléletektől mentesíteni kell az iszlámot. De mit is jelent ez? Azt, hogy iszlám fundamentumra kell építeni a közösségeket, a gazdaságot, a politikát, azaz az ember életét meghatározó összes területet. A disszertációban olvashattuk, hogy a dzsihád nem csak legalizálva van az iszlám jogban, hanem minden igaz hívő kötelessége. Ha visszatekintünk a történelemre, akkor megállapíthatjuk, hogy mindaddig, amíg idegen (nyugati) hatalmak voltak jelen az iszlám világban, a küzdelem arra a földrajzi térségre koncentrálódott. A nyugati hatalmak kivonulásával és a migrációval az iszlám érdekek földrajzi területének érvényesítése is megnövekedett.[430] Ki az, aki ellenáll az iszlámnak? Ki az, aki nem akarja alkalmazni az iszlám jogot? Ki az, aki elnyomja az iszlám vallást? Iszlám szemszögből: az európaiak! – mivel az ide emigrálók érdekei sérülnek.

Az eddig felsorolt tények összessége rávilágított azokra az okokra, amelyeknek tüneteit tapasztaljuk a jelenben. A 2015-ben elkezdődő migrációt követően megnőtt a bűncselekmények száma. A migránsok felfegyverkezve közelítik meg Európát, és ha szükséges, fizikai erőszakot is használnak. Európában, azokban a tagállamokban, amelyek a migráció célterületeivé váltak, ott erőteljesebben lépnek fel a migránsok, a hatóságokkal is szembe fordulnak, rájuk támadnak. A párhuzamos társadalmak kialakulása, ami az integráció legnagyobb ellensége, ami munkanélküliséget eredményez, aminek következtében nő a rablás, a betöréses lopás, a feltörések száma. A rendőrségi jelentések szerint Nagy-Britanniában iszlám hitű személyek hozzávetőlegesen tizenhétezer bűncselekményt követnek el évente. A gyilkosságok 47%-át 2015-ben az előbb említett országban muzulmánok követték el. Németországban 79%-kal nőtt a bűnözési ráta a migrációt követően: 1700 nőt ért támadás, amelyből több mint 500 volt szexuális jellegű. 2015-ben Dániában 2000 migránst állítottak bíróság elé nemi erőszakkal kapcsolatos bűncselekmény

[429] Rostoványi, 2016, 232.
[430] U.o.

elkövetése miatt, amelynek valódi súlyát akkor érzékeljük, amennyiben tudatosítjuk, hogy abban az évben összesen 2600 főt állítottak elő ilyen jellegű bűncselekmény elkövetése miatt. Ugyanebben az évben Norvégia fővárosában a nemi erőszak bűncselekményét kizárólagosan muzulmánok követték el.[431] A kutatás során külön kitértem arra, hogy az iszlám közösségek átvették az eddig más népcsoportok által kiépített fegyverkereskedelmet, a drog terjesztését és a prostitúciós hálózatokat.

Egyértelmű, hogy az európai hatóságok és igazságszolgáltatás nem tudja megfelelően kezelni a területén fellelhető iszlám közösségeket, és nem minden esetben tudják érvényesíteni a törvényt. Ez a fajta impotencia eredményezi vagy hozza létre a no-go zónákat, amelyeket még a hatóságok is félve közelítenek meg. Ilyen no-go zóna többek között, amely bemutatásra került a disszertációban, a brüsszeli Molenbeek negyed. Svédországban, Németországban és Nagy-Britanniában is léteznek iszlám gettók. Az utóbb említett országban ezeket a zónákat táblákkal jelölik meg, annak érdekében, hogy jelezzék, hogy azon a területen a saría van érvényben. Az ehhez kötődő szakirodalom úgy beszél ezekről a területekről, mint autonóm egységekről, akik Európa hatalma alól mentesítve működnek. Angliában ezekben a zónákban saría tanácsok működnek, melyek az iszlám jog alapján ítélkeznek. Az ítélkezéseknek legnagyobb hányadát a válás megállapítása teszi ki, amely az iszlám jogrendszernek megfelelően a nőket negatívan diszkriminálja. Meg kell említeni, hogy ezek a tanácsok nem könnyítik meg a hatóságok munkáját, sőt akadályozzák. Ez történt Angliában, amikor a tanács nem adta át a hatóságoknak azt a férfit, aki évek óta bántalmazta feleségét. A tanács ítélete az volt, hogy férfi a Koránra esküdve fogadja meg, hogy többet nem bántalmazza a feleségét.[432] Idézzük fel ezen a ponton, hogy a Korán, amely lehetővé teszi a nő bántalmazását oly mértékben, hogy seb ne keletkezzen, vagy csontja ne törjön. Tehát a Korán, az iszlám jog engedi a nő következmények nélküli testi

[431] Szőke-Kis, (nincs évszám), 196.
[432] Szőke-Kis (nincs évszám) 197-198.

fenyítését. A tanács által hozott ítélet ennek függvényében az Egyesült Királyság jogrendszerének kicsúfolása.

Számtalan hasonló precedenssel találkozunk a szakirodalomban, ahol szó szerint kigúnyolják, átnéznek a hatályos jogszabályokon. Talán egyik legkiemelkedőbb az az eset, amikor egy házasságot felbontanak, mert a feleségül vett nő előző házasságát csak angol bíróság érvénytelenítette, az mondta ki a válást. Az illető aktuális házassága csak abban az estben lesz jogszerű, ha elválik és a saría tanács kimondja a válást mindkét esetben. Ezt követően a nő újra házasságot köt egy másik férfival, akitől elválik, majd három hónapot követően újra hozzámehet az aktuális férjéhez, így jogszerűsítve az aktuális házasságát. Mindezt azzal indokolták, hogy a Korán azt mondja ki, hogy nő nem léphet újra kapcsolatba volt férjével.[433]

Az imént elhangzott példával kapcsolatban egy merész felvetés fogalmazható meg: ha a Korán, Allah akaratának kinyilatkoztatása, és amely az ember számára követendő törvény, akkor az előbbi esetben a tanács kijátszodta a tévedhetetlen isteni törvényt. Ha az iszlám jog lehetőséget biztosít a jogtalan magatartás ily módon történő legalizálására, akkor az a vízió, amely azt mondja ki, hogy Allah jutalmazza azt, aki betartja a parancsolatait, ezzel a magatartással, amint imént tapasztaltuk, hiteltelenné válik. Még mindig jobb az ember alkotta jog tökéletlenségét kihasználni, mint Isten akaratát bűnös emberi érdekké formálni. Ebből a szemszögből nézve Európa hálás lehet a szekularizációnak, mert a bíróságokon nem Isten törvénykezését vonják kétségbe, hanem minden egyes alkalommal az ember alkotta jogszabálynak szereznek érvényt, vagy eszmélnek fel annak hiányosságaira, amit utólagosan pótolnak egy újabb érvényes és hatályos jogszabály által.

Kimondhatjuk, hogy az európai jogrendszerek nem tűrik meg a gyengébbik nem diszkriminációját, tárgyként való kezelését. Nem akarja a nő szépségét elkendőzni, eltakarni. Nem akarja az erőszakot legalizálni, vagy a problémákat a szőnyeg alá seperni egy házasság kapcsán. Egy keresztény ideológián alapuló „szabad akarat” önrendelkezésével ruházza fel az

[433] Szőke-Kis (nincs évszám) 198.

állampolgárokat és kimondja, hogy mindenkinek felelnie kell tettéért, és nem elegendő egy szent könyvre tett eskü. Ugyanakkor ez az eszme biztosítja a szabad döntés jogát a nő esetében is. Európa nem akar bűncselekményekre testi, fizikai szankciókat alkalmazni és mindig szem előtt tartja az emberi jogokat.

Már nem is okoz meglepetést, hogy a Dániában élő muzulmánok 76%-a tiltakozik az iszlám megvetése, kritizálása ellen. Ugyanakkor ennek a közösségnek az 59%-a támogatja, hogy bevezetésre kerüljön a saría az ország jogrendszerébe. Ruud Koopmans holland kutató, aki több mint húsz éve vizsgálja a migráns muzulmánokat Európában, arra a megállapításra jutott, hogy a muzulmán migránsok kétharmada többre becsüli a saría törvényét, mint az európai jogrendszereket, ahová letelepedtek. Félelmet kelt a dániai The Local hírközlöny által 2015. október 13-án közétett, Wilke által a Jyllans-Posten számára készített közvéleménykutatás, amely szerint a dániai muzulmánok 77,2%-a egyetért azzal, hogy a Koránban leírt utasításokat, törvényeket maradéktalanul be kell tartani. Ez 2006-hoz képest óriási növekedés, akkor 62,4% értett egyet az előbbi állítással. Jelentősen nőtt azok száma is, akik fejkendő viselésére kötelezné a muzulmán nőket. Ezt 2006-ban 26,8% követelte, 2015-re ezek száma 42,7%-ra növekedett. [434]

Összegzés: a saría és az európai jogrendszerek összeférhetetlensége

Elsősorban: Hart és Dworkin gondolatára támaszkodva, elmondhatjuk, hogy ott, ahol a szabályok elfogadása gyakorlat okából kötelező, vagyis elsődleges szabályok vannak, azok primitív közösségek, melyekről nem mondható el, hogy közösségükben jog állna fenn, mivel a jogi szabályok csoportját az egyéb társadalmi szabályoktól nem különböztetik meg. A saríában

[434] The Local dk, 2015.

nincs a társdalom által megfogalmazott magatartási forma, csupán isteni követelmény. Ennek megfelelően a cselekmények tekintetében nem találkozunk azzal az elhatárolódással, hogy társadalomra veszélyes vagy társadalomra csekély mértékben veszélyes magatartási formák. Elsődleges szabályok vannak, amelyek formája kötött és amelyek örökérvényűek.

Másodsorban: ha a szuverenitást vesszük alapul, egyértelmű, hogy Európában a jogot alkotó szuverén az állam, nem pedig az Isten. Az európai jogrendszerek minden esetben a társadalom objektivációi, amelyek következtében a törvények a társadalom fejlődésével, alakulásával formálódnak.

Harmadsorban: a szekularizáció lehetővé tette, hogy ne Isten kinyilatkoztatását tegyük a vizsgálat tárgyává, hanem az emberi magatartást, meghagyva a keresztény értékrendet, mint zsinórmértéket úgy a jog, mint az ember-ember és az Isten-ember kapcsolatában.

Negyedsorban: az emberi jogok védik az Európa tagállamaiban élő emberek alapjogait, amelyeknek érvényt az állam köteles szerezni és biztosítani. Az alapjogok az egyén szellemi és testi épségét egyaránt védik, nem diszkriminálva a női nemet. Ezzel ellentétben az iszlámban a férfiak pozitív diszkriminációban részesülnek és az emberi élet felett könnyen döntenek bizonyos cselekmények kapcsán. Nem áll messze az iszlám ítélkezéstől, a botütés, a végtagok megcsonkítása, a megkövezés vagy más halálbüntetési forma kiszabása.

Ötödsorban: a bíróság által meghozott ítéletnek szem előtt kell tartania az alkotmányos jogokat, az emberi jogokat és az ezekben előírt bánásmódokat és hivatalból kell üldöznie bizonyos bűncselekményeket. Az iszlám jogi eljárásban a magánindítvány van jelen és hivatalból üldözendő magatartás nincs. Az elmúlt időben igyekeztek nyugati hatásra alkalmazni és bevezetni újabb törvényeket, amelyek hivatalból üldöznek cselekményeket, de ezek nem kerültek alkalmazásra. Az iszlám jogban nem bűncselekmény van, hanem bűn, azaz Isten törvényének megszegése, amelynek nemcsak földi következményei

vannak, hanem Isten haragját is maguk után vonják. Isten földi megtestesítője minden esetben a vallási vezető, aki egyben az ítéletet meghozó bíró is.

Hatodsorban: a saría jogrendszer elfogadásával egyértelmű, hogy a fent említett öt pontban Európa meghasonulna önmagával. A vallás gyakorlása, emberi alapjog mindaddig, amíg nem akar másokat kényszeríteni annak elfogadására. Európában ma nincs olyan keresztény ember, aki nőt csupán szexuális igényeinek kielégítéséért tartana el, aki szexrabszolgává tenné más nemzetek, vallások asszonyait, akiket harcban szerzett; aki más szabadságát korlátozná, vagy gyermeket vásárolna, netalántán gyermekkel házasodna, akit ha szükséges, testi fenyítésben is részesít. Európában nincs olyan jogrendszer, amely a nőt részben kizárná az öröklésből, mert ő nőnek született, nincs olyan szankció, amely megcsonkítással, fizikailag bántalmazással járna, vagy halálbüntetést szabna ki rá egyszerűen azért, mert egykor egy próféta kinyilatkoztatta Isten akaratát.

Summary: Saría and European legal systems are incompatible

Firstly, drawing on the thought of Hart and Dworkin, we can say that where rules are binding for reasons of practice, i.e. primary rules, they are primitive communities, which cannot be said to have law in their community, because the set of legal rules is not distinguished from other social rules. In

Saría, there is no form of behaviour formulated by society, only a divine requirement. Accordingly, we do not meet with the demarcation of actions as being forms of conduct dangerous to society or of conduct slightly dangerous to society. There are primary rules whose form is fixed and eternal.

Secondly, if sovereignty is taken as a basis, it is clear that in Europe the sovereign that makes law is the state, not God. In any case, European legal systems are objectifications of society, which means that laws are shaped by the development and evolution of society.

Thirdly, secularisation has made it possible to examine human behaviour rather than God's revelation, leaving Christian values as the yardstick for the relationship between law, man and man, and God and man.

Fourthly, human rights protect the fundamental rights of people living in the Member States of Europe, which the state is obliged to enforce and guarantee. Fundamental rights protect both the mental and physical integrity of the individual, without discrimination against women. In contrast, in Islam, men are positively discriminated against and can easily decide over human life in relation to certain actions. It is not far from Islamic judgement to impose the penalty of caning, mutilation of limbs, stoning or death.

Fifthly, the sentence handed down by the court must respect constitutional rights, human rights and the treatment provided for therein, and must prosecute offences ex officio. In the Islamic legal process, private prosecution is present and there is no ex officio prosecution. In recent times, attempts have been made to apply and introduce newer laws that prosecute acts ex officio, under Western influence, but these have not been applied. In Islamic law, there is no crime, but sin, that is, the violation of God's law, which not only has earthly consequences, but also incurs God's wrath. In all cases, the earthly embodiment of God is the religious leader, who is also the judge who passes sentence.

Sixthly, by adopting Sharia law, it is clear that Europe would be contradicting itself on the five points mentioned above. The practice of religion is a fundamental human right, as long as it does not seek to force others to accept it.

There is no Christian man in Europe today who would keep a woman for the sole purpose of satisfying his sexual needs, who would make sex slaves of women of other nations and religions whom he has acquired in battle, who would restrict the freedom of others or buy a child, or even marry a child, whom he would physically punish if necessary. In Europe, there is no legal system that excludes a woman from inheritance in part because she was born a woman, no sanction that involves mutilation, physical abuse or the death penalty simply because a prophet once revealed the will of God.

Irodalom

Felhasznált szakirodalom

[A]

[1] Abdesszamad, 2017 = Abdesszamad Belhadzs [2017]: A radikális iszlám maga alá gyűri a várost. Mandiner, 2017. január 31. in https://migracio.mandiner.hu/cikk/20170131_abdesszamad_belhadzs_a_radikalis_iszlam_maga_ala_gyuri_a_varost (2021.05.07.)
[2] Abdessamad – Speidl, 2016 = Abdessamad Belhaj – Speidl Bianka [2016]: A nők a muszlim társadalomban, helyzetértékelés, Migrációkutató Intézet, 2016. szeptember 29. in https://www.migraciokutato.hu/2016/09/29/a-nok-a-muszlim-tarsadalomban-publicisztika/
[3] Abu-L-A'-La Mawdudi, 2017 = Abu-L-A'-La Mawdudi [2007]: Iszlám életmód, Magyarországi Muszlimok Egyháza, 2007. Német nyelvű kiadás alapján fordította: Fodor Noémi.
[4] Adorjáni, 1999 =Adorjáni Zoltán [1999]: Kik is voltak a farizeusok? Keresztény Szó, X. évfolyam 1. szám. 1999. január
[5] Ames, 2015 = Ames, Paul [2015]: Inside Molenbeek, the troubled Brussels neighborhood linked to terror in Paris. Conflict and Justice. The World, Global Post, 2015. november 16. in https://www.pri.org/stories/2015-11-16/inside-molenbeek-troubled-brussels-neighborhood-linked-terror-paris (2020.12.10.).
[6] Anthony, 2014 = Anthony, Andrew [2014]: Anjem Choudary: the British exremist who backs caliphate. The Guardian, 2014. szeptember 07. in https://www.theguardian.com/world/2014/sep/07/anjem-choudary-islamic-state-isis (2021.05.04.)
[7] Austin, 1832 = Austin, John [1832]: The Province of Jurisprudence Determinde. London, Printed by Richard Taylor.

[B]

[1] Bakker-Bont, 2016. = Bakker, Edwin & Roel de Bont [2016]: Belgian and Dutch Jihadist Foreign Fighters (2012-2015): Characteristics, Motivations, and Roles in the War in Syria and Iraq, Small Wars & Insurgencies, Volume 27. – Issue 5: Jihadist Insurgent Movements, Published online 2016. augusztus

05. in https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09592318.2016.1209806 (2021.05.05)
[2] Balázs, 2017. = Balázs Judit [2017]: Nők és helyzetük az iszlám világban. Acta Scentarium Socialium 47 (87-101) in https://journal.uni-mate.hu/index.php/asc/article/view/2225/2836
[3] Berkes, 2010 = Berkes Lilla [2010]: A multikulturalizmus fogalmának kialakulása és jelentése, Dél-Kelet Európa – South-East Europe, International Relations Quarterly, Vol. 1 No. 4 (Winter 2010/4 tél) in https://www.southeast-europe.org/pdf/04/DKE_04_M_E_BEL.pdf (2021.05.05.)
[4] Besenyő, 2011. = Besenyő János [2011]: „Arab tavasz" – politikai rendszerváltás az észak-afrikai arab államokban, Kül-Világ, A Nemzetközi Kapcsolatok Folyóirata, VIII. évfolyam, 2011/4.
[5]Bloch, 2018. = Bloch, Michaël [2018]: Laïcité: en fait, le discours de Emmanuel Macron a déja eu lieu, Le Journal du Dimanche, 2018. január 10. in https://www.lejdd.fr/Politique/laicite-en-fait-le-discours-de-emmanuel-macron-a-deja-eu-lieu-3542279 (2021.05.02.)
[6] Bóka, 2011. = Bóka Éva [2011]: Az európai föderalizmus alternatívája Közép–Európában 1849–1945. Dialóg Campus. Budapest–Pécs.
[7] Bóka, 2005. = Bóka Éva: Richard Nicolaus Coudenhove-Kalergi gróf föderalizmusa. Európai Szemle, 16, 2005. 4. (25-36) pdf. in http://eva-boka.wdfiles.com/local--files/publlist/Coudenhove-Kalergifoderalizmusa.pdf (2017.02.11.)
[8] Boros, 2007. = Boros Gábor [2007]: Filozófia, Akadémia Kiadó, Budapest
[9] Brahms-Rink, 2016. = Brahms, Renke -Rink, Sigurd [2016]: Too much security, too little peace. Peace policy in changing world. Evangelische Kirche in Deutschland 2016.09.09 in https://www.ekd.de/en/2016_09_09_response_to_white_paper_on_security_policy_and_future_of_bundeswehr.htm (2021.05.10.)
[10] Brinke, 2001. = Brinke, G. R [2001]: Jegyzetek Máté evangéliumához. Evangéliumi Kiadó, Budapest

[11] Brósz-Pólay, 1974. = Brósz-Pólay [1974]: Római Jog, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

[C]

[1] Chamber, 2008: Case of Saadi vs Italy, Judgement = Chamber Grand [2008]: Case of Saadi vs Italy, Judgement, 28 February 2008, Application no 37201/06, Strasbourg. in https://www.legislationline.org/download/id/3975/file/ECHR%20case%20law_Case%20of%20Saadi%20vs%20Italy_2008.pdf (2020.12.02)
[2] Chamber, 2018: Case of Molla Sali v. Greece = Chamber Grand: Case of Molla Sali v. Greece, Application no. 20452/2014, Judgment, Strasbourg, 19. december 2018. in https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-188985%22]} (2022. 02. 01.)
[3] Charles, 1997. = Charles, Taylor [1997]: Az elismeréspolitikája, Feischmidt Margit szerkesztésében: Multikulturalizmus, Osiris Láthatatlan Kollégium, Budapest. (124-152)
[4] Claudia Otto, Jo Shelley és Hannah Ritchie, 2021. = Claudia Otto, Jo Shelley és Hannah Ritchie [2021]: German ISIS bride sentenced to 10 years in prison over death of Yazidi girl left to die in sun, CNN, 2021. október 26-án in https://edition.cnn.com/2021/10/25/europe/german-isis-bride-sentence-intl/index.html (2022.03.15)
[5] Coing, 1996. = Coing, Helmut [1996]: A jogfilozófia alapjai. Osiris Kiadó, Budapest
[6] Colaridge, 1972. = Colaridge, Samuel Taylor [1972]: Ont he constitution of church and state, szerk. J. Barbel, London.

[CS]

[1] Csanády-Személy, 2006. = Csanády Márton Tamás – Személyi László [2006]: BrainDrain, Közelkép a diplomás magyarokról, Századvég 2006/41 (79-122)
[2] Csepeli-Örkény, 2017. = Csepeli György – Örkény Antal [2017]: Nemzet és migráció. E-tankönyv. ELTE Társadalomtudományi Kar, Budapest. https://tatk.elte.hu/dstore/document/1540/Csepeli_orkeny_nemzet_es_migrac.pdf (2022. 03. 25.)
[3] Csuka-Török, 2015. = Csuka Gyöngyi és Török Ádám [2015]: Az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai. Magyar Tudományos Akadémia Migrációs Munkacsoportjának elemzése 2015 in https://mta.hu/data/cikkek/106/1060/cikk-106072/_europabairanyulo.pdf (2021.03.20.)

[D]

[1] Darvas, 2016. = Darvas Tamás [2016]: Az iszlám jog és a nyugati jogrendszer közelíthetetlen egymáshoz, Interjú Dr. Jany Jánossal, Arsboni, 2016. jún.1. in https://arsboni.hu/az-iszlam-jog-es-a-nyugati-jogrendszer-kozelithetetlen-egymashoz/
[2] Dessonki, 1982. = Dessonki, A. H. [1982]: Islamic resurgence in the Arab world, New York, Praeger
[3] Dezső, 2018.= Dezső Tamás [2018]: Demográfia és Migráció. A muszlim világ népességrobbanásának okai és következményei. (Kutatási vázlat), Migrációkutató Intézet 2018. 11. 05. in https://www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2018/12/Demogr%C3%A1fia-%C3%A9s-migr%C3%A1ci%C3%B3-2.pdf (2019.10.07.)
[4] Drienyovszky, 2003. = Drienyovszky Lilla [2003]: Emberi jogok az iszlámban. Szemle, Jogtudományi Közlöny 2003. október (440-446)

[5] Dworkin, 2001. = fDworkin, Ronald M. [2001]: Vajon szabályok rendszeréből áll-e a jog? in Jog és filozófia, Anatológia a XX. század jogi gondolkodása köréből, Szerkesztette: Varga Csaba, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest.

[E]

[1] Ebubekir, 2011. = Ebubekir, Ferenci D. [2011]: Bevezetés az iszlám gondolkodás világába 2. rész: Hitünk gyökerei, legfontosabb összetevői. Magyar Iszlám Kislexikon, demirPRess, Istanbul, 2011/1432 in https://www.academia.edu/1079726/Bevezet%C3%A9s_az_iszl%C3%A1m_gondolkod%C3%A1s_vil%C3%A1g%C3%A1ba?auto=download (2022.04.15.)

[F]

[1] Falus, 2014. = Falus Orsolya [2014]: Az iszlám alapítvány – a waqf. Jogtörténeti szemle 2014/03 (1-7) in http://epa.oszk.hu/04100/04139/00054/pdf/EPA04139_jogtorteneti_szemle_2014_03_01-07.pdf (2022.02.05.)
[2] Fazlur, 1980. = Fazlur, Rahman [1980]: A Survey of modernization of muslim family law, in Inetrnational Journal of Middle East Studies, Volum 11., 1980 jul, Cambridge University Press.
[3] Fischl, 2010. = Fischl Vilmos [2010]: Az iszlám és a nyugat, Hadtudományi szemle, Budapest, 2010. 3. évfolyam 3. szám (47-53)
[4] Frederick, 1975. = Frederick, Mathewson Denny [1975]: The Meaning of Umman in the Qurʾān. History of Religions, Vol. 15., No1. 1975. augusztus, University of Chicago Press (34-70) in https://www.jstor.org/stable/1061854 (2022.03.19.)
[5] Frenkmölle, 1994. = Frenkemölle, H. [1994]: Matthäus Kommentar I, Pathmos Verlag, Düsseldorf.

[6] Frenyó, 2016. = Frenyó Zoltán [2016]: Szent Ágoston és Aquinói Szent Tamás, A keresztény filozófia modelljei, előadás a Magyarországi Aquinói Szent Tamás Társaság konferenciáján. PPKE HTK, Budapest, 2016.december 16. Megjelent in Vincze Krisztián (szerk.), a Magyarországi Aquinói Szent Tamás Társaság Közleményei, IV. Szent István Társulat, Budapest, 2017. (132-145) in http://real.mtak.hu/71218/1/Szent_Agoston_es_Aquinoi_Szent_Tamas_Szoveg_u.pdf (2021.01.11)
[8] Fukuyama, 2006. = Fukuyama, Francis [2006]: Identitás, bevándorlás és liberális demokrácia, Kellék 57. szám, (23-41), fordította: Szilágyi Botond. A fordítás az alábbi változat alapján készült: Francis Fukuyama: Identity, Immigration and Liberal Democracy. Journal of Democracy, 2006 (17):2, 5–20. in https://epa.oszk.hu/01100/01148/00046/pdf/EPA01148_kellek_2017_57_023-041.pdf (2020. 12. 28.)
[9] Fukuyama, 2018. = Fukuyama, Francis [2018]: Identity. The demand for dignity and politics of resentment, Farrar, Straus and Giroux, New York.

[G]

[1] Gergely, 1982 = Gergely Jenő [1982]: A pápaság története, Kossuth Kiadó, Budapest.
[2] Goldzicher: Az Iszlám, Az iszlám az Omajjádok bukásáig = Goldzicher Ignácz (évszám nincs): Az Iszlám, Az iszlám az Omajjádok bukásáig, II. fejezet: Mohamed próféta és az iszlám kezdetei. Nagy Képes Világtörténet IV. Kötet. A Népvándorlás Kora. Budapest in https://mek.oszk.hu/01200/01267/html/04kotet/04r10f02.htm (2022.03.19.)
[3] Goldziher, 1881. = Goldziher Ignácz [1881]: Az Iszlám, Tanulmányok a Muhammedan vallás története köréből. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó, Budapest

[4] Gheorghe 2006. = Gheorghe Mihai [2006]: Elogiul dreptului, in Palatul de Justiție folyóirat 5/2006
[5] Gönczi, 2019. = Gönczi Gergely [2019]: Akarata ellenére a muszlim közösség tagjára sem alkalmazható a saría jog. A strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságának fontosabb friss döntéseinek összefoglalása, Atlatszo, Strasbourgi figyelő 2019. augusztus 31. in https://ejeb.atlatszo.hu/2019/08/31/akarata-ellenere-a-muszlim-kozosseg-tagjara-sem-alkalmazhato-a-saria-jog/ (2022. 02. 01.)
[6] Grace, 2010. = Grace, David [2010]: A vallás szociológiája, Bencés Kiadó, Pannonhalma
[5] Gyulai-Mink-Iván, 2012. = Gyulai Gábor – Mink Júlia – Iván Júlia [2012]: Kiutasítás és emberi jogok. A legfontosabb emberi jogi kötelezettségek gyakorlati alkalmazása a kiutasítás bírói elrendelése vagy felülvizsgálata során. Magyar Helsinki Bizottság, 2012. január., Gyulai Gábor szerkesztésével in http://helsinki.hu/wp-content/uploads/helsinki_birojegyzet2012_final.pdf (2020. 12. 02.)

[H]

[1] Hajnal: Mohamed. = Hajnal István (évszám nincs): Mohamed, a próféta. Az iszlám születése. Rubiconline Történeti Magazin, alapítva 1989 in https://rubicon.hu/cikkek/mohamed-a-profeta (2021.02.13.)
[2] Haleck, 1962 = Halecki, Oscar [1962]: Az európai történelem határai és megosztottságai, University of Notre, Dame Press.
[3] Hamza, 2013 = Hamza Gábor [2013]: A római jog és hatása a modern jogok fejlődésére, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
[4] Hamza, 2001. = Hamza Gábor [2001]: Szent István törvényei és Európa. in Szent István és Európa – Saint Étienneet l'Europe. Szerkesztette: Hamza Gábor, Budapest

[5] Harbusch, 2021. = Harbusch, Nikolaus [2021]: Hoher Anteil von Intensivpatienten mit Migrationshinzergrund. RKI-Chef: „Es ist ein Tabu.”Bild, 2021.03.05., 08:37, in https://www.bild.de/bild-plus/politik/inland/politik-inland/corona-patienten-mit-migrationshintergrund-rki-chef-es-ist-ein-tabu-75598632,view=conversionToLogin.bild.html (2021.04.14.)
[6] Hart, 1961. = Hart, H. L. A. [1961]: The Concept of law, Oxford, Clarendon Press
[7] Hassan, 2008. = Hassan, Al Turabi [2008]: The Islamic Awakening's Second Wave, New Perspectives Quarterly, 2008 jun. 28. (36-41);
[8] Hegedős, 2018. = Hegedős Soma [2018]: Jog- és Társadalomelméleti Tanszék, Témavezető: Szmodis Jenő habil. egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem: Az iszlám jog egyes alapproblémái, Themis 2018. június (79- 102) in http://epa.oszk.hu/02300/02363/00029/pdf/EPA02363_themis_2018_jun_079-102.pdf (2021.11.02.)
[9] Heise-Meyer-Heuer, 2020. = Heise, Thomas, Claas Meyer-Heuer [2020]: Die Macht der Clans, Deutsche Verlags-Anstalt, München in https://www.penguinrandomhouse.de/leseprobe/Die-Macht-der-Clans/leseprobe_9783421048707.pdf (2021.05.05.)
[10] Higgins-Tamura, 2016. = Higgins, Andrew and Kimiko de Freytas-Tamura [2016]: A Brussels Mentor Who Taught ’Gangster Islam’ tot he Young and Angry, The New York Times, 2016. április 11. in https://www.nytimes.com/2016/04/12/world/europe/a-brussels-mentor-who-taught-gangster-islam-to-the-young-and-angry.html (2021.05.05.)
[11] Huntington, 2006. = Huntington, Samuel P. [2006]: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006. in https://docplayer.hu/12196019-Samuel-p-huntington-a-civilizaciok-osszecsapasa-es-a-vilagrend-atalakulasa.html (2022.02.10)

[I]

[1] Immenkamp, 2016. = Immenkamp, Beatrix [2016]: Az iszlám különböző ágai: az iszlám szunnita ága, EPRS/Az Európai Parlament Kutatószolgálata, PE 577.963, Briefing 2016. február in https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577963/EPRS_BRI(2016)577963_HU.pdf (2021.11.09.)
[2] Izsák, 2021. = Izsák Balázs [2021]: A javasolt polgári kezdeményezés tárgyával, céljával és hátterével kapcsolatos bővebb tájékoztatás. Elfogadta a Székely Nemzeti Tanács Állandó Bizottsága Makfalván, 2021. augusztus 4-én. Európai polgári kezdeményezés, Kohézios politika a régiók egyenlőségéért és a regionális kultúrák fenntarthatóságáért, Annex_HU.pdf in https://europa.eu/citizens-initiative/initiatives/details/2019/000007_hu (2022.04.10.)

[J]

[1] Jany, 2016. = Jany János [2016]: Jogi Kultúrák Ázsiában, Pázmány Nemzetközi Tanulmányok 5. kötet, TYPOTEX, Budapest.
[2] Jelen, 1991. = Jelen, Ted G. [1991]: The Political Mobilization of Religious Belief New York, Praeger
[3] Joas, 2014. = Joas, Hans [2014]: A hit választása, Vigilia Kiadó, Budapest
[4] Juhász, 2021.: Az iszlám gazdaság alapelvei = Juhász István [2021]: Az iszlám gazdaság alapelvei. Adó Online, 2021. február 26. (2. rész) in https://ado.hu/ado/az-iszlam-gazdasagi-alapelvei-2-resz/ (2022.01.24.)
[5] Juhász, 2021.: Iszlám pénzügyek-kölcsön, kamat, uzsora, öröklés (4. rész). = Juhász István [2021]: Iszlám pénzügyek-kölcsön, kamat, uzsora, öröklés (4. rész). Adó Online, 2021. március 19. in https://ado.hu/ado/iszlam-penzugyek-kolcson-kamat-uzsora-orokles-4-resz/ (2022. 02. 01.)

[K]

[1] Kamarás-Kapitány-Vaskovics, 2005. = Kamarás Ferenc – Kapitány Balázs – Vaskovics László [2005]:Fiatal házaspárok életútja Németországban és Magyarországon. Központi Statisztikai Hivatal Népességtudományi Kutatóintézet, Budapest 2005/4 in https://adoc.pub/kzponti-statisztikai-hivatal-nepessegtudomanyi-kutatointezet1f250a30c915b5982b78de1bb86e929a72051.html (2022.04.21.).
[2] Karner, 1935. = Karner Károly [1935]: Máté evangéliuma, Keresztény Igazság Kiadója, sopron
[3] Katona-Petrovics, 2021. = Katona Márton-Petrovics Nándor [2021]: Válság és együttműködés. A koronavírus -járvány okozta lehetséges intézményi változások és a kooperatív közszolgáltatások. Közgazdasági Szemle, LXVIII. évfolyam, 2021. január (76-95) in http://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=1948 (2021. 03. 01.)
[4] Kálvin, 1939. = Kálvin János [1939]: Magyarázat Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához, Grafika Könyvnyomda, Kolozsvár.
[5] Kecia Ali, 2004. = Kecia Ali [2004]: Islam and Slavery. Brandeis University. Near Eastern and Judaic Studies. The Feminist Sexual Ethics Project. 2004.02.02. in https://www.brandeis.edu/projects/fse/muslim/slavery.html (2022.03.15.)
[6] Kedar, 1986 = Kedar, Benjamin Z. [1986]: Ungarische Muslime in Jerusalem im Jahre 1217. Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungariae XL
[7] Kengyel, 2017. = Kengyel Ákos [2017]: Az Európai Unió jövője – célok, identitás és kommunikáció. A római szerződés aláírásának 60. évfordulójára rendezett Jean Monnet – konferencia, Róma, 2017. március 23-24. Közgazdasági Szemle, LXIV. évfolyam, 2017. június. (661-667)
[8] Khalil, 1992. = Khalil, Akasha Izeldien [1992]: Bűncselekmények és büntetések az iszlám jogban (Sarija). Jogtudományi Közlöny, Szemle, 1992.szeptember (413-422)
[9] Kis-Benedek, 2017. = Kis-Benedek József [2017]: Dzsihadista fészkek, mint a terrotizmus lehetséges kiindulópontjai, Hadtudomány, A Magyar

Hadtudományi Társaság és az MTA Hadtudományi Bizottság Folyóirata, XXVII. évfolyam 2017/1-2, (96-113) in http://real-j.mtak.hu/9493/1/Hadtudomany_2017_1-2_WEBRE.pdf (2021.05.05.)
[9] Kókai, 2007 = Kókai Nagy Viktor [2007]: A Hegyi beszéd, KRE HTK Doktori Iskola, L'Harmattan Kiadó, Budapest
[10] Korinek, 2010. = Korinek László [2010]: Kriminológia 1., Magyar Közlöny Kiadó, Budapest
[11] Kovács, 2017. = Kovács Gábor [2017]:A nyugat alkonya- újratötlve, A 2017-es Argumentor Műhelykonferencia kötete, szerkesztette: Bakó Rozália Klára, Horváth Gizella, Partium Kiadó, Nagyvárad, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen
[12] Kőszegi, 2020. = Kőszegi Anna [2020]: Más becsületéért meghalni – Vérontás képzelt sérelmekért, Jurátus, 2020.03.31. in https://juratus.elte.hu/mas-becsuleteert-meghalni-verontas-kepzelt-serelmekert/ (2022. 01. 16.)

[L]

[1] Lewis, 1990. = Lewis, Bernard [1990]: Race and Slavery in the Middle East. An Historical Enquiry. Oxford University Press. in https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=WdjvedBeMHYC&oi=fnd&pg=PA3&dq=slavery+in+islam&ots=07HzH_iV-_&sig=MctBYpcNex_mXSjeJUM-QficGR4&redir_esc=y#v=onepage&q=slavery%20in%20islam&f=false (2022.03.15.)
[2] Ligeti, 1962. = Ligeti Ernő [1962]: A Páneurópai mozgalom, „Korunk" Kiadása, Cluj-Kolozsvár
[3] Ludwig, 1999. = Ludwig, Emie [1999]: Napoleon, Vestala Kiadó

[M]

[1] MacGregor, 2021. = MacGregor, Marion [2021]: Bosnia: COVID-19 infections rising in migrant camps. InfoMigrants, published on 2021.04.09. in https://www.infomigrants.net/en/post/31430/bosnia-covid-19-infections-rising-in-migrant-camps (2021.05.01.)
[2] Massey-Goldring-Durand, 2011. = Massey, Douglas S.- Goldring, Luin - Durand, Joreg [2011]: Folyamatosságok a transznacionális migrációban: tizenkilenc mexikói közösség elemzése. Sík Endre szerkesztésében: A migráció szociológiája 2. ELTE TáTK, Budapest
[3] Mayer, 1985. = Mayer, Ann Elizabeth [1985]: Property, Social Structure and Law in the Modern Middle East, State University of New York
[4] Máté-Tóth, 2014. = Máté-Tóth András [2014]: Vallásnézet, A kelet-közép európai átmenet vallástudományi értelmezése, Korunk Komp-Press Kolozsvár
[5] Muedini, 2010. = Muedini, Fait A. [2010]: Examining Islam and Human Rights from the Perspective of Sufism. Muslim World Journal of Human Rights. The Berkeley Electronic Press in https://kipdf.com/muslim-world-journal-of-human-rights_5b5509cf097c47571b8b459b.html (2022.03.10.)
[6] Munif, 2021.: A dzsihád valódi jelentése a vallástudományban = Munif, Abdul-Fattah [2021]: A dzsihád valódi jelentése a vallástudományban. PR Herald, 2021. március 26. in https://prherald.hu/a-dzsihad-valodi-jelentese-a-vallastudomanyban/ (2022.04.16.)
[7] Munif, 2021.: A ramadán jelentősége. = Munif, Abdul-Fattah [2021]: A ramadán jelentősége. PR Herald. Arculat, Kulturális Antropológia 2021. április 19 .in
https://prherald.hu/a-ramadan-jelentosege/ (2022. 02. 05.)
[8] Munif: Felvilágosítás a muszlimoknak a felelősségteljes házasságról. = Munif, Abdul-Fattah (nincs évszám): Felvilágosítás muszlimoknak a felelősségteljes házasságról. Iszlam.com, Alapismeretek, in https://iszlam.com/iszlam-az-elet-vallasa/csalad-az-iszlamban/item/1363-felvilagositas-muszlimoknak-a-felelossegteljes-hazassagrol (2020.04.28.)

[9] Musallam, Adnan A.: From Secularism to Jihad: Sayyid Qutb and the Foundations of Radical Islamism. Praeger Publishers, Westport, CT 2005, és Omar Nasiri: Inside the Jihad: My Life With Al Qaeda. A Spy's Story. Basic Books, New York, 2006, 151. o.) művei alapján idézi: Aaron Y. Zelin: Jihadis and the Use of the Terms Terror, Terrorist, and Terrorism: A Contextual and Semantic Understanding from Islamic Tradition. in https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=revisioning (2022.04.16.)

[N]

[1] Nagy, 2020. = Nagy Melánia [2020]: A nyugati nők csatlakozási folyamata az Iszlám Államhoz. Büntetőjogi Szemle 2020/2. szám (87-92) in https://ujbtk.hu/wp-content/uploads/lapszam/BJSZ_202002_87-92o_NagyMelania.pdf (2022.04.16)
[2] Nasralla, 2015. = Nasralla, Shadia [2015]: Austria pases 'Law on Islam' banning ferign money for Muslim groups, Reuters, World News 2015. február 25. in https://www.reuters.com/article/us-austria-muslims/austria-passes-law-on-islam-banning-foreign-money-for-muslim-groups-idUSKBN0LT28420150225 (2021. 05.06.)
[3] Neumann, 1992. = Neumann, Frederick [1992]: Az új szív, Kálvin János Kiadó, Budapest

[O]

[1] Oretnsio, 1983. = Ortensio da Spinetoli [1983]: Máté, lektorálta és szerkesztette: Bálint Erzsébet, Cittadella Editrice, Assisi

[P]

[1] Papp, 2009. = Papp András László [2009]: Mozgásszabadság. Alkotmányjogi és nemzetközi jogi alapok. L'Harmattan Kiadó, Budapest
[2] Peirce, 1993. = Peirce, Leslie P. [1993]: The imperial Harem. Women and Sovereignty in the Ottoman Empire. Oxford University Press in https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=L6-VRgVzRcUC&oi=fnd&pg=PR7&dq=leslie+peirce+imperial+harem&ots=ekhHZSeMab&sig=VCOfp0q0gll2FdpIsN7DIylZvHI&redir_esc=y#v=onepage&q=slave&f=false (2022.03.15.)
[3] Peschka, 1980. = Peschka Vilmos [1980]: Jog és jogfilozófia, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
[4] Platón: Az Állam. = Platón: Az Állam, Igazságosság az, ha a baráttal jót cselekszünk, az ellenséggel rosszat. Fordította Jánosy István in http://mek.oszk.hu/03600/03629/03629.htm#4 (2021.04.10.)
[5] Prieger-Mátyás, 2014. = Prieger Adrienn – Mátyás Imre [2014]: Az iszlám jog. Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXII. 2014, (103-112)
[6] Pusztay, 2015. = Pusztay János [2015]: Megszállás alatt Európa, az örökös ígéret földje, Magyar Idők, 2015. szeptember 27. in https://www.magyaridok.hu/velemeny/megszallas-alatt-europa-az-orokos-igeret-foldje-25749/ (2022.04.17.)

[R]

[1] Révai-Görbe Attiláné Zán, 2009. = Révai Róbert, Görbe Attiláné Zán Krisztina [2009]: Egészség és migráció az Európai Unióban és Magyarországon. Hadmérnök, IV évfolyam, 2. szám, 2009 június. (166-171) in http://real.mtak.hu/80220/1/HadmC3A9rnC3B6k20IV._u.pdf (2021. 02. 14.)
[2] Rostoványi, 2010. = Rostoványi Zsolt [2010]: Európai (euro-)iszlám vagy iszlám Európában in Az iszlám Európában, Az európai muszlim közösségek differenciáltsága / szerk. Rostoványi Zsolt. - Budapest, Aula Kiadó

[3] Rostoványi, 2020. = Rostoványi Zsolt [2020]: Az iszlám és a 21. század, Kihívások és válaszok. L'Harmattan Kiadó
[4] Rostoványi, 2016. = Rostoványi Zsolt [2016]: Fundamentalizmusok a 20-21. században. Köz-gazdaság 2016/3, Nemzetközi Intézmények és változó világgazdaság (225-240) in file:///C:/Users/BorMobilMegelozes/Desktop/phd/irodalom/fundamentalizmus.pdf (2022.03.12.)
[5] Rousseau, 1947. = Rousseau [1947]: Társadalmi szerződés, II. kiadás, Fordította és bevezetést írta: Radványi Zsigmond, Phönix – Oravetz Kiadó, Budapest
[6] Roy, 2015. = Roy, Oliver [2015]: France Oedipal Islamist Complex. The country's jihadi problem isn't about religion or politics. It's about generation revolt. FP, 2016. január 7. Az erdeti írás Le Monde on Nov. 24, 2015. jelent meg. Francia nyelvről angol nyelvre fordította Elisabeth Zerofsky in https://foreignpolicy.com/2016/01/07/frances-oedipal-islamist-complex-charlie-hebdo-islamic-state-isis/ (2020. 12. 06.)
[7] Rowan, 2014. = Rowan, Williams [2014]: A hit szerepe a mai világban, Bencés Kiadó, Pannonhalma

[S]

[1] Salamon-Munif, 2003. = Salamon András-Abdul Fattah Munif [2003]: Allah törvénye. Az iszlám jog különös világa, PressCon Kiadó, Budapest.
[2] Salamon, 2011. = Salamon János [2011]: Könyv-A hanyatlás morfológiája- Oswald Spengler: A Nyugat alkonya, Magyar Narancs, Politikai-Kulturális Hetilap, 2011. 07. 28. in https://magyarnarancs.hu/zene2/konyv_-_a_hanyatlas_morfologiaja_-_oswald_spengler_a_nyugat_alkonya-76604 (2021.04.07.)
Ságvári Endre Gyak. Gim.(nincs évszám): Mohamed élete, Szeged in

http://sagv.gyakg.u-szeged.hu/tanar/farkzolt/iszlam/arabok.htm (2021.03.21.)
[2] Schanda, 2004. = Schanda Balázs [2004]: Fejkendőviselet az iskolában. Fundamentum 2/2004. (115-120) in http://fundamentum.hu/sites/default/files/04-2-10.pdf (2022.03.02.)
[3] Seltmann, 1926. = Seltmann Rezső [1926]: A Népszövetség fiaskója, Korunk, Budapest in http://epa.oszk.hu/00400/00458/00233/korunk_EPA00458_1926_05_4147.html (2021.04.06)
[4] Siska, 2016. = Siska Katalin [2016] A rabszolgaság az iszlám jogban. Véget ért vagy még mindig tart? Miskolci Jogi Szemle 11. évfolyam 2016, 1. szám (14-29)
[5] Siska, 2016.: Hatalom a falak mögött. = Siska Katalin [2016]: Hatalom a falak mögött. A válide és a hárem intézményéről az újabb angol szakirodalom tükrében. Jog és Politikatudományi Folyóirat, 2016/3 (141-154) in https://jap.sze.hu/images/lapsz%C3%A1mok/2016/3/siska.pdf; (2022.03.15.)
[6] Smith, 2005. = Smith, David [2005]: Al-Muhajiroun, Institute of Peace and Conflict Studies, Special Report, No. 2. September 2005. in https://www.files.ethz.ch/isn/100234/IPCS-Special-Report-02.pdf (2021.01.12.)
[7] Spöttle, 2021, interjú. = Spöttle, George (élő interjú 2021.): A klánok hatalam, interjú, M1 médiaszolgáltató, Ma este 2021.05.01-i adás, in https://mediaklikk.hu/video/ma-este-2021-05-01-i-adas-3/# (2021.05.05.)
[8] Stott, 1993. = Stott, John [1993]: A Hegyi beszéd, Harmat Kiadó
[9] Susskind-Vines, 2020. = Susskind, Daniel, Vines, David [2020]: The economics of the COVID-19 pandemic: an assessment. Oxford Review of Economic Policy, Vol. 36. Number S1, (1-13) in https://academic.oup.com/oxrep/article/36/Supplement_1/S1/5899022 (2021.05.03.)
[10] Sulok, 2017. = Sulok Zoltán Szabolcs [2017]: Saria: tévhit és valóság. 100 éves a magyar iszlámtörvény, Köbel Szilvia és Tóth J Zoltán, Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

[11] Susemihl, 1862. = Susemihl, Franz [1862]: Platón Nomoi (Die Gesetze) Platon's Wereke, Stuttgart

[SZ]

[1] Szalkai, 2010. = Szalkai Attila [2010]: A kényszermigráció biztonságpolitikai kockázata a 21. század elején. Nemzet és Biztonság 2010/3. (58-69) in http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/szalkai_attila-a_kenyszermigracio_biztonsagpolitikai_kockazata_a_21__szazad_elejen.pdf
[2] Szentpétery, 2011. = Szentpétery Péter [2011]: Világvallások, Luther Kiadó, Budapest
[3] Szilárd-Baráth, 2011. = Szilárd István-Baráth Árpád [2011]: Migráció és egészségügyi biztonság: új foglalkozás-egészségügyi kihívások. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények 12, (269-278) in http://www.pecshor.hu/periodika/XII/szilard.pdf (2021.02.11.)
[4] Szőke-Kis (nincs évszám). = Szőke-Kis Bernadett (nincs évszám): Iszlám migráció és integráció – Európai megoldáskeresés és jövőkép, Szemelvények a XXI. századi migráció témakörből, MH Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság, Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely Kiadványa (187-220) in http://real.mtak.hu/83709/1/szemelvenyek.pdf#page=188 (2022.03.12.)

[T]

[1] Takács, 2015. = Takács Albert [2015]: A törvény fogalma és a jog-összehasonlítás: etűd Joó Gyula törvényfogalmának témáira. Pro publico bono, 3 sz. (206-216)
[2] Tholuck, 1834. = Tholuck, A. [1834]: Christ's Sermon on the mount,. volum I, Printed by John Thomson, Milne Square, Edimburgh

[3] Tibi, 2002. = Tibi, Bassam [2002]: Europa ohne Identitat? Leitkultur oder Wertebeliebigkeit Siedler Taschenbücher, München
[4] Tomka, 2020. = Tomka Béla [2020]: Európa társadalomtörténete a 20. században, Budapest, Osiris Kiadó in https://docplayer.hu/12509558-Europa-tarsadalomtortenete-a-20-szazadban-tomka-bela.html
[5] Tóth, 2005. = Tóth J. Zoltán [2005]: John Rawls Igazságosság elmélete. Jogelméleti Szemle 2005/1. I –VIII. in http://jesz.ajk.elte.hu/tothj212.html (2017.09.15.)
[6] Tucker, 2012. = Tucker, Judith E. [2012]: Women, family and gender in islamic law, Cambridge University Press

[V]

[1] Voicu, 2008.= Voicu Costică [2008]: Teoria generală a dreptului, Universul Juridic, București.

[Z]

[1] Zara Raymond, 2010. = Zara Raymond, Catherina [2010]: Al Muhajiroun and Islam4UK: The group behind the ban, The International Center for the Study of Radicalisation and Political Violence, Regional Centre on Conflict Prevetion, May 2010 in https://icsr.info/wp-content/uploads/2010/06/ICSR-Feature-Al-Muhajiroun-and-Islam4UK-The-group-behind-the-ban.pdf (2021.01.12.)

[Y]

[1] Yuval, 2015, előadás. = Yuval Noah Harari [2015]: Why Humans run the world, londoni előadása 2015. okt. 2. in https://www.youtube.com/watch?v=swuSCTgGGUE (2022.04.17.)

[W]

[1] Warner, 2010. = Warner, Bill [2010]: Sária törvény nem muzulmánoknak. Published by CSPI, LLC, fordította: Dzsihádfigyelő
[2] Weber-Wühre-Spalding, 2019. = Mathias Weber, Johanna Wühre, Sabine Spalding [2019]: Gemeinschaftlich begangene Vergewaltigunge, Referat IZ 36- Zentraler Wissenschaftlicher Dienst. Kriminalistiches Institut 2019/4 in https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/Publikationsreihen/Forschungsergebnisse/2019KKFAktuell_GemeinschaftlichBegangeneVergewaltigung.html (2022. 04. 21.)
[3] White, 2019. = White, Debbie [2019]: Married to monsters ISIS 'wife' defends sex attacks by jihadi husbands saying 'it's not rae in Islam', The Sun, 10 Mar. 2019. in https://www.thesun.co.uk/news/8605839/isis-wife-defends-sex-attacks-by-jihadi-husbands-saying-its-not-rape-in-islam/ (2022.04.17.)
[4] White (évszám nincs). = White, E. G (évszám nincs): Gondolatok a Hegyi beszédről, Gyarmati és Társa, Budapest,

Európai Unió és nemzetközi szervek által közétett adatok

[1] A Bizottsági Közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a jogállamiság megerősítésére irányuló új uniós keret /*COM /2014/0158 final*/. in https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0158&from=HU (2020.12.08.)
[2] Az EUMC „Muszlimok az Európai Unióban: diszkrimináció és iszlamofóbia" című jelentésének kiemelt témái in

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1936-EUMC-highlights-HU.pdf (2021.01.18.).
[3] Az Európai Unióról Szóló Szerződés Egységes Szerkezetbe Foglalt Változata, 50. cikk, Európai Unió Hivatalos Lapja C 326/43-44, 2012. 10. 26. in https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0007.02/DOC_1&format=PDF (2022.04.10.)
[4] A Végrehajtói Bizottság Határozata 1994. december 22. az 1990. június 19-i Schengeni Végrehajtási Egyezmény hatálybalépéséről SCH/COM-ex (94) 29 rev. 2., Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja L239/130., 2000.9.22., Az Európai Unió Hivatalos Lapja 19/2 kötet in https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:41994D0017&from=SK
[5] Befogadó Európa? Menedékjogi Kérelmek in https://www.europarl.europa.eu/infographic/welcoming-europe/index_hu.html#filter=2020 (2022. 04. 11.)
[6] Cairo Declaration on Human Rights in Islam, Aug. 5, 1990, U.N. GAOR, World Conf. on Hum. Rts., 4th Sess., Agenda Item 5, U.N. Doc. A/CONF.157/PC/62/Add.18 (1993) [English translation]. in University og Minnesota, Human Rights Library http://hrlibrary.umn.edu/instree/cairodeclaration.html (2022.03.10)
[7] Emberi Jogok Európai Egyezménye, Council of Europe, 67075 Strasbourg cedex, France 3. cikk in https://www.echr.coe.int/documents/convention_hun.pdf (2021.01.10.)
[8] Emberi Jogok Egytemes Nyilatkozata (teljes szöveg), Council Of Europe in https://www.coe.int/hu/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version- (2022.03.10.)
[9] Európai Bizottság: A határok nélküli Európa. A schengeni térség. in http://publications.europa.eu/resource/cellar/09fcf41f-ffc4-472a-a573-b46f0b34119e.0008.03/DOC_1 (2021.01.12.)
[10] Európai Bizottság, Magyarországi Képviselete, Hírek: Lássuk a tényeket: Az Európai Bizottság válasza a magyar kormány kampányára in https://ec.europa.eu/hungary/news/20190228_facts_matter_hu (2021.03.23)

[11] Európai Unió: Célok és értékek in https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_hu (2018.08.09.)
[12] Eurostat, statistics explaind: Migrant integration statistics – education in https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migrant_integration_statistics_-_education (2021. 04. 15.)
[13] Európai Parlament, Hírek: A migrációs kérdés Európában 2020. 09. 30 in https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20170629STO78632/a-migracios-kerdes-europaban. (2022.03.25.)
[14] Európai Parlament Hírek: Menekültügy és migráció az EU-ban: tények és számok (2021.08.17 –én frissítve) in https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20170629STO78630/menekultugy-es-migracio-az-eu-ban-tenyek-es-szamok (2022. 03. 25.)
[15] European Commission: Communication from the Commision to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committeeof the Regions: Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027, Brussels, 24. 11. 2020, COM(2020) 758 final, in https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/pdf/action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf (2021. 05. 03.)
[16] Európai Történelem Háza: Európa újjáépítése in https://historia-europa.ep.eu/hu/allando-kiallitas/megosztott-kontinens-ujjaepitese (2022.04.10.)
Europol által készített jelentés: European Union Terrorism Situation and Trend report 2020 in https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2020 (2021.01.10)
[17] Hozzáférés az európai uniós joghoz, Glosszárium, Jogállamiság. in https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/rule_of_law.html?locale=hu (2020.12.10.)

[18] Intervention de Bernard Stirn le 16 mars 2017: Laïcité et liberté, compatibilité ? in https://www.conseil-etat.fr/actualites/discours-et-interventions/laicite-et-liberte-compatibilite (2022. 02.28.)
[19] Kúria, Nemzetközi kapcsolatok: S.A.S. Franciaország elleni ügye (43.835/11.), Az ítéletet a Nagykamara 2014. július 1-jén hozta. in https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/sas-franciaorszag-elleni-ugye-4383511
[20] Migration flows: Immigration to the EU from non-member countries was 1.9 million in 2020 in https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics#Migration_flows:_Immigration_to_the_EU_from_non-member_countries_was_1.9_million_in_2020 (2022.04.15.)
[21] Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies PE 658.648 - October 2020, Tackling violence against women and domestic violence in Europe 40 oldal in https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/658648/IPOL_STU(2020)658648_EN.pdf (2022.04.18.)
[22] Press office-General Secretariof the Council, Press Hu, Nyilatkozatok és megjegyzések 56/15: Az állam-, illetve kormányfők nem hivatalos ülése Brüsszel, 2015. február 12. – Az Európai Tanács tagjainak nyilatkozata. in https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2015/02/12/european-council-statement-fight-against-terrorism/pdf (2021.01.19.).
[23] UNICEF: Egyre több a gyermekházasság Afganisztánban. 2021. november 16. in https://unicef.hu/igy-segitunk/hireink/egyre-tobb-a-gyermekhazassag-afganisztanban (2022. 02. 20.)
[24] UNICEF: Naponta 39 ezer új gyermekeházasság. 2013. március 18. in https://unicef.hu/igy-segitunk/hireink/naponta-39-ezer-uj-gyermekhazassag (2022. 02.20.)
[25] United Nations Secretary-General's Campaign, to end violence againts women: Nők elleni erőszak. Kiadta az ENSZ Tájékoztatási Irodája, 2009. november. Fordította: az ENSZ Bécsi Információs Irodája in

http://unis.unvienna.org/pdf/factsheets/UNiTE_TheSituation_hu.pdf (2022. 01. 16.)

Központi Statisztikai Hivatal által közétett adatok

[1] A házasságkötés magatartás változásának demográfiai jellemzői in https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/hazassagkotes.pdf (2020. 04. 28.)
[2] A Magyar Szent Korona Országainak 1910. Évi Népességszámlálása, Magyar Statisztikai Közlemények 42 kötet, Budapest 1912 in https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1910_01/?pg=0&layout=s (2019.10.02.)
[3] Központi Statisztikai Hivatal: 2011. évi népszámlálás, Vallás és felekezetek. in http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_10_2011.pdf (2020.03.11.)

Média orgánum kontextusából feldogozott példák, precedensek

[1] Dutch News nl., 2020. = Dutch News: Concern about funding of mosques by ’anti-democretic’donors, 2020. június 25. in https://www.dutchnews.nl/news/2020/06/concern-about-funding-of-mosques-by-anti-democratic-donors/ (2021.05.04.)
[2] Dzsihádfigyelő: Mohamed. https://dzsihadfigyelo.wordpress.com/kepek/ (2022.03.15.)
[3] Euronews, 2017. = Euronews: Betiltják a gyerekházasságot Németországban. 2017.04.05. in

https://hu.euronews.com/2017/04/05/betiltjak-a-gyerekhazassagot-nemetorszagban (2022. 02.22.)
[4] Hirado.hu, 2022: Csoportba verődve molesztáltak fiatal nőket Milánóban szilveszterkor in https://hirado.hu/kulfold/cikk/2022/01/08/csoportba-verodve-molesztaltak-fiatal-noket-milanoban-szilveszterkor-video (2022.01.30.)
[5] Hirado.hu, 2018: Egyre elterjedtebb többnejűség Németországban és a Skandináv országokban 2018.04.14. in https://hirado.hu/kulfold/cikk/2018/04/12/egyre-elterjedtebb-a-tobbnejuseg-nemetorszagban-es-a-skandinav-allamokban/ (2022.03.12.)
[6] Hiradó.hu, 2021: Letöltendő börtönbüntetésre ítélték a migránsok gyermekházassága ellen küzdő exminisztert. 2021.12.14. in https://hirado.hu/kulfold/kulpolitika/cikk/2021/12/14/letoltendo-bortonbuntetesre-iteltek-a-migransok-gyermekhazassaga-ellen-kuzdo-exminisztert (2022.04.01)
[7] Le'Figaro, 2020. = Le'Figaro: Sondage: les jeunes musulmans plus radicaux que leurs aînés, 2020.09.08. in https://www.lefigaro.fr/actualite-france/sondage-les-jeunes-musulmans-plus-radicaux-que-leurs-aines-20200908?utm_medium=Social&utm_source=Facebook&fbclid=IwAR3U_1ADxllcmh9DYzl3oBfB4NyHylu2cV_pEpLPAApES_frhvJvcZrR9nE#Echobox=1599639898 (2021. 05. 10.)
[8] Magyar Kurír, 2021. = Magyar Kurír, katolikus hírportál: Lemondott a karácsonyi ünnepet eltörlő olasz iskolaigazgató. Lásd https://www.magyarkurir.hu/hirek/lemondott-karacsonyi-unnepet-eltorlo-olasz-iskolaigazgato forrás megjelölés: MTI (2021.01.08)
[9] Mandiner, 2018. = Mandiner: Alkotmánybíróság elé került Németországban a gyermekházasságot tiltó törvény. 2018. december 20. in https://precedens.mandiner.hu/cikk/20181220_alkotmanybirosag_ele_kerult_nemetorszagban_a_gyermekhazassagot_tilto_torveny (2022.02.22.)
[10] Múlt-kor, történelmi magazin in https://m.mult-kor.hu/kereses.php?q=hitre&target=fogalom&fbrkMR=mobile

[11] Police.hu, 2021. = Police.hu: Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda: Üzletszerű kerítés a gyanú. 2021.10.07. in http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/uzletszeru-kerites-a-gyanu (2022.01 12.)
[12] Reuters, 2018. = Reuters: Austria to shut down mosques, expel foreign-funded imams, Reuters, Europe News, 2018. június 8. in https://www.reuters.com/article/us-austria-politics-islam-idUSKCN1J40X1 (2021.05.06)
[13] The Economist, 2020. = The Economist: From acute to chronic. The IMF predicts that the world economy will suffer from ’long covid.’ 2020. 10. 17.in https://www.economist.com/finance-and-economics/2020/10/17/the-imf-predicts-that-the-world-economy-will-suffer-from-long-covid (2021. 05. 01.)
[14] The Famous People: Activists: Anjem Choudary Biography in https://www.thefamouspeople.com/profiles/anjem-choudary-11542.php (2021.05.04.)
[15] The Lockal dk., 2015. = The Local dk: Danish Muslims more devout than in years past, 13. okt. 2015. in https://www.thelocal.dk/20151013/danish-muslims-more-devout-than-in-years-past/ (2022.04.17.)
[16] The Local fr., 2020. = The Local fr: Macron lays out measures to crackdown on ’separatist’ Islam in France, 2020.október 02., in https://www.thelocal.fr/20201002/macron-lays-out-plan-to-defend-frances-securlar-values-from-radical-islam/ (2021.05.10.)
[17] The Local no., 2015. = The Local no, Norway’s news in English: Norway’s call to remove crosses causes backlash. Lásd https://www.thelocal.no/20151130/norway-remove-cross-refugees (2021.01.08)
[18] V4 Gency, 2022. = V4 Agency [2022]: Merkel integrációt ígért, a munkanélküli migránsok száma ugyanakkor folyamatosan emelkedik 2022. április 24. in https://v4na.com/hu/merkel-integraciot-igert-a-munkanelkuli-migransok-szama-ugyanakkor-folyamatosan-emelkedik (2021.03.28.)

[19] Világunk. hu, 2021. = Világunk.hu: Egy arab sejk elmeséli, mi folyik Dubajban. ”A magyar nők kívánatos árucikkek” 2021. december 8., írta: rio in https://vilagunk.hu/egy-arab-sejk-elmeseli-mi-folyik-dubajban-a-magyar-nok-kivanatos-arucikkek/?fbclid=IwAR3vyLYex-gVlKSAPAd8yZjL2pIcDwDSbg2vNZqkK5hNO_5JMMszS_vlGJk (2022.01.12.)
[20] Ziare.com, 2016. = Ziare.com: Ministrul maghiar de Externe: Daca migrantii trec prin Romania, Ungaria va ridica de a doua zi un gard la granita, Marti, 19. ianuarie 2016. ora 22:17 in https://ziare.com/invazie-imigranti/ungaria/ministrul-maghiar-de-externe-daca-migrantii-trec-prin-romania-ungaria-va-ridica-de-a-doua-zi-un-gard-la-granita-1405031 (2022.04.15.)

Felhasznált kommentárok, lexikonok, szótárok

[1] Büntetőjog.Info in https://buntetojog.info/
[2] Encyclopedia Britannica in https://www.britannica.com/
[3] Idegen szavak gyűjteménye in https://idegen-szavak.hu/
[4] Jogi asszisztens in https://jogi-asszisztens.blog.hu/
[5] Kislexikon in http://www.kislexikon.hu/
[6] Krizmanits József és Ladányi Éva: Fogalmak in https://www.yumpu.com/hu/document/read/50100178/fogalmak-pte-feek-vkk
[7] Lexico, Oxford English and Spanish Dictionary, Synonyms, and Spanish to English Translator in https://www.lexico.com/
[8] Lexiq in https://lexiq.hu/
[9] Magyar Katolikus Lexikon in http://lexikon.katolikus.hu/
[10] Navara Bibliakommentár, Depositum, Katolikus Hitvédelem: Teremtés in http://www.depositum.hu/navarra_kommentar/ter1.html (2018.04.10.)
[11] Netjogtár in https://net.jogtar.hu/

Kutatócsoportok, intézmények által készített tanulmányok

[1] Muszáj munkacsoport, munkacsoport a gyerekkori szexuális abuzus áldozatainak jogaiért: Gyerekek ellen szexuális visszaélés, Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen 2016. in https://nane.hu/wp-content/uploads/0311_muszaj_kiadvany_web.pdf (2022.04.17.)
[2] Pew Research Center on Religion & Public Life: The Future of the Global Muslim Population, 2011. jan. 27. in https://www.pewforum.org/2011/01/27/the-future-of-the-global-muslim-population/ (2019. 08. 28.)
[3] Pew Reserch Center, Religion & Public Life: Europe's Growing Muslim Population 2017. november 29. in https://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/ (2021.05.04.)
[4] Walk Free Foundation: The Global Slavery Index 2018 tanulmány in https://www.globalslaveryindex.org/resources/downloads/ (2022.03.15.)
Migrációkutató Intézet: Az aktuális migrációs hullám hatásai Európában, 2016. november 7. Lásd https://www.migraciokutato.hu/hu/2016/11/07/az-aktualis-migracios-hullam-gazdasagi-hatasai-europaban/ (2019.09.30)

Valláshoz kötődő források

[1] Biblia (2008), Kiadja a Magyar Bibliatársulat megbízásából a Magyarországi Református Egyház, Kálvin János Kiadója, Budapest 2008.
[2] Korán, Yusuf Ali angol fordításának és magyarázatainak felhasználásával, magyarra fordította és szerkesztette: Abdel Rahman Mihalffy in http://www.islamland.com/uploads/books/Al-Kuran_hun.pdf
[3] A Katolikus Egyház Katekizmusa, a Római Katolikus Egyház tanításának összefoglalása 1997. VIII. 15. 1. cikkely 4.§ (290.) bek. in https://archiv.katolikus.hu/kek/kek00198.html (2022.04.24.)

[4] Magyarországi Muszlimok Egyházának Közösségi Oldala in https://iszlam.com/

Témával kapcsolatos saját publikációk

[1] Domokos Tibor: A rend és a szabadság világa. Beszélgetés Buji Ferenccel. Híd 2011/3, 14-16.
[2] Domokos Tibor: A teremtésből fakadó törvényszerűség. Lelkipásztor: evangélikus lelkészi szakfolyóirat 2017/10, 370-375.
[3] Domokos Tibor: Iszlám (migráció), Európa jogi kihívása. Doktoranduszok Fóruma 2017. nov. 16., Miskolc, 2018, 21-24.
[4] Domokos Tibor: A Thuróczy Zoltán püspök elleni per. In: Híres történelmi perek (szerk.: Sáry Pál), Miskolc, 2018, 211-218.

[5] Domokos Tibor: Bevezetés az iszlám jog gondolatvilágába. Doktoranduszok Fóruma 2018. nov. 22., Miskolc, 2019, 36-40.
[6] Domokos Tibor: Divinitatea suverana. Doktoranduszok Fóruma 2019, Miskolc, 27-31.
[7] Domokos Tibor: Szuverén Európa. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 19, Miskolc, 2020/1, 47-62.
[8] Domokos Tibor: Legea pregatita de transcendent si elaborata de imanent pentru o Europa independenta. Corona Press 2020. június 23.
[9] Domokos Tibor: Ignorance as legal challenge. News Brasov 2020. augusztus 28.
[10] Domokos Tibor: Musulmani in Europa. News Brasov 2020. augusztus 25.
[11] Domokos Tibor: Európai kultúra-jogrendszer arculatának alappillérei: Profectus in Litteris XI., Debrecen, 2019, 47-62
[12] Domokos Tibor: Women discrimination in Islam. Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2020. november 19., megjelenés alatt.
[13] Domokos Tibor: Islamic marriage as a challenge of the European Legal System. Doktoranduszok Fóruma Miskolc, 2020. november 19. megjelenés alatt.
[14] Domokos Tibor: Manifestari violente ale comunitatiilor de credinta musulmana. Universitatea Oradea, Facultatea de Drept, Conferinta Administratia Publica si Contenciosul Administrativ, 2020. megjelenés alatt
[15] Domokos Tibor: Uniunea Europeana in rezolvarea crizei cauzata de COVID-19 vede ca solutie integrarea migrantiilor. Universitatea Oradea, Facultatea de Drept, Conferinta Nationala cu Participare Internationala, Today's students, tomorrow's professionals, Edition IV., Oradea 2021.megjelenés alatt.
[16] Domokos Tibor: A migráció okozta európai válsághelyzet értékelése, Magyar Rendészet, 2021/3, 57-71.
[17] Domokos Tibor: Sáry Pál: Az ókeresztény államelmélet alapvonalai című művéről. Miskolci Keresztény Szemle 2021/3, 89-91.
[18] Domokos Tibor: Muslim ambitions in Europe. Jog és Állam 34. XIX. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciája (szerk.: Miskolczi Bodnár

Péter), Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtuományi Kar, Budapest, 2021, 29-40.
[19] Domokos Tibor: Szélsőséges iszlám megnyilvánulások Európával szemben. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 2021/2, 41-54.

Szerzői nyilatkozat

Ezennel kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám. A benne található másoktól származó, nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti lelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntetem. Kijelentem továbbá azt is, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat

megszerzése céljából. E kijelentésemet büntetőjogi felelősségem tudatában tettem.

Miskolc, 2022. április 25.

Domokos Tibor